

ADALET AĞAOĞLU’NUN ROMANLARINDA ŖAHIS KADROSU

Teyfik ACAR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Uşak

Haziran, 2019

ADALET AĞAOĞLU'NUN ROMANLARINDA ŞAHİS KADROSU

Teyfik ACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2019

ÖZET

ADALET AĞAOĞLU’NUN ROMANLARINDA ŞAHIS KADROSU

Teyfik ACAR

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT

Adalet Ağaoğlu, farklı metin türlerinde kaleme aldığı eserleriyle Türk edebiyatında kendine özgü yer edinmiş önemli yazarlarımızdan biridir. Onun eserleri edebiyat eleştirisi ve araştırması bağlamında pek çok çalışmaya konu olmuştur. Yazarın romanlarını şahıs kadrosu bakımından incelediğimiz bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm Adalet Ağaoğlu’nun hayatı ve yazarlığına dair genel bilgileri içermektedir.

İkinci bölümde çalışmamıza konu olan dokuz romanı iki ana başlıkta ele alarak şahıs kadrosuna yönelik tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirme yaparken Nurullah Çetin’in “Roman Çözümleme Yöntemi” adlı eserinde yer alan “Kişiler Kadrosu” bölümündeki tasnife bağlı kalınmıştır. Bu bölümde romanların kişi kadrosu merkez kişi, tip, karakter ve yardımcı kişiler olmak üzere dört alt başlık üzerinden değerlendirilmiştir. Gerekli hallerde kurgusal kişi başlığına da yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm, incelediğimiz romanların şahıs kadrosu hakkında genel bir değerlendirmeyi içermektedir. Bu bölümde romanlarda öne çıkan belli başlı karakteristik durumlar alt başlıklar halinde ifade edilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, Adalet Ağaoğlu'nun romanlarındaki şahıs kadrosuyla ilgili ulaştığımız tespitler sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Adalet Ağaoğlu, roman, şahıs kadrosu.*

ABSTRACT

THE CHARACTERS IN THE NOVELS OF ADALET AĞAOĞLU

Teyfik ACAR

Turkish Language and Literature Department

Social Sciences Institute Uşak University, May 2019

Advisor: : Dr. Lecturer Ali PULAT

Adalet Ağaoğlu, with her works written in different text types is one of our important peculiar writers in Turkish literature. Her works have been the subject of many studies in the context of literary criticism and research. This study, which we examine the novels of the author in terms of the characters, consists of three parts.

The first chapter contains general information about Adalet Ağaoğlu's life and authorship.

In the second chapter, determinations and evaluations were made for the characters by handling nine novels that are subject of our research, in two main topics. Classification in the section of the Characters in Nurullah Çetin's book “Novel Analysis Method” was adhered by evaluating. In this section, the characters of the novels were evaluated with four sub-headings as central character, type, character and supporting characters. The sub-heading of the fictional person is also included in case of need.

The third section consists of a general evaluation of the characters of the novels that we analyzed. In this section, the main characteristic cases that are prominent in novels are expressed in sub-headings.

In the conclusion section, the findings related to the characters in Adalet Ağaoğlu's novels are listed.

Keywords: *Adalet Ağaoğlu, novel, the characters.*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi 134008023 numaralı Teyfik ACAR'ın "Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Şahıs Kadrosu" başlıklı tezi 20/06/2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı):	Dr. Öğr. Üyesi Ali PULAT	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Derya ÖZCAN	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Halil ADIYAMAN	

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet Karayaman

ÖN SÖZ

*Babacan tavrı ve kendine has
üslubuyla fakültenin simge
hocalarından biri olan merhum
Vedat Yeşilçiçek'in anısına...*

Türk edebiyatı roman türündeki ilk yerli eserlerin kaleme alındığı 19. asırdan günümüze dikkate değer bir gelişim süreci yaşamıştır. Hiç şüphesiz roman türü bu iki asırlık süreçte yazarların en önemli uğraş alanlarından biri olmuştur. Başlangıçta romantik ve realist anlayış çerçevesinde öne çıkan klasik kurgu yeni yaklaşımların ortaya çıkışıyla birlikte yerini modernist ve postmodernist eserlere bırakmıştır. Adalet Ağaoğlu, Türk romanının yaşadığı değişim ve dönüşüm sürecinin merkezinde yer alan yazarlarımızdan biridir. Onun modernist çizgide kaleme aldığı eserler edebiyat tarihimizde kendine özgü bir yer edinmiştir.

Roman üzerine yapılan akademik çalışmalar yazarın ve eserin edebiyat tarihindeki konumunu irdelemesi bakımından işlevsel bir role sahiptir. Romanın yapı unsurlarından biri olan şahıs kadrosu uzun süredir akademinin eğildiği önemli konulardan biridir. Şahıs kadrosu üzerine yapılan müstakil çalışmalar eseri oluşturan bu önemli ögenin daha iyi analiz edilmesine ve değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu tip çalışmalarda genel çerçevesi belirlenmiş bir tasnif ve tahlil metodunun kullanılması yapılan değerlendirmenin sağlıklı veriler ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Adalet Ağaoğlu tiyatro ve hikâye yazarlığının yanında roman türünde kaleme aldığı dokuz adet kitabıyla edebiyat tarihimizin en yetkin isimlerinden biridir. Bu değerli yazarın romanlarını şahıslar yönünden incelediğimiz bu çalışmada Nurullah Çetin'in "Roman Çözümleme Yöntemi" adlı eserinden istifade ettik. Çalışmamızın ana eksenini oluşturan bu yöntem Ağaoğlu'nun romanlarını en temel anlamda merkez kişi, tip, karakter ve yardımcı kişi bağlamında incelememize olanak sağladı. Bunun yanında eserlerde kişilerin sunumu, karakter oluşumu gibi hususlar irdelenerek şahıs kadrosunun değerlendirme boyutu genişletildi.

Modernist romanda insan unsuru anlatının merkezinde yer alır ve bireyin yaşadığı bunalım, yalnızlık, iletişim sorunu vb. durumlar çeşitli anlatım tekniklerinden yararlanılarak ifade edilir. Bu sayede toplumsal yaşayışın, değer yargılarının, siyasi ve sosyal süreçlerin ve çeşitli kültür çevrelerinin birey üzerindeki yansımalarına ışık tutulmuş olur. Bazı yazarlar bunu toplumcu bir yaklaşımla okuyucuya ulaştırır. Bu yaklaşıma yakın olduğunu bildiğimiz Adalet Ağaoğlu romanlarıyla içinden çıktığı topluma ayna tutan bir yazarımızdır. Bu bakımdan şahıs kadrosun eksenli hazırladığımız bu çalışma kurmaca dünyanın kapılarını zorlayarak anlattığı dönemdeki siyasî ve toplumsal sürecin izini sürme imkânı da tanımaktadır.

Akademik çalışma süreci bilimsel bilginin üretimi noktasında araştırmacıya ciddi bir disiplin ve sorumluluk yüklemektedir. Belli bir emek sarfı neticesinde ortaya çıkan bu tezin akademinin aradığı nitelikleri taşıyacağını temenni ediyorum.

Tez çalışmam süresince her zaman desteğini hissettiren aileme; anneme, babama ve sevgili eşim Mehtap Acar'a minnet duyduğumu belirtmek isterim.

Tezin hazırlanışında ve öncesinde üzerimde emeği bulunan değerli fakülte hocalarıma, özellikle tez konusunu birlikte belirlediğimiz, fakat geçirdiği tedavi sürecinin ardından yaşama veda eden merhum hocam Vedat Yeşilçiçek'e ve bu süreçte bana içtenlikle yardımcı olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Pulat'a teşekkürü bir vefa borcu bilirim.

Teyfik ACAR

İstanbul

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Teyfik ACAR
Doğum Yeri/Tarihi: Yusufeli / 20.12.1990
Lisans Öğrenimi: Uşak Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı
Görevi: Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
Kadırğa Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi
Fatih/İSTANBUL

İletişim

e-posta adresi: teyfikacar@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vii
ÖN SÖZ	viii
ÖZ GEÇMİŞ	x
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ADALET AĞAOĞLU’NUN HAYATI, YAZARLIĞI VE ESERLERİ	4
1.1. HAYATI	4
1.2. YAZARLIĞI.....	6
1.3. ESERLERİ.....	8
İKİNCİ BÖLÜM: ADALET AĞAOĞLU’NUN ROMANLARINDA ŞAHIS KADROSU.....	9
2.1. DAR ZAMANLAR I - ÖLMEME YATMAK.....	9
2.1.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	9
2.1.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	10
2.1.2.1. Merkez Kişi.....	11
2.1.2.2. Tip	21
2.1.2.3. Karakter.....	24
2.1.2.4. Yardımcı Kişiler.....	34
2.2. DAR ZAMANLAR II - BİR DÜĞÜN GECESİ	35

2.2.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	35
2.2.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	37
2.2.2.1. Merkez Kişi.....	38
2.2.2.2. Tip	41
2.2.2.3. Karakter.....	59
2.2.2.4. Yardımcı Kişiler.....	59
2.2.2.5. Kurgusal Kişi	59
2.3. DAR ZAMANLAR III - HAYIR... ..	60
2.3.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	60
2.3.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	61
2.3.2.1. Merkez Kişi.....	61
2.3.2.2. Tip	67
2.3.2.3. Karakter.....	69
2.3.2.4. Yardımcı Kişiler.....	76
2.3.2.5. Kurgusal Kişi	77
2.4. FİKRİMİN İNCE GÜLÜ	80
2.4.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	80
2.4.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	81
2.4.2.1. Merkez Kişi.....	82
2.4.2.2. Tip	89
2.4.2.3. Karakter.....	95
2.4.2.4. Yardımcı Kişiler.....	95
2.5. YAZSONU	96
2.5.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	96
2.5.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	97
2.5.2.1. Merkez Kişi.....	97
2.5.2.2. Tip	100
2.5.2.3. Karakter.....	102
2.5.2.4. Yardımcı Kişiler.....	111
2.6. ÜÇ BEŞ KİŞİ.....	112
2.6.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	112
2.6.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	113
2.6.2.1. Merkez Kişi.....	114
2.6.2.2. Tip	117

2.6.2.3. Karakter.....	122
2.6.2.4. Yardımcı Kişiler.....	130
2.6.2.5. Kurgusal Kişi	130
2.7. RUH ÜŞÜMESİ.....	131
2.7.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	131
2.7.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	131
2.7.2.1. Merkez Kişi.....	132
2.7.2.2. Tip	133
2.7.2.3. Karakter.....	134
2.7.2.4. Yardımcı Kişiler.....	135
2.8. ROMANTİK BİR VİYANA YAZI.....	135
2.8.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	135
2.8.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	136
2.8.2.1. Merkez Kişi.....	137
2.8.2.2. Tip	141
2.8.2.3. Karakter.....	141
2.8.2.4. Yardımcı Kişiler.....	151
2.9. DERT DİNLEME UZMANI.....	152
2.9.1. Eser Hakkında Genel Bilgi.....	152
2.9.2. Eserin Şahıs Kadrosu.....	153
2.9.2.1. Merkez Kişi.....	153
2.9.2.2. Tip	157
2.9.2.3. Karakter.....	157
2.9.2.4. Yardımcı Kişiler.....	169
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ADALET AĞAOĞLU’NUN ROMANLARINDAKİ	
ŞAHISLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	171
3.1. Teknik Unsurların Şahıs Kadrosuna Etkisi.....	171
3.2. Roman Kişilerinin Batı Algısı	173
3.3. İdeolojik Yönelimli Roman Kişileri	175
3.4. Roman Kişilerinin Kimlik Arayışları.....	175
3.5. Roman Kişilerinin İnanç Boyutu	176
3.6. Kadın Karakterlerin Romanlardaki Konumu	177
3.7. Romanlarda Aşk/Sevgi Durumları.....	179

3.8. Romanlarda Kişilerin Sonu.....	181
3.9. Kişi Kadrosunun Sayısı.....	182
SONUÇ.....	183
KAYNAKÇA.....	187

KISALTMALAR

ev. : Çeviren

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzeri

GİRİŞ

Türk edebiyatında yazarların olduğu kadar okuyucunun da ilgiyle eğildiği metin türlerinden biri konumundaki roman insan unsurunu anlatının merkezine yerleştirmesi ve onu tarihî, sosyal ve siyasal yönleriyle birlikte ifade etmesi bakımından okuyucusuna geniş bir kültürel kaynak imkânı sağlar. Roman konu itibarıyla kurmaca bir yaşantıya dayansa da bu durum onun temelde içinden çıktığı topluma ve devrine eleştirel bir derinlikle yaklaştığı gerçeğini değiştirmez. Burada yazarın tutumunu her şeye rağmen belirleyici faktör olarak ifade etmek gerekir. Fakat romanın yazılmış resmî tarihe alternatif veriler sunduğu gerçeği de edebiyat tarihimizdeki örnekleriyle sabittir. Adalet Ağaoğlu'nun özellikle Dar Zamanlar serisine ait romanları böyle bir tutumla kaleme almış eserlerdir.

Adalet Ağaoğlu, yazı faaliyetlerini tiyatro, roman, hikâye, günlük, deneme gibi farklı metin türlerinde kendini ispat ederek sürdürmüş bir yazarımız olarak en çok modernist çizgide kaleme aldığı romanlarıyla tanınmaktadır. Kaleme aldığı romanlarda farklı anlatım tekniklerini denemesi ve üstkurmacanın kapılarını aralaması bakımından Adalet Ağaoğlu edebiyat tarihimizde önemli bir konuma sahiptir. Bu gerçeği onun eserleri üzerine yapılan akademik çalışmaların çokluğu sayesinde açık şekilde görmekteyiz.

Yazar üzerine yapılan ilk ciddi çalışma Kamuran Eronat'ın hazırladığı “Adalet Ağaoğlu İnsan ve Eser” adlı doktora tezidir. 2004 yılında tamamlanan bu çalışma yazarın yaşamına ve eserlerine geniş kapsamlı bir bakış getirmiştir. Yine aynı dönemde Yüksel Topaloğlu'nun hazırladığı “Adalet Ağaoğlu'nun Türk Romanındaki Yeri” başlıklı doktora tezi yazar hakkında detaylı bir inceleme sunmaktadır.

İki doktora tezinin dışında akademik düzeyde hazırlanan diğer çalışmalara da değinmek gerekir. Berna Akkıyal'ın “Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar Üçlemesinde Kimlik Sorunsalı” adını taşıyan tezi ile Derya Şenol'un “Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlarında Yabancılaşan Birey” başlıklı tezi *Ölmeye Yatmak*,

Bir Düğün Gecesi ve *Hayır...* romanlarını bireyin yaşadığı kimlik sorunu ve yabancılaşma bağlamında ele alarak inceleyen iki önemli çalışmadır. Ferda Atlı, yüksek lisans tezi olarak hazırladığı “Siyasal Düşünceler Bakımından Adalet Ağaoğlu’nun Romanları” adlı çalışmasında, Ağaoğlu’nun *Ruh Üşümesi* ve *Dert Dinleme Uzmanı* (2014) dışındaki yedi romanını ideoloji, siyaset ve sosyal yaşam perspektifinden incelemiştir. Bu saydığımız çalışmaların dışında yazar üzerine başka yapısal ve tematik incelemeler de mevcuttur.

Bizim çalışmamız Adalet Ağaoğlu’nun romanlarına şahıs kadrosu eksenli bir bakış getirmeyi amaçlamaktadır. Şahıs kadrosu çalışmalarına baktığımızda çeşitli yaklaşım, tasnif ve tahlil metotlarının kullanıldığını görüyoruz. Biz bu çalışmamızda Ağaoğlu’nun romanlarını ayrı ayrı inceleyerek romanlarda yer alan şahısları detaylı biçimde tespit etmeyi amaçlıyoruz. Bunu yaparken Nurullah Çetin’in “Roman Çözümleme Yöntemi” adlı eserinden istifade edeceğiz. Bu eserin “Kişiler Kadrosu” başlıklı bölümünde açıklaması yapılan kavramlar çalışmamızın referans kaynağı olacaktır.

Nurullah Çetin, “Roman Çözümleme Yöntemi” adlı eserinde kişileri sınıflandırırken merkez kişi, tip, karakter, yardımcı kişiler, kurgusal kişi, hayalî figürler ve eşya figürleri olmak üzere yedi başlığa yer vermiştir. Bu eserde, romanlarda yer alan tipler gruplandırılarak yapılarına göre yüceltilmiş tip, ilkörnek/arketip, nihilist tip ve merdud tip, konularına göre ise sosyal tip, psikolojik tip ve zihinsel tip olmak üzere alt başlıklara ayrılmıştır. Nurullah Çetin’in ortaya koyduğu tasnif Adalet Ağaoğlu’nun roman kişilerini ele aldığımız bu tezin yöntemini oluşturacaktır.

Nurullah Çetin’in eserinde kişi kadrosuyla ilgili temel kavramların olumlu/iyi kişiler, olumsuz/kötü kişiler, kişilerin gerçekliği, kişilerin sonu, kişi kadrosunun belirleyiciliği, kişi kadrosunun sayısı, romancının kişiler karşısındaki konumu gibi başlıklar üzerinden açıklandığını görüyoruz. Bu başlıklar incelenen eserdeki şahıs kadrosunun çeşitli boyutlarına açıklık getirme noktasında işlevsel bir rol üstlenecektir. Çalışmamızda roman kişileri analiz edilirken bu kavramların anlam değeri üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Adalet Ağaoğlu, romanlarında genellikle “dar zaman” diliminde sıkışıp kalmış bireyin bunalım, yalnızlık ve iç çatışmalarını devrin sosyolojik, ideolojik ve politik

faktörleriyle birlikte işleyen bir yazarımızdır. Onun eserlerine baktığımız zaman çoklukla hikâyesinin sonuna gelmiş roman kişileriyle karşılaşılıyor ve bu kişilerin yaşantısını geriye dönüşler üzerinden okuyoruz. Biz bu çalışmamızda ele aldığımız romanların şahıs kadrosunu ayrıntılı şekilde tespit ederken roman kişilerinin hikâyesini kronolojik bir sunumla ifade etmeyi amaçlıyoruz.

Romanda yer alan kişilerin yaşam hikâyesini kronolojik olarak belirlemek gelinen noktada bunalım, iç çatışma veya bir krizi yaşayan roman kişisine çok boyutlu bir bakışla yaklaşmamızı sağlayacaktır. Bu sayede hem romandaki şahısların kişilik gelişimini takip etmiş olacağız hem de bu süreçte devrin arka planda değinilen toplumsal, siyasal ve ideolojik gelişmelerinin birey üzerindeki etkilerini takip etme imkânı bulacağız. Bu noktada kişileri Nurullah Çetin'in roman çözümleme yöntemini örnek alarak değerlendireceğiz. Bu yöntem romanın en temel yapı unsurlarından bir olan şahıs kadrosuna yönelik genel kabul görmüş bir sınıflandırmayı esas alması bakımından çalışmamıza ışık tutacaktır.

“Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Şahıs Kadrosu” başlıklı bu tez kişi kadrosunu eksen alması bakımından yazarın eserleri üzerine yapılmış diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışmamızda roman kişilerini merkez kişi, tip, karakter ve yardımcı kişiler üzerinden ele alacağımızı belirtmiştik. Gerekli durumlarda kurgusal kişi başlığına da yer vereceğiz. Bu noktada kurmaca metnin girift yapısı içinde zaman, mekân ve kişilerin silikleştiği, anlam katmanlarının genişlediği, ironik anlatımın öne çıktığı ve hatta isimsiz karakterlerin hikâyesinin anlatıldığı modern ve postmodern romanlarda klasik çözümleme yöntemlerinin bazı sınırlılıklar taşıdığını ifade etmek gerekir. Yazarın özellikle *Ruh Üşümesi* ve *Dert Dinleme Uzmanı* adlı romanlarında hiçbir özel ismin yer almaması nedeniyle böyle bir sınırlılığın doğması muhtemeldir. Çalışmamızda her bir romanı kendi içinde ele alıp inceledikten sonra dokuz romanı esas alan genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Genel değerlendirme bölümü incelediğimiz romanlarda tespit ettiğimiz çeşitli karakteristik durumlara yönelik alt başlıkları kapsayacaktır. Karakteristik durumları tespit etmek hem yazarın karakter/tip oluşturmadaki hareket noktalarını görmemiz hem de şahıs kadrosunun genel durumunu belirginleştirmemiz açısından işlevsel boyut kazanacaktır. Bu sayede Adalet Ağaoğlu'nun romanlarındaki şahıs kadrosunu daha geniş bir perspektiften okuma imkânı elde edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM:

ADALET AĞAOĞLU'NUN HAYATI, YAZARLIĞI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

Kaleminin gücünü edebiyatın farklı türlerinde kabul ettirebilmiş ender isimlerden olan Adalet Ağaoğlu oyun yazarlığı, romancılığı ve hikâyeciliği ile edebiyat eleştirmenlerinin ve tabii akademinin ilgiyle eğildiği bir yazarımızdır. Adalet Ağaoğlu hakkında çok sayıda araştırma-inceleme çalışması vardır. Bu bakımdan onun hayatı ve yazarlık macerası üzerine fazlaca veri bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu çalışmamızda yazarın portresini çizerken Kamuran Eronat'ın doktora tezi olarak hazırladığı *Adalet Ağaoğlu İnsan ve Eser* adlı eserden yararlanacağız. Bunun yanında Adalet Ağaoğlu'nun *Göç Temizliği* adlı anı-romanını ve *Damla Damla Günler* adlı günlüğünü, *Karşılaşmalar* adlı üç ciltlik deneme serisini, Feridun Andaç tarafından hazırlanan *Adalet Ağaoğlu Kitabı* adlı söyleşi kitabını yazarın kişisel tarihi hakkında birincil kaynaklar olması bakımından yararlandığımız diğer eserler olarak sıralayabiliriz.

Adalet Ağaoğlu, Ankara'nın Nallıhan ilçesinde Hafız Mustafa ve Emine İsmet çiftinin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir (Eronat, 2010, s. 1). Eğitimine civar köylerden gelen öğrencilerle birlikte kazadaki ilkokulda başlamıştır. Bu dönemde Sümer Ailesi'nin ilçedeki yaşam şartlarını aşan bir görüntü sergilediğini belirtmek gerekir. Öyle ki, dönemin yaşantısına uygun olarak bölge halkıyla birlikte yayan ve binek sırtında gerçekleşen mevsimlik yayla göçlerinin haricinde zaman zaman ailece İstanbul'a gidilip gelmekte, otobüs, tren, vapur gibi farklı ulaşım araçlarının taşıdığı şehirlerde modern yaşamın havası tecrübe edilmektedir (Andaç, 2000, s. 21). Öte yandan, Hafız Mustafa ilçedeki imkânların yetersizliği nedeniyle ailesini 1938 yılında Ankara'ya taşıyınca, Adalet Ağaoğlu, eğitimini başkent fizikî ve sosyal imkânları içinde sürdürme fırsatına kavuşmuştur. Ortaokulu bitirdikten sonra Ankara Kız Lisesi'ne devam etmiş, ardından Ankara Üniversitesi DTCF Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü tamamlamıştır.

Feridun Andaç'la yaptığı söyleşide anlattıklarından hareketle Adalet Ağaoğlu'nun aile ilişkilerinin yaşamı boyunca olumlu bir çizgide ilerlediğini görüyoruz. En küçük kardeşi Güner'in özgür ruhlu mizacının yanında Sümer Ailesi'nin huzurlu bir aile olduğunu söyleyebiliriz. Güner Sümer, hukuk fakültesini yarıda bırakıp tiyatro eğitimi almış ve bu alanda adını duyurmayı başarmıştır. Ağabey Cazip Sümer doktor olmuştur, ancak 1975 yılında geçirdiği bir trafik kazası sonucu yaşamını yitirmiştir. Diğer kardeş Adnan Sümer ise kumaş ticaretiyle uğraşan baba Hafız Mustafa'nın mesleğini geliştirmiş ve Ankara'nın tanınmış işadamlarından biri olmuştur. Adalet Ağaoğlu'nun kardeşleriyle, özellikle Güner ve Adnan'la ilişkisi oldukça içtendir. Ne yazık ki Güner'in ölümü de erkendir. Son derece bağlı olduğu aile fertlerini birbirine yakın tarihlerde yitirmesi Adalet Ağaoğlu'nun üzerinde yıkıcı bir etki bırakmıştır:

“... , benim Yunan tragedyası gibi (çok şükür biri dışında), art arda ailemin üyelerini kaybetmem: Abimi, ertesi yıl babamı, hemen ertesi yıl Güner Sümer'i, çok geçmeden de annemi... Din ile hiç ilgim olmadığı halde her gün mezarlığa gitmek istiyordum.” (Andaç, 2000, s. 104)

Adalet Ağaoğlu üniversiteyi tamamladıktan sonra 1951'de sınavla girdiği radyoevinde çalışma hayatına ilk adımını atmıştır. Bu dönemde, işinin yüklediği sorumluluğun etkisiyle radyo oyunları yazmaya başlamıştır. 1954 yılında inşaat mühendisi Halim Ağaoğlu'yla evlenmiştir. Uzun yıllar TRT bünyesinde görev yapmış, 1970 yılına gelindiğinde kurumun özerkliğini yitirdiği düşüncesiyle istifa etmiştir (Ağaoğlu, 2004, s. 161). Onun bu kararı, sahip olduğu dünya görüşüyle doğrudan ilişkilidir. Öyle ki, Adalet Ağaoğlu, ideolojik açıdan fakülte yıllarında tanıştığı sol ideolojiyi, daha doğrusu demokratik sosyalizmi desteklemektedir (Andaç, 2000, s. 135). Bu konuda, bir ara ağabeyi Ayhan Sümer'le ters düştüğünü, hatta babası Mustafa Sümer'in sağ-sol kavgasının yaşandığı 1971 yılında “Kızım sen solcu musun?” şeklinde onu sorguladığını görüyoruz (Ağaoğlu, 2004, s. 157). Adalet Ağaoğlu, ideolojik tavrının bir göstergesi olarak 1999 yılında ÖDP'den milletvekili adayı olmuştur.

Radyoevindeki ilk görev yıllarından itibaren Adalet Ağaoğlu'nun dünyanın farklı şehirlerine seyahatler yaptığını; Paris, New York, Napoli, Viyana gibi şehirlerde bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Onun bazı seyahatleri edebî çalışmalarıyla doğrudan ilgilidir. Adalet Ağaoğlu, TRT'den ayrılışının ardından yazı faaliyetlerine yoğunlaşmıştır. Onun bu süreçte edebiyat dünyasının tanınmış

isimleriyle daha içli dışlı olduğunu görüyoruz. Bunda, eşi Halim Bey'in işi gereği İstanbul'a taşınmalarının da etkisi vardır. Halim Ağaoğlu, onu yazarlık konusunda her zaman desteklemiştir. Adalet Ağaoğlu, belki de bu desteğe bir vefa gereği, *Halim'e İthaf* adlı bir eser yayımlamıştır. Eser, Halim Ağaoğlu'nun arşivindeki vesikalardan hareketle oluşturulmuştur (Ağaoğlu, 2016b, s. 10). Ne yazık ki Halim Ağaoğlu bu eserin yayınlanmasından iki sene sonra, 2018 yılının temmuz ayında vefat etmiştir. Gazetede basılan kendi ölüm ilanında, Adalet Ağaoğlu için, altmış dört yıllık eşini en büyük gurur kaynağı olarak ifade etmiştir .

1.2. YAZARLIĞI

Adalet Ağaoğlu, edebiyatımızda yeni arayışların yaşadığı bir dönemde yazdığı tiyatro, roman, hikâye ve deneme türündeki eserleriyle Türk edebiyatına önemli katkıları olmuş bir yazarımızdır. Yazarlık serüveninde yetmiş yıllık bir mazisi olduğunu düşünürsek, kendi tabiriyle “hayatım roman yerine romanım hayat” düşüncesiyle hareket ettiğini ve yazarlığı hayatının merkezinde tuttuğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Onun yazın dünyasına aidiyetini her zaman etkin kılan bir fizikî ve sosyal çevreye Ankara'daki ilk gençlik yıllarından itibaren sahip olduğunu unutmamak gerekir.

Feridun Andaç'la yaptığı söyleşideki bilgilere göre, Adalet Ağaoğlu Ankara Kız Lisesi'ndeki öğrencilik yıllarında amatör roman metinleri yazmaya başlamıştır. Gençlik hevesiyle yazdığı bu metinleri beğenmediği için yırtmıştır. Daha sonra, Ulus'un Akşam Haberleri'ne şiirler yazmıştır. Ağaoğlu'nun edebiyat sahasındaki ilk başarılı adımı, fakültede son sınıf öğrencisiyken alt katta oturan Sevim Uzgören'le birlikte kaleme aldığı *Hadi Bir Piyes Yazalım*'dır. Devlet Tiyatrosu'na gönderilen bu eser ilgiyle karşılanmış ve kabul görmüştür. Adalet Ağaoğlu, oyun yazarlığı alanındaki bu ilk atılımını radyoevinde çalıştığı 1950'li yıllarda kaleme aldığı radyo oyunları ile sürdürmüştür. Bu dönemde Refik Ahmet Sevengil ve Muhsin Ertuğrul gibi önemli isimler onu oyun yazarlığı konusunda yüreklendirmişlerdir. (Andaç, 2000, s. 38-47)

Adalet Ağaoğlu, kurumun özerkliğini yitirdiği düşüncesiyle TRT'deki görevinden ayrıldıktan sonra yaşamına yazar kimliğiyle devam etmeyi tercih etmiştir. Bu yönelimin ardından aktif bir yazı faaliyeti içine girmiş, tiyatro türündeki ilk eserlerini art arda yayımladığı roman ve hikâye çalışmaları takip etmiştir. Onun

1960'lı yılların sonunda tasarlamaya başladığı ve tiyatro yazarlığının yanında romancılık konusunda kendisini üne kavuşturacak olan *Ölmeye Yatmak* adlı eserini bu dönemde yazdığını görüyoruz. *Ölmeye Yatmak*, yazarın ilk romanı olmasının haricinde teknik, içerik ve şahıs yapılanmasıyla Türk edebiyatının yazım geleneğine yeni bir anlayış kazandırmıştır (Eronat, 2010, s. 14-15). Bu eser, Adalet Ağaoğlu'nun anlatıda kurguyu tersyüz etmek ve bütün metin türlerini bir arada kullanarak çok boyutluluğu yakalamak konusundaki tasarımları üzerine kurulmuştur (Ağaoğlu, 2004, 39-51). Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*'ta ve onu takip eden diğer romanlarında, saatin tik takları arasındaki o tanımlanamaz ânın insanın varoluşundaki önemini yansıtmayı denemiştir (Parla, 2018, s. 305).

Adalet Ağaoğlu, romanda olay örgüsünün düz bir çizgi halinde birbirini takip etmesi olarak tarif edebileceğimiz klasik kurguyu yıkmak istemiştir. Bunu yaparken dar zaman dilimlerinde “varoluş sancısı” ya da “aydınlanma anı” yaşayan roman kişisini geçmişe dönüşlerle tanıtmaya ve anlamlandırma yoluna gitmiştir. Bu anlamlandırma, kişisel yaşamında demokratik sosyalizmi savunduğunu bildiğimiz Ağaoğlu'nda hiçbir zaman kahramanını bir ideolojinin sözcüsü yapma gayretine dönüşmemiştir. Ağaoğlu, çağdaşı olan bazı yazarlarda görülen salt ideolojik roman yazma anlayışını şu sözleriyle eleştirmiştir:

“Biliyorsunuz, birçok slogan romanı yazıldı. 12 Mart romanlarını ele alalım. Birtakım acıları dile getiriyorlardı. Ama hepsi, yaratının istediği estetikten yoksun, salt öğretmek, söze göze sokmak gibi bir öğretmen misyonu yüklendiler. Sloganla olmuyor. Slogan kolay; meydana çıkar bağırırsın. Onun için bir roman yazmana, bir şiir yazmana hiç ihtiyaç yok.” (Andaç, 2000, s. 134)

Adalet Ağaoğlu'nun eserlerindeki çok boyutluluk, daha geniş bir ifadeyle söyleyecek olursak zaman ve mekândaki dağınık sıçrayışlar, anlatıcının sık sık değişmesi ve hayal ile gerçeğin silikleşmesi yazarın kendine özgü yaratıcı duruşuyla ilgilidir. Bu konuda Ağaoğlu, böyle bir metnin klasik kurguya alışık okuru yorabileceğini, buna karşın bu tarz anlatımın okurda yeni bir tat devşirebileceğini düşünmektedir (Ağaoğlu, 2018a, s. 235). Yazarın, kurgusal düzlemde yaptığı yenilik dışında, romanı ucu açık bitirme, daha doğrusu tamamlamama yönünde bir tavır sergilediğini de belirtmek gerekir. “Hiçbir zaman sonuçta ‘bu bitti, son’ dedirtecek anlayışla yazmadım.” diyen yazar, bu yaklaşımını yaşamdaki her olayın ve olgunun sürekli bir değişim halinde olmasıyla açıklamıştır (Andaç, 2000, s. 110).

Adalet Ağaoğlu'nun romanları Türk toplumunun belirli dönemlerdeki dönüşümünün tarihî ve sosyolojik bir incelemesi olarak değerlendirilebilir (Erol, 2003, s. 7). Yazarın romanlarındaki kurgusal çok boyutluluğu yirminci yüzyılın son çeyreğini yaşayan bireyin parçalanmış kimliğinin metne izdüşümü olarak düşünebiliriz. Ağaoğlu, edebiyat eserini tanık olunan siyasî ve sosyal gelişmelerin birer yansıması olarak düşünmektedir. Tabii bu, tarihe bilimsel bir bakış değildir; yazarın tarih bakışı düzleminde bir yansımadır (Andaç, 2000, s. 123). Bu yaklaşıma göre edebî metin, Ağaoğlu'nun "tarihi yapan el" olarak nitelediği resmî tarihe karşılık, kurgusal düzlemde yazılmış bir sivil tarih olarak önemli bir işlevi yerine getirmektedir (Andaç, 2000, s. 125).

Yetmiş yıllık yazarlık hayatı boyunca yazın mecrasına tiyatro, roman, hikâye, deneme gibi farklı türlerde yazdığı eserlerle katkı sunan Adalet Ağaoğlu, edebiyat tarihimizde kendine özgü bir yer edinmeyi şüphesiz başarmıştır. *Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü*'nü aldığı 1974 yılından bu yana çok sayıda ödüle layık görülmüştür. Bunlardan, 1995 yılında kendisine tevdi edilen *Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü* dikkate değerdir. Adalet Ağaoğlu, söz konusu ödülü kabul etmesinin ideolojik duruşuna aykırı olduğu gerekçesiyle bazı çevreler tarafından eleştirilmiştir (Andaç 2000, s. 147).

1.3. ESERLERİ

Adalet Ağaoğlu'nun tiyatro türünde *Evcilik Oyunu* (1964), *Tombala* (1967), *Çatıdaki Çatlak* ve *Sınırlarda* (1969), *Üç Oyun: Bir Kahramanın Ölümü*, *Çıkış*, *Kozalar* (1973), *Kendini Yazan Şarkı* (1976), *Çok Uzak Fazla Yakın* (1991); roman türünde *Ölmeye Yatmak* (1973), *Fikrimin İnce Gülü* (1976), *Bir Düşün Gecesi* (1979), *Yazsonu* (1980), *Üç Beş Kişi* (1984), *Hayır...* (1987), *Ruh Üşümesi* (1991), *Romantik Bir Viyana Yazı* (1993), *Dert Dinleme Uzmanı* (2014); hikâye türünde *Yüksek Gerilim* (1974), *Sessizliğin İlk Sesi* (1978), *Hadi Gidelim* (1982), *Hayatı Savunma Biçimleri* (1997) adlı eserleri vardır. Bunun dışında çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarıyla söyleşi ve konuşmalarını kapsayan *Geçerken* (1986), *Karşılaşmalar* (1993), *Başka Karşılaşmalar* (1996), *Öyle Kargaşada Böyle Karşılaşmalar* (2002), *Yeni Karşılaşmalar* (2011) adlı denemeleri, *Göç Temizliği* (1985) adlı anı romanı, *Gece Hayatım* (1991) adlı rüya anlatısı, *Damla Damla Günler I-II-III* (2007) adlı günlüğü ve eşine ithaflarını içeren *Halim'e İthafılar* (2016) adlı bir eseri vardır.

İKİNCİ BÖLÜM:

ADALET AĞAOĞLU'NUN ROMANLARINDA ŞAHIS KADROSU

2.1. DAR ZAMANLAR I - ÖLMEYE YATMAK

2.1.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Ölmeye Yatmak, Adalet Ağaoğlu'nun 1968 yılından sonra tasarlamaya başladığı ve beş yıllık bir çalışma sürecinin ardından yayımladığı romanıdır. Romanın yazıldığı dönemde Türk siyasî tarihinde son derece önemli değişim, dönüşüm ve sancıların yaşandığını göz önünde bulundurmak gerekir. 1960'dan sonraki gelişmeler aydın kesimi ve sivil askerî bürokratları Türkiye'nin gelişmesi ve ilerlemesi konusunda bir ikilemin içinde düşürmüştür (Çavdar, 2013, s. 174). Bu ikilemin yarattığı gerilim ideolojik çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuş ve söz konusu süreç askerî darbe ile sonuçlanmıştır. Ölmeye Yatmak romanı, yazarın kendi ifadesiyle, Cumhuriyet'in bir analizini yapmak, onu bir ameliyat masasına yatırmak maksadıyla yazılmış bir eserdir (Andaç, 2000, s. 65). Ağaoğlu, Cumhuriyet'in ilk ve ikinci kuşağının yaşadığı değişim ve dönüşümün romanını yazarken, Ankara'daki Millî Kütüphane'nin eşliğini aşındırmış, gazete ve dergilerden belgeler toplamıştır (Ağaoğlu, 2004, s. 107). Romanda bir otel odasında geçen bir saat yirmi yedi dakikalık zaman dilimi, başkışı Aysel'in geçmişle yüzleşmesi ve geldiği noktayı sorgulaması olarak değerlendirilebilir. Romanda anlatı her ne kadar dar bir zamanı dilimini imlese de anlatılan/aktarılan zaman Aysel'in kişisel geçmişiyle birlikte 1938'den 1968'e kadar ulusumuzun yaşadığı değişimi göstermektedir (Parla, 2018, s. 306).

Ölmeye Yatmak, numaralanmış on üç bölümden oluşur. Saatin 7.22'yi gösterdiği sırada bir otel odasında başlayan Aysel'in içsel muhasebesi on üçüncü bölümde 8.49'da sonlandırılır. Doçent Aysel, bu dar zaman diliminde okumuşluğunun neye yaradığı sorusuna cevap bulmaya çalışır. Romanda küçük bir Anadolu kasabasında doğmuş, ilkokulu bitirdikten sonra Dünder Öğretmen'in ısrarıyla Ankara'ya gönderilmiş esnaf kızı Aysel'in doçentliğe kadarki geçmişi 1938-

1968 yıllarının toplumsal dalgalanışları ekseninde anlatılır (Necatigil, 2000, s. 294). Kahramanımızın intihar düşüncesi etrafında yaşadığı bunalıtı, otelden çıkıp Ankara'nın puslu nisan sabahına karışmasıyla sonlandırılır. İntihardan vazgeçiş, Dar Zamanlar serisini takip eden Bir Düşün Gecesi ve Hayır... romanlarında Aysel karakterinin yeniden görülmesine olanak sağlamıştır.

Ölmeye Yatmak romanı, Aysel'in ilçedeki ilkokul yaşantısından doçentlik zamanına kadarki geçmişini irdelemesi bakımından geniş bir şahıs kadrosuna sahiptir. Aysel'in ailesi, ilkokul arkadaşları ve bunların şehirdeki görüntüleri, evliliği ve yasak ilişkisi romanda şahıs kadrosunun genişlemesine imkân tanımıştır. Romanın bu kalabalık şahıs kadrosu adeta Cumhuriyet'in ilk ve ikinci kuşağının yaşadığı varoluş sancısını gösteren geniş bir portre gibidir. Biz bu çalışmamızda şahıs kadrosunun her bir unsurunu romandaki en küçük ayrıntıya varana kadar irdeleyip gözler önüne sermeyi amaçlıyoruz.

2.1.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Ölmeye Yatmak romanı, Ağaoğlu'nun kendi ifadesiyle, Cumhuriyet'in ilk ve ikinci kuşağının analizini yapmak üzere yazılmış bir romandır. Yazar bunu yaparken cumhuriyet kadını kimliğiyle yetişen Aysel karakterini merkeze almış ve bir aydının iç muhasebesi olarak onu geçmişle yüzleştirmiştir. Romanda başkisi Aysel, şimdisi, o şimdinin bir kaç ay öncesiyle birlikte toplumunun kendi kuşağını belirleyen otuz yıllık dönemi içinde bir yolculuğa çıkmıştır (Mumcu, 1981). Roman, otel odasında ölmeye yatan Aysel karakterinin yaşadığı bunalımı anlatan “iç kısım” ile bu iç kısmı bütünleyen farklı karakterlerin 1930'lu yıllardan başlayarak geçirdiği değişim ve dönüşümlerini kapsamaktadır. Hacim yönünden romanın dörtte birini oluşturan “iç kısım” Aysel'in kendi kendisiyle hesaplaşmasını, geri kalan kısımlar ise ilkokulu Aysel'le birlikte bitirenlerin nasıl yetiştiğini, bu süreçte dünyanın ve Türkiye'nin durumunun ne olduğunu göstermeye çalışmaktadır (Naci, 2007, s. 417). Ağaoğlu, taşra kasabasından başkente uzanan karakterlerin zaman içindeki kişilik gelişimlerini ve ideolojik yönelimlerini romanda mektup, anı gibi somut vesikalarla destekleyerek vermeyi tercih etmiştir. Romandaki şahısların portresi tasvirlerle değil, yaşamın akışı içindeki tepkileriyle durumlar karşısında almış oldukları tavırlarla çizilmeye çalışılmıştır (Eronat, 2010, s. 48). Öte yandan romanın şahıs kadrosu Cumhuriyet'in yaklaşık otuz yıllık döneminin analizi noktasında belirleyici rol üstlenmiştir. Öyle ki,

şahıs kadrosunu oluşturan tipler, karakterler ve yardımcı kişiler söz konusu dönem için bir örneklem sunmayı amaçlamaktadır diyebiliriz.

2.1.2.1. Merkez Kişi

Merkez kişi, romanın genelinde veya çoğu bölümünde birincil konuma sahip kişidir (Çetin, 2015, s. 148). Romanda anlatılan hikâye merkez kişinin etrafında gelişen bir olay veya duruma dayalı olarak şekillenir. Romanın diğer kişilerine ait görüntüler birincil konumdaki merkez kişiye bağlı olarak takip edilir. Bu bağlamda merkez kişi romanın başı sonu belli bir kompozisyon oluşturmada kaynaştırıcı, çekici ve toplayıcı bir role sahiptir (Çetin, 2015, s. 149).

Ölmeye Yatmak romanının merkez kişisi kuşkusuz Aysel'dir. Eser kadın konusunu merkeze alan ve ana kahraman Aysel'in hayatını bu eleştiri üzerinden sunan bir hikâyeyi anlatmaktadır (Sumbaş, 2017, s. 5). Ağaoğlu, eserini "bir tanıklığı yarına belgeleme tutkusu" ile yazmıştır (Naci, 2007, s. 417). Romanda takvim zamanı ya da anlatı zamanı olarak tespit ettiğimiz bir saat yirmi yedi dakikalık süre Aysel'in otel odasında yaşadığı bunalımı kapsamakla birlikte, romanın bütünü Aysel'in tanıklığında 1930'lu yıllardan o güne kadarki gelişmeleri anlatmayı amaçlayan çok daha geniş bir zaman dilimini imlemektedir.

Başkişi olarak tasarlanan Aysel, taşralı anne babanın mutaassıp tutumuna rağmen cumhuriyetin çağdaş bireyi olma ülküsüyle yetiştirme mücadelesi vererek doçent olmuş bir kadındır. Buna karşın içinde bulunduğu anda mağlup bir görünüme sahiptir. İntihar düşüncesiyle sığındığı otel odasında ilkokul yıllarından itibaren ailesini, okul yaşamını, eğitimini, evliliğini, genç bir öğrencisiyle yaşadığı yasak ilişkisini, hülasa bütün yaşam hikâyesini sorguya çekmektedir. Bu bağlamda, eser başkişi Aysel üzerinden çağdaş bireyler olma ülküsüyle yetişen bir neslin gelenekle yaşadığı çatışmanın, geçirdiği bunalım ve değişimin ifadesi olarak bir neslin romanıdır (Ayaz, 2009, s. 35). Romanda merkez kişi konumundaki Aysel'in intihar düşüncesine uzanan hikâyesini ilkokul yıllarından başlayarak kronolojik bir bakışla daha yakından inceleyelim.

2.1.2.1.1. Aysel

Aysel mutaassıp bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiş, okumak ve Atatürk'ün gösterdiği yolda ilerlemek için türlü zorluklara katlanmış ve nihayet doçent olmuş bir merkez kişi rolüyle karşımıza çıkar. Romanda "ölmeye yatmak"

üzere bir otel odası kiralayan, bu şekilde geçmişe ait yaşantıları işlenen bir kişi konumundadır. Romanda onun geçmişe ait yaşantıları ilçedeki ilkokul yıllarından başlatılır.

Aysel, yaşam şartları pek de iyi olmayan bir ilçede doğmuştur. Annesi Fitnat Hanım, babası Salim Efendi'dir. Ailesi varlıklı değildir. Romanda onun ilçede bulunduğu zaman diliminin oldukça kısa olduğunu görüyoruz. Burada ilkokul son sınıf öğrencisi olarak karşımıza çıkar. Fakat bu kısa zaman dilimi Aysel karakterinin şekillenmesi açısından önemlidir. İlkokul öğretmeni Dünder Öğretmen ilçenin geri kalmışlığına rağmen Atatürk ilkeleriyle donanmış bir kişi olarak öğrencilerini medenî ölçütlere göre yetiştirme gayretindedir. Bu gayreti, okulun sene sonu müsamesinde açık bir şekilde görmektediriz:

“Çocuklar yine sünnet düğünlerinin bandosu eşliğinde polkaya başladılar. Onu rondo izledi. Birkaç memur çocuğundan gayrı hemen hepsi polka ve rondonun adını bile bu müsameden ötürü duymuşlardı. Kız ve erkek öğrenciler ilk kez birbirlerine değeceklerdi.

Seyirciler arasındaki eşraf ve esnaf babalar, polka ve rondo ile kirlenen namuslarını örtbas etmek için durmadan öksürüyor, kafalardaki bütün sıkıcı düşünceleri kovmak için gerekli gereksiz gülüyorlardı. Medeni olmak buyrulmuştu.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 20)

Aysel okumak ve kendini cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda geliştirmek hevesindedir. Ancak ilçede imkânların kısıtlı olması, kendisinin kız çocuğu olması ve ailesinin geleneksel anlayışa sahip olması nedeniyle çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Bunlara rağmen Aysel'in gayreti üstün gelmiş, eğitimine devam etmek üzere teyzesinin yanına, Ankara'ya gitmiştir. Onun Ankara'ya gitmesinde ilkokuldan sınıf arkadaşı olan Aydın'ın babası, diğer bir deyişle ilçenin kaymakamı etkili olmuştur:

“Ortaokula gidebilmek için çok ağlamış. Kendini dereye bile atmaya kalmış. Babası, onu yine de öyle kız haliyle başkente gönderemezdi ama babam araya girdi. Babamın zoruyla Aysel'i Ankara'ya teyzesinin yanına gönderdiler.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 44)

Aysel, Ankara'da bulunduğu ilk zamanlar, ilçede doğup büyümesi ve şehir hayatına ait deneyimleri yaşamamış olması nedeniyle birtakım uyum sorunları yaşamıştır. Öte yandan Aysel, akıllı bir öğrenci olarak Dünder Öğretmen'in öğrettiklerini hayatına tatbik etmiş ve başlangıçta yaşadığı uyum sorununun üstesinden gelmeyi başarmıştır. İlçeden okul arkadaşı Semiha'nın Aysel'e yazdığı mektupta bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Canım kardeşim, ilk günler sınıf arkadaşlarının seninle çok alay ettiklerini, giyimle, kuşamınla eğlendiklerini, o güzel örgülü saçlarından çektiklerini yazıyorsun. Sen aldırma, onlar ettiğiyle kalsın. Onlara verdiğin ders iyi olmuş. Üstüne Türk bayrağının resmini çizip de, “Sevgili kardeşlerim, biz hepimiz Ulu Önderimizin birer çocuğu değil miyiz? O’nun bize gösterdiği şerefli yolda elele ve birbirimizi severek, sayarak çalışmalıyız...” diye yazarak sıralarına bıraktığın o mektuptan sonra kimbilir hepsi de ne utanmışlardır.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 64)

Aysel, Ankara’ya gidince başlangıçta Ağabeyi İlhan’la birlikte teyzesinin ve eniştesinin yanında kalmış, eğitimine burada devam etmiştir. Bu dönemde, teyzesinin kızı İclal ona arkadaşlık eder. Eniştesi onları sinemaya, hatta gardenpartieye bile götürür:

“Cumartesi akşamı, yani buraya döndüğümün ertesi günü bir gardenpartie gittim. Yani bahçede bir eğlence demek oluyor.

Kardeşim Semiha, sana nasıl anlatsam bilmem. Burası Ulu Atamızın bize açtığı yolda medeni bir alem. Bütün herkes kız demeden, erkek demeden orta yere çıkıp ikişer ikişer birbirlerine sarıldılar, döndüler. Bizim orda müsamerede oynadığımız oyunlardan çok daha samimi.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 80)

Aysel’in babası Salim Efendi kızının okuması konusuna hep mesafeli bakmaktadır. Aysel, bu nedenle, bir yıl okuldan uzak kalır. Bu gerçek, ilkokul arkadaşı Aydın’ın günlüğüne kaydettiği şu cümlelerle karşımıza çıkmaktadır:

“Ben Aysel’in bir yıl sınıfta kaldığını sanıyordum. Meğer Aysel hiç sınıfta kalmamış. Bir yıl babası onu ilçeye geri çağırılmış. Sonra kendi de başkente taşınınca kızcağız yeniden okuyabilmiş.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 271)

Bir süre sonra, ilçede muhtekir olmakla suçlanan Salim Efendi neyi var neyi yoksa satıp başkente gelir. Böylece Aysel ve ailesi tümüyle Ankara’ya taşınmıştır. Bu sıralar babasından başka, ağabeyi İlhan da onun üzerinde baskı kurmaktadır. Aysel, her ne kadar ilerici ve çağdaş bir hayat yaşamak istese de üzerindeki bu baskıyı bir şekilde hissetmektedir. Bir erkek ile yolda konuşmak bile onun için çekinilecek bir şeydir:

“Evcek buraya taşınmadan önce babamın beni bir yıl okulundan alıkoyduğu yetmiyormuş gibi şimdi de enstitüye göndereceğini söylüyor. Ortaokul bitsin doğruca oraya yollayacakmış. Hiç değilse dikiş nakış öğrenirsin. Kız kısmına asıl bu yakışır deyip duruyor. Ben bilirsin nakış yapamam. Ellerim terler. Bakalım ne olacak? Abim bana arka alır sanıyordum. Fakat hiç arka aldığı yok. Üstelik hep babamdan yana çıkıyor. Bazen, tövbe ama, abimin Atatürk’ü hiç sevmediğini düşünüyorum. Bana göz açtırmıyor. Ali, bayramda bizim eve gelmişti. Ali’nin vaziyeti bana çok dokundu. Onu bir de geçende yolda gördüm. Üstünde yok başında yok. Durup konuştum. O sırada da Gazi Lisesi’nin dağılma saatiydi. İlhan Abim görürse diye çok korktum.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 109)

Aysel ortaokulu bitirdikten sonra, yine Ankara’da, Kız Lisesi’ne başlar. Bu sırada babasının muhtekirlik soruşturması devam etmektedir. Kız kardeşi Tezel de bu sıralar dünyaya gelmiştir. Ağabeyi ise Gazi Lisesi’ne devam etmektedir. Aysel bir yandan okula gitmekte, bir yandan kız kardeşinin bakımı ve ev işleriyle ilgilenmektedir. Kendisi eğitimini devam ettirmek istese de ailesi, hatta ağabeyi bu konuda ona karşı tavrı almaktadır:

“Niye okuyorsun bir kere sen? Kadın kısmına okumak nereden çıkmış? Anandan mı gördün, ninenden mi? Yarın lise bitince üniversiteye gitmeyi düşünüyorsan, nah gidersin!

Aysel ilk kez o akşamüstü umutsuzluğa düştü. İçinden, “Ne talihsiz kızmışım ben! Herkesin kızları okumak istemez, anaları babaları zorla okuturlar. Özel hocalar tuta tuta... Ben okumak isterim karşıma ya babam dikilir ya annem. Şimdi de bu çıktı işte.” diye ağlamaya başladı.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 213)

Ancak Aysel, tüm bunlara rağmen, kararlı bir şekilde eğitimine devam etmektedir. Ailesi onu okuldan alır diye, sesini çıkarmadan bir yandan ev işlerine yardım etmekte bir yandan da okul hayatına devam etmektedir. Bununla birlikte eline geçen gazete ve kitapları okumakta, şiirler ve hikâyeler yazmayı denemektedir:

“Ben de Ulus’ta sanat sayfası olduğu günler Tülin’den istiyorum. O getiriyor. Okuyorum. Tülin benim gizli şiirler ve hikâyeler yazdığımı biliyor ya, tutmuş edebiyat öğretmenimiz Sabahat Hanım’a söylemiş. O da geçenlerde beni çağırdı. Yazdıklarımı istedi. Azarlayacak diye çok korktum. Meğer Nurullah Bey tanıdıklarıymış. Sabahat Hanım, yazdıklarımı okuyup da, eğer bende ümit varsa, beni kendi elleriyle Nurullah Bey’e götürecekmış.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 190)

Romanda, Aysel’in yazdığı şiir ve hikâyelerin yayımlanıp yayımlanmadığı konusunda bir detaya rastlanmaz. Ancak onun edebiyat ile olan ilişkisinin okuma düzleminde de olsa devam ettiğini görüyoruz. Aysel bu süreçte edebiyat öğretmeni Sabahat Hanım’dan aldığı kitapları okur. Zamanla toplumcu çizgiye yönelir ve Nazım Hikmet’in şiirlerine ilgi duymaya başlar:

“Burada uzak akrabalarımızdan birinin oğlu askerliğini yaparken sık sık bize geliyor. Benim edebiyata merakım olduğunu bildiğinden şair Nazım Hikmet’ten çok söz eder. ‘Piyer Loti’ diye bir şiirini de verdi. Çok beğendim.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 273)

Genç Aysel, yaşıtı olan “erkekleri” birlikte çalışarak ve el ele vererek ülkeyi çağdaş seviyeye ulaştıracak kardeşleri olarak görmektedir. Liseyi bitirdiği döneme kadar geçen sürede onun karşı cinsle olan ilişkileri aşk düzleminde işlenmemiştir. İlkokul arkadaşları Aydın ve Ali ona karşı bazı hisler gizlese de Aysel onlara karşılık

vermemiştir. Fakat yine de Semiha, onun Ali ile bir münasebeti olduğunu düşünmüş ve ona karşı cephe almıştır:

“Benim ilkokuldan Semiha diye bir arkadaşım vardı. Ona çok güvenirdim. Fakat o, Ali adında bir başka arkadaşın benim yüzümden köyünü, anasını bırakıp da buralarda sefil olduğunu yaymış herkese. O gün bu gündür küsüz.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 274)

Aysel, ülkede modern yaşamışın yerleşmesinde rol ortaklığını paylaştığı karşı cinsle flört düzeyinde bir ilişki kurmaktan uzak durmuştur. Buna karşın romanda bu konuda bazı gelişmeler yaşanır. Aysel’in ilçeden ilkokul arkadaşı Ertürk’ün babası, büyük oğlu Remzi için Aysel’e talip olduklarını bildiren bir mektup gönderir. Emin Efendi, mektubu Aysel’in babası Salim Efendi’ye yazmıştır. Mektuptaki ifadelere göre Emin Efendi, Bursa’da buluşmak ve Remzi ile Aysel’i evlendirmek düşüncesindedir:

“Hülasa efendim, dükkânınızdaki o tesadüfte sizin bu yaz sonu çocukları Bursa Kaplıcaları’na götüreceğinizi de duymuş. Oğlum Remzi de eylülde Ertürk’ün imtihanı dolayısıyla ve mal almak üzere Bursa’ya gidecektir. Bilal ve şürekasından biraz ipekli almak istiyor. Allah’ın izniyle orada olacakları tarihleri denk düşürsek, ben de çocukların analarıyla hamamlara gelirim. Kismetse görüşür, konuşur, hayırlısı ise bu işi bir karara bağlarız efendim.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 292)

Aysel, Remzi ile evlenmek istememektedir. Bu durumdan kurtulmak için bir çare düşünür ve Ali’den yardım ister. Ali’ye bir mektup yazarak onu Dil-Tarih Fakültesi’nin yakınında bir yerde görüşmeye çağırır. Aysel’in amacı Ali aracılığıyla Remzi’yi evlenme işinden vazgeçirmektir:

“Ben diyordum ki hazır Ali köye gidiyor madem, nasıl olsa ilçeden de geçer... O adama bir mektup yazmıştım. Ertürk’ün abisi işte. Ona. Koskoca adam. Yazdım mektubunu. Elden seninle gönderirim diyordum. Gizlice cebine koyuversen de olurdu pekâla... Peşimi bıraksın. Ben daha okuyacağım. Hiç umutlanmasın. Nah işte mektup.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 330)

Aysel’in bu planına karşın Ali, Ankara’da yeni bir işe başladığı için köye gidemeyeceğini söylemiştir. Böylece Aysel’in Remzi’ye haber göndermek üzere kullanabileceği tek yol da kapanmıştır. Diğer taraftan Aysel her şeye rağmen Bursa’ya gitmek istemektedir. Çünkü şair Nazım Hikmet orada hapistedir ve Aysel onu görmek istemektedir:

“Yazık, annem özeniyor. Bir jorjet dikti. Giymedim. Neyse, Bursa’da giyersin, deyip duruyor. Bursa’ya giderim. Niye gitmeyeyim? Ankara dışında hiçbir yer görmedim daha. Ben Bursa’ya gideceğim ya, o jorjeti de giymeyeceğim... Hem gitmesem zorla götürürler zaten. Burada yalnız koymazlar evde. Gideceğim. Gidip Bahire’ye inat, Nazım Hikmet’i bir göreceğim.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 330)

Aysel ailesiyle beraber Bursa'ya, Hüsnügüzel Kaplıcaları'na gider. Ancak korktuğu şey gerçekleşmez. Emin Efendi, Aysel'in babasıyla görüşmeye gelmemiştir, bunun yerine Ertürk ile haber göndermiştir:

“Kerimenizin köylülerimizden Ali oğlanla bir münasebet kurmuş olduğu öğrenilmiş bulunduğundan...” (Ağaoğlu, 2014a, s. 335)

Salim Efendi, Ertürk'ün getirdiği bu pusula üzerine Aysel'i sıkıştırır, döver, kızın ağzından laf almaya çalışır. Ancak Aysel'in verebileceği hiçbir cevabı yoktur. Aysel ertesi sabah kaplıcadan kaçır. Sora sora Bursa Cezaevi'ni bulur. Nazım Hikmet'i görmek istemektedir. Ancak cezaevi müdürü onu oradan kovar. Aslına bakılırsa kaplıcalarda yaşanan kavga gürültü Aysel açısından olumlu bir sonuç doğurmuştur. Her ne kadar adı çıksa da, dayak yese de, Nazım Hikmet'i göremese de babası Aysel hakkında memnun edici bir karar vermiştir:

“Bu kız evde kaldı. Gitsin meret, okusun bari de bir iş sahibi olsun...” (Ağaoğlu, 2014a, s. 336)

Aysel liseyi tamamladıktan sonra üniversiteye başlamıştır. Üniversitedeyken profesörlerin kendisini aday göstermesi sonucu burslu olarak bir yıl Paris'e gitmiştir. Paris'te Sorbonne Üniversitesinde misafir öğrenci olmuştur. Aysel, burada geçirdiği bir yıl boyunca kütüphanelere gider, kitaplar okur, Fransızcasını geliştirir. Burada tanıştığı Alain isimli öğrenciyle vakit geçirir, bazen de Metin'e rastlar. Alain, Aysel'in Camus ve Sartre gibi egzistansiyalist yazarları yakından tanımasını sağlamıştır:

“Alain öğrenci yurduna geldi. Kolunun altında bir battaniye. “Çabuk ol. Sartre'ı dinlemeye gidiyoruz.” dedi.

.... arada bir battaniyenin içinde sıcıyor, “Anladın mı? Anladın mı?” diyor. Bir futbol maçı seyreder gibi bütün benliğiyle konferansa katılıyor. Sartre'ı, Sartre-Camus çarpışmasını yaşıyor sanki. Bu maçın bir beki oluyor. Bu katılma Aysel'e de bir şeyler katıyor. Şeylere bir anlam yüklüyor. Aysel bir erkekle hem el ele oturabileceğini, hem bunun unutulabileceğini öğreniyor.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 374)

Aysel, Paris deneyimi sonrası Ankara'ya dönmüş ve üniversite öğrenimini burada tamamlamıştır. Romanda Aysel'in üniversite yılları hakkında fazla bilgi verilmez. Ancak onun başarılı bir öğrenci olduğunu ve üniversitede asistan olarak görev yapan Ömer ile evlendiğini görüyoruz. Aysel ile Ömer'in evliliği birdenbire olmuştur:

“Ben Mülkiye üçüncü sınıfta, o aynı fakültede ünlü bir profesörün gencecik asistanı. İkimiz de Fransızca biliyoruz hem ve Beethoven'ın bütün senfonileri de ezberimizde neredeyse.

.... Ertesi gün Atatürk'ün huzurunda, bir ondan izin aldığımızı bilerek yani, Ömer'le nişanlandık. Bütün kokuşmuş töreleri de böylece alt ettiğimizi sandık. Evlendikten sonra ise günlerce, aylarca Beethoven'in senfonilerini çaldık evimizde.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 349)

Aysel, Ömer ile olan evliliğinin ilk döneminde gebe kalmış, fakat bu çocuk henüz doğamadan vefat etmiştir. Bu ilk deneyimden sonra Aysel bir daha çocuk sahibi olamamıştır. Yine de Aysel'in yolunda giden bir evliliği, düzenli ve modern bir hayatı vardır. Kocasını iş seyahatlerine gitmekte, Aysel üniversitede hocalık yapmaktadır. Hayatı yoğun bir tempo içerisinde sürmektedir. Aysel yıllarca disiplinli bir şekilde çalışmış, ilçenin asgari yaşam standartları içinde başladığı eğitim hayatını özveriyle devam ettirmiş ve sonunda modern bir yaşama kavuşmuştur. Ancak gelinen noktada yaşadığı bazı iç hesaplaşmalar onu intiharın eşiğine sürüklemiştir.

Romanda Aysel'in Ömer'le olan evliliği üzerinde fazla durulmaz. Romanın başlangıcında Aysel'in “ölmeye yatmak” üzere bir otel odasına sığındığını görürüz. Onu uzun yıllar emek harcayarak kazandığı hayatı geride bırakarak ölüme sığınmaya iten ise bir öğrencisiyle yaşadığı ilişkidir. Aysel, evli bir kadın olarak matbaada çalışan bir öğrencisi ile ilişkiye girmiştir:

“Bütün gece çalıştıktan sonra evden çıktım. Neden çıktım? Yolunda giden bir evlilik. Yıllar sonra yatakta birbirine hâlâ istekle sarılan iki kafa dengi. Evliliğin bir tanımı varsa, en yalını bu olmalı. İki kişiyle bütün bir dünya kurulamayacağını bilen üstelik. Neden çıktım evden? Matbaada işçilik eden bir öğrencimle yattım. (Ağaoğlu, 2014a, s. 113-114)

Aysel'in öğrencisi Engin'le olan ilişkisi aslında cinsî hazdan çok bir varoluş meselesidir. Aysel, idealist Dündar Öğretmen'in taşıdığı ülküyle yetişen kuşağın bir üyesidir. İlçeden ayrıldıktan sonra onun zaman içinde belli ideolojik yönelimlere eğilim gösterdiğini biliyoruz. Fakültede hocalığı, yolunda giden bir evliliği vardır. Fakat gelinen noktada onu bir aydın bunalımının merkezinde görüyoruz:

“Her şey yolunda görünüyordu. Ama öyle görünmemeli. Otuz yılda hiçbir yere gelinmemişse bir başkaldırı mutlak olmalı. Bu hiçlik de yaşanmalı. Bir boşluğa olanca hızla düşülmeli. Bu düşüş gerçek yüzünü göstermeli. (Ağaoğlu, 2014a, s. 114)

Aysel, Engin'le yaşadığı ilk yakınlaşmadan sonra onunla ara sıra görüşmüştür. Ölüm düşüncesiyle otele gittiği günden bir gün önce, Engin, Aysel'in evine gelmiştir. O gecenin sabahında Aysel, Engin'in çalıştığı matbaaya gider. Engin hocasını karşısında görünce onu adeta azarlar:

“Önüme bir anahtar fırlattı: “Gidin beni odamda bekleyin. Bekleyin ama.” Arkamdan böyle bağırdı sanıyorum. Bir buyruk verdi, biliyorum. (Ağaoğlu, 2014a, s. 120-121)

Aysel, Engin’le olan bu sön görüşmesine elinde bir zarfla gitmiştir. Zarfın içerisinde beş bin lira para ile bir not vardır. Ancak Engin’in kaba tavrından dolayı Aysel zarfı öğrencisine verememiştir. Aysel, zarfın içerisindeki kağıda şu satırları yazmıştır:

“Enginciğim, bu parayı bildiğin o son araştırma kitabından aldım. Bana gerekli değil. Senin odanın biriken kira borçlarını ödeyebilirsin. İnsan olmamın bazı küçük anları vardır. Son kez onu kaçırmak istemedim.”
(Ağaoğlu, 2014a, s. 119)

Aysel’in yaşadığı ruhsal bunalım Engin ile yaşadığı cinsî ilişkiyle başlamak üzere üç ay kadar sürmüştür. Engin’le matbaadaki son görüşmesinden sonra saatlerce sokaklarda yürümüş, bunun sonunda “ölmeye yatmak” üzere otel odasına sığınmıştır. Aysel’in odada bulunduğu süre yaklaşık iki saat kadardır.

Aysel, otel odasındaiken geçmişe ait anılarını düşünür. Onun çocukluğunda evlerine sığınan Ümmü isminde yaşlı bir kadın vardır. Aysel, bir ara bu kadını anımsar. Ümmü Nine, ev işlerine yardım eden, evi derleyip toplayan ve bazen de henüz bebek olan Aysel’i emziren biridir. Romanda Aysel’in Engin’le olan münasebeti ile Ümmü Nine arasında bir bağ kurulmuştur:

“Çocukken onun pörsük memelerini emermişim. Onun memelerini severmişim. Lastik çiğner gibi çiğnermişim. O da benim onları sündürüşümü severmiş. Kendisini böyle sömürüşüm hoşuna gidermiş. Anamın dolgun memeleri yerine, onun artık hiçbir işe yaramaz sanılan memelerini seçtiğim için olacak. Ümmü Ninemi hoşnut eden şey... Tamam... Buydu işte beni de hoşnut eden... Bir gençliği paylaşmak.”
(Ağaoğlu, 2014a, s. 116)

Aysel ilk çocuğu vefat ettikten sonra bir daha gebe kalmamıştır. Bu dönemde öğrencisi Engin’le olan ilişkisinden bir çocuğu olabileceğini düşünür. Bu düşünce roman boyunca birkaç kez tekrarlanır. Aslında Aysel, gençliği ve yeni baştan varoluşu özlemektedir:

“Bir süre daha boğuşup çocuğumu büyötmek istiyorum. Çocuk ister saat onarıcısı Rıza’nın oğlundan olsun, ister Ömer’den. Yeterince saygıdeğer değilsem değilim. Her şeyde haklı ve doğru olmak için her şeyin haklı ve doğru olması gerek.

Belki de çocuk yoktur. Belki de kendimim yeniden büyötmek istediğim; saksısını çatlatmış.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 398-399)

Aysel, otel odasında bulunduğu kısa süre zarfında dışarıda bıraktığı hayata ait sorumluluklarını düşünür. Fakölteyi, öğrencilerini, annesini, kocasını ve evdeki temizlikçi kadını düşünür. Kendisinden haber alamayınca onların yaşayacakları telaş halini hayal eder. Ayrıntıları düşünmenin ondaki ölüm arzusunu yer yer bastırdığı

göze çarpar. Yine de gündelik sorumluluklarına ait bir eylemde bulunmaz. Annesine ve kocasına telefon etmeyi denemez.

Aysel'in kafasını kurcalayan düşünceler arasında Aydın da vardır. Aysel ilkokuldan sınıf arkadaşı olan Aydın'a telefon etmek ve onunla konuşmak ister. Bunu bir iki defa dener, fakat Aydın'a ulaşamaz. Aydın'la konuşma düşüncesi Aysel'in kafasını meşgul etmeye devam eder. Romanın sonunda Aysel, Aydın'ı bir kere daha arar. Aydın bu kez telefonu açmıştır:

“Otelde ne işim olduğunu sordu. Bilmediğimi söyledim. Ölüm ya da dirim sözü etmedim. Sesimin her zamanki gibi oluşu kendimi şaşırttı. Doğal olarak onu şaşırtmadı.

“Bekle. Bir duş alayım. Hemen geliyorum” dedi.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 391)

Aysel, Aydın'ın otele gelmesini beklemeden eşyalarını toplarlar ve odayı terk eder. Onun otel odasında yaşadığı bunalım ve ölüm düşüncesi yerini yeniden hayata karışmaya bırakmıştır.

Aysel'in yaşadığı bunalım varoluşsal bir kaygı olarak düşünülebilir. Aysel, taşradaki ilkokulda Dünder Öğretmen'in etkisiyle başlayan çağdaş Türk kadını olma ülküsünü yaşamı boyunca sürdürmüştür. Bu süreçte, özellikle Nazım Hikmet'in şiirleriyle tanıştıktan sonra toplumcu ideolojinin etkisine kapılmıştır. O, bu yolda aksiyona giren şiddetli bir devrimci değilse bile düşünce planında söz konusu ideolojinin etkisindedir. Onun öğrencisi Engin'le yaşadığı ilişki, Ağaoğlu'nun da ifade ettiği gibi, bir öğretim üyesinin devrimci kimliğe sahip öğrencisiyle aynı safta olduğunun göstergesidir (Andaç, 2000, s. 65). Öte yandan, öğrencisi Engin'le yaşadığı ilişki Aysel'deki intihar düşüncesini tetiklemiş ve onu otel odasına kapanmaya sevk etmiştir. Bu durum Satre'nin “bunaltı” kavramıyla açıklanabilir. Dünyaya verisiz olarak gelen insan yasayla veya toplumsal bir kuralla karşılaştığı zaman “bunaltı” duyar (Satre, 2013, s. 42). Aysel de Engin'le yatması sonucu verili düzene karşı sorumluluğunun güdümünde bir bunaltı yaşar ve taşradaki ilkokul yıllarından başlayarak bütün geçmişini hesaba çeker. Bu noktada, romanda geçen “Her şey yolunda görünüyordu. Artık öyle görünmemeli. Otuz yılda hiçbir yere gelinmemişse, bir başkaldırı mutlak olmalı.” ifadesi önemlidir (Ağaoğlu, 2014a, s. 114). Diyebiliriz ki, intihar düşüncesiyle dar ve kapalı bir mekâna sığınış, bir nevi Aysel'in inzivasıdır. Öyle ki duygu, düşünce ve arzuların zulmedici hale gelmesi kişiyi inziva ve sığınağa sevk edecektir (Phillips, 2007, s. 198). İçe dönük duyguların yaşanabileceği ve kişisel varoluş düğümünün çözülebileceği mekânlar kapalı

mekânlardır (Çetin, 2015, s. 136). Aysel'in herkesten habersiz ortadan kaybolması ve bir otel odasına sığınması buradan ileri gelmektedir. Camus, "ölüm bilinci, kaygının çağrısıdır" der (Camus, 2013, s. 41). Bu bilinç, varoluşu sınırlayan durağanlığa değil, onu harekete geçiren itici güce sahiptir. Aysel de, sığındığı otel odasındaki iç muhasebesinin sonucunda, başlangıçta kurduğu intihar düşüncesinden uzaklaşmış ve krizlerle geçecek bir yaşamı yüklenmeye hazır olarak otel odasından ayrılmıştır (Parla, 2018, s. 307).

Aysel, merkez kişi olmasının bir sonucu olarak romanın bütün kişilerini çeken, toplayan bir role sahiptir. Ömer'le evliliğinden başka, romanın önemli karakterlerinden Aydın ve Ali'nin de ona ilgi duyduğu göze çarpmaktadır. Diğer taraftan, okuması ailesi tarafından engellenen Semiha ve kız lisesindeki şehirli sınıf arkadaşlarıyla kıyaslanarak karşıtlık motifi bağlamında Aysel'in kimliği ve ideallerinin çizildiği görülmektedir.

Aysel taşranın, başkentin ve Paris'in havasını solumuş, taşıdığı idealleri yaşamına tatbik etmenin mücadelesini vermiştir. Bu mücadele zaman içinde ulaştığı düşünsel ve ideolojik konumu sorgulamasına neden olan bir bunalıma dönüşmüştür. Roman boyunca onun fiziksel görünümü pek verilmemiş, o daha çok ruhsal boyutuyla, durumlar ve olaylar karşısında aldığı tavırlarla ele alınmıştır. Ağaoğlu'nun, "her roman biraz otobiyografiktir" (Andaç, 2000, s. 65) sözünü de dikkate alarak, Aysel karakteri toplumcu ideolojiye yakınlığını bildiğimiz yazarın yaşam karşısındaki gözlemlerinin ürünüdür, diyebiliriz. Söz gelişi Ağaoğlu'nun kendi yaşamından, özellikle taşra kökenli olması, babasının esnaflığı, Ankara'ya yerleşmesi, eğitim gördüğü okullar gibi konularda Aysel karakterine sirayet eden birçok özellik vardır.

Romanda anlatıcının, yazar-anlatıcı ve kahraman-anlatıcı olmak üzere iki düzlemde karşımıza çıkması dikkate değerdir. Aysel'in ve diğer roman kişilerinin kişisel tarihi daha çok yazar-anlatıcının dilinden ve mektup, anı gibi metinler üzerinden verilmiştir. İç kısım olarak tabir edilen ve Aysel'in otel odasındaki iç muhasebesini imleyen bölümlerde ise anlatıcı Aysel'in kendisidir. Bu yönüyle Aysel'in kişisel bunalımında bir bakıma yalnız bırakıldığı izlenimi göze çarpmaktadır.

2.1.2.2. Tip

Tip; toplum içindeki bir zümrenin, bir grubun ayırıcı özelliklerini bünyesinde toplayan ve onların ortak özelliklerini, sorunlarını ve dramlarını yansıtan kişidir (Çetin, 2015, s. 149). Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak romanında 1930'lu yıllardan başlayarak Cumhuriyet'in ilk ve ikinci kuşağının portresini çizerken söz konusu dönemin tipik kişilerini de yansıtmaya çalışmıştır. Romanda, Türk edebiyatında sıkça işlenen idealist öğretmen tipi, ağa tipi ve esnaf tipini örnekleyen kişilerin olduğunu görmekteyiz. Romanda Dünder Öğretmen, idealist öğretmen tipini; Şakir Ağa, köylü ağa tipini; Salim Efendi ise küçük esnaf tipinin temsil etmektedir. Bu bakımdan, eserde sosyal tiplerin yer aldığını söyleyebiliriz.

Ölmeye Yatmak romanında, Dünder Öğretmen, cumhuriyet yönetiminin kendisine yüklediği vazifenin farkında olan idealist bir öğretmendir (Sürgit, 2014, s. 145). Görev yaptığı ilçede öğrencilerini çağdaş bireyler olarak yetiştirmenin gayreti içindedir. Hiç evlenmemiştir. Adeta bütün benliğini ülküsüne adamıştır. Düzenli olarak Ulus gazetesi okumaktadır. Başkışı Aysel'in karakter oluşumunda onun yüklendiği idealist fonksiyonun rolü büyüktür (Eronat, 2010, s. 52). Dünder Öğretmen, öğrencileri için harcadığı emeğin karşılığı olarak büyük takdirler görmeyi ummaktadır. Ancak romanda durum pek de öyle olmamıştır. Kendisini mektuplara boğacağını düşündüğü öğrencileri bile onu unutmuştur.

Esnaf tipinin özelliklerini bünyesinde toplayan Salim Efendi, başkışı Aysel'in babası olması ve mutaassıp kimliğe sahip bir aile reisi rolünü üstlenmesi bakımından önemlidir. Salim Efendi, ilçedeki mesleğini başkente taşındıktan sonra da devam ettirmiştir. Romanda Salim Efendi'nin küçük esnaflığının karşısında Şakir Ağa yer almaktadır.

Şakir Ağa, emrinde adamları olması, çalışanlarını ezmesi, nüfuzlu kişilerle iyi ilişkiler kurması yönleriyle ağa tipinin bütün özelliklerine sahiptir. Romana baktığımız zaman, Salim Efendi yönetim tarafından haksız yere karaborsacılıkla suçlanırken bu işin asıl suçlusu olan Şakir Ağa hakkında herhangi bir soruşturmanın yapılmadığını görürüz.

Romanda bu üç tipin dışında, hayatı hareketli ve hesapsız yaşaması yönüyle Tezel'in nihilist tip olduğunu söyleyebiliriz. Onun bu özelliği, Dar Zamanlar'ın ikinci romanında daha belirgin olarak karşımıza çıkacaktır. Ölmeye Yatmak

romanında tip başlığı altında değerlendirdiğimiz kişilere ait bilgileri aşağıda detaylandıralım.

2.1.2.2.1. Dünder Öğretmen

İlçedeki ilkokulun Atatürkçü düşünceyle donanmış özverili öğretmenidir. Bekardır. Bir erkek kardeşi vardır. Görev yaptığı ilçede, birkaç memur çocuğu dışında tüm öğrenciler taşra yaşamının içinde büyümüşlerdir. Dünder Öğretmen'in amacı bu öğrencileri medeni ölçütlere göre yetiştirmek ve onları modern yaşamın birer ferdi haline getirmektir. O, bu ülküyle çalışıp çabalamış ve ilkokuldan başlangıçta sekiz öğrencisini mezun etmiştir.

İlk mezunlar, ilçede ortaokul olmadığı için farklı şehirlerde eğitimlerine devam etmek zorunda kalmışlardır. Bu konuda, Dünder Öğretmen ciddi ölçüde çaba sarf etmiştir. Aysel'in okuyabilmesi için Salim Efendi'yi ikna eden odur. Ali'nin başkente gidebilmesi için Şakir Ağa'nın otelinde iş bulan yine odur. Hatta kendi kardeşini köy enstitüsünde eğitim görmesi için yönlendiren de odur. Fakat tüm gayretine rağmen yine de yalnız kalmıştır:

“Çünkü, Aydın'lar, Sevil'ler, Ertürk'ler, Aysel'ler, o, ilkokuldan mezun ettikleri için umduğu kadar bir ilgi görmüş değildi. Ne bakanlıktan, ne de ilçedekilerden. Çocukların oraya buraya dağılır dağılmaz kendini mektuplara boğacaklarını da ummuştu.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 57)

Dünder Öğretmen, romanda, öğrencilerini Ulu Önder'in kurduğu cumhuriyetin ilkeleriyle yetiştirmeyi ülkü edinmiş fedakâr bir öğretmen olarak ele alınmıştır. Günlerini Ulus gazetesi okumakla ve öğrencilerini düşünmekle geçirir. Mezun ettiği öğrencileri hayata karışmış, çeşitli mevkilere gelmişlerdir. Fakat Dünder Öğretmen hep olduğu yerde kalmıştır. Onca emeğine karşılık ne hükümetten bir teşekkür alabilmiş ne de öğrencilerinden bir vefa görebilmiştir.

2.1.2.2.2. Şakir Ağa

İlçenin zenginlerindendir. İlçede mağazası ve başkentte küçük bir oteli vardır. Oteldeki işlerini Molla Katip isimli kendisine oldukça sadık bir çalışanına bırakmıştır. Kendisi ilçede ticaretle uğraşmakta, ara sıra başkente gidip gelmektedir. Menfaati için ilçedeki devlet eşrafiyla arasını iyi tutmaktadır. Çünkü ihtikârla mücadelenin sürdüğü o yıllarda, para kazanmanın kolay yolunu bulmuştur:

“Bayram üstü Molla Katip'in Şakir Ağa'ya yolladığı pazenleri, kaputbezlerini otobüslerin oraya taşıdı. Çuval çuval. Denk denk. Mal kaçırıyorlar keratalar! Bütün fakir fukaranın pamuklu karnelerini ellerinden

almışlar. Sergievi'ndeki dokuma satışında da bir adam uydurmuşlar; arşınlatıp arşınlatıp basmaları, kaputbezlerini, Nazillileri, tülbentlikleri hadi babam el altından Şakir Ağa'nın mağazasına.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 151)

Şakir Ağa, romanda köylüyü ezen, çalışanlarına eziyet eden biri olarak dikkat çekmektedir. Bir yandan ilçedeki devlet eşrafına ziyafetler veren Şakir Ağa, diğer taraftan ilçe halkını sömürmektedir. Otelinde her işi gören Ali'yi ise karın tokluğuna çalıştırmaktadır.

2.1.2.2.3. Salim Efendi

Salim Efendi, üç çocuk babasıdır. İlk çocuğu İlhan, ikincisi Aysel, üçüncüsü ise Tezel'dir. Gençliğinde İsmet İnönü'nün jandarmalığını yapmıştır. Daha sonra, ilçede küçük bir dükkân işletmeye başlamış, ihtikârla mücadele kapsamında muhtekir olmakla suçlanınca nesi varsa satıp başkente yerleşmiştir. Ömrü esnaflık yapmakla geçmiştir. Eşi, Fitnat Hanım'dır.

Salim Efendi, samut bir kişidir. Hemen hiç gülmez, gerekli görmedikçe konuşmaz. Onun içinde sanki bir kırgınlık, bir tatminsizlik vardır. Küçük esnaf olmak, değer görmemek, muhtekir olmakla suçlanmak onu kendi içine kapanık biri yapmıştır. Aslında parasını helalinden kazanan kendi halinde bir esnaftır. İlçede esnafken, başkentte okuyan çocuklarına peksimet yollamak istemiş, fakat kaçak mal göndermek suçlamasıyla dükkânı kapatılmış ve hakkında dava açılmıştır. Bunun sonucunda ilçeyi terk ederek başkente yerleşmiştir:

“Salim Efendi, ilçede memur takımıyla geçinememiş. Hele Belediye Reisi'yle büsbütün arası bozulmuştur. Üstüne sürülmek istenen lekeden ötürü de memleketine küsüp bu yıl dükkânını başkente taşıyivermişti. Hal'in karşısında yine küçük, karanlık bir dükkâna yerleşti. İlçede her şeyini satıp savmış diyorlar.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 104)

Salim Efendi, ilçedeki mallarını satınca eline geçen parayı değerlendirip başkentte iki katlı bir ev almış, geçimini sağlamak için de küçük bir dükkân kurmuştur. Ancak burada da başı sıkıntıdan kurtulmamıştır. Bir yandan yine muhtekir olmakla suçlanmış, diğer yandan İlhan'ın milliyetçi faaliyetleriyle baş etmek zorunda kalmıştır. Milliyetçi takımla içli dışlı olması nedeniyle oğluyla kavga ederek onu evden kovmuştur. İlhan, sığınacak bir yer bulamayınca tekrar babasının evine dönmüştür.

Salim Efendi'ye merbut olan, ona karşı gelmeyen tek kişi karısı Fitnat Hanım'dır. Karısı dışında, gerek çocukları Aysel ve İlhan'la olan ilişkisi, gerek işiyle ve çevresindekilerle ilişkisi hep sıkıntılı geçmiştir. Aysel ev kızı olmak yerine

okuyup çağdaş bir kadın olmayı istemekte, İlhan ise dükkânın başına geçeceğine milliyetçi takım yüzünden başını derde sokmaktadır. Salim Efendi, tüm bu dertlerine bir çare bulamadan Aysel'in Sorbonne'a misafir öğrenci olarak gitmesinden kısa bir süre önce vefat etmiştir.

2.1.2.2.4. Tezel

Tezel, Aysel'in kız kardeşidir. İkinci Dünya Savaşı'nın altıncı yılında doğmuştur. Resim yapmakta, arada bir sergi açmaktadır. Hayatı hareketli yaşayan biridir. Gezip tozmayı, barlara gitmeyi sevmektedir. Üç yılda iki kocadan boşanmıştır. İlişki kurduğu kişiler sanat dünyasından kişilerdir. Birincisi tiyatro oyuncusu, ikincisi ise ün yapmış bir fıkra yazarıdır.

2.1.2.3. Karakter

Ölmeye Yatmak romanı, her ne kadar Aysel'in bunalımını anlatının merkezine alsa da geriye dönüşler, anı, mektup gibi birincil vesikalar vasıtasıyla şahıs kadrosundaki diğer karakterlerin kişilik gelişimini ayrıntılı şekilde gösteren bir eser olarak dikkat çekmektedir. Roman kişileri, sunumu yapılan otuz yıllık süreçte aile, sosyal çevre, eğitim, ideolojik yönelim gibi birtakım unsurların etkisiyle değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Başkışı Aysel'le birlikte ilçedeki ilkokuldan mezun olan diğer kişiler zaman zaman Aysel'le kesişen bir yaşam serüveni içine girmişlerdir. Bu serüven sonucunda, ilçe ilkokulunda çağdaş bireyler olma çatısı altında bir araya gelen öğrenciler hayatın akışı içinde ayrı ve özgün birer kişilik kazanmıştır. Ölmeye Yatmak romanında kişilerin tipten ziyade karakter boyutuyla yansıtıldığını belirtmek gerekir.

Belli bir yaşayışa sahip kişiler zaman içinde bazı metinleri okuyarak, tartışarak ya da birtakım tecrübeler yaşayarak bambaşka ve farklı bir dünya görüşüne sahip olabilir (Çetin, 2015, s. 166) Bunun romandaki en belirgin örneklerinden biri Ali'dir. Ali, yoksul bir köy çocuğuyken Dünder Öğretmen'in girişimi sonucu Ankara'da Şakir Ağa'nın otelinde çalışmaya başlamıştır. Ankara'ya gelmekteki amacı eğitimine devam etmektir. Otel yamağı Ali'yi içinde bulunduğu durumu sorgulamaya ve sağlıklı bir gelecek kurmaya iten ise tesadüf eseri girdiği lokantada tanıştığı toplumcu ideolojidir.

Romanda Ali'den başka Aydın da karakter gelişimi bakımından ideolojik bir serüven yaşamıştır. Öyle ki, uzun eğitim hayatının sonunda hayaline kavuşan ve

Dışışleri'nde göreve başlayan Aydın, bir süre sonra sol ideolojiye yönelerek mesleğinden istifa etmiş ve ideolojik kitaplar basan bir yayınevi açmıştır. Bu noktada romanda Ali ve Aydın'ın sahip oldukları ideolojik yönelimin güdümünde yaşayan tipik figürler olarak tasarlanmadığını belirtmek gerekir.

Romanda ideolojik tercihin şahısları olumsuz sonuçlara ittiğini görüyoruz. Aysel'in ağabeyi İlhan, önceleri Turancı ülküyle yatıp kalkmakta, bu yolda ailesini dahi karşısına almaktadır. Bir süre sonra, koşulsuz güvendiği milliyetçi arkadaşları tarafından yüzüstü bırakılınca bu ideolojiden uzaklaşmıştır. Bu durumu otoriteye uyum olarak değerlendirmek gerekir. Nitekim İlhan'ın ideolojiden uzaklaşması, yaşamının düzene girmesi ve maddî kazancının artmasıyla paralel ilerlemiştir (Eronat, 2010, s. 53) Benzer bir durumu Ali de yaşamıştır. Ali, radyoevinde çalışmaya başladığı zaman sahip olduğu ideolojiyle arasına mesafe koymayı tercih etmiştir.

Romandaki diğer karakterlerin ayırıcı özelliklerine de değinmek gerekir. Namık, ideolojik yönelimleri ve insanlarla ilişkisindeki faydacı tavrı ile karşımıza çıkmaktadır. Sevil ile Metin, varlıklı aile çocuğu olmaları ve Batılı yaşam tarzıyla yetişmeleri bakımından taşra kökenli kişilerin karşısında yer almaktadır. Ertürk, askerî okulda eğitim görmesi ve subay olması bakımından herhangi bir aşırılığı bulunmayan bir karakterdir. Semiha, ilçedeki ilkokuldan mezun olanlar arasında eğitimine devam edemeyen tek kişidir. Mutaassıp kimliğiyle karşımıza çıkan ve tercihleri konusunda pasif bir görünüm çizen Hasip ise DP iktidarı sonrasında çevresindekiler tarafından ilahiyat okumaya yönlendirilmiştir.

Romandaki karakterleri meslekleri yönünden tasnif ettiğimiz zaman, gelinen noktada Aysel'in öğretim üyesi, Fitnat Hanım'ın ev hanımı, Aydın'ın yayıncı, İlhan'ın gayrimenkul zengini, Ali'nin memur, Ertürk'ün subay, Namık'ın bankacı, Sevil'in müzisyen, Semiha'nın ev hanımı, Hasip'in ilahiyatçı, Bahire'nin hemşire, Ömer'in bilim adamı, Engin'in ise üniversite öğrencisi olduğunu görürüz.

Romanda belli bir sosyal çevreyi temsil eden tipler yerine, aynı okul sıralarını paylaşmış kişilerin farklı meslek alanlarına doğru uzanan yolculuklarını takip ediyoruz. Şunu belirtmek gerekir ki, roman kişileri sahip oldukları meslekleri temsil eden bir aksiyon içinde değildir. Roman, Doçent Aysel'in dar bir zaman diliminde yaşadığı bunalımı ve bu bunalım anından otuz yıllık bir geçmişe uzanan zihinsel

yolculukları ele alındığından, romandaki diğer karakterleri Aysel'in krizini anlamlandıran yan figürler olarak değerlendirmemiz gerekir. Romanda ayrı birer karakter olan bu kişileri alt başlıklar halinde detaylandıralım.

2.1.2.3.1. Engin

Engin, Düzce'den Adapazarı'na göçmüş bir ailenin altıncı ve son çocuğudur. Engin'in babası saat tamircisi Rıza'dır. Geçim sıkıntısı nedeniyle ailesini yanına alarak Adapazarı'na taşınan Rıza, burada da tutunamayınca Kaymakam aracılığıyla Engin'i zengin bir aileye evlatlık vermek istemiş, fakat Engin'in annesi buna engel olmuştur. Babası daha sonra aileyi terk edip gittikten sonra, Engin babasından uzakta büyümüştür. Engin, romanda Ankara'da üniversite öğrencisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engin, yirmi beş yaşında bir delikanlıdır. Aysel'in fakülteden öğrencisidir. Boş zamanlarında matbaada çalışmakta ve geçimini bu şekilde sağlamaktadır. Küçük bir bekar odasında kalmaktadır. Onun Aysel'le yaşadığı ilk ve tek gayrimeşru ilişki bu bekar odasında gerçekleşmiştir. Aysel, bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Engin'in odasındayım. Eğri tavanlı, tek küçük penceresi tavana yakın bir oda. Bir hafta önce matbaada açıkladığı ve benim de üstüme alınmamakta ustalık gösterdiğim isteğini aynı ustalıklı anlamamazlıktan gelememiş olacağım. Salt bir merak da olabilir bu. Bilmiyorum. Oradayım işte. Demir bir somya üstüne atılmış yataktan kalkmışım. Bir gömleğe silinip giyinmişim. Onunla yatmaktan aldığım tat bitmiş.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 243)

Romanda üniversite öğrencisi Engin'in sosyalist yazarları okuduğu ve sosyalist fikirleri savunduğu göze çarpmaktadır. Doçent Aysel'le olan konuşmalarında onun toplumcu düşünceye bağlılığı açık şekilde görülmektedir:

“Ne zamandı? Tamam. Üç ay kadar oluyor. Engin'in bizde ilk sabahladığı gece.

Birer koltukta karşılıklı oturup sigara içmiştik. Ruhi Su'dan halk türkülleri söyleyip Nazım Hikmet'ten şiirler okumuştuk. Bizim hala kurtarmayı başaramadığımız ülkeyi onların nasıl kurtaracaklarını anlamaya çalışmışım.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 194)

Engin, Aysel'in yaşadığı bunalım ve ölüm düşüncesinde önemli bir role sahiptir. Aysel'in yeniden varoluş çabası romanda genç ve ağırbaşlı biri olan Engin aracılığıyla gerçekleşir. Engin ile Aysel arasındaki ilişki Aysel'i temelinde ölüm düşüncesi bulunan bir bunalıma iter. Aysel, bu bunalımla bir otel odasına kapanır ve yaşadığı iç hesaplaşmanın sonucunda odayı terk ederek yeniden hayata karışır.

Romanda Engin, uzun yıllar çaba sarf ederek geldiği konumda huzursuz olan Aysel'in gençlik deneyimlerini yeniden yaşayabileceği biri olarak öne çıkmaktadır.

Ömer

Aysel'in kocasıdır. Çalışkan, başarılı biridir. Altı yıl Oxford'da okumuş, daha sonra Mülkiye'de ünlü bir profesörün asistanı olmuştur. Asistan olduğu dönemde Aysel'le gelenekten uzak, sade bir evlilik yapmıştır. Renkli bir evlilikleri yoktur. Akademik ciddiyet onların birlikteliklerine de yansımıştır. Hiç çocuk sahibi olamamışlardır. Ömer, sık sık il dışına iş seyahatlerine gitmektedir. Karısının kendisini genç bir erkekle aldattığından habersizdir.

2.1.2.3.2. Fitnat Hanım

Aysel'in annesidir. İlçede bulunduğu dönemde sıradan bir ev kadınıdır. Eğitilmiş biri değildir. Ankara'ya taşındıktan sonra biraz değişmiş, modernleşmiştir. Saçlarını ondüle yapmaya, az da olsa bakımlı bir kadın olmaya başlamıştır. Yine de ondaki değişim ev içiyle sınırlı kalmıştır. Kocas Salim Efendi, başını açmasına izin vermemektedir. Gerçi Fitnat Hanım başkentte mutludur. Kocasının sözünden çıkmaz, ev işlerine bakar, çocukların gündelik işlerini görür:

“Salim Efendi'ye şu dünyada karşı gelmeyen, onunla zıtlaşmayan tek kişi karısı: Giderek daha da gözünün içine bakar oldu. Sessizce yuğup yıkar, pişirir kotarır. Eskiden arada bir şundan bundan yakınırdı. Şimdi yakınmaları yok. Çünkü Fitnat Hanım, başkentte oturmadan, içinde akarsuyu, elektriği ve çevresinde beton duvarları bulunan bir evi olmasından mutludur. Babayla çocuklar arasında çekişme olmasa, neredeyse Allah'ın kendisine son dirliği verdiği inancaktır. Sinemaya da kaçıyor arada bir. Daha ne?” (Ağaoğlu, 2014a, s. 209)

Kocas vefat ettikten sonra çocuklar evlenip dağılmış, Fitnat Hanım yalnız kalmıştır. İlhan hukuk okuyup avukat olmuş, Aysel modern bir Türk kadını olarak üniversitede doçentliğe yükselmiştir. Tezel ise resim sergileri açan bir sanatçıdır.

İlhan

İlhan, Salim Efendi'nin oğlu, Aysel'in ağabeyidir. Okumak için önce Balıkesir'e gitmiş, ailesi Ankara'ya tanınınca başkentteki Gazi Lisesi'ne devam etmiştir. Başarılı, çalışkan bir öğrenci değildir. Onu daha çok ideolojik koşuşturmaların içinde görürüz. Okuduğu lisede milliyetçi teşkilatlanma kurmayı denemiştir. Namık ve Ali'yi de bu teşkilatlanmanın içine çekmeye çalışmıştır.

İlhan'ın Fethi ve İvan isminde milliyetçi arkadaşları vardır. Bu kişilere koşulsuz güvenmekte, onların gözüne girebilmek için elinden geleni yapmaktadır. Gizli gizli Bozkurt, Kızılelma gibi dergileri okumaktadır. Liseden topladığı yeniyetme çocuklarla Halkevi'ni basmaya çalışmıştır. Hatta milliyetçilerin yargılandığı mahkemeyi basmayı bile denemiştir. Bu iki olaydan dolayı polise yakalanmaktan ucuz kurtulmuştur.

İlhan'ın milliyetçi faaliyetler içinde olması ailesiyle sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Babası onun başını belaya sokmasından çekinmektedir. İlhan ise inandığı dava uğruna ailesini bile karşısına almıştır. Milliyetçilerin millî korumacılar tarafından baskınla toplatıldığı bir gün Salim Efendi eve gelir ve oğlunun saklandığını fark eder. Aralarında büyük bir tartışma çıkar. O gün babası İlhan'ı evden kovar:

“Soluk soluğa durup oğluna son sözü söyledi: “Ya bu eve sakladığın döküntüler hemen bu evden gider, ya sen defolup gidersin!” İlhan da soluk soluğa durup son sözünü söyledi: “Yoluma ışık tutan her şey neredeyse, ben de oradayım!” ‘Defol ülen! Cehennemine dibine kadar yolun var. Mahpuslarda sürüneceğine öl daha iyi.’” (Ağaoğlu, 2014a, s. 226)

İlhan, sakladığı yasaklı dergileri de yanına alıp önce Fethi'nin daha sonra İvan'ın yanına gider. Fakat çok güvendiği arkadaşlarını aradığı yerde bulamaz. Artık kimsesiz ve yapayalnız kalmıştır. Gece olmuş, soğuk bastırmıştır. İlhan, ısınmak için çare olarak yanındaki dergileri yakar. Ertesi sabah Aysel onu bir duvarın dibine sinmiş olarak bulur ve eve götürür. İlhan, bu olaydan sonra, bazı ufak girişimlerde bulunsa da, ülkücülerle arasına mesafe koymuştur:

“O karlı geceden bu yana; İvan'ın kapısını açmadığı, Fethi abisinin, “Ne oldu bu çocuğa?” diye kendisini bir arayıp sormadığı, o korkulu, yalnız günlerden bu yana kendinden başka kimseye güvenmiyor. “Dün kanlı bıçaklı olduğumuz Yunanlılarla bile sıkı dostluk antlaşmaları imzaladık. Bana mı kaldı vatana canımı adamak ve Altaylar'a gitmek?”” (Ağaoğlu, 2014a, s. 366-367)

İlhan, yeniden eve dönmüş, ailesiyle arasını düzeltmiştir. Bir yandan babasının dükkândaki işlerine yardımcı olur, bir yandan da fakülteye devam eder. Babasının vefatından sonra kendi yolunu çizer ve ünlü bir avukat olur. Bir ara milletvekilliği de yapar. Evlenir ve herkesin tanıdığı bir gayrimenkul zengini olur.

2.1.2.3.3. Aydın

İstanbul'da doğmuştur. İlçe kaymakamının oğludur. Nurten isimli bir kız kardeşi vardır. İlkokulu ilçede tamamladıktan sonra İstanbul'a gitmiş, burada

Galatasaray'ın orta kısmına yazılmıştır. Ortaokulu tamamladıktan sonra babasının işi dolayısıyla Ankara'ya giderek burada Gazi Lisesi'ne yazılmıştır. Aydın, okul hayatı boyunca hep başarılı olmuştur. İlkokulu birincilikle bitirmiş, Galatasaray'ı pekiyi ile tamamlamış, Gazi Lisesi'nde ise iftihar defterine girmiştir.

Aydın'ın gerek İstanbul'da gerek Ankara'da çevresinde hep varlıklı ailelerin çocukları vardır. Metin'in babası gazete sahibidir, Bülent'in babası doktordur, Erdal ise İsmet İnönü'nün oğludur. Aydın, arkadaşlıkları dolayısıyla bu çocukların sahip oldukları imkânları yaşar. Köşklere, partilere gider, voleybol hatta o yıllar için bir yenilik sayılan tenis oynar. Bir yandan da Fransızcasını geliştirmek için özel dersler alır.

Romanda ilçe ilkokulunda cumhuriyetin ilkeleriyle donanıp büyük şehirlerde hayata karışan çocukların yaşadıkları anlatılırken İkinci Dünya Savaşı'nın birey üzerindeki yansımalarına da yer verilmiştir. Aydın bu dönemde dünya savaşının tarafları durumundaki Almanya'ya karşı Fransa'yı desteklemektedir. Arkadaşlarıyla yaşadığı bir tartışma ve günlüğüne kaydettiği bazı notlar nedeniyle okul idaresince soruşturulduğu görülmektedir:

“Dün sığınakta bana dedi ki; biz Almanları tutmalıyız. Çünkü Almanlar, Polonya'yı nasıl imha ettilerse daha birçok memleketi de öyle haritadan sileceklermiş. Ben de “Nah silerler” dedim. “Fransa'yı silemezler, bizi de!.. Bülent Fransızların çok korkak olduğunu söyledi. Acaba doğru mu?”

.... Müdür beni çağırarak kulağımı çekti ve politikayla uğraştığım için takdir alacağımı söyledi. Babam bunu duysa ne yaparım diye acı acı ağladım.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 87)

Aydın'ın politikaya ilgisi vardır. Zaten gazetecilik yapmak ve hariciyeci olmak üzere iki tercih arasında gidip gelmektedir. Lise yıllarında bir gazetede yazıları çıkmaya başlamıştır. Liseyi bitirdikten sonra, çok istediği hariciyecilik mesleği için Aysel'in okuduğu Mülkiye'ye girmiştir. Nihayetinde Dışişleri Bakanlığı'nda işe başlamıştır. Fakat ilerleyen yıllarda sol partinin ilçe başkanı olmuş ve mesleğinden istifa edip bir yayınevi kurmuştur. Aysel, bu durumu şu satırlarla ifade etmiştir:

“Ama basıp istifayı Dışişleri'nden, onca istediği “hariciyecilik” mesleğinden, niye İstanbul'da tümen tümen sol yayınları basan bir sol yayınevi kurduğunu soracağım Galatasaraylı Aydın'a. Elbet partinin İstanbul'da bir ilçesinin başkanıdır da Aydın.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 285)

Aydın, Aysel'e ilgi duymaktadır. Aydın kaymakamının oğludur, Aysel ise zor şartlarda okumaya çalışan bir esnaf kızıdır. Aydın onu bu yönüyle küçümseyip alaya

alsa da zaman geçtikçe onun Aysel’e olan ilgisi artmıştır. Çünkü Aysel cumhuriyet kızı olarak çalışmakta ve hızla kendini geliştirmektedir. Aydın, Gençlik Parkı’ndaki karşılaşmalarından sonra Aysel’e olan duygularının ciddi anlamda ilk kez farkına varmıştır:

“Bu anda beni şaşırtan bir şey oldu. Ben, onun yeniden kızacağını sanırken Aysel bana doğru bir adım attı. Sütü kahverengi gözleri parıldayarak, “Yok yok. Ben korkmam. Sizler de korkmayın. Babalarımız gibi yalnız kalmayacaksınız. Sizi yalnız koymayacağız, korkmayın!..” dedi. Aslında ne demek istediğini anlamama fırsat kalmadan koşarak uzaklaştı. Çevik koşuyordu. Avrupai bir genç kız gibiydi. Saçlarını da çok güzel bir şekilde omuzlarına bırakmıştı.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 181)

Aydın, aslında Aysel’le yakınlaşmayı istemektedir. Bunu onunla karşılaştığı bazı anlarda dile getirmiştir. Fakat Aysel fakültede asistanlık yapan Ömer ile evlenmiştir. Aydın ise hariciyecilik sınavlarına hazırlanırken bir kızla gizli ilişki yaşamıştır:

“Aydın ‘hariciyecilik’ sınavlarına hazırlanıyordu. Zavallı bir daktilo kızı gebe bırakmış olduğu söyleniyordu. Bitkin ve şaşkındı. Neyse ki babası duruma el koymuş. Kızı önce Aydın’a nikâhlayıp sonra boşatmışlar. Gizlice tabi. Çok para gitmiş.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 382)

Aydın, ne kadar çabalasa da Aysel’e hiçbir zaman kavuşamamıştır. Romanın sonunda Aysel’den bir telefon alır. Aysel telefonda bir otel odasında bulunduğunu ve kendisine ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Aydın tereddüt etmeden her an onunla birlikte olmak istediğini dile getirir ve çağrısını kabul ettiğini söyler. Aysel ise Aydın’ı beklemeden otel odasını terk eder.

2.1.2.3.4. Ali

İlçedeki ilkokulun ilk mezunlarından. Karakaya Köyü’ndendir. Ailesinin maddî imkânları oldukça zayıftır. Okula bile köyden merkeple ulaşım sağlamaktadır. İlkokulu tamamlayınca okula devam etmeyi düşünmemiş, köyde ailesine yardım etmeye başlamıştır. Onun sefil haline tesadüf eden Dünder öğretmen Ali’yi okumak için yüreklendirir. İlçenin zenginlerinden Şakir Ağa’nın başkentteki küçük oteline yamak olarak girmesini sağlar:

“O böyle çabaladıkça Ali’de de okuma ve “bay” olma isteği körüklendi. Kendisini önemsemeyi öğrendi. Tarlayı marlayı boşladı. Anasının inlemelerine, dayılarının, amcasının sopalarına aldırış etmeden ikide bir ilçeye kaçıp öğretmenin peşine düştü. Şakir Ağa, Ali’yi başkente, Hergele Meydanı’ndaki oteline yamak olarak almayı kabul etti.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 61)

Ali, başkentte Erkek Sanat Okulu'na gitmeye başlamıştır. Bir yandan okuluna devam etmekte, bir yandan da otelin ayak işlerine bakmaktadır. Otel çalışanı Molla Katip'in buyurduğu her işi yapmaktadır. Arada bir köyüne annesini görmeye gidip gelse de halinden pek memnun değildir. Başkentte dördüncü yılı dolmuş, fakat hayatında henüz pek bir şey değişmemiştir. Köyde anası, şehirde kendisi sefalet içindedir. Okuldaki dersleri imkânsızlıklar yüzünden kötü gitmektedir. Romanda Ali'nin iç konuşmasında söz konusu durum şu satırlarla aktarılmıştır:

“Derslerde de üstüste amma kötü numaralar aldın bu aylar. Böyle giderse bu yıl da geç bitirirsin sen Sanat Okulu'nun ortasını. Utanmadan taktın geçen yıl. Okul levazımatını, pergelini, elişini, resim kağıdını, kıl testerisini alamıyormuşsun... Dinler mi elin oğlu? Alamıyorsan gitme. Bitireceksin ne olacaksın? Diplomalı elektrikçi!” (Ağaoğlu, 2014a, s. 103)

Ali, bir akşamüstü cebindeki bayram harçlığıyla bir lokantaya gider. Burada toplumcu kişilerle tanışması onun ideolojik yapısının şekillenmesini sağlar. Lokantadakiler kendi aralarında “güçlü olanın güçsüz olanı ezmesinden” bahsetmektedirler. Kosinski'nin “Boyalı Kuş” romanını tartışmakta, Nazım Hikmet'ten şiirler okumaktadırlar. Ali, o günden sonra oteldeki şartlarını, Molla Katip'in kendisini ezişini, Şakir Ağa'nın düzenbazlıklarını düşünür. İçinde birikenler bir bir kabarmaya başlar. O günden sonra sık sık aynı lokantaya gider. Lokantada tanıdığı kişiler de onu benimsemişlerdir. Bu sıralar Avni Abisi onun en yakın destekçisi olmuştur. Bir ara İlhan, Ali'de ülkücü fikirler uyandırmayı denese başarılı olamamıştır. Ali artık bütün hayatını adayacağı toplumcu düşüncenin etki alanına girmiştir. Bu nedenle İlhan'ın verdiği dergiler onun ilgisini çekmemiştir:

“O zaman Ali de okumaya başlıyor. Dergilerin içinde şiirler de oluşuna seviniyor. İlk şiirleri okuyor zaten. Ama fazla sürdüremeyeceğini anlıyor. Bu şiirlerden tat almıyor. Dün gece lokantada kendini sarıp sarmalayan şiirleri dinlememiş olsaydı, belki şimdi bunları sevebilirdi. Dün geceki abilerin okuduğu şiirler içini ısıtmıştı. Oysa şimdi bunları okumaya çalışırken kim olduklarını bilmediği birtakım adamları öldürmeye gider gibiydi.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 164)

Ali, bu sıralar Erkek Sanat Okulu'nu bitirmiştir. Aysel'e ilgi duymakta, fakat açılıpamamaktadır. Yoksulluğu, bir otel yamağı oluşu onu kendi içine kapanık biri yapmıştır. Oteldeki işinden ayrılmak ve sağlıklı bir gelecek kurmak istemektedir. O günlerde Ankara Radyosu'na Sanat Okulu mezunu elektrik tamircisi alınacağını duyunca heveslenir. Yazılı sınava hazırlanır ve Avni abisinin yardımıyla sınavı kazanır. Artık kendi gözündeki bir “bay” olmuştur.

Ali, Ankara Radyosu'nda işe başladıktan sonra, radyodaki amirlerinin uyarısı sonucu toplumcu ideolojiyle arasına mesafe koymak zorunda kalmıştır. Bir süre sonra askere çağırılmış, piyade olarak Erzincan'a gitmiştir.

2.1.2.3.5. Ertürk

Ertürk, ilçede ticaretle uğraşan Emin Efendi'nin oğludur. Remzi isminde bir ağabeyi ve kız kardeşleri vardır. Ertürk, ilkokulu bitirdikten sonra Bursa'daki askeri okula girmiştir. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra Ankara Harp Okulu'na devam etmiştir. Hayatı subaylıkla geçen Ertürk, albay rütbesiyle emekli olmuştur.

2.1.2.3.6. Namık

Namık, ilçenin yerlisidir. İlkokulu tamamladıktan sonra eğitimine Ankara'da devam etmiştir. Gazi Lisesi'nde Aydın ile aynı sınıfta okumuştur. Çalışkan ve başarılı biri değildir. Fakat çevresinde genellikle yüksek zümreden kişilerin çocukları vardır:

“Bu Namık bizden becerikli çıktı. Aldı başını gidiyor. Liseye geçmiş. Yüksek mühendis. Belki de o, bunu alacak işte. Onca saylav oğlu, vekil oğlu, yüksek memur oğlu içinde iyi valla bu Namık. Milli şefimizin oğluyla kurmuş ahbablığı.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 103)

Namık, yüksek zümre çocuklarıyla arası bozulunca Aysel'in ağabeyi İlhan'la yakınlaşmış ve okulda milliyetçi bir teşkilatlanma kurmaya kalkışmıştır. Fakat başının belaya gireceğini anladığı sırada bu işten sıvışmayı başarmıştır. Hatta milliyetçilerin Halkevi'ni bastıkları bir olayla ilgili şahitlik bile yapmıştır.

Namık, liseyi bitirdikten sonra hukuk okumak üzere İstanbul'a gitmiştir. Arkadaşı Günay'dan yardım alarak CHP'nin öğrenci yurduna yerleşmiştir. Fakat bir süre sonra komünizm propagandası yapmak suçuyla yurttan da okuldan da kovulmuştur. Ortada kalınca bir çıkar yol aramış ve çareyi DP teşkilatına sığınmakla bulmuştur:

“Ortada kaldı Namık. CHP'ye lanetler savurdu. Günay'a da, onun CHP'li babasına da lanetler savurdu. Alınıp İstanbul'da yeni kurulan DP teşkilatına götürüldü. Böylece çaresizlikten pohpohlayacak yeni bir yer, koltuğunun altına sığınılacak yeni bir ocak buldu. DP il teşkilatının gel-git işlerine bakmaya koyuldu. Öğrencileri DP lehine teşkilatlandırılmak üzere de Edebiyat Fakültesi'ne yazdırıldı.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 361)

Namık, romanda disiplinli, ilkeli ve bilinçli bir gayretle geleceğini kuran akranlarının aksine işin kolayına kaçan, çevresindeki insanlardan fayda umarak sonuç elde etmeye çalışan biri olarak işlenmiştir. İşlerini yoluna koymak için zaman

içerisinde farklı siyasi görüşlere sığındığı göze çarpmaktadır. Sonuç itibarıyla onun bir bankada önemli bir mevkiye geldiğini görmekteyiz.

2.1.2.3.7. Sevil

Savcının kızıdır. İlkokulu ilçede tamamlamış, daha sonra babasının tayini nedeniyle İstanbul'a taşınmıştır. Batılı kültürle yetiştirilmiştir. Özel hocalardan Fransızca ve İngilizce dersleri almıştır. Musikiye, özellikle de kemana ilgisi vardır. Sanat eğitimi için bir süre konservatuara gitmiş, daha sonra buradan ayrılıp Amerikan Kız Koleji'ne devam etmiştir.

Sevil'in çevresinde genellikle Batı kültür ve yaşayışına aşina kimseler vardır. Babası eğitimlidir. Amcası mimardır ve bir süre Almanya'da yaşamıştır. Amcasının eşi ise Almanyalıdır. Gençlik arkadaşlarından Aydın, Galatasaray'da okumaktadır, Demir ise Saint-Joseph öğrencisidir. Sevil'in ailesi ile Aydın'ın ailesi arasında da bir yakınlık bulunmaktadır. Zaten, Sevil'in amcasının ve yengesinin İkinci Dünya Savaşı yıllarını yaşayan Almanya'dan İstanbul'a gelmesini sağlayan kişi Aydın'ın kaptan eniştesidir:

“Kaptan eniştenin gemisiyle belki de savaşın içinden ilk sıyrılıp çıkan iki kişi işte bu, Sevil'in mimar amcasıyla onun sarı saçlı, iri göğüslü, elleri, ayak bilekleri boğum boğum, ama Aydın'a göre yine de üstünden bir Batılılık taşan yengesidir.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 126)

Sevil romanda fazla ön planda olan biri değildir. İlçe ilkokulunda Aydın'ın dışında modern imkânlarla sahip tek öğrenci odur. Bu bakımdan, ilçenin yoksul öğrencileriyle bir kıyas unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, İstanbul'a taşındıktan sonra eğitimi, Batılı yaşayışı ve Aydın ve Demir ile olan münasebeti açısından ele alınır. Bunun dışında, Sevil'in müzik alanında çalışmalar yaptığını ve ilerleyen yıllarda bir armatörün oğluyla evlenip çocuk sahibi olduğunu, fakat bir süre sonra eşinden ayrıldığını görüyoruz.

2.1.2.3.8. Semiha

Aysel'in ilkokuldan arkadaşıdır. İlkokulu tamamladıktan sonra ailesi tarafından eve kapatılmıştır. İlçede kaldığı için yaşatlarının aksine eğitimine devam etme imkânı bulamamıştır. Ankara'ya yerleşen Aysel ile ara sıra mektuplaşmaktadır. Mektuplardan birinde Aysel'e Ali'yi sevdiğini söylemiş ve bu konuda ondan yardım istemiştir. Aysel, çabalamasına rağmen Ali ile Semiha'nın arasını yapamamıştır.

Bunun üzerine, Semiha, Aysel ile Ali'nin arasında bir münasebet olduğuna dair dedikodu çıkarmıştır. Bu sırada ailesi Semiha'yı başka biriyle evlendirmiştir.

2.1.2.3.9. Hasip

Hafız Bilal'in oğludur. Geç başlaması nedeniyle ilkokulu on dört yaşında bitirebilmiştir. Romanda ilk mezunlar arasında en mutaassıp kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuran'ı Arapçasından ezbere bilmektedir. İlkokulu tamamladıktan sonra ilçedeki camide müezzinlik ve imamlık yapmıştır. DP'nin yükselişe geçtiği yıllarda, Emin Efendi'nin oğlu Remzi'nin tavsiyesiyle Eskişehir'e ilahiyat okumaya gitmiştir.

2.1.2.3.10. Metin

Metin, İstanbul'da, Suadiye'de bir köşkte yaşamaktadır. Varlıklı bir ailenin çocuğudur. Ortaokulu ve liseyi Galatasaray'da okumuştur. Fransızcası oldukça iyidir. Liseyi tamamladıktan sonra, siyasî bilimler okumak üzere Paris'e, Sorbonne Üniversitesine gitmiştir. Onun en büyük destekçisi, babası Ahmet Bey'dir. Ahmet Bey, gazete sahibidir ve mesleği dolayısıyla önemli kişilerle ilişki içindedir. Hem ülke çapında hem de küresel çapta birçok gelişmenin bilgisine sahiptir. Metin'i eğitim görmesi için Paris'e gönderen de odur.

Metin, romanda Aydın ve Aysel ile arkadaşlığı açısından ele alınmıştır. Metin, Aydın'la ortaokul yıllarında tanışmıştır. Aydın'ın Ankara'ya taşınmasından sonra da mektup yazarak onunla olan ilişkisini devam ettirmiştir. Aysel'i ise Sorbonne yolculuğu esnasına tanımıştır. Onun her iki karakterle olan ilişkisinde eğitilmiş, zengin ve kızlara düşkün bir görünüm çizdiğini görmekteyiz.

2.1.2.3.11. Bahire

Aysel'in başkentte tanıştığı ortaokul arkadaşıdır. Ailesinin maddî imkânı olmadığı için ortaokulu tamamladıktan sonra Konya'da hemşirelik okuluna kaydolmuştur. Okulu bitirdikten sonra Kütahya Hastanesi'nde çalışmaya başlamıştır. Ara sıra Aysel ile mektuplaşmaktadır. Romanda Aysel ile olan arkadaşlığı açısından ele alınmıştır.

2.1.2.4. Yardımcı Kişiler

Ölmeye Yatmak romanda tip veya karakter özellikleriyle rol almayan, zaman zaman tamamlayıcı unsur olarak karşımıza çıkan bazı yardımcı kişiler şunlardır:

İlçedeki başöğretmen Hüdai Bey; ilkokulun müstahdemi Hademe Cemal; ilçede Aysel'in yaşadığı evde kalan Ümmü Nine; Fitnat Hanım'ın komşusu Zekiye; Ertürk'ün ninesi Zişan Hanım; Aysel'in Ankara'daki okul arkadaşları İclal ve Tülin; Aysel'in Ankara'daki öğretmenleri Melahat ve Sabiha; Aysel'in Paris'te tanıştığı Alain; Aydın'ın okul arkadaşları Güner, Yılmaz, Bülent ve Erdal; Ali'ye sol ideolojiyi öğreten Avni; İlhan'ın Turancı arkadaşları Fethi ve İvan; Şakir Ağa'nın otelindeki işleri idare eden Molla Katip; Aydın'ın kaymakam babası, annesi ve Nurten adındaki kardeşi; Sevil'in mimar amcası ve Alman yengesi; Adapazarı Kaymakamı ve karısı; Engin'in Rıza adındaki saat tamircisi babası, annesi ve isimleri verilmeyen beş kardeşi.

Romadaki bu yardımcı kişilerden Ümmü Nine, Aysel henüz bebekken Fitnat Hanım'ın ev işlerine yardım eden bir kadındır. Romanda Aysel'in Engin'le yaşadığı ilişkiyi anlamlandırma noktasında Ümmü Nine önemli bir detaydır. Aysel, genç bir öğrencisiyle yatmasını geçmişte “Onun pörsük memelerini emermişim. ... Kendisini böyle sömürüşüm hoşuna gidermiş.” (Ağaoğlu, 2014a, s. 116) dediği Ümmü Nine'nin psikolojisine atıfta bulunarak açıklığa kavuşturmuştur. Söz gelişi, tıpkı yaşlı bir kadın olan Ümmü Nine'nin sütsüz memesini emdirmesi gibi, Aysel de Engin'le olan ilişkisinde “bir gençliği paylaşma” dürtüsüyle hareket etmiştir. Engin, menopoz dönemine yaklaşan Aysel'e hem kadın hem insan olduğunu duyurmuştur (Naci, 2007, s. 418).

2.2. DAR ZAMANLAR II - BİR DÜĞÜN GECESİ

2.2.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Bir Düğün Gecesi, Dar Zamanlar üçlemesinin ikinci kitabı olarak 1979'da yayımlanmıştır. Eser, Ölmeye Yatmak ve Fikrimin İnce Gülü'nden sonra yazarın üçüncü romanıdır. Ölmeye Yatmak'ta başkişi olarak karşımıza çıkan Aysel bu romanda geri plana çekilmiştir. Bunun yerine kocası Ömer ve kardeşi Tezel merkeze alınmış ve iç monologlar vasıtasıyla düğün gecesinin bu iki kişide yarattığı gerilim aktarılmıştır.

Roman, Anadolu Kulübü'nde gerçekleşen bir düğün gecesini konu alır. Ağaoğlu, bu romanda 1970'li yılların askerden bürokrata, işadamından avukata, devrimcisinden gericisine kadar farklı dünya görüşüne sahip tiplerini aynı mekânda bir araya getirmiştir (Gündüz, 2013, s. 527). Romanın merkez kişileri olan Ömer ve

Tezel, 68 kuşağının bir üyesi olan Ayşen’le 12 Mart darbesini gerçekleştiren generallerden birini oğlu olan Ercan’ın düğününü salonda toplanan heterojen kitlenin etkisi altında uzak bir masada içki içerek geçirmiştir (Başkal, 2003, s. 65). Adalet Ağaoğlu’nun romandaki şahıs kadrosu ve bu kadroyu bir araya getirecek mekân üzerine tasarımları 1 Nisan 1973 tarihinde defterine not ettiği şu satırlarda açık bir şekilde görülmektedir:

“Oda kapılarından biri söküldü. Onun üstünde yatıyorum. Yattığım yerde hiç aklımda değilken, Ölmeye Yatmak’ın devamı olacak bir şey kurup duruyorum. Gözümün önüne hep bir mezarlık sahnesi geliyor. Ölen birinin ardından baş sağlığı dileklerini kabul edenler falan... Acaba çeşit be çeşit herkesin bir arada bulunacağı yer, camideki ‘cenaze’ değil de, üst kademedeki bir yerdeki bir düğün merasimi olamaz mı? Bu kitapta Türkiye Cumhuriyeti’nin sisteminde, bütün kurumlarında yürümeyen ne varsa, bunu düğün ahalisinin dünle bugün arasındaki günlük hayatlarından sahnelerle ‘besteleyebilmeliyim’... Çeşitlilik genişliğindeki bir kaos ortamının bilinmezlikleri ancak böyle anlaşılabilir: Bilinir kılınabilir.” (Ağaoğlu, 2004, s. 235)

On iki bölümden oluşan Bir Düğün Gecesi kurgu, tema ve kişi kadrosu yönünden dikkate değer bir eserdir. Önemli bir edebiyat eleştirmeni olan Berna Moran, Bir Düğün Gecesi’ni 12 Mart romanları arasında kabul etmekte birlikte, hayal kırıklığına uğramış ve politikaya küsmüş devrimci küçük burjuva aydınının çıkmazına ve içine düştüğü bunalıma eğildiği için eseri 1980 sonrası depolitize romana geçişin bir örneği olarak değerlendirmiştir (Moran, 2007, s. 34).

Bir Düğün Gecesi, 12 Mart romanları içinde değerlendirilmekle birlikte taşıdığı modernist unsurlar bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Edebiyatımızda modernizm yazınsal bir gerçeklik olarak 1970’lerden sonra fark edilmeye ve 1980’lerden sonra anlaşılmaya başlamıştır (Gümüş, 2015, s. 56). Eserde dikkati çeken en önemli modernist unsur, kullanılan anlatım tekniğidir. Berna Moran’ın eser üzerine yazdığı kıymetli değerlendirmesinde belirttiği gibi, Ağaoğlu, bu romanıyla bağımsız iç konuşma tekniğinin edebiyatımızdaki ilk uygulayıcısı olmuştur (Moran, 2007, s. 37).

Adalet Ağaoğlu kendisine roman ödülleri kazandıran ve 1985’te Slovakçaya, 1989’da Bulgarcaya çevrilen eserinde kapalı mekân olarak tasarladığı düğün salonundaki kahramanların gerilimini iç monologlar vasıtasıyla sunarak farklı bir anlatım tekniği uygulamıştır. Bilindiği üzere, kişilerin söz ve davranışlarıyla kendini tanıtmaları ve iç konuşma yoluyla kişinin kendi kendini sunumu daha çok modern romanda karşımıza çıkmaktadır (Çetin, 2015, s. 172). Bir Düğün Gecesi romanı da iç

konuşma tekniğinin kişilerin sunumu ve ruhsal durumun aktarımı noktasında işlevsel boyut kazandığı bir eserdir.

Eserde karşımıza çıkan zaman unsuru birkaç saatlik bir süreyi kapsamaktadır. Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak'ta denediği dar zaman kurgusunu bu eserinde de ustalıkla sergilemiştir (Eronat, 2010, s. 69). Bunun yanında, ilk romanında günlük, anı, mektup, haber gibi farklı metin türlerini bir arada kullanma yönündeki tercihini bu eserinde zayıflatmıştır.

2.2.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Bir Düşün Gecesi'nin şahıs kadrosu Ölmeye Yatmak romanında ilkokul yıllarından başlayarak otuz yıllık süre içerisindeki gelişimine tanıklık ettiğimiz kişilerin etrafında şekillenmiştir. Adalet Ağaoğlu, Dar Zamanlar üçlemesini “bir ideolojinin toplumdan öte, bireylerde yansıması” olarak değerlendirir (Ağaoğlu, 2018a, s. 210). Buna karşın, Bir Düşün Gecesi'nde, temsil ettiği ideolojinin çığırtaşı yapan, daima bağırır tipler yoktur. Ağaoğlu, romanda, Stendhal'ın “yol boyunca gezdirilen aynadır roman” (Moran, 1999, s. 39) sözünü hatırlatır biçimde, 1972'nin Türkiye'sine ait toplumun farklı katmanlarından kişileri aynı mekânda bir araya getirmiştir. Eser, bir yandan 1970'li yılların ilerici ve gerici tiplerini bir araya getirirken diğer yandan birkaç aydının birey olarak iç dünyalarında yaşadıkları sarsıntıyı irdelemesi bakımından hem panoramik hem dramatik bir romandır (Moran, 2007, s. 34).

Birden fazla roman kişinin kısa ya da uzun süren iç konuşmaları şeklinde uygulanan anlatım tekniği, eserde kahramanların sunumunun temel belirleyicisi olmuştur. Öyle ki, romanın şahıs kadrosunu ve bu kadroyu oluşturan tip ve karakterleri romandaki bağımsız iç konuşmalar vasıtasıyla tanıma fırsatı buluyoruz. Bu yolla, düşünün olağan akışına koşut olarak kişilerin düşünce yapılarını, iç dünyalarını, duygularını ve gizlerini birinci ağızdan ifadelerle tanımış oluyoruz.

Doğan Hızlan, romanda Anadolu Kulübü'nde bir araya gelenleri devrimcisiinden bürokratına, müteahhidinden öğretim üyesine kadar sahte yaşamların sahneye çıkarılışı olarak değerlendirir ve düşünü bir maskeli baloya benzetir (Hızlan, 2001, s. 20-21). Gerçekten de düşüne katılanlar, yaşamdaki yerini sağlamlaştırmak için birtakım menfaat ilişkileri kuran, geçmişiyile uyumsuz, kapitalist düzenin akışına, süse ve gösteriş merakına kapılmış kişilerdir. Dar/kapalı mekân olarak

seçilen Anadolu Kulübü, Ağaoğlu'nun "toplumu oluşturan çeşit çeşit kişileri bir araya toplama" düşüncesinin bir ürünüdür. Bu düşüncenin doğal bir sonucu olarak, roman kişileri, karakterden çok 1972'nin Türkiye'sine ait temel tiplerdir, diyebiliriz.

En genel manada, roman kişilerinin sağ-sol diye iki kutuplu bir çatışma üzerine şekillendiğini söyleyebiliriz (Gündüz, 2013, s. 528). Kişiler, bir kimliği temsilen bu maskeli baloya, yani düğüne gelmişlerdir. Romanın ana kişileri Ömer ve Tezel, çekildikleri bir köşede, "kalkınan memleketin millî temeline bir harç olmak üzere" (Ağaoğlu, 2014b, s. 8) gerçekleştirilen düğünü seyretmektedir. Profesör Aysel ise arka planda, anlatıcı Ömer'in bilincindeki yansımalarıyla bu panoramik tabloyu tamamlamaktadır.

2.2.2.1. Merkez Kişi

Bir Düğün Gecesi romanının merkez kişisi Ömer'dir. Ömer, gözden düşmüş bir profesör olarak, Anadolu Kulübü'nün beşinci katında, karısının yeğeni Ayşen'in düğününü uzak bir köşedeki devetabanının dibinde, Tezel'le birlikte izlemektedir. Romanda, düğün salonunda olup bitenler çoğu zaman Ömer'in gözlemleri üzerinden sunulmuştur. Bu gözlemler, anlatı düzlemine anlatma, diyalog ve en çok da iç monolog teknikleri kullanılarak yansıtılmıştır.

Bilindiği gibi romanın bir kompozisyon bütünlüğü kazanmasında merkez kişi kaynaştırıcı, çekici ve toplayıcı bir özellik taşımalıdır (Çetin, 2015, s. 149). Ömer de romanın merkez kişisi olarak, şahıs kadrosunu oluşturan kişilerin sunumunda çekici ve toplayıcı bir rol üstlenmiştir. Romanda anlatıcı kişi Ömer olduğundan, kişilerin sunumu da onun gözlemleri ve girdiği kısa diyaloglar üzerinden yapılmıştır. Bunun yanında, on iki bölümden oluşan romanın ilk on bir bölümünde sırayla Tezel, Gönül, İlhan, Fitnat Hanım, Tuncer, Nuriş Hanımefendi, Ertürk ve Ayşen'in bağımsız iç monologlarla Ömer'e hitaben konuştuğunu görmekteyiz. Merkez kişi Ömer'i diğer roman kişilerinin zihnindeki yansımaların da yardımıyla aşağıda detaylı şekilde ele alacağız.

2.2.2.1.1. Ömer

Dar Zamanlar üçlemesinin ilk romanında iş seyahatleri yapan, disiplinli ve çalışkan bir araştırmacı olarak karşımıza çıkan Ömer, bu romanda gözlemci bir başkişi konumundadır. Anadolu Kulübü'nde gerçekleşen düğün Ömer'in bakış açısıyla verilmiştir. O, ilk romanda son derece etkisiz bir görünüm çizmesine karşın

bu romanda oldukça ön plandadır. Olaylar, kişiler, kişilerin iç ve dış halleri Ömer'in gözlemleri üzerinden aktarılmıştır.

Ömer, romanda karısı Aysel tarafından genç bir öğrenciyle aldatılmanın sarsıntısını yaşayan gözden düşmüş bir akademisyen olarak ele alınmıştır. Aslında onun yaşadığı sarsıntı çok yönlüdür. Yalnız karısıyla olan monoton ilişkide yediği ihanet darbesi değil kariyerinde ve düşünce sisteminde yaşadığı krizler de onun bunalımlı bir görüntü çizmesinde etkili olmuştur. 1970'li yılların siyasi ortamında taşıdığı sosyalist profesör kimliği onun işinden atılmasına ve tutuklanmasına neden olmuştur. Tutukluluktan son derece kolay kurtulması karısıyla olan ilişkisinde, sosyalist çevrede ve devrimci öğrenciler nezdinde Ömer'in gözden düşmesine zemin hazırlamıştır:

“Ömer'in tövbe deyip de salıverildiği söyleniyor. Ağızlarda hep bu laf: Yoksa niye salıversinler iki haftada? Aysel, artık buna dayanamaz. Şimdi artık başını şurama dayar –hep ben onun omuzuna dayayacak değilim ya– dayar o başını şurama, inleye inleye, “Gücüm kalmadı, sürdüremeyeceğim. Bitti. Son.” der, demediyse hâlâ. The end.

.... Tabii eğer hayat arkadaşının, o büyük yoldaşının bütün devrimcilerin gözünden nasıl düştüğünü gördükten sonra da, “the end” dememişsen...” (Ağaoğlu, 2014b, s. 39)

Ömer ile Aysel'in arasına giren uzaklığın önemli bir nedeni, yukarıda belirttiğimiz gibi, Aysel'in Engin'le yaşadığı yasak ilişkidir. Aysel, yaşadığı ilişkiyi Ömer'e bütün ayrıntılarıyla anlatmıştır. Ömer, uğradığı ihaneti başlangıçta soğukkanlılıkla karşılarsa da zaman içerisinde bunu içsel bir sorun haline getirmiştir. O, bir sefir oğludur. Oxford'da okumuş, ömrünü bilimsel araştırmalarla geçirmiştir. Mahremine genç ve çelimsiz bir elin uzanması, her ne kadar modern ölçütlerle şekillenmiş uygar bir kimliğe sahip olsa da, kendisine dokunmuştur. Bu durumu Ömer'in şu ifadelerinde açık şekilde görmek mümkündür:

“Bir zamanlar Engin'i tanımak isteğinin altında yatan da o miskin gururun olmasın? Bu ülkenin kalburüstü bir aydınının, koskoca Ömer'in yerine el uzatan, o yeri neredeyse aşmaya aday bir Engin, nasıl Engin'miş bakalım!” (Ağaoğlu, 2014b, s. 114)

Ömer'in romanda, Aysel'in ihanetine psikolojik bir tepki olarak, tıpkı onun yaptığı gibi, genç birine ilgi duyma yoluyla telafi aradığı görülmektedir. Bu genç kişi Ayşen'dir. Düğün davetiyesi vermek üzere Aysel halasının, dolayısıyla Ömer'in evine gelen Ayşen, burada Ömer'le baş başa kalır ve ona karşı hissî bir yakınlık beslediğini belli eder. Ömer, kırklı yaşlarda gözden düşmüş bir profesör olarak, genç bir kızın, üstelik Aysel'in yeğeni olan genç bir kızın kendisine olan ilgisini içsel bir

sevinçle karşılar. Profesör Ömer, bu sevinç ve heyecanını anlatının temel eksenini oluşturan düğün gününe kadar taşır.

“Ayşen’in bana eğiliminden ötürü anlayışlı olmak yerine, yüreğimde derin bir sevinç besliyorum. Burada oluşum Ayşen’i sevindirmekten öte kendimi sevindirmek için. Aysel bunu anlamış olabilir mi? Olur. Akıl yolundan geçmedik hiçbir şey kalmadı onun için artık, hiç.

Soluk alacak bir yer olsa. Bir balkon. Bir pencere önü. Öyle bir yer yok. Salt Ayşen’in günler önceki, “Size hayranım Ömer Abi, ama çoktandır hayranlıktan öte bir şey duyuyorum size karşı” diyen titrek sesi.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 210)

Ömer’in zihnindeki Ayşen düşüncesi Aysel’le yaşadığı sarsıntılı ilişkiden, kendisine kuşkuyla bakan sol kesimden, sekteye uğramış profesör kimliğinden bir kaçış gibidir. Ayşen nikâh masasındadır ve Ercan’la evlenmek üzeredir üstelik. Fakat Ömer’in bunu engellemeye, Ayşen’le kaçıp yeni bir hayata başlamaya yönelik bir gayreti yoktur. O, bir köşede baldızı Tezel’le oturup içki içer ve çevresinde olup biteni, özellikle de Ayşen’i izler. Tezel, onun için, Ayşen’e yönelik gizli bir tutkuyla yaşadığı hayali birlikteliğin eyleme dönüşmesini dizginlemek üzere sığındığı bir liman gibidir.

Romanda, Ömer’in ideolojik ve duygusal anlamda yıpranmasının yanında, benlik algısının da zayıfladığını görüyoruz. Bu noktada, genç bir kız olan Ayşen’in kendisine ilgi duymasının Ömer’de yarattığı his ve Ömer’in bu hissi düğün salonuna kadar taşıması oldukça önemlidir. Romanda, “Ayşen’in yüzünü seçtim Nikâh kartını bize getirdiği gün ayırdettiğim şey nedeniyle duyguları uyandırılmış bir delikanlıyım.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 99) sözleri, sol çevreyle olan ilişkisinde, akademide ve evliliğinde sorunlar yaşayan Ömer’in Ayşen’in kendisine duyduğu ilgi sayesinde yeniden gençlik döneminin dinamiğini duyumsadığını göstermektedir.

Ömer’in bu durumu bize Ölmeye Yatmak romanındaki pörsük memelerinin Aysel tarafından somurulmasından gizli bir haz duyan Ümmü Nine’yi hatırlatmaktadır. Öte yandan, genç Ayşen’in hayranlıkla başlayan ve zamanla sevgiye dönen hisleri, Ömer’in benlik algısı üzerinde olumlu bir etki uyandırır da, onun ruhundaki çatlakları onarmaya yetmeyecektir. Aslına bakılırsa, düğün kişilerinin bağımsız iç konuşmalarında Ömer’in olumlu bir görüntü çizdiği görülmektedir. Belki de ondaki aydın hassasiyeti ve hayat arkadaşının “En sonunda General’in oğluna ‘peki’ diyen Ayşen gibisin Ömer, başka ne?” (Ağaoğlu, 2014b, s.

7) sözüyle onun otoriteye itaat ettiğini ima edişi Ömer'in benlik algısı üzerinde olumsuz etki yaratmıştır.

Ömer, Aysel'in gitmekten imtina ettiği düğüne, Ayşen'in düğününe gitmiştir. Bu durum romanda, karısı Aysel'le arasındaki soğukluğun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aysel, sosyalist dünya algısına bağlılığını kaybetmemiş bir araştırmacı olarak paranın ve gücün peşinde yaşayan İlhan ağabeyinin ve onun dünürü Tümgeneral Hayrettin Özkan'ın düğününe katılmak istememiştir. Bu tavrıyla, bir bakıma ideolojisine bağlı kalmıştır. Buna karşın, Ömer'in söz konusu düğüne gidişini soğukkanlı karşılamıştır. Çünkü Ömer, Aysel'in gözünde, toplumcu algıya sahip bir akademisyenken işinden olup içeri alınmış ve daha sonra kuşkulu bir şekilde yakayı kurtarmış zavallı biri görünümündedir. Dolayısıyla kendini kurtaran gücün yanında olması son derece doğaldır.

Ömer ile Aysel arasındaki uçurum romanın sonunda kısmen çözüme kavuşma imkânı bulur. Romanın sonunda Tezel, Ömer'e Aysel'in bir anarşisti evinde saklamak suçundan gözaltına alındığı haberini getirir. Bu durum aslında, karı koca arasındaki çatlağın bir onarımı gibi düşünülebilir. Aysel de Ömer'in geçtiği yoldan geçecek, belki tutuklu olmaktan yine Ömer gibi kuşkulu bir şekilde kurtulacaktır. Romanda bu kısım verilmez. Haberi alan Ömer, Tezel'le birlikte Anadolu Kulübü'nden ayrılır. Geride bıraktıkları düğün alanı bir silah sesiyle yankılanmış, kendilerini bekleyen Aysel ise gözaltına alınmıştır.

Aysel'in romanın sonunda evinde bir devrimciyi saklamaktan dolayı polis tarafından sorguya alınmasıyla ilgili Ömer'in sarf ettiği "Aysel'in götürülüşünün onu benimle yeniden ve aynı noktada bir bütün kılacağını umdum." (Ağaoğlu, 2014b, s. 369) şeklindeki sözler bu noktada oldukça önemlidir. Bu ifadelerin altında Aysel'in de tutuklanıp salıverilen Ömer'e benzer bir kader yaşayacağı ve aynı kaderi paylaşan karı koca arasındaki çatlağın bu yolla onarılacağı düşüncesinin yattığını söyleyebiliriz.

2.2.2.2. Tip

Bir Düğün Gecesi, kişi kadrosu yönünden toplumsal temsil niteliği olan bir romandır (Naci, 2007, s. 422). Bilindiği üzere, Ağaoğlu, eserini toplumun farklı kesimlerinden kişileri bir araya toplama düşüncesiyle kaleme almıştır. Bu bakımdan, eserde düğünün gerçekleştiği tarihteki sivil, askerî ve bürokrasi kanadından farklı

tiplerin panoramasının çizildiğini söyleyebiliriz. Berna Moran, eser üzerine yaptığı değerlendirmesinde Bir Düğün Gecesi'nin şahıs kadrosunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Romanın kişilerini, düğünde buluşan oğlan ve kız tarafının aileleri oluşturuyor. Dönemin ordusu da, iş çevresi de, devrimcileri de, polisi de var bu düğünde. Damat Ercan'ın babası Hayrettin Özkan bir tümgeneraldir; Gelin Ayşen'in babası İlhan Dereli ise bir kasaba avukatıyken yolunu bulmuş, arsa kapatmalar, ihaleler sayesinde zengin olmuş bir iş adamıdır. Yine iki ailenin diğer üyeleri arasında devrimci kesimden bir öğretim üyesi, bir sanatçı ve bir üniversite öğrencisi var. Aile dışında polis Ahmet ve kapıda bekleyen askerler başka bir kesimin temsilcileri; işçi sınıfın temsilciliği de gelinin davetlisi olduğu halde, düğüne gelmeyip sarı kır çiçekleri gönderen Ali Usta'ya düşüyor. Düğündeki tipleri tamamlamak gerekirse listeye gelinin ya da damadın akrabası, politik bakımdan bilinçsiz kadınları da katabiliriz.” (Moran, 2007, s. 35)

Görüldüğü gibi, romanda anlatının nesnel zamanı olarak belirlenen 1972 yılında toplumun çeşitli kesimlerinden tipler bir düğün salonunda sahneye çıkarılmıştır. Romandaki tipleri genel itibarıyla aydın tipi, ideolojik tip, devrimci tip, general tipi, nihilist tip ve yüceltilmiş tip şeklinde sıralayabiliriz. Romanda düğün sahibi Hayrettin Özkan ile düğüne nikâh şahidi olarak katılan Rıfat Paşa general tipini temsil etmektedir. Eşi, kızı ve emir subayıyla birlikte Anadolu Kulübü'ne gelen Rıfat Paşa salondakilerce hazır olda karşılanmıştır:

“Sıranın orta yerindeki Hayrettin Özkan başta, herkes derlenip toparlanıyor. Neredeyse hazırola geçiyorlar. Paşa giriyor. Ardından karısı, kızı, –herhalde kızı– giriyorlar. İçerde herkes, oturmakta olan hemen herkes ayağa kalkmış, ayakta duran hemen herkes de soluğunu tutarak, oldukları yerde, ayaklarını birbirine birleştirmiş, karınlarını içeri çekmiş, avutlarındaki küçük köfteleri, sosisleri, börekleri yutmakla yutmamak arasında kalakalıyor.” (Ağaoğlu, 2014b, 212-214)

Romanın merkezinde yer alan Ömer aydın tipinin temsilcisi olarak değerlendirilebilir. Ömer, romanda gelişmeler karşısındaki sağduyulu ve objektif tavrı ile herkesçe saygı duyulan bir bilim adamı rolünü üstlenmiştir (Eronat, 2010, 83). Düğün davetlilerinin kendisine yaklaşımında bu rolün etkisi açıkça göze çarpmaktadır. Öte yandan, toplumcu düşünceye yakınlığı nedeniyle fakülte'deki bazı öğrencilerin ona ilgi duyduğu görülmektedir. Fakat bu durum hiçbir zaman genç devrimcilerin fakülte'deki ideolojik önderi olma hüviyetini ona kazandırmamıştır. Romanda aydın tipini temsil etmesi bakımından Aysel de Ömer'e eklenir. Düğünün yapıldığı Anadolu Kulübü'nde bulunmayan ve kahramanların bağımsız iç konuşmaları aracılığıyla karşımıza çıkan Aysel mütemadiyen akademik çalışmalarıyla meşguldür. Bununla birlikte Aysel de Ömer gibi toplumcu ideolojinin tarafındadır.

Romandaki genç devrimci tipler; fakültedeki öğrenci grubunu oluşturan Tuncer, Uğur, Ayşen, Yıldız, Zehra ve Gül, Tümgeneral'in oğlu Hakan ve Ali Usta'nın yeğeni Murat'tır. Bu isimlere ek olarak, yine bir dönem devrimci hareketin içinde yer almış olmaları bakımından Tezel'e sergide tokat atan çilli kız ile sevgilisini, Tezel'in eski kocaları olan Mehmet ile Oktay'ı ve Aysel'in eski öğrencisi Engin'i de ekleyebiliriz. Bir Düğün Gecesi, içeriye girip işkence gören ve tüm eziyetlere göğüs geren idealize edilmiş devrimcilerin romanı değildir (Uygun-Aytemiz, 2003, s. 46). Romanda, fakültede okudukları dönemde Tuncer'in önderliğinde bir araya gelen sosyalizm heveslisi gençlerin zaman içinde ideolojiden kopma ve otoriteye itaat eğilimi göstermesi dikkat çekici bir unsurdur.

Romanda savunduğu ideolojiyi yaşamının değişmez parçası haline getiren tek kişi Ali Usta'dır. Ellili yaşlarda küçük dükkânında elektrik onarım işlerine bakan Ali Usta, yaşam mücadelesine Anadolu'nun küçük bir kasabasında başlaması, öksüz kalması ve hayatın bütün yükünü tek başına omuzlaması bakımından yukarıda anılan ve bir kısmı burjuva çocuğu olan genç devrimci takımından ayrılır. Ali Usta, romanda toplumcu görüşü temsil eden bir ideolojik tiptir. Onun yanına Ölmeye Yatmak romanından tanıdığımız Aydın Alptemir'i ve Sevil'i de ekleyebiliriz.

Ali Usta'nın romanda yüceltilmiş tipi örneklediğini de belirtmek gerekir. Yüceltilmiş tip, ana izleğe bağlı olarak idealize edilmiş, genelde olumlu yönleriyle karşımıza çıkan ve sahip olduğu dünya görüşüne göre düşünüp yaşayan kişidir (Çetin, 2015, s. 151-152). Ali Usta, romanın neredeyse tek olumlu kişisidir (Moran, 2007, s. 44). O, Şakir Ağa'nın otelinde yamak olduğu dönemde küçük bir lokantada tanıştığı sol ideolojiye bütün yaşamı boyunca bağlı kalmış olmasının yanında iki yeğeninin bakımını üstlenen özverili bir dayı ve ömrünü mesleğine adan bir zanaatkardır. Aysel'e olan aşkını her zaman yüreğinde saklamıştır. Ayşen'in düğününe katılmasa bile çiçek gönderme inceliğini göstermiştir.

Romandaki en ilginç tiplerden biri şüphesiz Tezel'dir. Tezel, romanda nihilist tavır ve davranışlarıyla ön plana çıkan bir kişidir. Doğan Hızlan, onu "hiçliği hiçleyen Tezel" olarak nitelemiştir (Hızlan, 2001, s. 22). Ailesiyle olan ilişkisi, evlilikleri, yaşama biçimi, ressamlığı ve ideolojik duruşuyla nihilist tavrını yaşamının her alanında gösteren Tezel, çok defa tokat yediği yaşamdan kaçmak için sürekli içmeyi tercih eder. Romanda, Tezel'in ağzından "İntihar etmeyeceksek içelim bari!" sözü leitmotif olarak tekrar edilmektedir. Bu noktada denilebilir ki, Tezel'in içkiye

sığınma eğilimi intihar düşüncesine telafi olacak şekilde bilincin ölümü anlamına gelmektedir.

Romanda tipik özellikleriyle ön plana çıkan bir diğer kişi İlhan Dereli'dir. İlhan küçük bir taşra avukatıken yolunu bulmuş bir müteahhit ve işadamıdır. İlhan'ın en belirgin özellikleri komünizm düşmanlığı, çıkar ilişkileri sayesinde arsa kapatma, kredi alma ve orduya motor satmadır (Moran, 2007, s. 41). Bunun yanında, romandaki bazı kişileri türedi tip olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Kasaba kökenli Nuriye, Ayten ve Müjgan Batılı yaşam ile sonradan tanışmaları, bu yaşayışa uyum sağlamada bocalayarak gülünç duruma düşmeleri bakımından birbiriyle benzer özellik taşımaktadır.

Burada tip başlığı altında bazı tespitler yaptığımız roman kişilerini aşağıda ayrı ayrı ele alıp inceleyeceğiz.

2.2.2.2.1. Aysel

Üçlemenin ilk romanında anlatının merkezinde yer alan Aysel, bu romanda oldukça geri plandadır. Ömrünü uygar bir Türk kadını olmak için mücadele etmekle geçirmiş olan Aysel, artık yaşamdan soğumuş gibidir. Kendini annesinden, kız kardeşinden, ağabeyinden, yengesinden, hatta eşinden bile soyutlamıştır. Ayşen adındaki yeğeninin düğününe gitmekten dahi geri durmuştur. O, romanda, 1970'li yılların siyasi ortamı içinde huzursuz bir akademisyen görünümündedir.

Aysel, ilk romandaki özverili kimliğinden uzaklaşmıştır. Son dönemde gerek ailesine gerek eşine karşı agresif bir tavır takınmaya başlamıştır. Sahip olduğu ideoloji nedeniyle ağabeyi İlhan'la ipleri atmıştır. Annesi Fitnat Hanım'ı arayıp sormamaktadır. Solcu çevrede gözden düşen kocası Ömer'le olan evliliği eski samimiyetini kaybetmiştir. Üstelik zaman zaman geçim sıkıntısı çekmektedir. Onun bağını koparmadığı yegâne unsur sahip olduğu ideoloji ve akademik çalışmalarıdır. Çevresiyle ilişkisinde uyumsuz bir görüntü çizmesine karşın ideolojisinden ve araştırmacı kimliğinden ödün vermemektedir:

“Aylardır hâlâ nasıl oturup, çat çat çat bilmem ne araştırmasının sonuçlarını yazabiliyor? Onun başından kalkıp bilmem nereye, bilmem kime, bilmem neyi anlatmaya koşuyor? İçeri alınıp bırakılmış bir Prof.'u üniversitesi hiç dırıltısız-zırıltısız yeniden bağrına basmışken, bundan da herkesten öte kendisi ikirciklenip dururken, nasıl?” (Ağaoğlu, 2014b, s. 104)

Aysel'in öğrencisi Engin'le yaşadığı ilişki artık herkesçe malumdur. Eşi, ailesi, Ayşen ve hatta Ayşen'in öğrenci arkadaşları geçmişteki bu gizli ilişkiyi bilmektedir. Aysel tutuklu bulunan Engin'le mektuplaşarak iletişimini devam ettirmektedir. O, kocası Ömer'e Engin'le yaşadığı gizli ilişkiyi tüm ayrıntılarıyla anlatmıştır. Kocas, onun bu ilişkisi nedeniyle içten içe bir buhran yaşamaktadır. Zaten Aysel'in evliliği, Engin gerçeğinin gün yüzüne çıkmasından sonra kötüye gitmeye başlamıştır:

“Açma gözlerini. Bakma öyle. Ayna çok kirli. Doğru. Engin'le olup bitenleri anlattığın zaman araya bu pislikler, bu güvensizlikler girmemişti. O zamanlar nasıl da uygardık, aşkıydık. O zamanlar aynanın yüzü böylesi bulanık değildi.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 330)

Aysel, eserde geri planda verilen bir karakter olmasına karşın romanın dar zaman diliminde olaya aksiyon kazandırması bakımından önemli bir konuma sahiptir. Romanın sonunda, bir anarşisti sakladığı gerekçesiyle polisler tarafından evi basılmış ve o sırada evinde bulunan Sevil'le birlikte tutuklanmıştır. Haberi alan Ömer ve Tezel zaten bitmek üzere olan düğünü terk etmiştir.

2.2.2.2.2. Tezel

Ölmeye Yatmak'ta Aysel'in kız kardeşi olarak tekne kazıntısı sıfatıyla anılan Tezel bu eserde Ömer'le birlikte üzerinde en çok durulan kişi konumundadır. Tezel, İstanbul'da yaşamaktadır. Geçimini resim yaparak sürdürmektedir. Ağabeyi İlhan'ın davetiyle Ankara'ya, yeğeni Ayşen'in düğününe gelmiştir. İnançsız ve alkolik olması, birden fazla evlilik yapması, sabit bir işinin bulunmaması, ailesiyle fizikî bağının oldukça zayıf olması onu romanın en ilginç karakteri yapmaktadır. Roman iki saatlik düğün gecesini anlatsa da, eserde geriye dönüş yöntemiyle Tezel'in geçmiş yaşantısı ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tezel, otuzlu yaşlarda bir kadındır. Akademiye girmek için İstanbul'a yerleşmiş ve on yıllık şehir macerasına atılmıştır. Henüz akademi öğrencisiyken ilk evliliğini Mehmet'le yapmıştır. Bu evlilik iki yıl sürmüştür. Daha sonra Oktay ile evlenmiş ve Kerem isminde bir çocuk dünyaya getirmiştir. Fakat bir süre sonra bu evliliği de son bulmuştur. Tezel geçmişte yaşadığı ilişkilerden huzursuzdur. Zaten onun mizacı düzenli bir ilişkiyi sürdürmeye uygun değildir.

Tezel'e İstanbul'a gitmek ve okumak konusunda en büyük desteği ablası Aysel vermiştir. Gerek annesi, gerek ağabeyi Tezel'in aykırı isteklerine karşı

durmuş, fakat Aysel geçmişte mahrum kaldığı ne varsa bunları Tezel'in yaşayabilmesi için kardeşine yardımcı olmuştur. Tezel ne zaman zor durumda kalsa Aysel onun yardımına koşmuştur:

“Hadi Tezelciğim, yolun açık olsun kardeşim. Yanındayım, korkma. Arkandayım, çekinme. Akademi'ye gitmek mi senin derdin? Ressam olmak mı? Buyur git. Yeteneğin var, geliştir. Savaşımız savaşın yaratıcılığına güç katsın.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 33)

Tezel, tıpkı ablası gibi devrimci ideolojiye yakındır. Onun daha Ankara'dayken birtakım eylemlere katıldığını görüyoruz. Akademiye girdikten sonra söz konusu ideolojiye olan yakınlığı devam etmiştir. Zaten akademi yıllarında evlendiği Mehmet ve Oktay da devrimci geçinen takımdandır. İlk kocası Mehmet, oyuncudur. Tezel'in nüfuzlu çevresinden yararlanmaktadır. Devrimcilerin bir bir içeri alındığı günlerde Bonn'da okumak üzere yurt dışına gitmiştir. Oktay ise deri tüccarı zengin bir babanın oğludur. Tezel'le olan evliliğinde ailesinden her türlü yardımı almıştır. Babası ona Kuzguncuk'ta Tezel'le birlikte yaşayacakları bir ev bile vermiştir. Fakat Oktay devrimci hevesler peşindedir. Tezel'den ayrıldıktan sonra, bir ara, savunduğu ideoloji yüzünden iki ay hapis yatmıştır.

Tezel devrimci tavrı nedeniyle otorite tarafından hiç baskıya maruz kalmamıştır. O, her şeye karşı uyumsuz olduğu gibi içinde bulunduğu ideolojiye de uyumsuzdur. Kendi varlığını herhangi bir otoriteye vakfetmek onun mizacına uygun değildir. Zaten iki devrimciden yediği tokattan sonra sanat ve ideoloji ikileminde bir buhran yaşamıştır. Taksim'deki sanat galerisini ziyaret eden iki genç, Tezel'in resimlerinin önünde durmuş, resimler fabrikaları ve işçi sınıfını konu edinmediği için onunla tartışmış ve ona saldırmışlardır. Kendisine tokat atan ve yüzüne tüküren bu iki genç Tezel'in sonraki yaşamı üzerinde bir kırılma noktası olmuştur. Tezel, devrimci ideolojiyi ve kendi sanat çabasını bu olaydan sonra sorgulamaya başlamıştır:

“Kız beni yakalayıp, safi sinirden müteşekkil kupkuru eliyle suratıma bir tokat aşketmesin mi? Che'nin kalıbı da omuzumdan ittiği gibi beni, hark edip suratıma tükürmesin mi?” (Ağaoğlu, 2014b, s. 52)

.... Bunlar ne dolanıyorlar peki Taksim'lerde, Maçka'larda? Neden işçi kardeşlerinin yanında ter dökmüyorlar? Döküyorlarmış, öğrendik. Bizi tokatlayarak. Yirmi beşlerinde, çiçeği burnunda, elinden en iyi gelenle insanlığını ve ülkesini mek parmak yüceltmeye çalışırken sınırdışı edilmiş, yersiz yurtsuz bir vatandaş, -ne vatandaşı canım- sınırdışı edilmiş bir hiç olarak buldum kendimi.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 55)

Tezel, akademiye bitirdikten sonra Ankara'ya geri dönmemiştir. O, artık İstanbul'daki küçük sanat cemiyetleri içinde kendini gösteren bir ressamdır. Bir süre sanat değeri yüksek resimler yapmıştır. Fakat geçim sıkıntısı çekmeye başlayınca hem eski heyecanını hem de gayretini kaybetmiştir. Sami isimli bir arkadaşının bulduğu turist müşterilere basit resimler yapıp geçimini sürdürmeye yönelmiştir. Bu dönemde Sami'nin getirdiği turistlere resimlerini satarak içki parasını çıkarmakta, çok sıkıştığı zamanlar yabancı eserlerden ucuza tercümeler yaparak idare etmektedir:

“Taksim Galerisi'ne gideceğim. Sami beni orada İsveçli iki aptal turistle tanıştıracasına söz verdi. Duvar dibinde anasının eteğine yapışmış dilenci çocuk resmini –çocuk tek elleri, anasının başı yemenili- onlara okutabilirsek, parasını kırışacağız. Akşamüstleri kahvelere çıkabilirim o zaman. O kahvelerde, benim gibi iki günde bir sıkışık durumda kalanlara acilen ve ucuza kitap çevirtecek sol tacirlerimizden birine, örnekse Aydın Alpdemir'e rastlamak için bekleyebilirim.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 43)

Tezel'in Sami ile olan ilişkisi ahabplık düzeyindedir. İkisini buluşturan ortak nokta devrimci ideoloji ve maddî kaygılardır. Sami'nin Tezel'e karşı bir zaafı vardır. Beraber içki içtikleri günlerde onunla birlikte olmak istediğini açıkça dile getirmektedir. Tezel ise Sami'yi alaya almakta ve onun bu tavırlarına aldırış etmemektedir. Bir bakıma, onun bulduğu müşterilere resimlerini satarak ondan yararlanmaktadır. Tezel, sattığı resimlerden iyi para kazandığı günlerden birinde Londra'ya gitmeye karar verince, Sami ona sol kesimden içeriden olanların yazdığı birtakım notlar verip bunları Londra'da bulunan bir kişiye ulaştırmasını söylemiştir. Tezel ise basit ve sıg bir çaba olan bu görevi kabul etmekten geri durmamıştır:

“İçimde birçok şey gitti geldi, gitti geldi. Sonuç: Sami'yi ansızın önemsedim. Onu ciddiye almadığım için usul bir utanma şuramda. Sonra tabii ansızın, kendimi önemsediyimi de yakaladım. Doğrusu bir şeyler yapabilmenin erinci her şeyin üstünde.

‘Giderim elbet. O kağıtları götürürüm Sami. Ama abimi hesaba katma. Kafamı bulandırma benim şimdi! Güzelliğe çirkinlik bulaştırma...’ ” (Ağaoğlu, 2014b, s. 82)

İnsan hayatının vazgeçilmez yapı taşlarını aile, evlilik, meslek ve ideoloji olarak sıralayabiliriz. Tezel bunların hepsinden tokat yemiştir. O romanda bu durumu “İki zibidi sana böyle davrandılar, sanatının değerini bilmediler diye düşeşe geçecek değilsin ya. Hem senin surat tokat acısına alışkıdır. İlki İlhan'dan. İkincisi oyuncu bozuntusu ilk kocandan.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 55) şeklindeki sözleriyle özetlemiştir. Tezel böylesine yalnız, parasız ve paspal bir vaziyetteyken ağabeyinden bir zarf gelmiştir. Ağabeyi İlhan, Tezel'i Ayşen'in düğününe davet etmektedir.

Tezel, zarfın içindeki uçak biletini bozdurup üzerine bir bluz almış ve otobüsle yeğeni Ayşen'in düğünü için Ankara'ya doğru yola koyulmuştur. Ankara annesinin, Aysel'in ve ağabeyi İlhan'ın yaşadığı şehirdir. Üstelik onun İstanbul'a gitmeden önceki yaşamı tümüyle bu şehirde geçmiştir. Fakat Tezel, üniversite yıllarından beri bu şehirle olan fizikî bağını büyük oranda koparmıştır. Yıllar sonra düğün nedeniyle geldiği başkentte kendine yakın hissettiği tek kişi Ömer olmuştur.

Tezel yeğeni Ayşen'in düğününü bir devetabanını kendine siper edinerek gözden uzak bir masadan takip etmiştir. Anadolu Kulübü'ne girdikten sonra davetlilerle hızlı bir selamlaşmanın ardından ücra köşedeki masaya çekilmiş ve gece boyu içkisini yudumlayıp Ömer'le vakit geçirmiştir. Ömer de karısı Aysel'le olan mutsuz evliliği ve sol camianın gözünden düşmüş profesör kimliğiyle Tezel'e sığınmıştır. Aslında Tezel'in de Aysel ile arası son zamanlarda bozulmuştur. Tezel ve Ömer bir bakıma, birbirine sığınan iki bunalımlı insan gibidir:

“Ne güzel kızdı Tezel. Ne havalı. Ailenin en güzel, en yetenekli, en çağdaş çocuğu. Şimdi şu hale bak. Gözlerinin altı balon balon. Yanyana durmuş, protokolü ikinci dereceden, üçüncü dereceden, ne kadar geriden olmak elimizdeyse o kadar geriden yerine getirmeye çalışıyoruz. Ses vermez bir laternayla kolu dönmez bir borulu gramofonuz işte.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 20)

Tezel'le Aysel arasındaki soğukluğun nedeni bellidir. Tezel, ihtiyaç duyduğu her an kendisine yardım eden Aysel'in koruyuculuğundan kurtulma gayretindedir. Eğitiminde, geçiminde ve savunduğu ideolojide Aysel'in katkısı oldukça büyüktür. Sarhoş olup bacağını kırdığında bile yardımına Aysel koşmuştur. Son zamanlarda, Tezel bu çok yönlü koruyuculuğu reddeden bir mektup yazmış ve Aysel'i küstürmüştür. Kendisini sınırlayan bu koruyuculuktan bir ölçüde kurtulan Tezel, romanın sonunda bir devrimciyi saklamak suçundan tutuklanan Aysel'e yardım etme fırsatı bulmuştur. Ama onun buna pek niyeti yoktur. Tezel'in aklından geçen tek şey içki içmektir.

2.2.2.2.3. Fitnat Hanım

Fitnat Hanım, İlhan'ın kendisine tahsis ettiği evde Yaşar adında bir hizmetçiyle birlikte yaşamaktadır. Onun kocası vefat etmiş, çocuklarının her biri ayrı bir yere dağılmış, kendisi ise yaşlanmıştır. Genel olarak hayatından memnundur, fakat evlatlarının birbirinden kopuk yaşamaları içini kemirmektedir. Onları bir arada görmek Fitnat Hanım'ın en büyük arzusudur. Bu arzusunu gerçekleştirmek için bir süre önce çocuklarını akşam yemeğinde bir araya getirmeyi denemiş, fakat bu çaba

İlhan ile Aysel arasında cereyan eden ve kalıcı izler bırakan bir aile kavgasına dönüşmüştür:

“Sanki Aysel o gün de alttan alıverseydi, duymazlığa geliverseydi olmaz mıydı? Büsbütün koparmasaydılar. İlhan’da da kusur oldu. Artık koskoca kadın, çocuk değil ya? Ömer’in yanında üstelik deyivermesin mi: ‘Ooo küçük hanım, böyle bol bulamaç sofralar sizin için değil efendim. Gidin siz işçi kardeşlerinize, kıcı boklu halkınızla soğan ekmek yiyin bakalım!...’” (Ağaoğlu, 2014b, s. 161)

Fitnat Hanım’ın çocuklarını bir arada görme isteği torunu Ayşen’in düğününde de mümkün olmamıştır. Öyle ki Aysel, Anadolu Kulübü’ndeki düğüne katılmamıştır. Bunda en büyük etken İlhan ve onun dost çevresidir. Aslında Fitnat Hanım, en çok Tezel için kaygılanmaktadır. İlhan varlıklıdır, nüfuzlu bir iş adamıdır. Aysel evli ve kariyer sahibi bir akademisyendir. Buna karşın Tezel, düzensiz ve sorunlu bir hayat yaşamaktadır:

“Bir Tezel. Aklım ona takılır. Resimleriyle geçiniyormuş. İnsan resimle nasıl geçinir? Üç beş boyalı kağıtla karın mı doyar. İstanbul gibi bir yerde kira nasıl ödenir, nasıl giyinilir kuşanılır, nasıl başa çıkılır? İşte gene o kara eteği. Ne parmağında bir yüzük ne kulağında bir küpe.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 155)

Fitnat Hanım, romanda pasif bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakasına Tezel’in taktığı bir kurdeleyle o, torunu Ayşen’in düğününde davetlilerin ziyaret ettiği masasında oturmakta ve gelen gideni karşılamaktadır. Fakat bir yandan Aysel’in düğüne gelmeyişi, diğer yandan Tezel ve Ömer’in düğünü uzak bir köşeden takip etmesi onu üzmektedir.

2.2.2.2.4. Ali Usta

Ali Usta, üçlememin ilk romanında, küçük bir ilçede ailesiyle birlikte yokluk içinde yaşarken okumak için Ankara’ya gitmiş, burada bir yandan Şakir Ağa’nın otelinde yamak olarak çalışmış bir yandan da Erkek Sanat Okulu’nu bitirmiş, daha sonra radyoda duyduğu bir ilan sonucu sınava hazırlanıp Ankara Radyosu’na girmiş yoksul bir karakter olarak karşımıza çıkmıştı. İlk romanda daha çok Aysel’e olan aşkı, yoksulluk içinde verdiği “bay” olma mücadelesi ve toplumcu ideolojiye duyduğu ilgi açısından ele alınan Ali, bu romanda artık Ali Usta’dır. On yıldır Ankara’daki küçük bir elektrik onarım dükkânını işletmekte ve aynı dükkânının arka bölümünde iki yeğeniyle birlikte yaşamaktadır.

Ali Usta, küçük bir lokantada tanıma imkânı bulduğu devrimci ideolojiyi yaşamına rehber edinmiş bir karakterdir. Yaklaşık elli yaşındadır. Hiç evlenmemiştir.

İçki içmektedir. Genç yaşta vefat eden kız kardeşinin iki çocuğunu himayesine almış ve onları büyümüştür. Bunlardan Ahmet okumuş ve polis olmuş, Murat ise dükkânda kalarak emeğin tezgâhında pişmiştir. Ali Usta'nın en büyük yürek yarası Ahmet'tir:

“Yokluk çektiği günlerde Ahmet'i polis okuluna verdiği için Ali Usta hep kendini suçlar. Çok konuşmaz, ama Ahmet üstüne sık sık konuşur: ‘Neden Murat’ı yönlendirdiğim gibi onu yönlendiremedim? Nasıl anlatamadım ona ki, bir insan nerde olursa olsun, yine kendisi olabilir; kendi kafasının okulu neyse yine o okulun diplomasıyla çıkabilir kolunun altında, diye? Bu Ahmet neden itler sınıfından çıktı, ben neden seçemedim daha baştan?’” (Ağaoğlu, 2014b, s. 189)

Ahmet, siyasî otoriteye bağlı bir polistir. Romanda onu meydanlarda düzenlenen devrimci eylemlere müdahale ederken görmekteyiz. Ahmet düğün gecesi, devrimci bir genç olan Hakan'ın düğünü basma ihtimaline karşı, Anadolu Kulübü'nde görevlendirilmiştir. Aslına bakılırsa Ahmet, ideolojik yönden Ali Usta'nın ve Murat'ın tam karşıtıdır. Öyle ki Murat, bir yandan dükkânda çalışmakta, elektrik işleri için evlere gitmekte bir yandan da üniversite okumak için mücadele vermektedir. Ali Usta, Murat'ı elinin altında eğitmiştir. “Hayatta piştiği gibi kitapta da pişmeli insan” (Ağaoğlu, 2014b, s. 190) diyerek onun okumasını desteklemektedir. Romanda görüyoruz ki Ali Usta, kendi elleriyle yetiştirdiği Murat için ne kadar gururlanıyorsa Ahmet için o ölçüde utanç duymaktadır.

2.2.2.2.5. Engin

Engin, üçlemenin ilk romanında, Aysel'in yasak ilişki yaşadığı genç bir üniversite öğrencisi olarak ele alınmıştı. Bu romanda ise devrimcilik nedeniyle cezaevinde yer alan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Oldukça geri plandadır. Romanda, Aysel'e hapisten mektuplar gönderdiği görülmektedir. Son zamanlarda Aysel'le yaşadığı cinsî ilişki herkesçe malum olmuştur. Aysel, bu ilişkinin açığa çıkmasından dolayı üniversitedeki kürsüsünden kovulmuştur.

Romanda Engin'in Ömer'le tanıştığı ve mektup yazarak onunla iletişim kurduğu görülmektedir. Esasen Ömer, Engin'in kişiliğine saygı duymaktadır. Her ne kadar mahremine el uzatmış olsa da sahici bir karakter taşıması ve ideolojik duruşunu daima koruyarak omurgalı bir yaşam sürmesi bakımından Engin'i takdir etmektedir:

“Kötü acılaştım bu son aylar. Oysa Engin'i yalnız sevmem değil, saymam da onun kişiliğinden gelen bir şeydi. Ona karşı içinde sinsi sinsi nice düşmanlık duyguları yeşertmeye çalışmışsam da, başaramamıştım. Çok güç koşullar altında şimdi geldiği çok boyutlu bir yeri küçümsemeyi başaramamıştım.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 115)

Engin, cezaevinde kötü muamele görmektedir. Onu tüm baskılara karşı diri tutan şey savunduğu ideolojiden aldığı güçtür. Romanda Engin üzerinde çok fazla durulmadığı için onun üniversiteyi bitirip bitirmediği veya cezaevine ne şekilde girdiği hakkında bir bilgi yoktur.

2.2.2.2.6. Ayşen

Yirmi iki yaşında bir fakülte öğrencisidir. Babası İlhan, annesi Müjgan'dır. Varlıklı bir ailenin tek çocuğudur. Kolejlerde eğitim görmüştür. Bir general oğlu olan Ercan'la evlenmek üzeredir. Onun bu evliliği, romanın temel konusunu oluşturmaktadır. Ayşen, romanda, nüfuzlu iki ailenin himayesinde gösterişli bir düğünün gelini olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayşen, ailesiyle sorunlar yaşamaktadır. Onun babası bir taşra çocuğudur, fakat zaman içerisinde hızla zenginleşmiştir. Annesi ise, Amasya milletvekilinin kızı iken evliliğinden sonra dört başı mamur bir yaşama kavuşmuştur. İlhan ve Müjgan, yaşamlarındaki bu hızlı değişim içerisinde Ayşen'i aile sıcaklığından ve ebeveyn şefkatinden mahrum bırakmışlardır. Öyle ki Dereli Ailesi'ne aile sıcaklığı ve şefkat gibi manevî değerlerden çok maddî kaygıların hâkim olduğu görülmektedir. Bu durum Ayşen'in şu ifadelerinde açık şekilde görülmektedir:

“Para, para, para. Mal, mal, mal. Mülk, mülk, mülk... Sanayi? Memlekete yatırım? Şimdi de benden saygı mı bekliyorsunuz? Sevgi mi bekliyorsunuz? Yok. Sevgi denilen şey hiç uğramadı ki bizim çatımızın altına.

Tezel Halam, bir seferinde İstanbul'dan gelirken güpgüzel bir tablosunu getirmişti size. Küçücüküm. Hayran hayran bakakalmıştım. Şimdi daha iyi anlıyorum. Alay ede ede, ‘Nedir bu, tebeşir tahtası mı?’ diyerek sandık odasına, dolabın arkasına tıkıverdin.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 289)

Ayşen, koleji bitirdikten sonra fakülteye girince, ailesinde bulamadığı manevi desteği arkadaş çevresiyle ve ideolojik yönelimle telafi etmeye çalışmıştır. Bu dönemde fakültede Tuncer, Zehra, Gül, Uğur, Yıldız gibi gençler birtakım devrimci faaliyetler yürütmektedir. Ayşen, önceleri babası İlhan'ın kimliği nedeniyle bu devrimci grup tarafından dışlanır, fakat zamanla grup içerisinde yer almayı başarmıştır. Bir müddet kendini kanıtlamak için bazı eylemlere bile girişmiştir. Gençler arasında ona en çok destek olan kişi Uğur'dur:

“O iki yılını fakültede nasıl geçirdiğimi nerden bileceksin. İlk aylar hele, arkadaşlarımın, ‘Sen karışma bu işlere küçük hanım, hadi bakalım annenle berbere’, ‘Kardeşim, Uğur, ne getiriyorsun o satılmışın kızını bizim yanımıza?’ deyişlerini Uğur'suz göğüsleyemezdim.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 292)

Fakültede devrimci faaliyet yürüten öğrencilerin öğretim kadrosu içinde kendilerine en yakın hissettikleri kişi Ömer'dir. Ömer, öğrenciler nezdinde toplumcu ideolojinin ilkeleriyle donanmış gıpta ile bakılan bir akademisyendir. Ayşen, eniştesi Ömer sayesinde fakültedeki devrimci takım arasında yerini sağlamlaştırmıştır. Ailesi her ne kadar onu engellemeye çalışsa da o bu ideolojinin bir parçası olmaya başlamıştır. Bir süre sonra, yürüttükleri faaliyetler nedeniyle arkadaşlarının birçoğu içeri alınınca o da tutuklanmıştır. Ailesi, Ayşen'i kurtarmak için Hayrettin Özkan'dan yardım istemiştir. Ayşen, tutukluluktan bu yolla kurtulunca, üyesi olmak için onca çaba sarf ettiği fakülteli devrimci çevre ona karşı tavır almıştır. En güvendiği Uğur bile Ayşen'e sırt çevirmiştir:

“Uğur da şimdi, son mektubunda, ‘Yorma kafanı bizler için’ diye yazıyor. ‘Burda, dışarda olmaktan daha iyiyiz. Hadi kızım, senin işin sana...’ Sen nasılsın, diye sormuyor. Bu soru hiçbir yandan gelmiyor.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 297)

Romanda, Ayşen'in duygusal yakınlık hissettiği kişilerin devrimci çevreden olduğu görülmektedir. Arkadaşıktan öte, hissî yakınlık beslediği kişilere baktığımızda iki kişi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri fakülte arkadaşı Uğur, diğeri ise fakülteden hocası ve aynı zamanda eniştesi Ömer'dir. Uğur fakültedeki devrimci öğrencilerdendir. Ayşen'in devrimci takım arasına girmesinde onun büyük etkisi olmuştur. Ömer ise toplumcu ideolojiye sahip önemli bir akademisyendir. Ayşen, Uğur'a karşı beslediği hislerin çok kuvvetli olmadığını daha sonra fark etmiştir. Fakat Ömer'e yönelik hisleri, daha Ercan'la evlenmek üzereyken bile tazedir. Ayşen, nikâh davetiyesi vermek üzere halası Aysel'in evine gittiğinde Ömer'le burada yalnız kalma fırsatı bulmuş ve ona olan hislerini bu esnada dile getirmiştir.

Ayşen, tutukluluktan kurtulduktan sonra devrimci arkadaşları tarafından dışlanınca yirmi iki yaşında bir genç olarak ailesine karşı direncini kaybetmeye başlamıştır. Ailesi, Ayşen'i savunduğu ideolojiden uzaklaştırmaya çalışarak onu Ercan ile evlendirme düşüncesindedir. Ercan, nihayetinde Tümgeneral Hayrettin'in oğludur, aileye yaraşır biridir. İki gencin evliliği, memleketin millî temeline bir harç olmaya muktedirdir. Ayşen, başlangıçta direnç göstermesine karşın bu evliliği kabul etmek durumunda kalmıştır. Onun bu kararında içinde bulunduğu müşkül durumun etkisi büyüktür:

“Bir tümgeneral oğlu. Uslu, sorun getirmez. Amerika’da da makine mühendisliği okumuş. Beni yuvarlandığım çukurdan kurtarıyor. Yetmez mi?” (Ağaoğlu, 2014b, s. 265)

Ayşen’in düğünü Anadolu Kulübü’nde yapılmaktadır. Düğün oldukça kalabalıktır. Davetliler arasında önemli kişiler bulunmaktadır. Nikâh şahitlerinden biri Korgeneral Rıfat Paşa, diğeri ise banka müdürü Namık’tır. Ayşen, aslında Ercan ile evlenmeyi hiç istememektedir. Her ne kadar nikâh masasına oturmuş olsa da Ömer’e karşı duyduğu hisler hâlâ taptazedir. Fakat içindeki hisler onu aldığı evlilik kararından döndüremeyecektir. Ercan ile evlenmek, bir bakıma, tutukluluktan kurtulmanın diyetidir.

2.2.2.2.7. Ercan

Ercan, Hayrettin Özkan’ın oğludur. İyi bir eğitim almıştır. Kolejde okumuş, bir süre İngilizcesini geliştirmek üzere Amerika’ya, teyzesinin yanına gitmiştir. Atılgan biridir. İstedikini elde etmeyi bilmektedir. Kardeşi Hakan’ın aksine devrimci fikirlere kendini kaptırmamıştır. Romanın temel olayı olan düğünde damat konumunda olmasına rağmen, Ercan’ın üzerinde pek durulmamıştır. O, Ayşen’e duyduğu ilgi sonucunda onu evlenmeye ikna etmiştir. Aslında Ayşen onunla evlenmek istememektedir. Kardeşi Hakan’ın gizliden gizliye Ayşen’i sevmesi ve Ayşen’in Ercan’a karşı mesafeli durmasına rağmen Ercan’ın istediği olmuş ve evlilik gerçekleşmiştir.

2.2.2.2.8. İlhan

Ölmeye Yatmak’tan tanıdığımız İlhan, ilk gençlik yıllarındaki milliyetçilik hevesinden uzaklaşmış, üniversiteyi bitirip avukat olmuş, evlenmiş, özel sektörde kendini geliştirmiş, siyasî otoriteyle yakınlık kurmuş ve zengin bir iş adamı hüviyeti kazanmıştır. Eşi, Müjgan’dır. Romanın temel olayı olan düğün, onun kızı Ayşen ile damadı Ercan arasında gerçekleşmektedir. Dünürü, Tümgeneral Hayrettin Özkan’dır.

Üçlemenin ilk romanında, Salim Efendi’nin geleceğinden endişe duyduğu, milliyetçi düşüncelerden dolayı başını belaya sokmasından korktuğu İlhan, bu romanda oldukça varlıklı, nüfuzlu bir karakter olarak, İlhan Dereli olarak karşımıza çıkmaktadır. O, inşaat sektöründe oldukça ilerlemiş, ün yapmıştır. Ardı ardına mülk yapıp satmaktadır. Finans kaynağı olarak, şimdilerde banka müdürü olan köylüsü Namık’ı kullanmaktadır. Namık ona acele kredi bulmakta, İlhan da karşılık olarak ona daire veya arsa ayarlamaktadır. Bir zamanlar, ideoloji uğruna babasının evden

kovduğu İlhan, artık Ankara'nın en zengin kişilerindendir. Bir yandan avukattır, bir yandan inşaat sektöründedir, bir yandan da savunma sanayii için motor temin etmek üzere çalışmalar yürütmektedir:

“Bir İlhan Dereli var. İşte, Ayşen'in babası... Şimdi başkentin büyük işadamlarından, duymuşsundur. Arsa alıp arsa satar, bina yıkıp bina yapar; her yanda bir ayağı bulunsun diye avukatlığını da elde tutar. Dış firmalarla ortaklığı, bunlardan birinin motor, parça temsilciliği. Adamlıksa, insanlıksa, başarıysa; işte bu İlhan Dereli'nin kafasındaki adamlık, insanlık, başarı.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 197)

İlhan Dereli, bunca zenginliğine karşın toplumcu düşünceye sahip kardeşleri tarafından eleştirilmektedir. İlhan ideolojik yönden, kardeşleri Tezel ve Aysel'in, hatta kızı Ayşen'in tam zıddıdır. Bu ideolojik çatışma nedeniyle, Fitnat Hanım'ın kendilerini bir araya getirdiği bir akşam yemeğinde, İlhan ile Aysel şiddetli bir tartışma yaşamıştır. İki kardeş bu tartışmadan sonra bir daha görüşmemişlerdir. Hatta Aysel, İlhan'ın kızının düğününe dahi gelmemiştir.

İlhan'ın kızı, dönemin üniversite öğrencileri arasında rağbet gören devrimci ideolojiye kendini kaptırmış, hatta bu yüzden içeri alınmıştır. İlhan, kızı Ayşen'in devrimci takımla olan ilişkisini bitirmek için epey çaba göstermiştir. Ayşen, babasını siyasî otoritenin bir işbirlikçisi, toplumcu ideolojinin azılı bir düşmanı olarak görmektedir. Fakat İlhan, bir baba olarak önce kızını tutukluluktan kurtarmış, daha sonra onu kendi safına çekerek bir general oğlu olan Ercan'la evlenmeye razı etmiştir:

“Bu benim asi kızım Ayşen, bir zamanlar Hayrettin'in oğlunu neden istemediğini bile unutmuş olacak. Hem nasıl unutacak, göreceğim. Baba senden utanıyorum, baba senin paranı da istemiyorum, pulunu da, baba sen bir işbirlikçisin, demelerini nasıl unuttuysa öyle... Nasıl bir gün kuzu kuzu gelip, “Peki baba, Ercan'la evleneceğim” dediye öyle!...” (Ağaoğlu, 2014b, s. 142)

İlhan, romanda güçlü ve nüfuzlu bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. O, dilediği işi kolayca görebilecek bağlantılara sahiptir. Kızını bir general oğluna vermesinin arka planında bir çıkar elde etme düşüncesi yatmaktadır. Onun taşradan başkente göçmüş küçük bir esnafın oğluyken tanınmış bir iş adamı hüviyeti kazanmasında bu gibi çıkar ilişkilerinin payı oldukça büyüktür.

2.2.2.2.9. Müjgan

Müjgan, bir milletvekili kızıdır. İlhan'ın karısıdır. Varlıklı bir yaşama sahiptir. Evliğin ilk zamanlarında, kocasını taşra kalıntısı bir avukat olarak görüp evliliğinden pişmanlık duysa da İlhan'ın zaman içindeki yükselişi onu memnun

etmiştir. Müjgan, sosyete hayatı yaşamaktadır. Bale ve opera gecelerine gitmekte, Bayramoğlu'ndaki evde sabahlara kadar sosyete çevresiyle kumar oynamaktadır. Yaşamından son derece memnundur.

Müjgan, romanda ön planda yer alan bir karakter değildir. O, Ayşen'in annesi olması yönüyle düğün sahibidir. Romanda zaman zaman, dünürü Nuriye ile kıyaslandığı görülmektedir. Müjgan, mebus kızı olması ve İlhan gibi tanınmış bir iş adamının karısı olması nedeniyle Nuriye'ye göre daha baskın bir görünüm çizmektedir.

2.2.2.2.10. Hayrettin Özkan

Tümgeneral rütbesinde bir subaydır. İki oğlu vardır. Biri Hakan, diğeri ise Ercan'dır. İlhan'la aynı ilçede doğan Nuriye ile evlidir. Bir vakit Amerika'ya yerleşmek istese de Nuriye'nin ağabeyi Remzi onu ülkede kalmaya ikna etmiştir. İlhan'ın kızı Ayşen'i tutukluluktan Hayrettin Özkan kurtarmıştır. Oğlu Ercan ile Ayşen'in evliliğini desteklemektedir. Bu evlilik, bir bakıma, İlhan gibi nüfuzlu biriyle daha yakın ilişki kurmak demektir.

2.2.2.2.11. Nuriye

Ercan'ın annesidir. Bir paşa karısıdır. Gençliğinde şalvarlı ve örtülü biriyken Hayrettin'le evlendikten sonra değişmiş, modern bir kadın olmuştur. Bir bakıma, Nuriye iken Nuriş Hanımefendi konumuna yükselmiştir. Ercan ve Hakan isminde iki oğlu vardır. Ercan'ı ilçeden tanıdığı İlhan'ın kızıyla evlendirmektedir. Öte yandan düğün neşesi içindeyken bile içini kemiren sıkıntılar vardır. Çünkü büyük oğlu Hakan, devrimci fikirleri nedeniyle kaçak durumdadır. Üstelik düğünü basıp kardeşini öldürme ihtimali vardır. Nuriye, kendini huzursuz eden bu gerçeği kız kardeşi Ayten'e bile anlatamamıştır.

2.2.2.2.12. Ayten

Ercan'ın teyzesidir. Cemil ile evlidir. Biri kız, diğeri erkek olmak üzere iki çocuğu vardır. Kızı Semra'nın kulağı işitmediği için tedavi amaçlı Amerika'ya gitmiş ve oraya yerleşmişlerdir. Yaklaşık on beş yıldır Amerika'da yaşamaktadır. Yeğeninin düğünü için ailece Ankara'ya gelmiştir. Amerika'da yaşamak Ayten'i oldukça değiştirmiştir. Ablası Nuriye nasıl Nuriş Hanımefendi olmuşsa, Ayten de Eytın Hanım olmuştur. Şalvarlı ve örtülü iken, romandaki tabirle, “ecnebi kadınlar gibi” modern yaşamaya başlamıştır.

2.2.2.2.13. Ertürk

Ertürk, emekli bir subaydır. Remzi'nin kardeşidir. Gönül Hanım ile evlidir. İki çocuğu vardır. Romanda düğün salonunun düzenin sağlamakla görevli kişi sıfatıyla karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler İrtibat Subayı payesiyle görev aldığı Kore Savaşı'nda esir düşmesi ve bu sırada Sumida isimli bir Japon kıza aşık olması olayının anlatıldığı bir ara metinde kendisinden bahsedilmektedir. Fakat metinde anlatılanların Ömer'in zihninde beliren hayalî görüntüler olduğunu belirtmek gerekir. Öte yandan Ertürk, subaylık yıllarında Kore'de görevlendirilmesiyle sık sık övünmektedir. Fakat İlhan Dereli ve Hayrettin Özkan gibi baskın karakterlerin karşısında onun oldukça pasif biri olduğu göze çarpmaktadır.

2.2.2.2.14. Gönül

Ertürk'ün eşidir. Konyalıdır. Biri erkek, diğeri kız olmak üzere iki çocuğu vardır. Büyüğünün adı Yılmaz'dır. Küçüğün adı romanda verilmemiştir. Küçük çocuk, romanda pembe banyo köpüğü olarak geçmektedir. Gönül Hanım, ezilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Kocasını Ertürk'ün ezik kimliği ona da yansıtmıştır. Ertürk, albay rütbesiyle emekliye ayrılmıştır, fakat ne İlhan'ın Müjgan'a ne Hayrettin'in Nuriye'ye ne de Cemil'in Ayten'e sunduğu varlıklı hayatı kendisine sunamamıştır. Gönül'ün düğünde giydiği etol bile Ayten'in eskisidir.

2.2.2.2.15. Remzi

İlhan'ın memleketinden Emin Efendi'nin oğludur. İki evlilik yapmıştır. İlk evliliğinden iki oğlu, ikinci evliliğinden bir kızı olmuştur. Yıldız'ın babasıdır. Ertürk, Nuriye ve Ayten onun kardeşleridir. Ticaret ile uğraşmış, bir ara belediye başkanlığı yapmıştır. Şimdilerde bir milletvekilidir. Romanda, Remzi Tarakçı adıyla geçmektedir. Mecliste işleri olduğu için düğüne katılamamıştır.

2.2.2.2.16. Yıldız

Remzi Tarakçı'nın ikinci evliliğinden olan kızıdır. Tuncer'le evlidir. İsviçre'de yaşamaktadır. Düğün için kocasıyla beraber Ankara'ya gelmiştir. Devrimci ideolojiye yakındır. Zaten Tuncer ile tanışması da bu yolla olmuştur. Tuncer fakülte'deki öğrenci birliğinin en aktif üyesiyken Yıldız ona bir mektup yazmıştır. Bu mektuptan sonra başlayan birliktelikleri evlilikle sonuçlanmıştır.

2.2.2.2.17. Tuncer

Yoksul bir marangozun oğludur. Babası onun marangozluk öğrenmesini istemiş, fakat Tuncer okumayı tercih ederek fakülteye girmiştir. Bir süre sonra, fakültede devrimci öğrencileri bir araya toplayan öğrenci birliğinin en hareketli isimlerinden olmuştur. İlder, Uğur, Zehra, Yıldız, Ayşen, Gül gibi devrimciliğe hevesli gençler onun etrafından toplanmıştır. Yirmi üç yaşında genç ve yakışıklı bir öğrenci olmasının yanında girişken ve mücadeleci kimliği sayesinde fakülteli gençlerin dikkatini üzerinde toplamıştır. Birlik üyeleriyle birlikte yapılan birtakım eylemlere öncülük etmiştir. Fakültedeki devrimci öğrenci kitlesine en yakın öğretim görevlisi olan Ömer'i bile acımasızca eleştirmektedir. Bu durum Ömer'in şu ifadelerinde dile getirilmiştir:

“Evet. Burada yapılacak bir şey kalmadı. Sen yapılabilecek her şeyi yaptın. Derslerde karşıma geçip, ‘Ooo, maşallah hocam, bakıyoruz Küba’nın ekonomisini de eleştiriyoruz artık. Sonra da sosyalist geçiniyorsunuz.’ dedin. Bir bölük arkadaşınla elele kolkola yapılacak her şeyi hepimize gösterdin durdun: Ders yok arkadaşlar! Çıkın dışarı. Bu düzenin üniversitesini bitirip bu düzenin bir yerinde bir şey olmak istemiyoruz.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 170)

Tuncer'in devrimci kimliği, Remzi Tarakçı'nın kızı Yıldız ile tanıştıktan sonra değişime uğramıştır. Yıldız, Ayşen aracılığıyla Tuncer'e bir mektup yazmıştır. Tuncer, mektubu okuduktan sonra, ilk kez bir kadın tarafından önemsenmenin verdiği coşkuyla Yıldız'a karşı ilgi duymaya başlamıştır. Başlangıçta, milletvekili kızına ilgi duyduğu için birlik üyelerinin kendisine tavır almasından endişelense de zamanla bu fikrini değiştirmiştir. Tuncer, babasının eski bir arkadaşı olan Ali Usta'ya konuyu açtıktan sonra hislerinin peşinden gitmeye karar vermiştir.

Tuncer, Remzi Tarakçı'nın damadı olmasına karşın onunla hayatında üç defa görüşmüştür. Yıldız'ın milletvekili kızı olması Tuncer'i ideolojik yönden ciddi bir çıkmaza sürüklememiştir. O, evlendikten sonra da devrimci fikirlerin ışığında yaşamaya devam etmiştir. Son dönemde doktorasını tamamlamak üzere İsviçre'ye yerleşmiştir. Yıldız'ın kuzeni Ayşen'in düğünü için Ankara'ya gelmiştir. Aslında, Ankara'ya gelmelerinin arka planında cezaevinde bulunan arkadaşlarına maddi yardımda bulunma düşüncesi yatmaktadır.

2.2.2.2.18. Gül

Tarım Bakanlığı'nda çalışan bir memurun kızıdır. Ayşen'in fakülteden arkadaşısıdır. Devrimci faaliyetlerden dolayı içeri alındığı için düğüne gelememiştir.

Romanda Ayşen'in en yakın arkadaşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Devrimci gençler arasına girmekte sorunlar yaşayan Ayşen'e yakınlık gösteren kişilerden biridir. Ayşen ara sıra Güllerde kalmaktadır. Gül cezaevine girdikten sonra, Ayşen ondan haber alabilmek için onun Tarım Bakanlığı'nda çalışan babasıyla iletişim kurmaktadır. Zaten, düğüne de kendisi cezaevinde olduğu için Gül'ü temsilen babası gelmiştir.

2.2.2.2.19. Uğur

Fakültedeki gençler arasında Ayşen'e yakınlık gösteren kişilerden biridir. Ayşen'in devrimci gençler arasında yer edinmesinde en büyük pay ona aittir. Savunduğu ideolojiden dolayı cezaevine girmiştir. Cezaevine girdikten sonra Ayşen'le olan ilişkisine mesafe koymuştur. Düğüne gelmemiştir.

2.2.2.2.20. İnci

Tufan Reklam'ın sahibidir. Semih ile evlidir. İlhan'la ticarete dayalı samimi bir ilişkisi vardır. Düğüne kocası Semih'le birlikte gelmiştir.

2.2.2.2.21. Sevil

Sevil, Ölmeye Yatmak romanında bir savcı kızı olarak iyi eğitim almış, kendini modern değerlere göre yetiştirmiş bir karakter olarak gösterilmişti. Bu romanda ise onu kent gerillacısı olarak görmekteyiz. Başlı sıkıştığı sırada ideolojik yönden kendine yakın hissettiği Aysel'e sığınmıştır. Maddî yardıma ihtiyacı vardır. Aysel, Anadolu Kulübü'nü arayarak Sevil'in geldiğini Ömer'e haber vermiştir. Fakat, polisin evi basması nedeniyle hem Aysel hem de Sevil tutuklanmıştır. Bu hadiseyi öğrenen Ömer ve Tezel romanın sonunda düğün salonundan ayrılmıştır.

2.2.2.2.22. Hakan

Hakan, Hayrettin Özkan'ın küçük oğludur. Ağabeyi Ercan'ın tersi olarak ailesiyle problemler yaşamaktadır. Devrimci fikirlere kendini kaptırmış, bu yüzden ailesini karşısına almıştır. Ayrıca, Ercan'ın Ayşen'le evliliğini desteklememektedir. Hakan açığa vurmasa da gizliden Ayşen'e ilgi duymaktadır. Ağabeyinin düğününe gelmemiştir. Düğünden önce, "O düğünde bu Ercan'ı vuracağım! Kulübe girerken değilse, çıkarken vuracağım." (Ağaoğlu, 2014b, s. 227) diyerek ağabeyini tehdit etmiştir. Romanın sonunda, düğün salonu dağılırken duyulan silah sesi muhtemelen Hakan'a aittir.

2.2.2.3. Karakter

Bir Düğün Gecesi toplumsal temsil niteliği olan ve tipik özellikleriyle ön plana çıkan kişilerden müteşekkil bir şahıs kadrosuna sahiptir. Bu nedenle çalışmamızda romandaki kişiler tip boyutuyla ele alınmıştır. Bununla birlikte, eserdeki bağımsız iç konuşma bölümlerinde kişilerin karakter boyutuna ait ipuçlarına yer verildiği dikkati çekmektedir. Berna Moran, romanda Tezel, Ömer ve Ayşen gibi kişilerin psikolojik boyutlarıyla, derinlemesine, karakter olarak canlandırıldığını söyler (Moran, 2007, s. 41). Söz gelişi aydın tipini temsil eden Ömer, aynı zamanda eşiyile ve ideolojisiyle ilgili sorunların muhasebesini yapmaktadır. Tezel, ailesine, evliliklerine, mesleğine, yaşam biçimine, hülasa kurulu düzen karşısındaki hiçliğine ait psikolojik durumlarıyla gözler önüne serilmiştir. Ayşen ise, ailesine olan kırılganlığının, Ömer’e duyduğu ilginin ve mecbur bırakıldığı evliliğin mensesinde sıkışıp kalmıştır. Kızı Ayşen’i “kalkınmakta olan ülkenin milli temelene yeni bir harç olmak üzere” evlendiren İlhan, diğer taraftan kızına karşı vicdani bir tedirginlik duymaktadır. Onun babalık duygusuyla sarf ettiği “Kızıma baktıkça şuramda bir cızlama.” (Ağaoğlu, 2014b, s. 146) cümlesi bu noktada dikkate değerdir.

2.2.2.4. Yardımcı Kişiler

Romanda, üzerinde fazla durulmayan fakat panoramik tabloyu tamamlayıcı unsur olarak karşımıza çıkan yardımcı kişileri şu şekilde sıralayabiliriz: Tezel’le ilişkili olarak eski kocaları Mehmet ve Oktay, oğlu Kerem, otobüs yolculuğunda tanıdığı muavin, kendisine günü kurtaracak müşteriler bulan Sami, Londra’da görüştüğü kadın ve kocası; Ömer’le ilişkili olarak kız kardeşi Zeynep ve onun kocası Bülent; Fitnat Hanım’ın her işini gören yardımcısı Yaşar; Ertürk’ün Yılmaz adındaki oğlu ve “pembe banyo köpüğü” benzetmesiyle anılan kızı; Ayten’in kocası Cemil Türk; düğün davetlileri arasında bulunan reklamcı İnci ile kocası Semih ve Gül’ün Tarım Bakanlığından emekli babası.

2.2.2.5. Kurgusal Kişi

Bir Düğün Gecesi romanında, Ertürk’ün istihkâm teğmeni iken Kore Savaşı’na katıldığı ve buradan Japonya’ya gittiği döneme ait anıları olarak verilen ve daha sonra anlatılanların Ömer’in zihninde kurgulandığı anlaşılan bir iç bölüm bulunmaktadır. Bildiğimiz üzere romanda etiyle kanıyla var olmayan ama yazarın kafasında kurguladığı bir figür olarak yer alan kişiler tasarlanmış kişi olarak

değerlendirilir (Çetin, 2015, s. 167). Romanda, söz konusu bölümde karşımıza çıkan Sumida, tasarlanmış kişidir. Ertürk, Tokyo’da bulunduğu kısa süre içinde onunla kısa ama ulvi bir aşk yaşamıştır. Tabii bu aşk, Ömer’in kurguladığı hayali bir aşktır. Gerçekte Sumida, Ömer’in beş altı sene önce uluslararası bir toplantı için gittiği Tokyo’da gördüğü nehrin adıdır.

2.3. DAR ZAMANLAR III - HAYIR...

2.3.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Ağaoğlu’nun roman türündeki altıncı eseri olan Hayır... Dar Zamanlar üçlemesinin son kitabı olarak 1987’de yayımlanmıştır. Üçlemenin ilk iki kitabında kişisel tarihini bütün yönleriyle tanıma fırsatı bulduğumuz Aysel, bu romanda çevresindekilerce saygı duyulan yaşlı bir profesör rolüyle karşımıza çıkmaktadır. Romanda kariyer sahibi bir akademisyen olarak seçici kurul tarafından ödüle layık görülen Aysel, ödül törenine katılmak için hazırlık yapmaktadır. Diğer yandan içinde bulunduğu ruhsal durum nedeniyle intiharın eşiğinde kıvrınmaktadır. Aysel Dereli, Ölmeye Yatmak’tan Hayır...’a dek, ölümü kazanılan bir mücadeleye dönüştürmüştür (Gümüş, 2008, s. 37). Yaşadığı ikilemin bir sonucu olarak herkes onu törende hazır beklerken kendisini çağıran hayalin elini tutmuş ve ortadan kaybolmuştur.

Ölmeye Yatmak’tan on dört sene sonra yayımlanan Hayır... üçlemenin ilk iki romanına göre biçim yönünden oldukça farklıdır. Metinde geçen, “Baştan alabilirim. Parçaları kendimce yanyana dizebilir, üst üste yığabilir, birini ötekilerden farklı uzaklıklara koyabilirim.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 303) ifadesi, bir bakıma romanın kurgusunu özetlemektedir. Bu noktada, leitmeotif olarak tekrar edilen ve okuru anlatı zamanına odaklayan Berber Bahattin Bey detayı dikkate değerdir.

Hayır... 12 Eylül sonrasında çıkış yolu bulamayıp intiharı veya kaybolmayı seçen Aysel’in ve parçalanmış zamanların romanıdır (Apaydın, 2006, 31). Roman “sabah”, “akşamüstü”, “gece”, “gündoğumu”, “an” olacak şekilde birbirini takip eden beş bölümden oluşmaktadır. Metindeki anlatı zamanı bu şekilde bir günü tamamlamaktadır; fakat anlatılan/aktarılan zaman çok daha geniştir. Romanı “Sabah” başlıklı bölümde Aysel’in, “akşamüstü” bölümünde Engin’in, “gece” bölümünde Yazar’ın bakış açısıyla okuruz. Son iki bölümde ise anlatıcı-yazar daha belirgindir.

Romanda şimdiki zaman ve geçmiş zaman kipiyle konuşan gözlemci anlatıcının varlığı söz konusudur. Bu yönüyle Hayır... çoğul anlatıcı ile kurulmuş bir

metindir. Romanın sonunda Aysel'in intihar edip etmediği, ya da edip etmeyeceği belli olmaz (Parla, 2018, s. 310). Okuyucu bir girift yapının koridorlarında Aysel'in akıbetini takip eder, ama sonuç yine muğlaktır.

Beş bölümden oluşan romanda, birinci bölümde Aysel'in ödül törenine gitmek üzere hazırlık yaptığını, ikinci bölümde Danimarka'da bulunan Engin'le buluştuğu geçmiş zamana gidildiğini, üçüncü bölümde ödül törenine katılmadığını ve kendini önemseyenlerce arandığını görürüz (Parla, 2018, s. 308). Son iki bölümde ise hayalî bir karakterin çağrısına uyarak sandal yoluyla sisli bir denize açıldığına şahit oluruz. Ölmeye Yatmak'ta yaklaşık iki saat, Bir Düğün Gecesi'nde birkaç saat olan dar zaman, Hayır...'da biraz daha genişleyerek bir güne yayılmıştır. Bunun yanında, ilk iki romanın aksine Yenins, Layana gibi hayalî karakter romanın şahıs kadrosuna dâhil olmuştur.

2.3.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Hayır... romanı şahıs kadrosu bakımından Ağaoğlu'nun eserleri arasında dikkati çeken bir romandır. Bu eserde, Bir Düğün Gecesi'nde olduğu gibi belli bir kesimi temsil eden tiplerin sahneye çıkarılışı söz konusu değildir. Roman, Aysel Dereli'yle ilişkili gerçek ve hayalî kişilerin tamamladığı bir şahıs kadrosuna sahiptir. Yenins ve Layana adıyla verilen ve karşıt iki durumu temsil eden kurgusal figürler romanda önemli bir unsurdur.

Hayır...'da şahıs kadrosunu oluşturan kişilerin bir kısmı Aysel'e benzer şekilde bir krizin veya intiharın eşiğindedir. Romandaki kişiler anlatma, iç monolog, diyalog ve iç söyleşme gibi farklı anlatım teknikleri kullanılarak sunulmuştur. Kişiler hayatın akışı içindeki rolleriyle değil, daha çok psikolojik boyutlarıyla verilmiştir. Bu bakımdan romandaki kişilerin bedensel boyutuyla değil ruhsal boyutuyla ön plana çıktığını görüyoruz.

2.3.2.1. Merkez Kişi

Hayır... romanının merkez kişisi Aysel Dereli'dir. Ölmeye Yatmak'ta idealist Dünder Öğretmen'in hazırladığı sene sonu müsamesinde "kelebek" rolünü oynayan Aysel, yarım asırlık bir sürenin sonunda, çağdaş cumhuriyet kadını olma ülküsü adına verdiği mücadeleye karşın 'tarihi yapan el'in aynılaşıma/birörnekleşme dayatmasına varoluşsal bir başkaldırının eşiğine gelmiştir. Bu krizin kimliği intiharı, başka bir deyişle yok olma düşüncesini de içine almaktadır.

Aysel Dereli, gençliğini ve mücadele gücünü kaybetmiş bir haldedir. Aysel'i merkeze alarak anlatı zamanına kadar olan sürece bakacak olursak; Aysel, bir taraftan annesini kaybetmiş, başta Ömer olmak üzere birtakım insanların ihanetine uğramış, diğer taraftan Engin'le yaşadığı yasak ilişkinin taşıdığı anlamı yitirdiğini görmüş ve yöneten gücün hayatın her alanına sirayet ettiğine tanık olmuştur.

Aysel, böyle bir yenilgiler silsilesinin burcunda “Hayır!” diyebilmenin sancısını yaşamaktadır. Geline nokta, geçmişte peşine ajan takarak akademiden atılmasına neden olan İhsan Türközü'nün üyesi olduğu kurul tarafından kendisine “Sosyal Bilim Ödül Plaketi” verilmek istenmektedir. Aysel, gerçekte bu ödül törenine gitmek için hazırlık yapıyor gibi görünse de yaşadığı psikolojik süreç onu ufak bir sandalla sisli denize doğru sürükleyecektir.

Romanda ödül töreni hazırlıkları ve ardından Aysel'in ortadan kayboluşu roman kişilerini toplayan ve ortak hedefe yönlendiren iki önemli durumdur. Her iki durumun da merkezinde yer alan Aysel Dereli'yi aşağıda detaylı bir şekilde ele alacağız.

2.3.2.1.1. Aysel (Aysel Dereli)

Ölmeye Yatmak romanında, Ankara'ya bağlı küçük ilçedeki ilkököl yıllarından başlayarak aydın bir Türk kadını olma yolunda verdiği varoluş mücadelesiyle, Bir Düğün Gecesi romanında, egemen unsurların dört yanını sarmasına karşın toplumcu ideolojiye bağlılığını diri tutmaya çalışan gayretli bir akademisyen kimliğiyle ele alınan Aysel, Dar Zamanlar üçlemesinin bu son romanında, bunalımlı ama geçmişe dönük deneyimleri anımsama açısından hafızası hâlâ diri yaşlı bir profesör olarak karşımıza çıkmaktadır. O, elli beş-altmış yaşlarındadır. Aydın intiharları bağlamında bireyin varoluş sancısına eğilen birtakım sosyolojik araştırmalara yoğunlaşmıştır. Çevresinde Alev, Üner ve Yazar gibi isimler olmasına rağmen oldukça yalnızdır. Annesi vefat etmiştir. Eski kocası Ömer, yeğeni Ayşen ile evlenmiştir. Ara sıra mektuplaştığı Tezel, oğlu Kerem'i de yanına alarak yurt dışına yerleşmiştir. Gizli ilişki yaşadığı Engin ise, sığınmacı olarak Danimarka'ya gitmiştir.

Hayır... romanı, yaklaşık bir günlük bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu zaman dilimi, Aysel'in kendi adına verilecek olan Sosyal Bilim Ödül Plaketi'ni alacağı 22 Aralık günüyle başlayıp bir sonraki güne ait elim gazete haberiyle

bitmektedir. Aysel, bu dar zaman diliminde, geçmiş yaşantıları geriye dönüşlerle aktarılan merkezî bir karakter görünümündedir. Bir Düşün Gecesi'nde gözaltına alınan Aysel'in kısa bir tutukluluktan sonra salıverildiği, komünizm propagandası yapmak ve üniversiteye ait araştırmayı usulsüzce kullanmak suçlamasıyla yargılanıp fakültedeki görevinden uzaklaştırıldığı, kaldığı bodrum katı evin banyosunda düşüp kolunu ve ayak bileğini sakatladığı, yaptığı akademik çalışmalardan dolayı yurt dışında Yeni Yankılar ödülüne layık görüldüğü hep bu geriye dönüşlerle verilmiştir.

Önemli bilimsel çalışmalar üzerine emek sarf eden Profesör Aysel'in maddî açıdan sorunlar yaşadığı göze çarpmaktadır. Aysel, fakültedeki görevinden uzaklaştırıldığı için bir süre dışarıdan dersler vermiştir. Fakat bu onun için yeterli bir gelir kaynağı değildir. Bir süredir, yazdığı bilimsel araştırmaların telif ücretleriyle geçimini sağlamaktadır. Yaşadığı muhit, şehrin arka mahallelerinden biridir. Kaldığı ev, yaşına ve sağlık sorunlarına rağmen, çatı katında sobalı bir dairedir. Ondaki fiziksel ve ruhsal çöküş, içinde bulunduğu yaşam koşullarıyla paraleldir. Ölmeye Yatmak romanında kaloriferli dairede yaşayan, ev işleri hizmetçiler tarafından görülen, düzenli olarak kuaföre giden bakımlı ve dinç Aysel'in son dönemde fizikî, ruhî ve maddî yönden çöküntüye girdiği göze çarpmaktadır:

“Odun sobası yakılacak. Elektrikli kahve kabı prize takılacak. Oda ısına kahve kaynadursun, diplerdeki protezi çıkarıp ova ova yıkamak dahil, dişler iyice fırçalanacak. Duşta uzunca kalınacak. Saçlar da yıkanacak. Başta havlu, sırtta bornoz, sobanın yanındaki yayı göçmüş topal koltuğa oturulup (benim sol bacak onunkinden sağlam) sol ayak bileği kâfur kokan ilaç kremiyle usul usul ovulacak.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 17)

Aradan geçen uzun yıllara rağmen, Aysel'in ilk fakülte yıllarından beri savunduğu toplumcu ideolojiye hâlâ bağlı olduğu görülmektedir. Aysel, bir akademisyen olarak yıllarca bu ideolojinin mücadelesini vermiştir. Onun mücadelesi, 1968 Kuşağı gençlerinin yaptığı gibi anarşist eylemlerle değil, düşünce düzleminde olmuştur. O, ideolojik yönelimini yaşamının her alanına tatbik etmiştir. Kurduğu ilişkiler ve olaylar karşısında aldığı tavır hep bu ideolojinin güdümündedir. Ağabeyi İlhan'ın otoriteyle olan ilişkisi nedeniyle yeğeni Ayşen'in düşününe dahi gitmemiştir. Bir ara, düşünceleri yüzünde evi didik didik aranmış, yazdığı bir yazı nedeniyle hükümete hakaret ve halkı isyana teşvik suçundan yargılanmıştır. Dönemindeki birçok kişi gibi, o da otoritenin baskısından etkilenmiştir:

“Bu ülkede pek çok aydına yapıldığı gibi, bir gece kapım çalınıyor, içeri girilip kitaplarım yerlere yıkılıyor, dosyalarım, kağıtlarım karıştırılıyor; birçoğu alınıp götürülüyor; bundan üç yıl sonra da kendimi burada,

karşınızda buluyorum. Özel hayatlar bile ortadan kaldırılıyor. İnsanın evinin içi gibi, kafasının içi de denetim altına alınmak isteniyor.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 60)

Toplumcu ideoloji, üçlemenin ilk iki romanında, Aysel’in varoluş mücadelesine dinamizm katan bir unsurken, bu romanda, ondaki ruhsal bunalımları tetikleyen bir etken halini almıştır. Toplumcu ideolojinin siyasî otoriteye mağlup olması ve kendini tamamlayamaması gibi, Aysel de bir türlü iç huzura, bütünlüğe kavuşamamıştır. Bu durum, romanda, efsanede kayayı her seferinde yeniden zirveye taşıyan Sisifos’un yılmadan sürdürdüğü boşuna çabaya benzetilmiştir. Aysel’e göre yineleme, varoluş sürecindeki bireyi otoriteyle ve toplum bilinciyle uyum sağlamaya iteceği için tehlikelidir:

“(…) insan aklı ve duygusu bir üst basamağa çıkmaya en hazır bulunduğu an’da, onda katlanması güç, hatta olanaksız bir tutukluluk durumu yaratır. İnsanoğluna uygulanabilecek işkencelerin en ağırı... Çoktan alışılmış olması gereken basamaklara yeniden dönmeyi başaramamamızın, kalabalıktan kopmama güdüsünden, toplum bilinciyle uyum sağlamaya yatkınlıktan başka anlamı yoktur.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 280)

Aysel, annesini kaybetmiş, yirmi beş yıllık eşinden ayrılmış, üniversitedeki görevinden uzaklaştırılmış, en önemlisi, geçmişte kendini özgür hissettiren tek deneyimi yaşadığı Engin’den kopmuştur. İdeolojik düzlemde ise, mutlak bir ilerleme kat edememiş, bir bakıma, otoritenin baskısına mağlup olmuştur. Romanda, Aysel’in tüm bu etkenler neticesinde yaşadığı ruhsal bunalım, gerçekliği olmayan bazı karakterlerle kurduğu iletişim yoluyla yatıştırılmak istenmiştir. Aysel’in hayalî olarak konuştuğu iki karakter vardır. Bunlardan Yenins erkek, Layana ise kadındır.

Aysel, Yenins ve Layana’yı Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü’nün Yeni Yankılar ödülünü almak üzere Avrupa’ya gittiği sırada tanımıştır. Güneşin tam olarak batmadığı ülkede, Aysel ilk olarak Karinlerde kalmış, dört günlük konukluğun ardından otele yerleşmiş ve hemen sonra Karin’in yardımıyla bir öğrenci evine taşınmıştır. O sıralar, hafta sonu için, turizm bürosunun camında gördüğü dağcılık turuna katılmaya karar vermiştir. Yenins, bu tur esnasında Aysel’in karşısına çıkmış ve bir daha peşini bırakmamıştır. Layana ise, yine güneşin tam anlamıyla batmadığı ülkede, kaldığı öğrenci evinin kapısını çalmış, böylece hayatına dâhil olmak istemiştir. Aysel, Layana’yı reddetmiştir, bir tutku olarak nitelediği Yenins’i ise yaşamına dâhil etmiştir.

Aysel, Yeni Yankılar ödülü için Avrupa’ya gittiği zaman, Gentofte Yaşlılar Yurdu’nda çalışan Engin’i de ziyaret etmiştir. Engin, Aysel için özeldir. Aysel’in

geçmişte onunla yaşadığı yasak ilişki, yaşamı boyunca toplumsal kuralların ve otoritenin dışına çıkarak kendini özgür hissettiği en önemli andır. Aysel'in Engin'e yüklediği bu özel anlama karşın, yurdun bahçesinde gerçekleşen buluşmanın oldukça sığ geçtiği görülmektedir. Hayalî bir karakter olan Yenins'in, ikisi arasındaki bu sığ görüşmeden kısa süre sonra ortaya çıkması önemli bir detaydır. Yenins, yirmi yaşındadır; boynu kız, ağzı delikanlı, bakışları dingindir. Söz gelişi, üçlemenin ilk romanında tanıdığımız genç Engin'i anımsatmaktadır.

Aysel, gelinen noktada yaşadığı bunalıma ve varoluş problemine Yenins karakteriyle kurduğu diyalog üzerinden telafi aradığı gibi, bazen olay ve durumları hayal kurarak arzuları doğrultusunda deneyimleme yoluna gitmiştir. Mesela, romanın bir bölümünde, onun Ömer ile Ayşen arasındaki özel ilişkiyi hayal ettiğini görüyoruz. Diğer bir bölümünde ise, adına verilecek olan ödül töreninde kürsüye çıkıp davetlilere karşı hayalî bir konuşma yaptığına şahit oluyoruz. Onun bu konuşması, egemen gücün birey üzerindeki baskısına karşı muhayyel bir başkaldırı niteliğindedir:

“Bu ülke düşünce insanlarımızı yerden yere çaldı, onları vurdu, vuramadıklarını yaraladı, bilim yuvalarının dışına kovdu; yetmedi, vatan sınırlarının dışına kovdu ve eğer arada sırada da onlar için birazcık iyi bir şey yapmak zorunda kaldıysa, bunda da hep geç kaldı. Onların ya bunayacak kadar yaşlanmalarını, ya ölümlerini bekledi. Yaşlılar madalyaların ağırlığını nasıl taşısın? Ölüler güneşi ne yapsın?” (Ağaoğlu, 2014c, s. 10)

Yurt dışında Yeni Yankılar ödülünü alması, Aysel'in yurt içinde ideolojik nedenlerle zedelenen aydın kimliğinin yeniden değer kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde gazeteler aldığı ödülü yazmış, İzmir'den konferans teklifi gelmiş, en önemlisi, Özerk Millî Kültür Kurumu tarafından Sosyal Bilim Onur Plaketi'ne layık görülmüştür. Eski öğrencisi Alev, Üner ve yazar dostu tüm zorluklara rağmen bu süreçte onun yanında olmuştur.

Aysel, onur plaketi alacağı günün sabahında evinden çıkmıştır. Yaptığı araştırmaların telif ücretini çekmek için bankaya uğramıştır. Ardından, kıyafet almak üzere bir mağazaya girmiştir. Fakat bedenine uygun bir kıyafet bulamadığı için mağazadan çıkmıştır. Aklında önceden randevu aldığı Berber Bahattin Bey vardır. Berberdeki randevusuna yetişmesi gerekmektedir. Profesör Aysel, her haliyle akşamki ödül töreni için hazırlık yapıyor görünmektedir.

Tüm hazırlıklara rağmen, Aysel, adına verilen törene katılmamıştır. Solonda kendisini bekleyenler bir kaza geçirdiğini düşünerek gerekli yerleri soruşturmuşlardır. Bir sonuç alamayınca yazar dostu Aysel'in çatı katındaki dairesine gelmiş, fakat onu burada bulamamıştır. Bir süre sonra, Alev ve Üner de Aysel'in dairesine gelmiştir. Fakat hiçbir yerde Aysel'den bir haber yoktur. Ertesi gün, gazeteler, bir bilim adamının hızla giden trenin önüne atlayarak intihar ettiğini yazmıştır.

Aysel'in ortalıktan kayboluşu, onu bir bakıma üzerinde çalıştığı “Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı” adlı incelemenin kahramanı yapmıştır. Aslına bakılırsa, Aysel, Ölmeye Yatmak romanında genç ve iyi halli bir akademisyenken bir otel odasında sancısını yaşadığı intihar fikrini üçlemenin bu son romanında gerçekleştirmiştir. Öte yandan, savunduğu ideoloji üzerindeki egemen gücün baskısına, Engin'le ilişkisini sınırlayan toplumsal kurallara, benliğini uyuma zorlayan tüm yasalara ve nihayetinde otoriteye uyum anlamına gelecek olan ödül törenine karşı mutlak bir başkaldırı sergilemiştir. Yaşamayı sürdürmek, Aysel için, Sisifos efsanesindeki gibi, yinelemeden, boşuna çabadan başka bir şey değildir:

“Ellerini gözlerinden geçiriyor: Onaylamadığın bir hayatı değiştirmek, sonsuza dek buna çalışmak mı? Ama bu... bu Sisiphos/Prometheus öğretisi... Tanrılara inanılan bir zamanın öğretisi... Yineletmeyi dayatan, yinelemelerde direniş adı altında bir yücelik bulunan bu inanış... Bizi bir örnek sürüngele haline getiren bir zamana karşı gerçek, sahici bir başkaldırıyı önleyen bu inanış değil mi?” (Ağaoğlu, 2014c, s. 51)

Aysel, ortalıktan kaybolarak hayalî karakter Yenins'in roman boyunca tekrarladığı davete uymuştur. Yenins, onu bir sandal ile sisli bir denize doğru açılmaya çağırmıştır. Kıydan uzaklaşmak dünyadan uzaklaşmayı, denize açılmak ise mutlak özgürlüğü temsil etmektedir. Bu eylem, her ne kadar hayalî karakter bağlamında verilse de, aslında Aysel'in kişisel tercihidir. Zaten, ödül törenine katılmayınca kendisini aramak için evine giren yazar dostu, yazı makinesindeki kâğıtta büyük harflerle Aysel'in şu son satırlarını okumuştur:

“HER DURUMDA ÖZGÜR KİMLİĞİMİZİ KORUYABİLMEK ANCAK
EDİMLE SÖYLENEBİLECEK ŞU TEK VE SON SÖZE BAĞLI:
HAYIR...” (Ağaoğlu, 2014c, s. 279)

Yaşadığı krizde Aysel'e eşlik eden Yenins ve Layana adındaki iki hayalî karakter dikkate değerdir. Romanda yer alan bu iki karakter, Tutunamayanlar'daki Olric örneğine benzer şekilde, iç söyleşme tekniği kullanılarak Aysel'in dünyasına dâhil edilmiştir. Yenins ölümsüz gençliğe kaçı, Layana ise yenilgi ve ölümü

simgelemektedir (Parla, 2018, s. 310). Aysel kapısına kadar gelen Layana'yı reddetmiş ve Yenins'in davetine uyarak bir sandal üzerinde sisli denize açılmıştır.

Aysel'in denizdeki silik görüntüsünü kıyından izleyen Yazar, onun sandalda tek başına olduğunu görmüştür. Aysel, durgun suyun üzerindedir ve belki de "Yinelemeye hayır!" demenin iç huzurunu yaşamaktadır. Bu noktada, romanda geçen "Hayatı hep anlamlı kılmaya çabalarken, Cyrano gibi, anlamsız bir biçimde yokolma, silinip gitme korkusu." (Ağaoğlu, 2014c, s. 209) ve "Onaylamadığın bir hayatı değiştirmek, sonsuza dek buna çalışmak mı? Ama bu... bu Sisyphos/Prometheus öğretisi... Tanrılara inanılan bir zamanın öğretisi..." (Ağaoğlu, 2014c, s. 51) cümleleri dikkate değerdir. Görülüyor ki, ödül törenine katılmamak ve kıyından/kurulu düzenden uzaklaşmak varoluşsal bir başkaldırı özelliği taşımaktadır.

2.3.2.2. Tip

Hayır... romanında Bir Düğün Gecesi'nde olduğu gibi belli bir kesimi temsil eden tipler yoktur. Bunun yanında, ajanlık yaparak Aysel Dereli'nin fakülteden uzaklaştırılmasına neden olan Cemal ile Dekan olarak anılan ve Aysel Dereli'ye takdim edilecek Sosyal Bilim Ödül Plaketi'nin seçici kurulunda yer alan İhsan Türközü romanda merdud tip olarak dikkati çekmektedir. Merdud tip; yazar tarafından beğenilmeyen, reddedilen değer, davranış, düşünce ve yaşantıları temsil eden olumsuz tiplerdir (Çetin, 2015, s. 156). Böyle bir tip olan Cemal'i romanda akıl hastanesinde biten sürecin öznesi olarak görürüz. Cemal'in hurda bir aracı durmadan sökmekle, yani bir bakıma "boşuna bir çaba" ile meşgul olması ilginçtir.

Bir Düğün Gecesi'nde sosyalist kimliğe sahip tiplerin Hayır... 'da pasifleştiğini görüyoruz. Bunlar bir bakıma sahnenin dışına çıkarılmıştır. Mesela Engin, Danimarka'da düzenli bir işte çalışmaktadır. Tezel ise yurt dışında nihilist kimliğinden uzak bir yaşantı içindedir. Diğer yandan, romanda Aysel, Üner, Alev, Yazar, Tezel ve Dr. Bernt gibi isimleri bilimsel ve sanatsal faaliyetler yürüten zihinsel tipler olarak değerlendirebiliriz.

2.3.2.2.1. Cemal

Fakültede öğrenciyken Sosyal Bilimler Bölümü'nde sekreterliğe başlamıştır. Dekan'ın fakültedeki ajanıdır. Aysel'in öğrencisiyle kurduğu gizli ilişkiyi adım adım takip etmiş, durumu Dekan'a rapor etmiş ve bu şekilde Aysel'in fakülteden uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Şartlar değişince önce İzmir'e, oradan da

Avrupa'ya kaçmıştır. Yurt dışındayken akıl muvazenesini kaybetmiştir. Ruh hastası ve kimsesiz biri olarak akıl hastanesine yatırılmıştır.

Sığınmacı olarak yurt dışına kaçan Engin, Cemal'e bir akıl hastanesinin bahçesinde tuhaf hareketler sergilerken tesadüf etmiştir. Engin, Aysel'le arasındaki gizli ilişkiyi açığa çıkaranın Cemal olduğunu bilmektedir. Hatta ajanlık yaptığı için fakültede Cemal'e yumruk bile atmıştır. Yıllar sonra onu akıl dengesini kaybetmiş bir zavallı olarak görünce etkilenmiştir. Engin, Cemal'in bu duruma gelmesinde biraz da kendi cephesini sorumlu tutmaktadır. İdeolojik kutuplaşmaların arasında sıkışıp kalan Cemal, sorunlu bir kişilik gelişimine maruz bırakılmıştır:

“Cemal’le hiç de böyle konuşmadılar. Ne kendisi, ne öteki arkadaşlar: Onu ittik. İtip karşı olduğumuz adamların eline teslim ettik. O günler biz çoktuk, Cemal’ler azdı. Çoğalmalarında bizim de biraz payımız yok mu acaba?”
(Ağaoğlu, 2014c, s. 215)

Cemal, ruh hastanesinin en ilginç hastalarından biridir. Fakültedeki sağlıklı görüntüsünden eser kalmamıştır. Saçları oldukça seyrelmiş, vücudu iyice zayıflamıştır. Tuhaf hareketlerle hastanenin bahçesinde duran hurda bir aracı sökmeye, parçalamaya çalışmaktadır. Dr. Bernt'in teşhisine göre, Cemal'de niyetlerinin hiçbir gizli yanı kalmamıştır. Aklında ne varsa onu yapmaktadır. Aslına bakılırsa, onun dengesini bozan durumlar geçmişiyile ilgilidir. Bastırdığı saldırganlık eğilimlerini hurda bir aracın bütünlüğünü tahrip ederek telafi etmektedir:

“...bu hurda, onun gözünde artık uzağında kalmış bir durumun, belki de birtakım insanların simgesi. İçindeki düşmanlık, saldırganlık eğilimleri her zaman çok güçlü olmuş. Şimdi bunları böyle açığa vurmakta. (...) Hurdayla oynamasını, ele geçiremediği, gizlerini çözemediği hiçbir yanı kalmadığına inanana dek sürdürecektir. Öyle sanıyoruz. Yurttaşınızda, kendi hayatında var edemediği bir bütünlüğü, bütünün güzelliğini bozma eğilimi saptandı.”
(Ağaoğlu, 2014c, s. 164)

Cemal, Engin'e göre, geçmiş yaşantısında da bütünlüğü bozmaya eğilim gösteren bir ruha sahipti. Nitekim Aysel'le yaşadığı gizli ilişkiyi kıskanması ve bunu açığa çıkarması bu durumun göstergesidir. Engin'e göre, bir zamanlar Cemal'i ajan olarak kullananlar aslında onun hasta olduğunu bilmekteydiler. Cemal, bu kişiler tarafından kullanılıp yurt dışına gönderilince akıl dengesini iyice kaybetmiş ve akıl hastanesine yatırılmıştır. Böylece hastanenin zapt edilemeyen, iğneyle sakinleştirilen zorlu bir hastası haline gelmiştir.

2.3.2.2.2. İhsan Türköz (Dekan)

Bilim hizmet ödülleri veren seçici kurulun başkanıdır. Profesördür. Aysel'in görev yaptığı fakültenin eski dekanıdır. Fakültenin dekanıyken, Cemal isimli bir öğrenciyi ajan olarak kullanmıştır. Cemal'den aldığı bilgilerden yararlanarak, öğrencisiyle kurduğu özel münasebet ve taşıdığı sakıncalı fikirler nedeniyle Aysel'i üniversiteden uzaklaştırmıştır. Yıllar sonra, seçici kurul başkanı olarak, aynı Aysel'e onur plaketi takdim etmeye hazırlanmaktadır. Fakat Aysel ödül törenine katılmadığı için plaket takdimi gerçekleşmemiştir.

2.3.2.3. Karakter

Hayır... romanında belli bir sınıfı veya sosyal rolü temsil eden kişiler ön planda değildir. Dolayısıyla romandaki kişilerin karakter boyutuyla ele alındığını söyleyebiliriz. Romanda gözlemci anlatıcı karakterlerin geçmiş yaşantısına, hislerine ve düşüncelerine hâkim olması bakımından kişilerin sunumunda önemli bir fonksiyona sahiptir. Ancak kişilerin sunumu yalnız bu gözlemci anlatıcı tarafından yapılmamış, diyalog, monolog, iç söyleşme gibi anlatım tekniklerinin yardımıyla kişilerin kendi kendini sunumu sağlanmıştır. Öyle ki, beş ana bölümden oluşan eserde “sabah” bölümünde Aysel Dereli, “akşamüstü” bölümünde Engin ve “gece” bölümünde Yazar birer anlatıcı rolündedir.

Romanın merkez kişisi Aysel Dereli, varoluşsal sancının/krizin öznesi olmasının yanında, benzer sancıyı yaşayan diğer kişileri de etrafında toplayarak tamamlayıcı rol üstlenmiştir. Söz gelişi Alev, Üner ve Yazar onun etrafında yer alan ve Aysel'in varlığıyla anlam kazanan karakterlerdir. Dikkat edilirse romanda Aysel'in ortadan kayboluşu bu üç ismi Aysel'in çatı katındaki evinde bir araya getirmiştir. Alev, Aysel'in asistanıdır ve kanser teşhisi konulmuş biri olarak ölümün tedirginliğini duymaktadır. Doçent Üner, Alev'e duyduğu sevginin karşılıksız olduğunu görmüştür. Romanın sonunda onun “Hayatın yakasını hiçbir zaman koyvermeyelim dostlarım!” (Ağaoğlu, 2014c, s. 295) diyerek, belki de bir yanılsama olarak, kendini pencereden boşluğa bıraktığını görmekteyiz. Öte yandan, yazdığı eserleri sakladığı gibi Aysel'e olan aşkını da gizli tutan Yazar bunalımlı bir ruh hali içindedir. Yazar, Aysel'in dairesinin merdivenlerini çıkarken ve evde onu beklerken Aysel'in nasıl ölmüş olabileceğine dair dokuz tane intihar sahnesi düşlemiştir (Parla, 2018, s. 315).

Romanda, sığınmacı olarak yurt dışında yaşayan Engin, Aysel'in ortadan kayboluşundan habersiz şekilde telefon etmiş ve çatı katında toplanan Alev, Üner ve Yazar'ın bulunduğu atmosfere dâhil olmuştur. Engin, yurtdışında yeni bir hayat kurmuştur. Romanda onun yurt dışına gidişi ve Gentofte'de yaşlı bakım evinde çalışmaya başlamasına kadar geçen olaylar geriye dönüş ve özetleme teknikleri kullanılarak verilmiştir. Öte yandan, Engin'in romanda karşıtlık motifi üzerinden ele alındığını söyleyebiliriz. İyi, olumlu bir karakter kimliğine sahip Engin'in karşısında kötü, olumsuz görüntüsüyle Cemal bulunmaktadır. Romanda Cemal'i akli dengesini yitirmiş vaziyette görüyoruz. Cemal, kayayı her seferinde zirveye taşıyan Sisifos'a benzer şekilde, bir hurda aracı parçalamakla meşguldür. Onu Sisifos'tan ayıran ise, yazgısını kendisinin belirlememiş olmasıdır. Cemal, romanda sürüklenen/edilgen kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Profesör Ömer ve Ayşen, romanda Aysel'in zihnini meşgul eden iki önemli karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişiler bir günü kapsayan anlatı zamanında somut halde var olmasalar da özellikle “sabah” başlıklı birinci bölümde Aysel'in hafızasında geçmiş zaman diyaloglarıyla sürekli olarak gösterilmiştir. Bu geriye dönüşler sayesinde, Ömer ve Ayşen'in Bir Düğün Gecesi'nde eyleme dönüşemeyen aşkını Hayır... romanında takip etmiş oluyoruz.

Romanda yer alan bir diğer karakter Dr. Bernt'tir. Dr. Bernt, evli ve iki çocuk babasıdır. Ruh hastalıkları hekimidir. İşine son derece bağlı olmasının yanında nükleer silahlanmaya ve bazı bitki türlerinin yok olmasına karşı bir mücadele içindedir. Son zamanlarda karşılaştığı en ilginç hastalardan biri olan Cemal onun Engin ile tanışmasını sağlamıştır. Dr. Bernt, romanda “akşamüstü” başlıklı bölümde Engin'in bakış açısından verilmiştir. Buna göre, Dr. Bernt olumlu bir karakter görünümüne sahiptir. Burada kısaca değindiğimiz karakterlerin her birini çalışmamızın devamında ayrı ayrı ele alacağız.

2.3.2.3.1. Yazar

Aysel'in yazar arkadaşıdır. Yaşlıdır. Fazla sigara içmektedir. Geçmişinde coşkulu ve hayata bağlı olan bir sanatçının intihar düşüncesini konu alan Kırık Zaman Parçaları adlı bir roman yazmaktadır. Bu romandan başka, tamamladığı iki romanı daha vardır. Yazar, herkesten gizlediği bu iki romanını yayımlamamıştır. Zaten kendisi sanat camiasında fazla popüler biri değildir. İlerici ve özgürlükçü

kimliğe sahiptir. Sanat ve Kültür Derneği'nin ilerici yazar ve şairleri bir araya getirmek üzere düzenlediği özel bir turneye katılmıştır.

Yazar, Aysel'e âşıktır. Bu aşk kıskançlık düzeyine ulaşmıştır. Yazar, onu Aydın'dan, hatta Üner'den bile kıskanmaktadır. Henüz Aysel'e ilan edilmiş olmasa da Yazar'ın ona olan ilgisi herkes tarafından açık bir şekilde hissedilmektedir. Aysel'le sık sık beraber vakit geçirmektedir. Bir yerlerde oturup sohbet etmekte, birlikte sinemaya veya tiyatroya gitmektedirler. Aysel bir ara sakatlandığı vakit, Yazar ona bir süre kendisinde kalabileceğini söylemiştir. Fakat Aysel, bu teklifi kabul etmemiş, Üner'in evinde kalmayı tercih etmiştir.

Aysel'in Sosyal Bilim Onur Plaketi'ni alacağı ödül törenine davet edilen misafirler arasında Yazar da vardır. Yazar, törenden sonra Aysel'i yemeğe davet edip hislerini açmayı tasarlamaktadır. Tören gününün sabahında, Aysel'e telefon edip ona eşlik edebileceğini söylemiştir:

“Aysel'e, hem dün gece, ister istemez kutlamak için, hem de bu sabah erkenden, “Seni evinden alayım mı? Birlikte gider miyiz ya da artık törende mi görüşürüz?” demek için iki kez telefon ettim. Yine söyleyemediklerim söylediklerimden çok olmak üzere... Sana her gün biraz daha çok bağlanan, artık salt seninle olduğu zaman geçen saatleri boşuna akıp geçmiş saymayan bu yazar dostunu oraya birlikte gitme sevincinden neden yoksun bırakıyorsun sanki?” (Ağaoğlu, 2014c, s. 230)

Ödül töreninin olduğu gün Aysel esrareniz bir şekilde ortadan kaybolunca Yazar onu bulma ümidiyle Aysel'in evine gitmiştir. Eve gireceği sırada, Aysel'i ölü olarak tasavvur eden birtakım kurgusal felaket sahneleri hayal etmiştir. Fakat içeri girince Aysel'in orada olmadığını görmüştür. Bir süre sonra Alev ve Üner de Aysel'in evine gelmiştir. Üçü gece boyunca içki içip sohbet etmiş ve Aysel'den bir haber beklemişlerdir. Ertesi gün, gazetede genç bir bilim adamının trenin önüne atlayarak intihar ettiğini öğrenmişlerdir.

2.3.2.3.2. Alev

Aysel'in asistanıdır. Aysel'e oldukça bağlıdır. Yalnız akademik açıdan değil, adeta yaşamının her anında onunla yakın ilişki içindedir. İdeolojik olarak 1968 Kuşağı ruhunu taşımaktadır. Bir sığınmacı olarak Danimarka'da bulunan Engin'le üniversiteden arkadaştır. Ara sıra Engin'le mektuplaşmaktadır. Alev, oldukça çalışkan ve kuşkucu bir karaktere sahiptir. Doçent Üner'in evlilik teklifini reddetmiştir. Son günlerde kendisine kanser teşhisi konmuştur.

2.3.2.3.3. Üner

Doçenttir. Üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Aysel'in eski öğrencisidir. Bir ara burslu olarak yurt dışına gitmiş, orada önemli bir inceleme çalışması yapmıştır. Engin'i fakülteden tanımaktadır. Yurt dışına gittiği sıralar Engin'le Rotterdam Garı'nda görüşmüştür. Alev'le evlenmek istemektedir, fakat bu isteği Alev tarafından kabul görmemiştir. Yalnız yaşamaktadır. Oturduğu ev bahçe katıdır. Aysel, düşüp kolunu ve bacağına sakatlayınca bir süre Üner'in evinde kalmıştır.

Üner, Aysel'in yakınında bulunan bir akademisyendir. Ödül töreninin olduğu gece, Aysel aniden ortadan kaybolunca hocasını bulmak için epey çaba sarf etmiştir. Bir sonuç alamayınca Alev'le beraber Aysel'in kaldığı çatı katındaki eve gelmiştir. Alev, Yazar ve Üner evde Aysel'in ortadan kayboluşunu anlamaya yarayacak bir iz bulmaya çalışmışlardır. Fakat daktilodaki inceleme kâğıtlarında yazılı son cümlelerden ve Yenins isminden başka herhangi bir ize rastlayamamışlardır. Üner, kâğıtta gördüğü Yenins ismini “yeni insan” olarak yorumlamıştır. Üner, bu esnada pencereden atlayarak kendini boşluğa bırakmıştır. Bu durum belki de bir yanılsamadır.

2.3.2.3.4. Engin

Engin, kırklı yaşlardadır. Üç yıllık tutukluluğun ardından serbest kalınca sığınmacı olarak yurt dışına gitmiştir. Bir süre çeşitli işlerde çalıştıktan sonra, Aysel'in aracılığıyla Danimarka'daki Gentofte Yaşlılar Yurdu'nda işe başlamıştır. Gentofte'deki yurttaki toplum dışına itilmiş yaşlıların bakım işleriyle ilgilenmektedir. Aynı zamanda, Özgürlük Dayanışma Derneği'nin toplantılarına gitmektedir. Dernekte tanıştığı Petra adlı bir kadından çocuk beklemektedir. Petra'yla duygusal bir bağı olmamasına rağmen, doğacak çocuğun yarattığı sorumluluk bilinciyle evlilik düşüncesi içindedir.

Yaşlılar yurdunda çalışmaya başlaması, Engin'i düzenli bir yaşama sevk etmiştir. Bu yaşamın bir yerlerinde yine Aysel vardır. Aysel, yaşadığı yasak ilişkinin üzerinden çok zaman geçmiş olsa da Engin'le bağına hiç koparmamıştır. Mektup ve telefon yoluyla ikisi arasındaki iletişim sürmektedir. Engin, Petra'yla olan ilişkisini Aysel'e söylemiş, hatta evlenmek konusunda onun fikrini almıştır. Çünkü o, kendini evlenmek mecburiyetinde hissetse de hâlâ yoğun bir tutkuyla Aysel'i özlemektedir.

Engin, onca güçlük sonucu vardığı yerden, düzenli bir yaşam kurmuş olsa bile Danimarka'daki hayatından memnun değildir:

“Belki de ömrünün, sürekliliği olan tek işi. Ondan öncesi öğrencilik, tutukluluk, yeniden öğrencilik, yeniden tutukluluk: Tutukluluk. O sıralar en sürekli işim buydu işte. Sonra salıveriliş, Aysel’i sevindiren, bitirme sınavlarına girişi, yeniden teslim çağrısı, kaçış, bulaşıkçılık, garsonluk, duvar boyacılığı, ülkeden göçmüş insanlarda, kendinden önce gelen arkadaşlarda yatılıp kalkılan geceler, tutunacak bir dal aranan akşamüstleri... Siyasi sığınma hakkını alıncaya dek... Cemal’le aynı kimlikte buluşuncaya dek...”(Ağaoğlu, 2014c, s. 169)

Engin, tıpkı Aysel gibi, geçmişe ait bazı yaşantıları takıntı edinmiştir. Aysel’le yaşadığı gizli ilişkiyi açığa çıkaran ajan Cemal onun bu takıntılarından biridir. Fakültede öğrenciyken Cemal’e vurduğu yumruğun nedenini Aysel uzun zaman öğrenememiştir. Yumruğun sebebi, Aysel’le yaşadığı özel ve müstesna ilişkisini Cemal’in kurcalayıp durmasıdır. Engin, yıllar sonra, Rotterdam’da bir sandviççide çalışırken Cemal’i yeniden görünce bu sefer onu öldürmeyi düşünmüştür. Fakat düşündüğünü yapmamış, sırtını dönüp oradan uzaklaşmakla yetinmiştir.

Gentofte’deki yaşlılar yurdunu ziyarete gelen Dr. Bernt, bir süre sonra Engin’i arayıp onu birkaç günlüğüne ruh hastalıkları hastanesine davet edince, Engin çağrılı olduğu yere gitmiş ve burada ikinci kez Cemal’i görmüştür. Aslında Cemal de kendisi gibi bir siyasî mültecidir. Fakat ikisini aynı kimlikte buluşturan bu özelliğin dışında, Cemal’i farklı kılan bir gerçek daha vardır. Cemal, artık hastalıklı bir ruh taşımaktadır. Engin, onun hurda bir arabanın yanında sergilediği anlamsız davranışları görünce oldukça etkilenmiştir. Yine de, gördüklerine rağmen, içinde ona karşı pek bir yumuşama olmamıştır. Yıllar önce Rotterdam’da yaptığı gibi, sırtını dönüp oradan uzaklaşmıştır.

Çalıştığı kurumdaki görünümüne, Dr. Bernt’le olan diyaloguna, Cemal’le olan münasebetine ve Aysel’le olan ilişkisine bakıldığında, Engin, romanda oldukça mutsuz bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile desteğinden yoksun olarak yaşam için verdiği onca mücadeleye karşın, yurdundan uzakta ezici bir yaşam sürmek zorunda kalmıştır. Üstelik zaman içinde, hayatla ilgili tek olumlu bağı olan Aysel’in yakınlığını da kaybetmiştir. Engin, bu yakınlığı kaybettiğini Yaşlılar Yurdu’nun bahçesindeki son buluşmada kati surette hissetmiştir. Aysel, Gentofte’de Engin’i ziyaret ettiğinde, aralarında son derece sade bir konuşma geçmiş, ardından

soğuk bir vedalaşma ile oradan uzaklaşmıştır. Engin, Aysel’le olan bu son karşılaşmanın yıkıcı etkisinden uzun süre kurtulamamıştır.

2.3.2.3.5. Dr. Bernt

Dr. Bernt, ruh hastalıkları hastanesinde hekimdir. Norveç’in Oslo kentindendir. İşi dolayısıyla güneye gelmiştir. Evli ve iki çocuk sahibidir. Ailesi, Leiden’de oturmaktadır. Bütün dikkatini hastanedeki hastaları üzerine yoğunlaştırdığı için eşi ve çocukları ile çok sık görüşmemektedir.

Dr. Bernt, inceleme yapmak üzere, bir grup araştırmacıyla kısa süreliğine Gentofte Yaşlılar Yurdu’na gitmiştir. Burada, Engin’le tanışmış ve onu çalıştığı hastaneye misafir olarak davet etmiştir. Aslında, davet etmesinin sebebi Cemal ismindeki Türk asıllı bir hastasıdır. Cemal, Bernt için akıl sağlığını kaybetmiş bir hasta olarak ciddi bir inceleme konusudur. Engin ise, onunla yurttaş olması nedeniyle, Cemal hakkında bilgi toplayabileceği önemli biridir.

Bir süre sonra, Engin, ruh hastalıkları hastanesine gidince, Dr. Bernt onu kapıda karşılamıştır. Hastanenin bahçesinde yürürken Cemal’i görmüşlerdir. Cemal, Engin için sıradan bir yurttaş olmaktan öte, fazlasıyla tanıdık biridir. Ancak, acınacak haldedir. Ajanlık yaptığı günlerdeki dinç görünümünü kaybetmiştir. Saçları dökülmüş, bedeni oldukça zayıflamıştır. Akıl dengesi ise tamamen ortadan kalkmıştır. Volkswagen marka hurda bir aracın başında tuhaf hareketler yapmakta, onu parçalamakta ve ona küfürler etmektedir. Dr. Bernt, onun hurda araç üzerindeki bu çabasını, bastırılmış saldırganlık duygusuyla ve bütünü parçalama güdüsüyle açıklamıştır.

Engin, istirahat etmesi için hazırlanan odada biraz dinlendikten sonra, dışarı çıkmak üzere Dr. Bernt’le buluşmuştur. Bernt’in yanında Avrupa Nükleer Silahsızlanma Örgütü’nün Ruh Hekimleri Derneği üyesi iki arkadaşı da vardır. Kantinde otururken nükleer silahlanmanın zararları, bazı bitki türlerinin yok olması gibi konularda bir süre sohbet etmişlerdir. Gecenin sonunda Engin ile Dr. Bernt gruptan ayrılarak içki içmek üzere başka bir mekâna geçmiştir. Dr. Bernt, burada, Engin’in Cemal hakkında bildiği her şeyi öğrenmiştir. Engin’in anlattıkları, Dr. Bernt’in Cemal hakkında koyduğu teşhisleri doğrulayıcı niteliktedir.

2.3.2.3.6. Tezel

Tezel, Aysel’le olan mektuplaşmasından öğrendiğimiz kadarıyla, Datça’dayken tanıştığı yabancı çiftin teknesiyle dünya turuna çıkmış ve akabinde İspanya’ya yerleşmiştir. Avrupa’da bulunduğu dönemde daha önceki alkolik ve nihilist kimliğinden uzaklaşmıştır. Kendini sanatına adamıştır. Madrid’in El Corte semtinde oturmakta, başarılı bir sanat hayatı sürmektedir. Yaşadığı maddî sorunları atlattır. Açtığı resim sergilerinden iyi kazanç sağlamaktadır. Yeniden evlenmeyi denememiştir. Eski kocası Oktay, İstanbul’da şöhretli bir yaşam sürmektedir. Oğlu Kerem ise büyümüştür ve Paris’te yalnız yaşamaktadır.

2.3.2.3.7. Ömer (Ömer Uzel)

Ömer Uzel, uzun yıllar birlikte yaşadığı hayat arkadaşı Aysel’den ayrılmış ve Ayşen ile evlenmiştir. Son dönemde Aysel’le aralarına giren soğukluk, bazı ufak yapıcı çabalara rağmen ayrılıkla sonuçlanmıştır. Bunda kuşkusuz Ayşen’in beklenmedik bir şekilde hamile kalması etkili olmuştur. Ömer, yaşam enerjisini yitirmiş olan karısından uzaklaştıkça genç ve güzel bir kadın olan Ayşen’e yaklaşmıştır. Aysel, kocası ile yeğeni arasında yaşanan bu yakınlaşmanın farkındadır, fakat duruma müdahale etmemiştir. Ömer’in genç bir kadında yeniden hayat buluşuna bir süre seyirci kalmıştır:

“Canım Ayşenciğim, biliyorum, Ömer Abine hayransın, onunla olabilmek için her fırsatı değerlendiriyor, yoksa yaratıyorsun. Beni gitgide gözlüklü bir öğretmen olarak görüyorsun. Ömer de seni görünce seviniyor, hemen hemen yeniden gençleşiyor; senin şakalarına, çağdaş uçarılıklarına bayılıyor, özellikle hem dış hayatta hem iç yaşayışımızda ediletiğimiz şu günlerde o, senin varlığınla diriliyor, yeni bir güç ediniyor.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 72)

Ömer, yasak ilişki yaşadığı Ayşen’in gebe kaldığını öğrenince biraz ürkmüştür. Karısına durumu kendi söyleyememiş, Ayşen’in söylemesini tercih etmiştir. Aysel, durumu öğrendiği zaman soğukkanlılığını korumuştur. Fakat daha sonra, yeğeniyle kocası arasındaki birlikteliğin sevgiye dayalı mı yoksa şehvî bir ilişki mi olduğunu merak etmiştir:

“Aslında doğru olmamasını dilediği şeyi işitmek istiyordu:

‘Ömer, hiç değilse, aşk bu, de bana!’

Ömer gözlerini yummuş, yüzü solgun, son aylar üstüne giyindiği pırıltıdan eser yok:

‘Aşk olması mümkün mü?’ ” (Ağaoğlu, 2014c, s. 76)

Ömer ve Ayşen'in nikâhına katılan tek kişi Aysel'dir. Ömer, romanda çok fazla ön planda yer almasa da, Aysel'in ortadan kayboluşa giden süreçte yaşadığı bunalımına doğrudan etki etmesi bakımından önemli bir karakterdir. Aysel, geçmişte Engin'le yaşadığı yasak ilişkinin diyetini kocasını kaybetmekle ödemiştir. Üstelik söz konusu kadın öz yeğeni Ayşen'dir.

2.3.2.3.8. Ayşen

Ayşen, Bir Düğün Gecesi'nin önemli kişilerinden biriyken bu romanda oldukça geri plandadır. Romanda, eniştesi Ömer'le olan münasebeti dışında kendisinden fazla söz edilmez. Tümgeneral'in oğlu Ercan'la olan birlikteliğini sonlandırmıştır.. Hamile kalması hayranlıkla bağlı olduğu Ömer'le evlenmesini sağlamıştır. Bu durum, romanın ana karakteri olan Aysel'in çeyrek asırlık evliliğinin sonunu hazırlamıştır.

2.3.2.4. Yardımcı Kişiler

Romanda yardımcı kişiler ya isim olarak ya da kendisine verilen kısa görevleriyle ortaya çıkarlar (Çetin, 2015, s. 167). Hayır... romanındaki yardımcı kişiler çoğunlukla anlatı zamanının dışında kalan kişilerdir. Bu kişileri Aysel, Engin gibi karakterlerin hafızasında iz sürerek takip etmekteyiz. Romandaki yardımcı kişileri Aysel'in ilkokul arkadaşı Sevil, fakültede sekreterlik yapan ve Aysel'e Cemal'in ajan olduğunu söyleyen Tülin Hanım ile onun oğlu Can, Aysel'in yurt dışında yaptığı seyahatte evlerinde kaldığı Karin ile Egil olarak sıralayabiliriz.

2.3.2.4.1. Sevil

Sevil, üçlemenin önceki romanlarında da karşımıza çıkan bir karakterdir. Savcı kızıdır. Aysel'in ilkokul arkadaşıdır. Tuhaf biridir. Sevinçli, acıklı hikâyelerin, fıkra gibi serüvenlerin kahramanıdır. Bir Düğün Gecesi romanında Aysel'in bir komünisti evinde saklamak suçundan tutuklanmasına neden olduğunu biliyoruz. Hayır... 'da görüyoruz ki aslında Sevil'in Aysel'e sığınması oldukça basit bir nedene dayamaktadır. Romanda bu durum geriye dönüş yöntemiyle şu şekilde aktarılmıştır:

“Sevil Hanım bir gün Amerikan pazarından sürme aşırırken yakalanmış ve hemen bas bas bağırmaya başlamış: “Faşistleer! Ben solcuyum, ben komünistim! Bana bu yüzen iftira eden pis faşistler!”

....

Aysel'i peşinde faşistlerin olduğuna öyle inandırmış ki...”(Ağaoğlu, 2014c, s. 206-207)

Sevil, romanda üzerinde fazla durulan bir karakter değildir. Engin cezaevinden çıkınca bir geceliğine Aysel'in evine misafir olmuş ve bu esnada "Umarım, on yıl önceki Sevil Hanım rolünde değilim?" (Ağaoğlu, 2014c, s. 206) diyerek Sevil yüzünden Aysel'in başına gelenlere şaka yoluyla atıfta bulunmuştur. Bu şekilde Aysel'in tutuklanma nedeni açıklığa kavuşturularak bir önceki romanda Sevil ile ilgili bırakılan boşluk tamamlanmıştır.

2.3.2.4.2. Tülin Hanım

Fakültede evrak işlerine bakarken Cemal'den boşalan sekreterlik görevine getirilmiştir. Dul bir kadındır. İki oğlu, bir torunu vardır. Oğullarından birinin adı Can'dır. Can, Aysel'in eski öğrencisidir. Tülin Hanım, Aysel'e bir dönem Can'la arkadaşlığı bulunan Cemal'in ajan olduğunu bildiren kişidir. Tülin Hanım, Aysel'e Dekan'ın Cemal'i ajan olarak kullandığını ve elde ettiği bilgilerden yararlanarak onu fakülteden uzaklaştırdığını söylemiştir. Cemal'in niçin fakülte sekreterliğine getirildiği, hangi bilgileri elde ettiği ve daha sonra ani bir şekilde yurt dışına nasıl kaçırıldığı hakkında bilgiler vermiştir.

2.3.2.4.3. Can

Tülin Hanım'ın oğludur. Aysel'in fakülteden öğrencisidir. Öğrenciyken Cemal'le arkadaşlık etmiştir. Fakat Cemal'in Aysel hakkında söylediklerinden rahatsızlık duymuş ve ondan uzaklaşmıştır. Şiirle ilgilenmektedir. Bir adet basılmış şiir kitabı vardır. Bir ara intihar girişiminde bulunmuştur. Sebebi tam olarak bilinmese de buna annesinin Dekan tarafından ara sıra taciz edilmesi ve Tülin Hanım'ın çevresindekilerce uygunsuz sıfatlarla anılmasının neden olabileceği düşünülmektedir.

2.3.2.4.4. Karınlar

Aysel'in Yeni Yankılar ödülünü almak üzere Avrupa'ya gittiğinde evinde kaldığı ailedir. Güneşin batmadığı ülkede yaşamaktadırlar. Evlerinin perdesi yoktur. Pencerelerini ağaç yapraklarının örttüğü bir evleri vardır. Karın, Aysel'i dört gün misafir etmiştir. Daha sonra, onu bir öğrenci evine yerleştirmiştir. Kocasının adı Egil'dir.

2.3.2.5. Kurgusal Kişi

Kurgusal kişi, genelde ya da o anda gerçekliği olmayan ama insanî özellikler taşıyan tasarlanmış, hatırlanmış kişidir (Çetin, 2015, s. 167). Hayır... romanında Yenins, Layana ve yaşlı ozan tasarlanmış kişi olarak dikkati çekmektedir. Bunun

yanında, romanın anlatı zamanı içinde var olmayan ama çağrışım yoluyla anımsanan Aydın'ı hatırlanmış kişi olarak değerlendirebiliriz.

Bunlardan Yenins ile Layana'nın romanda karşıtlık motifi bağlamında ele alındığını söyleyebiliriz. Yenins ölümsüz gençliği, Layana ise yenilgi ve ölümü temsil etmesi bakımından bir karşıtlık oluşturulmuştur. Bu iki kişi varoluş sancısı yaşayan Aysel'in iç söyleşmesinde onunla konuşan hayalî figürlerdir.

Aydın Alptemir'i ise iyi eğitim almış, Dışişleri'nde göreve başladıktan sonra sol yayınlar yapan bir yayınevi kurmuş biri olarak üçlemenin ilk iki romanından tanıyoruz. Hayır... 'da Aydın'ın ölümünün Aysel'i oldukça etkilediğini görüyoruz.

2.3.2.5.1. Yenins

Yenins, ruhî bunalım yaşayan Aysel'i bir sandal üzerinde sisi yararak özgürlüğe ulaşmaya davet eden gerçek dışı bir kişidir. Romandaki hayalî kişilerin en baskınıdır. Erildir. Onun hayalî bir figür olduğu “Yine hiç bozulmamış duru bakışları onun. Yine tutku. Yine inanç. Düş.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 8) cümlesiyle romanın henüz başlangıcında ifade edilmiştir. Yenins'in yirmi yaşında olması ve tutkuyu sembolize etmesi önemlidir. Çünkü genç öğrencisi Engin'le yaşadığı yasak ilişki Aysel için artık elde edilmesi mümkün olmayan bir tutkudur. Bu yönüyle, Yenins'in kayıp bir arzu nesnesi olarak Engin'i simgelediği düşünülebilir.

Bunun yanında, romanda Yenins isminin simgesel değeri olduğunu belirtmek gerekir. Kimi yazarlar romanda bazen bilinçli şekilde simgesel değeri olan kişi isimlerini tercih ederler (Çetin, 2015, s. 185) Hayır... romanında tasarlanmış kişi olan Yenins, “yeni insanı”ı temsil etmektedir. Romanda Aysel, Yenins'in davetine uyarak bir sandalla sisli denize açılmış ve yinelemenin, aynının dışına çıkmıştır. Romandaki ifadeyle, bu bir kaçış değil, reddediştir (Ağaoğlu, 2014c, s. 298). Adalet Ağaoğlu'nun “gece” bölümünde kurgulanan dokuz felaket senaryosuyla okuyucuyu Aysel'in intiharına hazırlamışken metni simgesel bir reddedişle sonlandırması dikkate değerdir. Albert Camus'nün ifadesiyle, intihar başkaldırının mantıksal bir sonucu değil, içerdiği boyun eğiş dolayısıyla onun tam tersidir (Camus, 2013, s. 68). Aysel ölümü, yani intiharı temsil eden Layana'nın çağrısını geri çevirmiş ve Yenins'in davetine uyarak sisli bir denize açılmıştır.

2.3.2.5.2. Layana

Güneşin tam olarak batmadığı ülkede yaşayan hayalî bir kişidir. Dışıldır. Karl isimli bir sevgilisi ve çocukları vardır. Karl onu yalnızlığa terk etmiştir. Karinlerin üst katında tek başına yaşamaktadır. Kaldığı evin tavanında mikadan kuşlar bulunmaktadır. Aysel’in Karinlerde kaldığı gün, kapıyı almış ve onun hayatına girmek istemiştir, fakat Aysel onu reddetmiştir:

“Layana:

‘Yalnız yaşamayı nasıl başarıyorsunuz, ne olur bana da öğretsenize!’

Aysel:

‘Kapıma bir daha gelmeyin...’

Oysa Layana gelmiş, eşiğe de göl çiçekleri bırakmıştı.” (Ağaoğlu, 2014c, s. 72)

Layana, romanda tutkuyu ve gençliği sembolize eden Yenins’in aksine, olumsuz duygularla ele alınmıştır. O, bazen bir gölge, bazen ölümü çağrıştıran bir hayal olarak karşımıza çıkmaktadır. Aysel’in hayatına girmek konusunda inatçıdır. Evinin tavanında asılı duran mikadan kuşları Aysel’e bırakmıştır. Aysel, bu kuşlara baktıkça ölümü anımsamaktadır.

2.3.2.5.3. Ozan

Romanda, “yaşlı ozan” (Ağaoğlu, 2014c, s. 146) olarak karşımıza çıkmaktadır. Sekseninci yaş gününü kutlamaktadır. Onun sokaktaki çocuklar tarafından alaya alındığını görüyoruz. Arzuladığı değerden ve toplumsal kabulden mahrumdur. Şiirlerini yayınlatabileceği bir yayınevi dahi bulamamaktadır. En sonunda şiir yazmayı bırakmıştır. Sekseninci yaş günü töreninde uzun bir konuşma yapmıştır.

2.3.2.5.4. Aydın

Aydın, vefat etmiştir. Romanda Aysel’in yaşantısına dâhil olduğu bazı sahneler geriye dönüş yöntemiyle verilmiştir. Buna göre, Aydın, sol kuramsal kitaplar basan bir yayıncıdır. Emekli bir vali olan babasından miras olarak kendisine birkaç daire kalmıştır. Delidoludur, yaşamdaki neşesini hiç kaybetmemiştir. Son zamanlarda piyano dersi almaya başlamıştır. Onun vefatı, kendisini ilçedeki ilkokul yıllarından beri tanıyan Aysel’i oldukça etkilemiştir.

2.4. FİKRİMİN İNCE GÜLÜ

2.4.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Fikrimin İnce Gülü, Adalet Ağaoğlu'nun ikinci romanıdır. Ölmeye Yatmak'tan üç sene sonra 1976 yılında yayımlanmıştır. Eser, Bayram adındaki bir işçinin Münih-Sivrihisar arasındaki yolculuğunu konu edinmiştir. Roman, Adalet Ağaoğlu'nun ifadesiyle, Bayram karakteri üzerinden “tüketim ekonomisinin, kapitalizmin paramparça edip, fırlatıp attığı bir insanı” gözler önüne sermektedir (Andaç, 2000, s. 72). Bayram, Almanya'da bulunduğu süre boyunca tüm birikimiyle Mercedes marka bir araba almış ve bu araç ile köyüne doğru yola çıkmıştır. Fakat hem yol boyunca başına geleceklerden hem de köyüne vardığında nasıl bir durumla karşılaşacağından habersizdir.

Adalet Ağaoğlu, Damla Damla Günler adlı eserinde Fikrimin İnce Gülü romanını hangi sürecin sonunda kaleme aldığına yönelik bazı bilgiler vermiştir. Buna göre, Bir Düşün Gecesi üzerine tasarımlarını sürdürürken eşi Halim Bey'le beraber Artvin'e doğru iş yolculuğuna çıkmak üzere Trabzon'da aracına bindikleri taksi şoförünün titizliğini ve arabasına olan tutkusunu hayretle gözlemlemiş, o esnada kendisinde Fikrimin İnce Gülü romanını yazma konusunda bir duyarlılık oluşmuştur (Ağaoğlu, 2004, s. 260-261). Bu duyarlılık kısa süre sonra Ağaoğlu'nu harekete geçirmiştir. Yazar roman üzerine tasarımlarını tamamlamasının ardından Edirne'ye gitmiş, romanda anlatılanlara koşut olacak şekilde bir sabah vakti Kapıkule'den İstanbul yönüne bir yolculuk gerçekleştirmiştir. Fikrimin İnce Gülü'nü bu yolculuk sırasındaki gözlemlerin ışığında kaleme almıştır.

Ağaoğlu, ilk romanı Ölmeye Yatmak'ta kadın karakter Aysel'i merkeze alırken bu romanında başkışı olarak Bayram'ı seçmiştir. Bu tercihi, feminist yazarlığa karşı tavrını bildiğimiz Ağaoğlu'nun “kadın yazar” kimliğinden kaçışı olarak değerlendirmek mümkündür. Eser bugün bile yansımalarına tanık olduğumuz yurt dışına işçi göçünü konu edinmesinin yanında, köy insanının 1970'li yıllardaki durumunu, bilgisizliği yüzünden kolay kandırılan, boş ümitler uğruna senelerce bekleyen kişilerin küçük dünyasını gözler önüne sermektedir. Metindeki iç konuşma, monolog ve diyalog bölümlerinde köylü konuşmasına, yerel ifadeler ve argoya başvurulması eserin dikkate değer bir özelliğidir.

Romandaki yolculuk Kapıkule Sınır Kapısı'ndan başlayıp Bayram'ın köyü olan Ballıhisar'a kadarki mesafeyi kapsamaktadır. Bayram'ın bu çetrefil yolculuğu “Giriş”, “1 Numaralı Devlet Yolu”, “Yalova Vapuru”, “Kırk Numaralı Yol'dan Öteye”, “Daha Öteye”, “Kavşak” başlıklarını taşıyan altı bölüm etrafında kurgulanmıştır.

Fikrimin İnce Gülü, edebiyatımızdaki ilk “yol romanı” olma özelliğine sahiptir (Eronat, 2010, s. 141). Ayrıca eser, 1992 yılında Fikrimin İnce Gülü – Sarı Mercedes adıyla beyaz perdeye aktarılmıştır. Bunların dışında, eser devletin askerî kuvvetlerini tahkir ettiği gerekçesiyle 1981 yılında toplatılmıştır. Adalet Ağaoğlu yargı sürecinin sonuncunda aklanmış ve roman yasaklı yayınlar listesinden çıkarılmıştır.

2.4.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Fikrimin İnce Gülü, gurbetçi Bayram Ünal'ın Almanya'da satın aldığı M HU 617 plakalı bal rengi Mercedes ile Kapıkule'den Ballıhisar'a yaptığı tek kişilik yolculuğu konu almaktadır. Eser köyünden, ülkesindeki büyük kenti bile görmeden Almanya'ya giden insanların ümitlerini, hayallerini ve beklentilerini ele alarak işlemektedir (Yalçın, 2017, s. 619). Roman konusu itibarıyla gurbetçi, işçi ve köylü tiplerin ağırlıkta olduğu bir şahıs kadrosuna sahiptir.

Romandaki olaylar, metinde “Kapıkule'den beri dikiz aynası ucuna tünemiş bir yazar böceği, göz merceğiyle bütün bunları kaydederken...” (Ağaoğlu, 2015, s. 64) ifadesiyle tarif edilen bir gözlemci anlatıcı tarafından sunulmuştur. Bu gözlemci anlatıcının varlığı hem Bayram'ın yolculuk esnasında neler yaşadığını kronolojik olarak takip etmemizi hem de Ballıhisar'daki çocukluk yıllarından başlayarak Bayram'ı ve diğer roman kişilerini tanımamızı mümkün kılmaktadır.

Yazar-anlatıcının yanında, Bayram'ın yol boyunca sürdürdüğü iç konuşmalar ve zihinsel geriye dönüşlerinde aktardığı diyalog sahneleri romanda anlatımı sağlayan diğer unsurlar olarak dikkati çekmektedir. Metindeki bu geriye dönüşler sayesinde, haziran ayının son günlerinden birinde sabah vakti başlayan ve o günün akşamına dek süren yolculuk esnasında Bayram'ın çocukluk günleri, Kezban'la ilişkisi, askerliği, hangi işlerde çalıştığı, Almanya'ya gidişi ve oradaki yaşantısı aktarılmıştır. Arabanın teybinde çalan şarkılar bu anlatıma yol boyunca eşlik etmiştir.

Eser, Ağaoğlu'nun öteki romanlarına kıyasla, kişilerin psikolojik boyutunun yanında bedensel boyutlarını irdelemesi bakımından önemlidir. Bu durum metnin birçok yerinde “böcek” olarak anılan anlatıcının hâkim konumda olmasıyla ilişkilidir.

2.4.2.1. Merkez Kişi

Fikrimin İnce Gülü romanının merkez kişisi Bayram Ünal'dır. Aile şefkatinden yoksun büyüyen, iyi bir eğitim görmeyen Bayram çocukluğundan beri bütün gayretini bir araba satın almak üzere sarf etmiştir. Bayram'ın otomobile olan tutkusu hayatı kolaylaştıran bir nesneye sahip olmanın getirdiği mutluluğu aşmış; yaşamının yegâne anlamı haline gelmiştir (Alphan, 2016, s. 152). Doğduğu beldedeki insanlar ve Almanya'da tanıştığı gurbetçi kimseler mizacı, cimriliği ve otomobil takıntısı nedeniyle onu hor görmüşlerdir. Bayram'ın bütün hayali, kendisini küçük gören ve “İncegül Bayram”, “kediboku”, “deloğlan” adlarıyla çağıran insanların karşısına arabasıyla çıkmak, onlara “Ben de varım!” diyebilmektir. Ne yazık ki, talihsizliklerle dolu dönüş yolculuğunun sonunda Ballıhisar'a yaklaştığı zaman Almanya'ya gitmeden önce bıraktığı hiçbir şeyin yerinde olmadığını görmüştür. Bayram, yaşam karşısındaki bütün handikaplarını Mercedes'yle aşacağını sanmaktadır. Oysa kendisini bekleyen realiteden habersizdir. Romanda Bayram'ın hikâyesi “Hiçbir yolun ucunda, kimse Bayram'ı beklemiyor.” (Ağaoğlu, 2015, s. 308) cümlesiyle sonlandırılmıştır.

Aşağıda romanın merkez kişisi olan Bayram'ın hikâyesini çocukluk yıllarından başlayarak kronolojik düzende ele alacağız.

2.4.2.1.1. Bayram Ünal

Bayram Ünal, romanın başkişisidir. Romanda, işçi olarak Almanya'da bulunduğu üç yılın ardından tatil amacıyla yurda dönen bir gurbetçi sıfatıyla karşımıza çıkmaktadır. Eskişehir'e bağlı Ballıhisar beldesinde doğmuştur. Gerçekte otuz dört yaşındadır. Köy şartları nedeniyle nüfusa geç kaydedildiği için kayıtlarda 1949 doğumlu olarak görünmektedir. Annesiz ve babasız büyümüştür. Bakımını Raşit amcası üstlenmiştir. İlkokul mezunudur. İyi bir eğitim alamamıştır. Köylüler tarafından sevilen biri değildir. İnsanlar onu “İncegül Bayram”, “kediboku”, “deloğlan” gibi aşağılayıcı isimlerle çağırılmaktadır. Ufak yaşlardan itibaren çeşitli işlerde çalışmıştır. Askerliğini yaptıktan kısa süre sonra bir yolunu bulup

Almanya'ya gitmiştir. Oldukça cimri ve içten pazarlıklı biridir. En büyük övünç kaynağı, Almanya'daki üç yıllık birikimiyle sahip olduğu bal rengi Mercedes'idir.

Aslına bakılırsa, Bayram'ın araba sevdası çocukluk döneminde başlamış ve bütün yaşamına etki etmiştir. O, henüz beş yaşındayken, Demokrat Parti'nin propagandasını yapmak üzere mavi bir Ford ile köy meydanına gelen yabancının ahali tarafından gördüğü hürmeti hayretle seyretmiştir. Ford'un teybinde Vedia Rıza'nın sesinden "Fikrimin İnce Gülü" çalmaktadır. Ahali, Menderes'i iktidara getirmeleri karşılığında kendilerine iş, traktör, araba vaat eden bu yabancının eline yapışmakta, önünde kurban kesmektedir. Anne ve baba sevgisinden yoksun büyüyen, herkes tarafından dışlanan Bayram, bu görüntü karşısında çok etkilenmiş ve hususî bir araba sahibi olmayı o günlerde aklına koymuştur:

"Bütün köylü, Ford'un içinden çıkan adamın eline sarılmıştı. Önünde kurbanlar kesmişti. O Ford'u, o Ford'un adamını baş tacı etmişti. Onunla birlik, ellerini havaya kaldırıp "Yeter!" demişti. Bayram beş yaşında. Her zamandan daha ufalmış, parçalanmış bir toz; çitin yanında her zamandan daha unutulmuş. Ta o yaşından buyana kulağına değen her söz, her köşede, her adım başında altı arabalı bir adamı muştulayıp durmadı mı?" (Ağaoğlu, 2015, s. 301-302)

Bayram, bu muştuya ulaşmak üzere ilk olarak, köylüsü Kazım'ın yardımıyla bir lastik tamir dükkânında çalışmaya başlamıştır. Daha sonra, babasından kalan tarlayı satmış ve bütün parasını benzin pompası kiralamak için harcamıştır. Pompayı kiralayabilmek için Afyonlu bir çimento tüccarından yardım almıştır. Ancak istasyonun önünden geçen yol dört ay sonra kullanım dışı kalınca benzin pompacılığı işini bırakmış ve Ankara'da oto tamircisi Rifat Usta'nın yanında çalışmaya başlamıştır.

Bayram, iş hayatına girdikten sonra köyden iyice uzaklaşmıştır. Zaten köydeki tarlayı satıp Düldüller'e kaptırdığı için en büyük hamisi olan amcasıyla arası açılmıştır. Artık çalıştığı oto tamir atölyesinde yatıp kalkmakta, para biriktirmek ve bir araba sahibi olmak için gayret etmektedir. Fakat tüm çabalarına karşın talihsizlikler peşini bırakmamaktadır. Atölyede geçirdiği iş kazası nedeniyle yüzü yanınca biriktirdiği bütün parayı tedavi masraflarına harcamak zorunda kalmıştır.

"Beni hastane kapılarında inlete ede, elimden çekip aldıkları kaç yılın servetini helal edip geçeceğim. Tee, o pompa işinden sonra, gine kaç yıl kuruş kuruş, yeni baştan biriktirdiğim bütün param tükenivermişti. Geride bana miras kalan, işte şu, suratımdaki yanık izi. Bu yanık izi her dakika, yapıp ettiğim her şeyi yüzüme vurur durur. Beni kendimden soğutur." (Ağaoğlu, 2015, s. 162-163)

Bayram, yanık tedavisi tamamlandıktan kısa bir süre sonra askere gitmiştir. Askerde Diyarbakır-Siirt Sıkıyönetim Komutanlığı emrinde askerî bir cipin şoförlüğünü yapmıştır. Bu süre zarfında Diyarbakır, Van gibi doğu illerinde bulunmuştur. Askerden döndükten sonra, Temizel Oto’da Rıfat Usta’nın yanında çalışmaya devam etmiştir. Gündüzleri tamirhanede çalışarak, akşamları ise asker arkadaşı Adil’in dolmuşunda şoförlük yaparak bir araba sahibi olmanın planlarını tasarlamıştır.

Araba sahibi olmak dışında Bayram’ın bir hayali daha vardır: Köylüsü Kezban’la evlenmek. Bayram, Kezban’ı çocukluk yıllarından beri tanımaktadır. İkisi arasındaki münasebet herkes tarafından bilinmektedir. Askerden geldikten sonra Kezban’ı köyün yaşlılarına istetmeyi düşünmüş, daha sonra bu fikrinden vazgeçmiştir. Yine de, ikisi arasındaki ilişki sonlanmamıştır. Kezban, çalıştığı oto tamir atölyesine ara sıra uğrayarak Bayram’a görünmekte ve onun evlenme isteğini körüklemektedir. Bir keresinde, Bayram’a, onun mavi Ford’u gördüğü günden beri dilinden düşürmediği “Fikrimin İnce Gülü” şarkısının plağını hediye etmiştir. Bayram, Kezban’ın evlenmek için sarf ettiği tüm çabaya rağmen, bulduğu ilk fırsatta ondan habersiz bir şekilde Almanya’ya gitmiştir. Bu durum Bayram’ın ağzından şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Temizel’in kapısında Kezban’ı ilk gördüğün dakika kollarına yeniden güç gelmedi miydi? İyi düşün. Yeniden dört elle sarılmadın mı tel mengeneye? Yeniden bir hevese gelmedin mi, iyi düşün eşşek kafalı! (...) Bir taksi için inlemen üste çıkıyor, bir Kezban için inlemen baskın geliyor. Kayaş’ta hangisi daha baskındı puşt? “Seni alacağım. Gitsem de seni almadan gitmiycem!” deyip, yeminler billahlar ettiğin yalan mı dürzünün Bayram’ı? Yalan mı, dört aya kalmadan yüzüstü koyup onu, habersiz selamsız basıp gittiğin, ha? De ha! De şimci. De ha!” (Ağaoğlu, 2015, s. 163-164)

Bayram’ın Almanya’ya gidişi son derece hızlı gelişmiştir. Aslında hızlı olmasından evvel, yurt dışına çıkmak uğruna meşru olmayan birtakım yolları kullanması dikkat çekicidir. Bayram, Ankara’da Rıfat Usta’nın yanında çalıştığı sıralar köylüsü İbrahim’e rastlayınca onun Almanya’ya işçi olarak gitmek için İstiklalbağı’nda kooperatife yazıldığını öğrenmiştir. Kooperatif sınırlı sayıda kişi için kayıt açmıştır. İbrahim, kooperatife başvuru yapan son kişidir. Evraklarını hazırlamıştır, fakat bir tek sağlık raporu eksiktir. Zaten Ankara’ya raporu alabilmek için gelmiştir. Tetkikleri tamamlanmış, sonucunu almayı beklemektedir. Bayram, köylüsüne Ankara’da boşuna sefil olmamasını, sağlık raporunu bizzat alıp arkasından köye yollayacağını söyleyerek İbrahim’i Ballıhisar’a geri göndermiştir:

“Ben bu İbrahim’i koyvermemeliyim. İyice anlayıp dinlemeliyim. Öğlen Temizel’e uğradığında ben bu İbrahim’i köfteciye ne davette bulunmalıyım. Ne bekleyeceksin burada? Ne üzeceksin canını? Raporu almaya kaldıysa iş, bir buysa derdin, bunalıp durma. Ben alır yollarım sana. Tezelden ulaştırırım. Sen, var dön köyüne, çoluğunun çocuğunun başına. Hazırlığını yap.” (Ağaoğlu, 2015, s. 245)

Bayram, başlangıçta iyi niyetlidir. Ancak, birkaç gün sonra köylüsünün sağlık raporunu almak için polikliniğe vardığında birtakım adamların rüşvet karşılığında rapor üzerinde değişik yapabildiğini öğrenince niyeti değişmiştir. Kestirme yoldan Almanya’ya gitme ve birkaç yıl içinde hususî araba sahibi olma düşüncesi aklını karıştırmaya başlamıştır. Poliklinikteki laboranta verdiği rüşvet ile İbrahim’in çürük olduğuna dair bir rapor çıkarmıştır. Ardından, köylüsünden boşalan sırayı kapmış, biriktirdiği para ile kooperatife başvurmuş ve hızlı bir şekilde Almanya’nın yolunu tutmuştur.

Bayram, önce İstanbul’a varmış, birkaç gün bekledikten sonra tren ile Almaya’ya gitmiştir. Burada Münih’e yerleşmiştir. BMW otomobil fabrikasında işe başlamıştır. İlk yıl parça yapımında çalışmış, daha sonra kazancı daha yüksek olduğu için montaj hattına geçmiştir. Yabancı ülkede bulunmanın zorluğunu çok fazla yaşamamıştır. Çevresinde Veli, Rıfkı, Yaşar, Numan, Hıdır isimlerinde başka Türk işçiler de vardır. Bunlardan Veli ve Yaşar ile arası iyidir. Zaten Bayram, çevresindekiler tarafından pek sevilen biri değildir. Cimri, içten pazarlıklı, bencil ve bekâr olduğu için dışlanmaktadır. Son zamanlarda Solmaz isminde bir kadınla münasebet kurmuştur. Bayram, fazladan tek kuruş bile harcamamaktadır. Para biriktirmek için giderlerini oldukça kısmıştır. Mümkün olduğunca ek mesai yapmaktadır. Akıllı fikri bir araba sahibi olmaktadır:

“Göz dolduran, Ballıhisarlı’yı artık “İncegül Bayram” diyerek kendisiyle alay ettirmeyecek bir araba için daha ne kadar fazla saat, fazla gün yapmak gerek. Kendisi için ayrılmış tek saati olmayan son üç yıl. Önceki bozuk hesapları hiç sayma. Çıkmaza girmiş yolları hiç kurcalama şimdi. İlle bu son üç yıl; fenik fenik, mark mark biriktirilmiş, yalnız bu Mercedes için biriktirilmiş. Bir kadınla yatılmışsa, o kadına bir Coca-Cola bile içirilmeden yatılmıştır.” (Ağaoğlu, 2015, s. 20-21)

Bayram, Almanya’da bulunduğu üç yılın sonunda, yıllardır hayalini kurduğu arabaya kavuşmuştur. Uzun araştırmaların, pazarlıkların ardından, 1974 model bal rengi bir Mercedes satın almıştır. Arabasının adını Balkız koymuştur. Bu Mercedes, onun yıllarca aşağılanan, hor görülen kimliğini onarabilecek tek vasıta. Artık, onu “İncegül Bayram” olarak hatırlayan kim varsa hepsinin karşısına dikilme zamanı gelmiştir. Yıllar önce, mavi bir Ford ile köy meydanında Menderes propagandası

yapan yabancı nasıl el üstünde tutulduysa bir Mercedes 230 sahibi Bayram da aynı değeri görme hakkını nihayet elde etmiştir.

Bayram, Mercedes'i aldıktan kısa süre sonra, otuz altı günlük iznini kullanmak üzere Ballıhisar'a doğru yola koyulmuştur. Yıl 1975'tir, haziran ayının son günleridir. Bayram, Franz Lehar'lı gömleği, sentetik hasırdan yapılma şapkasıyla sınır kapısının önündedir. Zaten roman onun Kapıkule'den yurda girişiyle başlamaktadır. Bayram'ın gurbetteki hayatı, Almanya'ya gidişi ve diğer tüm geçmiş yaşamı roman boyunca geriye dönüşlerle aktarılmıştır. Bu geriye dönüşler, Kapıkule'den başlayarak Ballıhisar'a kadar süren yarım günlük yolculuğunda, Bayram'ın geçmiş yaşantılarına ait iç monologları üzerinden sağlanmıştır.

Bayram, Mercedes'in şoför koltuğunda, iç huzuruna kavuşmuş biri olarak yurda girmiştir. Üç yıllık aranın ardından yurda hususî bir taksiyle döndüğü için oldukça mağrurdur. Fakat yanına hediyelik bir şeyler almamıştır. Kendisi üzerinde çok emeği olan amcasına ve amcasının oğlu Remzi'ye verecek bir hediyesi bile yoktur. Zaten arabayı satın aldıktan sonra fazla parası kalmamıştır. Kuruşu kuruşuna yaptığı hesaba göre, cebindeki parayla Almanya'ya geri dönebilmesi biraz zor görünmektedir. O, kendi deyişiyle, Ballıhisar'ın ilk hususî taksili fukarasıdır (Ağaoğlu, 2015, s. 190). Hayatı boyunca çalışmış ve kazandığı her kuruşun hesabını yapmıştır. Son derece tutumludur. Kimseye kolay kolay iyiliği dokunmamıştır. O kadar ki, Almanya'dan aynı gün yola çıktıkları Veligiller'in yolda kaza yaptığını fark etmesine rağmen kendisine yük olacağı düşüncesiyle durup onlara yardım etmemiştir:

“Öldüler mi? Hepsi mi? Ağır yaralıdırlar. Nereye kaldırdılar ki? Bilsem, dönerim. Bilmiyorum... De ki, gidip baktın. Neye yarar? Çok da geride kaldılar... Dönsem... Dönmesine dönerim de, ölü, yaralı... Hepsi üstüme kalırsa?... Kalırsa?...” (Ağaoğlu, 2015, s. 114)

Bayram, Ballıhisar'a varana dek yolculuk esnasında birçok sorunla karşılaşmıştır. İlk olarak, sınır kapısında görevli Nuran isimli memur, evrakında eksik olduğu için giriş izni veremeyeceğini söylemiştir. Bu sorunu hallettikten kısa süre sonra, küçük bir darbe nedeniyle Mercedes'in arkasında bir göçük oluşmuş, ardından park ettiği alanda arabanın önündeki Mercedes yıldızı çalınmıştır. İstanbul'a girmek üzereyken stop lambasının camı uçmuştur. Yalova vapurundayken aracına binen Ayfer yüzünden sağ ön kapı hasar görmüştür. Gemlik civarında öndeki kamyonun sıçrattığı çakıl nedeniyle ön cam çatlamıştır. Son olarak, Ballıhisar'a

yaklaşırken karşısına çıkan biçerdövere çarpmamak için şarampole yuvarlanmıştır. Bayram, yaşadığı bütün olumsuzluklara rağmen yola devam etmekte kararlıdır:

“Balkız, ekin tarlasının kıyısına güm diye düşer düşmez yakalandığı o, her şeyin sonu, her şey bitti düşüncesi, yerini başındaki şapkanın bilincine bırakıyor. (...) Takla atmış mıydı? Yok, atmamıştı. Küçük bir an boşluğa yükselmek, sonra düşmek. Merdivenden yuvarlanıp kışkırtı otururmak. (...) Kan var mı bir yerlerde? Yok. Kan yok. Kasıklarımızda bir gerginlik. Bu da kendimizi sıkmaktan belki. Direnmekten. Teslim olmamaktan. Vazgeçmek mi? Vazgeçmek? Eğer ben de bu baş belasını sırtıma vurup öyle girmesem Ballıhisar’dan içeri! Şayet bunu yapmazsam bir daha araba yüzü görmeyeyim! Hiçbir şeyin yüzünü göstermesin Allah bana! Kezban dahil, hiçbir şeyin.” (Ağaoğlu, 2015, s. 260)

Yola çıktığından beri Bayram’ın aklını en çok Kezban kurcalamaktadır. Acaba Kezban kendisini hâlâ bekliyor mu, yoksa Yaşar’ın dediği gibi bir balıkçıya mı varmıştı? Aslında Bayram, onun başka biriyle evlendiğine inanmak istememektedir. Ona hediye olarak Almanya’dan bir başörtüsü ve yüzük almıştır. Yüzüstü bırakıp gitmesine, üç yıl boyunca habersiz koymasına rağmen Kezban’ın kendisini affedeceğini düşünmektedir.

Her ne kadar iyi düşüncelere sahip olsa da, Ballıhisar’ın girişinde, çeşme başında konuştuğu çocuğun köye dair verdiği malumat Bayram’ı hayal kırıklığına uğratmıştır. Öyle ki hiçbir şey onun bıraktığı gibi değildir. Kezban evlenmiştir. Amcası vefat etmiştir. Üç yıl önce, hileyle sırasını kapmış İbrahim hayata küsüp köyden göçmüştür. Köyün altında Pessinus adında eski bir kent bulunmuştur. Remzi abisi, yeni kurulan müzede bekçilik yapmaktadır. Ballıhisar’da birkaç yaşlıdan başka kimse kalmamıştır.

Bayram, uzun uğraşlar sonucu vardığı yere oldukça yabancısıdır. Hiçbir şey hayal ettiği gibi olmamıştır. Gerçeklerle yüzleşince köye girmekten, birine görünmekten dahi korkmuştur. Bir fikrin ince gülü olarak yıllarca hayalini kurduğu, kuruş kuruş biriktirerek elde ettiği Mercedes’i nerdeyse hurda halindedir. Üstü başı yara bere içinde köyün girişinde öylece kalakalmıştır. Hüsrana uğramış bir halde geri dönmeye ve kimseye kendini ispatlayamadan, “Ben de varım!” diyemeden Münih’e doğru yola koyulmaya karar vermiştir.

“Yarasa yarasa, bizi ancak geri götürmeye yarar bu hurda. Geri, Münih. O da, götürebilirse...”

Oralardaki yabancılığından bin beter bir yabancılık korkusu ansızın ürktüyor Bayram’ı. Sivrihisar önündeki o geniş dörtyol ağzına geldiğinde, kendisini Münih’in Bahnhof’una indiği ilk akşamkinden daha da bitkin, daha da korkular, tedirginlikler içinde buluyor. Köyünün dibinde yalnız ve

yabancı. Kendisini bu Mercedes içinde bu Bayram olarak görmekten kıvanç duyacak tek kişi düşünemiyor:

Şimdi ne yapmalı?” (Ağaoğlu, 2015, s. 308)

Bayram’ın bütün çabası çocukluğunda kendisine takılan İncegül Bayram isminden kurtulmak uğrunadır. Açıkça belirtilmese de, köylüler bu ismi ona, mavi Ford’un teybinde duyduğu günden beri “Fikrimin İnce Gülü” şarkısını diline dolamasından dolayı takmıştır. Aslına bakılırsa, Bayram’ın kimliği, romanda birbiriyle ilişkili farklı sıfatlar çevresinde şekillenmiştir. Bayram, kendini bildi bileli yetim ve öksüzdür. Köylüdür. Ballıhisar’dan çıktığı günden beri işçidir. Bir süre için askerdir ve askerde yediği tokadın acısı yüzünde düzensiz bir seğirme olarak kalmıştır. Son yıllarda gurbetçidir. Bayram, kendini tüm bu sıfatlardan bal rengi bir Mercedes’in kurtaracağına inanmıştır. Fakat verdiği tüm mücadeleye rağmen üzerine yapışıp kalan hiçbir sıfattan arınmayı başaramamıştır.

Bayram, romanda gurbetçi işçi tipi olarak dikkati çekmektedir. Eskişehir ve Ankara’da çeşitli işlerde çalışsa da bu işler hayalini süsleyen arabayı elde etmek için yetersiz kalmıştır. Almanya’ya giderek beş yaşından beri düşlediği otomobili satın almayı tasarlamıştır. Bunun için hileyle İbrahim’i çürüğe çıkartmış ve ondan boşalan kontenjana başvurarak Almanya’ya gitmiştir.

Bayram’ın Almanya’daki görüntüsü, iş koşulları, çevresindeki insanlar ve genel yaşamı Ballıhisar’a doğru yaptığı yolculuk esnasındaki iç konuşmalarıyla ve geriye dönüşlerle aktarılmıştır. Bayram’ın bütün hayali, Türkiye’ye geldiği andan itibaren, bütün gözlerin kendi üzerine çevrilmesi ve ülkesinde kendince saygın bir yere ulaşmasıdır (Yalçın, 2017, s. 619). Bu noktada cimri, içten pazarlıklı ve takıntılı mizacı bakımından Bayram’ın psikolojik tip olduğunu söyleyebiliriz.

Bayram’ın yüzündeki yarar izi ve seğirme romanda dikkate değer bir ayrıntıdır. Yara izi Rıfat Usta’nın yanında çalıştığı dönemde yaşadığı iş kazasında oluşmuş, seğirme ise askerde yediği bir tokat sonucu ortaya çıkmıştır. Bayram ne zaman gerilse veya zor durumda kalsa, romanda “Huy edindi zaten. Sıkıyı gördü mü titremeye başlar.” (Ağaoğlu, 2015, s. 78) ifadesiyle belirtildiği gibi, yüzündeki yara seğirir.

Bayram, “ekmeğin çarşıda parayla satıldığını hiç görmemiş” (Ağaoğlu, 2015, s. 3194) bir köylü tipi olarak, yaşamı boyunca para kazanmak adına Ballıhisar, Sivrihisar, Polatlı, Ankara, Almanya ve son olarak yeniden Ballıhisar güzergâhını

izlemiştir. Romanda Bayram'ın fizikî durumuna ait bazı unsurlara baktığımız zaman, yüzündeki yara, seğirme, bir parmağının olmayışı gibi detayları, içinde doğduğu sosyolojik ve ekonomik koşullar ile yaşam şartlarının bedeninde bıraktığı izler olarak düşünmek gerekir.

2.4.2.2. Tip

Fikrimin İnce Gülü romanı, başkişi Bayram da dâhil olmak üzere tip boyutuyla çizilmiş kişilerden oluşan bir şahıs kadrosuna sahiptir. Eser, Ağaoğlu'nun eşi Halim Bey'le beraber Artvin'e doğru iş yolculuğu yaptığı sırada Trabzon'da aracına bindiği taksi şoförünün titizliğine ve arabasına olan tutkusuna tanık olması sonucu yazılmıştır. Adalet Ağaoğlu, bu şoförün tipik özelliklerini dönemin toplumsal bir gerçeği olan yurt dışı işçi göçüye birleştirerek romanın merkezine oturan Bayram'ı tasarlamıştır. Romanda, aynı dönemde Almanya'da çalışan Veli, Yaşar, Rıfkı, Hıdır ve Numan gibi kişiler Bayram'ın temsil ettiği işçi tipin etrafında birleşmişlerdir. Eserde tipik rolleri temsil eden roman kişilerine bu başlık altında kısaca yer verdikten sonra her bir roman kişisini ayrı ayrı inceleyelim.

Romanda Kapıkule Sınır Kapısı'nda çalışan kişileri memur tipi olarak değerlendirebiliriz. Bu kişiler gümrük memurudur. Burada karşımıza çıkan Nuran ile Vedat'ın romanda karşıtlık motifiyle gösterildiğini belirtmek gerekir. Gümrükten geçenlerden rüşvet almayı adet haline getiren Nuran'ın karşısında idealist duruşuyla Vedat bulunmaktadır. Kıdemi daha yüksek olan Nuran'ın henüz memurlukta yeni olan Vedat'a hitaben yaptığı şu iç konuma önemlidir:

“Basılı kağıtları ayet gibi belleye belleye ferî erkenden kaçmış gözlerini benim üstüme dikip duracaksın da ne olacak? Ben burada kaçın kurasıyım hey çocuk. Biz bu ufak armağanları almak zorundayız. Bir şey almayan sınır kurallarına ters düşer.” (Ağaoğlu, 2015, s. 42)

Romanda gözlemci anlatıcının sunumu ve Bayram'ın hafızasındaki izdüşümlerle takip edebildiğimiz köy kişileri eserin köylü tiplerini bir arada toplayan tabloyu tamamlamaktadır. Bunlardan Raşit Amca ve Remzi, Bayram'ın en yakınlarıdır. Bu iki kişinin yaşamı hep içinde yaşadıkları beldenin sunduklarıyla sınırlı kalmıştır. 1975 yılına gelindiğinde Raşit Amca vefat etmiş, Remzi ise köyün altında yatan antik kentin gün ışığına çıkarılması sonucu kurulan müzede bekçiliğe başlamıştır.

Romanda emekçi tipini temsil eden Rıfat Usta, Bayram'ın çalıştığı tamirhaneyi işletmektedir. Onun tamirhanesi, yine romanda köylü işçi tipini temsil eden Kezban ile Bayram'ın buluşma noktasıdır. Bu ikilinin Ankara'ya gelmeden önce köydeki buluşmaları “ardıç” ağacının altında gerçekleşmiştir. Romandaki bu ayrıntı küçük yerlerde sevdalılarının bir ağaç, kaya, köprü gibi belirli noktalarda buluşmalarını örneklemesi bakımından dikkate değerdir.

Romanda Bayram'ı koşulsuz seven yegâne kişi Kezban'dır. Anne baba şefkatinden yoksun büyümek, yoksulluk, yaşam mücadelesi gibi benzer psikolojik süreçler bu iki kişiyi yakınlaştıran etkenler olarak göze çarpmaktadır. Romanda karşımıza çıkan sahnelerin birinde, Bayram, teybinde Fikrimin İnce Gülü şarkısı çalan Ford'lu delikanlıya ahalinin köy meydanında gösterdiği ihtimamı seyrederken yanlışlıkla Kezban'ı çiğnemiştir.

Metinde geçen “Ben bir taksiye mi sevdalıydım? Bu şarkıya mı, bu şarkıyı çağıran karının sesine mi? Kezban'a mı yoksa?” (Ağaoğlu, 2015, s. 148) ifadesi, Kezban ile Bayram arasındaki mukadder aşkın ikisi de henüz çocukken yaşanan bu sahneyle bağlantısını ortaya koymaktadır. Aradan geçen yılların ardından, Kezban, Bayram'ın İbrahim'e hile yaptığını öğrenip çılgına dönerek bir balıkçıyla evlenmiştir. Romanın sonunda Bayram'a yokluğunda yaşanan bütün gelişmeleri Kezban'ın yeğeni olan çoban haber vermiştir.

Eserde, köy meydanına Ford marka mavi arabayla gelen delikanlı ideolojik tiptir. Altın dişleriyle gülümseyen ve meydanda toplanan ahaliye hitaben “Bize oy verene traktör, bize oy verene kamyon, bize oy verene işte bundan güzel bir araba.” (Ağaoğlu, 2015, s. 151) diyen delikanlı Demokrat Parti'nin propagandasını yürütmektedir.

Romanda, Bayram'ın Yalova vapurunda tanıdığı Ayfer dışında, kentli insan tipinin işlenmediğini görmekteyiz. Aslına bakılırsa, dedesi fırıncı olan Ayfer de kasaba kökenlidir. İstanbul'da bir kuaförde çalışmaktadır. Bayram, vapurda Ayfer'in karşısına yaşamda eksikliğini duyduğu ne varsa hepsini telafiye kabil bulduğu Mercedes'yle çıkmıştır. Bu karşılaşma ve devamında Bayram'ın Ayfer'e olan yaklaşımı, onun büyük emek sonucu elde ettiği Mercedes'li yeni kimliğini piyasaya çıkarması olarak düşünülmelidir.

Romanda dikkati çeken bir diğer kişi, üzerinde “güldenhouse” yazan kamyoneti, titrek sakalı ve eğlenceli kimliği ile Bayram’ı yol boyunca rahatsız eden yabancı sürücüdür. Bu kişi, sentetik hasırdan şapkası, plastik cüzdanı, Franz Lehar’lı gömleğiyle baştan aşağıya suni bir görünüm çizen Bayram’ın karşısına yaşamın tadını çıkarmayı seven gezgin tip olarak çıkarılmıştır. Onun varlığı Bayram’ı huzursuz etmekte ve Bayram’ın yüzündeki seğirmeyi harekete geçirmektedir.

2.4.2.2.1. Kezban

Ballıhisarlıdır. Gözleri çakır ve sürmelidir. Aile sevgisinden yoksun büyümüştür. Bakacak kimsesi kalmayınca Ankara’ya, ağabeyi İsmail’in yanına yerleşmiştir. Burada hizmetçilik, konfeksiyonculuk, banka hademeliği gibi çeşitli işlerde çalışmıştır. Herkes, onu Bayram’ın yavuklusu olarak bilmektedir. İncegül Bayram’la adı çıkmıştır.

Kezban, çocukluğundan beri Bayram’a sevdalıdır. Daha on dört yaşındayken, Ballıhisar’da, kireçli tepenin üzerinde ufak bir yakınlaşmaları olmuştur. Ankara’ya taşındıktan sonra, Bayram’ı çalıştığı tamirhanede üç defa ziyaret etmiştir. Bayram, iş kazasında yüzü yandığı için karşısına çıkmaya çekinse de, Kezban’ın gayreti ilişkilerini devamlı diri tutmuştur. Kezban, tamirhaneyi ilk ziyaretinde Bayram’a “Fikrimin İnce Gülü” plagını vermiştir. Plagı temin etmek için bir radyo ses sanatçısının evinde çalışan Fidan isimli arkadaşından yardım almıştır.

Kezban ve Bayram, anne babasız büyümüştür. İkisi de yoksuldur. İkisi de geçim mücadelesi içerisinde. Zaten Kezban, Bayram’ı koşulsuz sevmektedir. Bayram’ın yüzündeki yanık izi veya fukaralığı Kezban’ın umurunda değildir. Tek isteği, Bayram’ın fikrinde ince bir gül olabilmektir. Bayram, onun sevgisine karşılık vermektedir, ama bu karşılık tatmin edici düzeyde değildir. Onun akli fikri bir araba sahibi olmaktadır:

“Niyeymiş o? Niyeymiş var mı? Dün köyde atlının itibarı neydiyse, bugün de dört teker bir motorlu üstünde olmanın itibarı da o. Tarla mı, toprak mı? Geç. Bizde yok. Olacağı da. Hem üstüne traktör tekeri yürütmediğin tarla da, toprak da nafile artık, hey kızım! Bir taksi seni hem kendinin efendisi yapar, hem efendi yapar. Kendinin efendisi olmayandan koca da olmaz gayrı, hiçbir şey de. (Ağaoğlu, 2015, s. 158)

Bayram, bir araba sahibi olma tutkusuyla yaşamaktadır. Evleneceklerine dair Kezban’a söz vermesine rağmen, habersiz bir şekilde Almanya’ya gitmiştir. Gittiği günden beri Kezban’ı bir kere bile aramamıştır. Ancak, Kezban yine de Bayram’ı

unutmamıştır. Yüreğinde bir umutla onun dönüşünü beklemektedir. Bir yolunu bulup Yaşar aracılığıyla ondan haber almaktadır. Bir ara, Yaşar aracılığıyla Almanya'ya “Duydum ki Unutmuşsun...” plağı göndermiştir:

“Yaşar, “Duydum ki Unutmuşsun...” plağını verdi mi ki Bayram’a? Bu sefer de dönüp gelmezse balıkçıya gideceğim. Çıtlattım da zaten. Gider miyim? Üstüme çok düştü diye yapar mıyım bunu? Mert adam. Uyanık adam, ama yapamam. Baksana, daha geçende Bayram’a Münih’te bir bardak bira içirmişler, “Kezban” diye ağlamaya başlamış.” (Ağaoğlu, 2015, s. 298-299)

Kezban, sabırla Bayram’ın geri dönmesini beklerken durum birden değişmiştir. İbrahim, Kezban’ın çalıştığı bankaya gitmiş ve ona her şeyi anlatmıştır. Kezban, Bayram’ın Almanya’ya gitmek için İbrahim’in sırasını hileyle kaptığını öğrenince avaz avaz bağırıp küfürler etmeye başlamıştır. Öyle ki, bankadaki bu olay gazeteye bile haber olmuştur. Kezban, o günden sonra Bayram’dan umudu kesip balıkçıyla evlenmiştir.

2.4.2.2.2. İbrahim

Bayram’ın köylüsüdür. Evlidir. Ufaklığında satılcan rahatsızlığı geçirmiştir. Almanya’ya gitmek için İstiklalbağı’ndaki kooperatife başvurmuştur. Kooperatifte Almanya’ya gidecekler arasında son sıradan yer bulmuştur. Evrakları hazırdır, sadece sağlık raporunun sonucunu almak kalmıştır. Köylüsü Bayram, rüşvet yoluyla sağlık raporu üzerinde hile yapınca İbrahim Almanya’ya gidememiştir. Önceleri raporunun çürük çıkmasını çocukluğunda geçirdiği satılcana bağlamıştır. İki yıl boyunca gerçekten çürük olduğunu zannetmiştir. Daha sonra, bir yolunu bulup Bayram’ın kendisini aldattığını öğrenmiştir. Yaşadığı hayal kırıklığı ile köyü terk etmiştir.

2.4.2.2.3. Remzi

Bayram’ın amcasının oğludur. Bayram’a ağabeylik yapmıştır. Ona her zaman yardımcı olmuştur. Ballıhisar’ın altında Pessinus isimli eski bir kent bulununca köye kurulan müzenin bekçiliğini yapmaya başlamıştır. Romanda, Bayram’ın iyilikle andığı kişilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, Bayram, oldukça cimri olmasına rağmen, Ballıhisar’a varınca kolundaki saati ona hediye etmeyi düşünmektedir.

2.4.2.2.4. Raşit Amca

Bayram'ın amcasıdır. Dazlaklar'ın Raşit olarak anılmaktadır. Bayram'a babalık etmiştir. Köydeki arazinin yarısını Düldüllere sattığı için Bayram'a darılmıştır. Son zamanlarda hastalanmıştır. Bayram'ın Almanya'da bulunduğu sıra vefat etmiştir.

2.4.2.2.5. Rıfat Usta

Oto tamircisidir. Bayram'ın ustasıdır. Temizel Oto isminde bir tamir atölyesini işletmektedir. Bayram, askere gitmeden önce ve askerden geldikten sonra uzun süre onun yanında çalışmıştır. Rıfat Usta'nın tamirhanesi, romanda, Bayram'la Kezban'ın buluştuğu yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.2.2.6. Veligiller

Veli, Eğin'lidir. Ailesiyle birlikte gurbetçi olarak Almanya'da yaşamaktadır. Otomobil fabrikasında motor montaj hattında çalışmaktadır. İki kızı vardır. Küçüğünün adı Gülten'dir. Veli oldukça mülayim biridir. Almanya'da Bayram'a en yakın davranan kişidir. Karısı, Veli'ye göre daha baskındır. Son dönemde ikinci el bir Ford Escort satın almışlardır. Bayram ile aynı gün Türkiye'ye doğru yola çıkmışlardır. Araçları fazla yüklü olduğu için, bir TV'yi Bayram'ın aracına yüklemeyi düşünseler de Bayram bahane uydurup bunu kabul etmemiştir. Bu yüzden, Bayram'a kırılmışlardır:

“Veli de, karısı da, Bayram'ı görmemiş olurlar mı? Taa, sınır kapısından girerken gördüler. Büyük kız gösterdi hatta. “Bakın şu kedibokuna!” Annesi, “Bırakın hayırsızı, bırakın meymenetsizi!” dedi. Veli hiç ses etmedi. Fakat artık hepsi küs Bayram'a.” (Ağaoğlu, 2015, s. 40)

Veligiller, Türkiye'ye giriş yaparken, sınır kapısındaki gümrük kontrolü esnasında sorun yaşamıştır. Çünkü araçları aşırı yüklüdür. Gümrük memuruna rüşvet mahiyetinde birkaç hediye vererek bu sorunu halletmişlerdir. Ancak bir süre sonra, Çorlu civarında bir kamyon ile çarpışınca araçları şarampole yuvarlanmıştır. Bayram, yol üzerinde onların perişan halini görmesine rağmen durup yardım etmemiştir. Roman, Bayram'ı merkeze alarak ilerlediği için Veligiller'in akıbeti bu noktadan sonra belirsiz kalmıştır.

2.4.2.2.7. Yaşar

Yaşar, Bayram'ın köyüne yakın İstiklalbağı'ndandır. Almanya'da çalışmaktadır. Memleketi ile bağlantısını koparmamıştır. Bayram ile ilişkisi iyidir.

Bir bakıma, Bayram'ın postası gibidir. Raşit amcasının hastalandığını, Kezban'ın bir balıkçıya gittiğini Bayram'a o haber vermiştir.

2.4.2.2.8. Solmaz

Almanya'da yaşamaktadır. Romanda “Solmaz karısı” olarak geçer. Son zamanlarda Bayram'la yakınlaşmaya başlamıştır. Bayram'ın kadınlara fazla merakı yoktur ama ikisi arasındaki ilişki cinsi bir münasebete kadar varmıştır. Bayram, erkekliğini Solmaz karısına ispatladığını düşünmektedir (Ağaoğlu, 2015, s. 171).

2.4.2.2.9. Diğer Gurbetçiler

Romanda Rıfkı, Hıdır ve Numan isminde başka gurbetçiler de geçmektedir. Ancak Bayram'la fazla yakınlık kurmadıkları için bu kişiler hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Bu kişiler, gurbetçi Türkler olarak ara sıra bir araya gelmekte, yiyip içmekte, saz çalıp eğlenmektedirler. Genellikle siyaset konuşmaktadırlar. Ecevit'i desteklemektedirler.

2.4.2.2.10. Nuran

Sınır kapısında görevli memurdur. Kırklı yaşlardadır. Evlenmemiştir. Şişman ve bakımsız bir kadındır. Önüne konulan armağanlara karşı dirençsizdir. Evrakında eksik olan, fazla yük geçirmek isteyen kişiler ona rüşvet vererek işini halletmektedir. Bayram'ın giriş vizesi olamamasına karşın yurda girişine izin vermiştir.

2.4.2.2.11. Vedat

İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun Kapıkule Şubesi'nde çalışmaktadır. Genç bir delikanlıdır. Üniversite eğitimin yarım bırakmıştır. Fakültenin ilk yılında meydanlarda mitinglere katılmıştır. Kısa süre sonra çevresindekiler tarafından dışlanmıştır. Arkadaşları onun muhbir olduğunu düşünmektedir. Bir ara tutuklanmıştır. Kapıkule'de çalışmaya başlayınca burada dönen rüşvet ve hukuksuzluktan rahatsız olmuştur. Sınırdan geçmek isteyenlerden rüşvet alınmasını engellemeye çalışmaktadır.

2.4.2.2.12. Güldenhouse Sürücüsü

Üzerinde Güldenhouse yazan renkli bir kamyoneti vardır. Genç biridir. Yabancıdır. Titrek sakallı ve göğsü açıktır. Hokkabaza benzemektedir. Eğlenmeyi ve yaşamdan zevk almayı sevmektedir. Kapıkule'den girdikten sonra bir süre Bayram'a musallat olmuş, yol boyunca onunla adeta eğlenmiştir. Bayram, bir ara,

kendisini yolda sıkıştırdığı gerekçesiyle onu trafik polisine şikâyet etmiştir. Fakat bir sonuç alamamıştır.

2.4.2.2.13. Ayfer

Genç ve güzel bir kadındır. Bursalıdır. Babası oğlancılık suçundan hapidedir. Annesiyle birlikte İstanbul’da yaşamaktadır. Kadın kuaföründe çalışmaktadır. Son zamanlarda açılıp saçılmıştır. Bir ara, Ziya isimli biriyle ilişkisi olmuş, fakat ortada bırakılmıştır. Mudanya’ya, babaannesinin yanına gitmek için bindiği Yalova vapurunda Bayram ile tanışmıştır. Bayram, onu Mercedes’iyle Bursa’ya kadar bırakmayı teklif etmiştir. Ayfer, başta teklifi kabul etse de arabaya bindiklerinde kendisine sarkıntılık edildiği için araçtan inmiştir. Ayfer’e göre, Bayram “Ziya’nın yabani”dir (Ağaoğlu, 2015, s. 180).

2.4.2.2.14. Çoban

Çocuk yaştadır. Kezban’ın yeğenidir. Babası siyasî suçlu olduğu için jandarma tarafından öldürülmüştür. Köydeki koyunların çobanlığını yapmaktadır. Ballıhisar yakınındaki kavşakta, çeşmenin başında Bayram’a rastlamıştır. Arkasından yapılan onca dedikoduyu, onca aşağılamayı bilmesine karşın Bayram’ı tanımamıştır. Onu Pessinus’a kazı yapmak için gelenlerden biri sanmıştır. Farkında olmadan Bayram’a köydeki bütün gelişmeleri anlatmıştır.

2.4.2.3. Karakter

Fikrimin İnce Gülü’nün şahıs kadrosu, daha çok tipik özellikleriyle beliren kişilerden oluştuğu için romanda kişilerin karakter boyutuna ait detaylar ön planda değildir. Bu nedenle roman kişileri çalışmamızda tip başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.4.2.4. Yardımcı Kişiler

Romandaki yardımcı kişileri, Bayram’ın köylüsü Osman, bir ara dolmuşunda şoförlük yaptığı asker arkadaşı Adil, Almanya’ya giderken Sirkeci’de tanıştığı Fargo Mustafa, trende beraber yolculuk yaptığı öğrenci ve yurda dönerken gümrükte karşılaştığı Şevki olarak sıralayabiliriz. Bunun yanında Ayfer’in geçmişte ilişki yaşadığı Ziya da hatırlanmış kişi olarak romandaki yardımcı kişilere dahil edilebilir. Bunlar arasında, tren yolculuğu esnasında Bayram’la aynı kompartımanda bulunan öğrenci, eserde Ağaoğlu’nun *Dar Zamanlar*’ında karşımıza çıkan devrimci genç tiplere benzemesi bakımından dikkate değerdir. Kompartımanda bulunan ve Bayram

gibi çoğu yaşadığı kasabadan ilk kez çıkan yolcular bu genç öğrencinin “emperyalizm”, “müdahaleci ideoloji”, “aydın öncülüğü” kavramları etrafında söylediklerini anlamamışlardır (Ağaoğlu, 2015, s. 56).

2.5. YAZSONU

2.5.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Yazsonu romanı, Adalet Ağaoğlu’nun dördüncü romanı olarak 1980 yılında yayımlanmıştır. Eserde adı verilmeyen bir yazarın Alanya’daki motelde gerçekleşen kısa tatili ve motel inşa edilmeden önce burada bulunan eski bir evde Nevin ve arkadaşlarının yaşantısı anlatılmaktadır. Ölmeye Yatmak, Bir Düğün Gecesi, Hayır... ve Fikrimin İnce Gülü romanlarına göre geniş bir zaman unsuruna sahip bu eser numaralandırılmış dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, yaşadığı bunalımdan uzaklaşmak için Alanya civarındaki bir motele yerleşen Yazar kişinin karşı taraftaki terk edilmiş evde geçmiş zamanda yaşanan bazı görüntüleri duyumsadığını görürüz. İlk bölümdeki duyumsama/yanılsama romanın ilerleyen bölümlerinde genişletilmiş ve anlatı geçmiş zamanı imleyen bir kurguya dönüşmüştür. Böylece düş ile gerçek, hayal ile hakikat birbirini bütünleyen bir boyut kazanmıştır (Eronat, 2000, s. 173). Dördüncü, yani son bölümde ise yeniden moteldeki dinlence zamanına dönülmüştür. Böylece okur, Türk edebiyatında üstkurmacanın erken örneklerinden biri olan Yazsonu romanında eserin oluşum serüvenine tanıklık etmiştir (Bolat, 2018, s. 42-44).

Romanda karşımıza çıkan mekân unsuru Adalet Ağaoğlu’nun Damla Damla Günler adlı eserinde bahsettiği Marazlı Köyü’nü hatırlatmaktadır. Ağaoğlu, Alanya civarında bulunan bu köye bahçeli küçük bir ev kurmuştur. Yılın bazı dönemlerinde eşi ve dostlarıyla birlikte bu evde mutlu ve neşeli günler geçirmiştir. Hatta bazı yazı çalışmalarını şehirden uzaklaşıp bu evde sürdürmüştür.

Şunu söyleyebiliriz ki, Yazsonu romanında Yazar kişinin motelin karşısındaki kimsesiz evle ilgili duyumsamaları, Adalet Ağaoğlu’nun Marazlı Köyü’nde yaşadıklarıyla birebir örtüşmektedir. Evdeki iç dekor, komşu aile, civardaki köy gibi detayların yanında, Ağaoğlu’nun İncekum sahilinde gördüğü TİT imzalı “savaş var – savaşa hazır ol” (Ağaoğlu, 2004, s. 270) yazısını romana birebir aktarması yukarıdaki ifademizi açık bir şekilde desteklemektedir.

2.5.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Yazsonu romanı, üstkurmaca metin olması bakımından alışlagelmiş roman tekniğin aşan bir eserdir. Adalet Ağaoğlu, bu eserde metnin yazılış serüvenini kurgunun bir parçası haline getirerek eseri dört bölüme ayırmıştır. Romandaki “I” ve “IV” numaralı bölümler, Ağaoğlu’nun kendi kimliğini gizleyerek anlatıcı rolünü yüklediği Yazar kişinin bir moteldeki kısa tatilini göstermektedir.

“II” numaralı bölüm, birinci bölümde tanıtılan Yazar’ın sunumuyla, motelin henüz faaliyette olmadığı bir zamanda Nevin ve yakınlarının yaşadığı düşsel yaşantıyı anlatmaktadır. “III” numaralı bölümde ise, herkes çekilip gittikten sonra Nevin’in olup biteni yazı makinasında kaydetmesiyle sözünü ettiğimiz düşsel yaşantı kurgusal bütünlüğe kavuşturulmuştur. Bu sayede, düş ile gerçeğin girift bir hal aldığı romanda iki farklı zaman içindeki kişilerle kurulmuş bir şahıs kadrosu ortaya çıkmıştır.

Yazsonu romanında kişiler bir akışın ya da aksiyonun içindeki rolleriyle ön plana çıkmazlar. Roman, Nevin’in çağrılısı olarak Alanya’daki etrafı denizle ve doğayla çevrili sakin eve gelen davetlilerin yaşadığı düşsel yaşantının çevredeki gerçek yaşam sahneleriyle birlikte anlatıldığı bir eserdir. Bu anlatı halkasına motel etrafında şekillenen ve Nevin’in geçmişteki hikâyesinin tanığı olan kişilerin eklenmesiyle eserin şahıs kadrosu tamamlanmıştır.

Romandaki kişilerin sunumu anlatma, diyalog, bilinç akışı gibi teknikler kullanılarak yapılmıştır. Buna ek olarak, çağrılı bulunan davetliler çekilip gittikten sonra yazı makinasının başına geçen Nevin’in üçüncü bölümdeki 137 sayfalık konuşmasıyla kişilerin sunumunu genişletilmiştir. Eserde roman kişilerinin psikolojik boyutlarının ön planda olduğunu belirtmek gerekir. Bu yönüyle, roman kişilerinin tipten ziyade birer karakter olarak çizildiğini söyleyebiliriz.

2.5.2.1. Merkez Kişi

İçinde bulunduğu psikolojik sürecin sonunda doktorların tavsiyesiyle Alanya’daki motele yerleşen Yazar, eserde merkez kişi olarak öne çıkmaktadır. Romanda “Bir kişi, neden oltasını, içinde tek balık olmadığını bildiği göle sarkıtır?” tümcesi bir leitmotif olarak Yazar’ın metindeki kimliğini ve rolünü esrarengiz kılmaktadır. Metinde geçen “Bizler; yaşamış gibi olanlar ve yaşar gibi yapanlar; bir av mıyız, avlanan mı? (Ağaoğlu, 2014d, s. 9) ifadesi yukarıdaki göl metaforunun

anlam boyutunun genişlemesinde önemli bir ayrıntıdır. Buna göre, eser/yaratı çağrışımı yapan bulanık/durgun göl metaforu, Yazar'ı yaratının hem öznesi hem yaratıcısı olarak göstermesinin yanında, aynı zamanda onu dönemin siyasi krizleri, toplumsal çözümleri ve kaotik havası içinde sıkışıp kalmış bir “sanatçı” konumuna yerleştirmektedir.

Metinde geçen, “Birtakım umutlar besleniyordu. Kısımlar duracaktı. Bense, dinlencemin bir sabahında, kumsalda TİT yazısı gördüm.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 25) ifadesi, dönemin yukarıda bahsedilen kaotik havasını yansıtmaları bakımından önemlidir. Ağaoğlu'nun günlüklerinde de rastladığımız ve İncekum sahilinde yazarın bizzat tanık olduğunu bildiğimiz TİT imzası, 1970'li yıllarda sol ideolojiye karşı faaliyetler yürüten yasadışı bir örgüt olarak bilinmektedir.

Romana dönecek olursak, Yazar kişisi, motelin karşı taraçasındaki evle ilgili yanılsamalar görerek, içinde bulunduğu ruh halinin ve yaratıcılığın doğal bir neticesi olarak, “göl”ün içini doldurmuş, böylece merkezde Nevin'in bulunduğu bir çerçeve hikâye oluşturmuştur. Öte yandan, yazma sürecini de bu çerçeve hikâyeye dahil ederek, hem öznesi hem de yaratıcısı olduğu eserini tamamlamıştır.

2.5.2.1.1. Yazar

Yazar, romanda yaşadığı psikolojik sorunlardan uzaklaşmak üzere, bir dostunun önerisi ile Alanya civarında sakin bir motele yerleşen bunalımlı bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Son dönemlerde artan bunalımları onun ruh dengesini iyice sarsmıştır. Öyle ki, birtakım halüsinasyonlar görece seviyeye gelmiştir. Doktorlar, ona kalabalıktan ve gürültüden uzakta sakin bir dinlence tavsiye etmiştir.

Dinlence için motele yerleşen Yazar'ın geçmişiyle çatışma halinde olduğunu görüyoruz. Üstelik onun kişisel tarihi son birkaç yılın siyasî gerilimleriyle birleşince iyice kaotik bir hal almıştır. Zihni bir roman tasarısıyla meşguldür. Onun roman tasarısı, adı tam olarak verilme de, “çınar yaprağı” söz grubuyla ifade edilmiştir (Ağaoğlu, 2014d, s. 19). Fakat eserde Yazar'ın bu roman tasarısını yazıya geçirip geçirmediğine tanık olmayız.

Yazar, motelde çok fazla kişiyle iletişim kurmamıştır. İletişim kurduğu kişiler arasında motel çalışanı Kadir'in oğlu Yusuf ve biri esmer diğeri sarışın iki genç dışında kimse yoktur. Aslına bakılırsa, Yazar, kaldığı motelden son derece memnundur. Motel doğa ile iç içedir. Yaz mevsiminin son günleridir. Çevrede çok

fazla kimse yoktur. Sakin bir tatil için oldukça uygun bir zamandır. Ancak, nasıl ki insanın kişisel tarihi sahibini bir gölge gibi takip ederse, mekânın tarihi için de aynı şey söz konusu olmuştur. Yazar, motelde konakladığı sırada, kaldığı yerin karşı taraçasında bulunan terk edilmiş bir evde birkaç yıl önce yaşananları bir nevi yanılısama olarak görmeye başlamıştır:

“İşte, daha önce sözünü ettiğim aydınlanma o zaman oldu. Dediğim gibi çok kısa bir ân. Bir göz kırpmılık zaman içinde, bakış açımın kavradığı yere değişik bir ışık düştü. Biraz solgun, yeşilimtırak-gri-mavi bir ışık. Bu ışık altında ve evin taraçasında insanlar gördüm. Biri, yıkık taş basamaklardan yamacı indi, denize daldı. Bir kadın düşün altında yıkandı: Sırt çizgisi derin.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 23)

Yazar, yanılısama gördüğü günün sabahında, bir orman yürüyüşüne çıkmıştır. Bu yürüyüşte bir çift kelebek görmüş ve gözden kaybolana kadar onları takip etmiştir. O gün, ormandan motele döndükten sonra, imgelem diyebileceğimiz birtakım anlık yanılısamalar görmeye başlamıştır. Fakat bu yanılısamalar bir süre sonra kaybolmuştur:

“Zakkum kümesinin dibine doğru koşuşan kişiler görmüştüm. En arkalarında da o kadın. Yeşil-mavi-lacivert, birazcık da sarı karışımı iki parçalı mayosuyla. Bir ân. Sarışın delikanlı, zakkumların arasına daldı. Ötekiler de ona ulaşmak üzereler... Tam zakkum kümesinin dibindeler. Kadın, onlara katıldı katılamadı; hepsi birden yittiler.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 33)

Yazar’ın yanılısamaları ile mekânın tarihi arasında somut bağlar bulunması, onun imgelem düzeyindeki gözlemlerinin gerçeklikle olan ilişkisini güçlendirici niteliktedir. Şöyle ki, motel çalışanının oğlu Yusuf, kullandığı yazı makinasını birkaç yıl önce terkedilmiş evde yaşayan kadın tarafından kendisine verildiğini söylemiştir. Bu durum, yazarın gördüklerinin salt halüsinasyon olmadığına işaret etmektedir.

Yazar, metnin bütününde varlığı hissedilmekle beraber, dört bölümden oluşan romanın birinci ve dördüncü bölümünde ön plandadır. Bir başka ifadeyle, Yazar I ve IV numaralı bölümlerde bir roman kişisi iken, II ve III numaralı bölümlerde metnin gözlemci anlatıcısı rolünü üstlenmiştir. Dolayısıyla Yazar’ın gördüğü imgelem dizisi, Yazsonu romanının konusunu teşkil eden olayların izdüşümü olarak düşünülebilir. Yazar, sakin bir motelde zihnine düşen bir imgeyi kademe kademe romana dönüştürmüştür (Bolat, 2018, s. 45). Onun gözlemleri ve yaşadığı içe doğuşlar, romandaki gizlerin anlam kazanmasını sağlamaktadır.

2.5.2.2. Tip

Yazsonu'nda kişiler yaşamdaki rollerinden çok ân'daki psikolojik halleriyle karşımıza çıktığından romandaki kişileri tip boyutuyla değerlendirmemiz zordur. Öte yandan, sanatçı, yazar gibi roman kişileri genel manada zihinsel tip olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle eserdeki Yazar'a zihinsel tip diyebiliriz. Bunun yanında, Nevin'in evini satın alıp moteldeki oda sayısını arttırmak isteyen Oğuz Bey, işadamları tipini temsil etmektedir. Kadir ve Hatice ise tavır ve davranışlarıyla içinden çıktıkların toplumsal sınıfı yansıtmaları bakımından köylü tipinin özelliklerini taşımaktadır. Bu iki kişi, motelin inşasıyla birlikte Oğuz Bey'e bağımlı yaşam düzeninin birer ferdi olmuşlardır. Söz gelişi, Kadir'in bir türlü peşlerini bırakmayan eski karısından kurtulmaları bile Oğuz Bey'e bağlıdır.

2.5.2.2.1. Oğuz Bey

Alanya civarında, küçük, derli toplu sekiz on yapıdan oluşan motelin sahibidir. Oğuz Bey, romanda çok fazla karşımıza çıkmasa da, onun yaptırmakta olduğu motelin inşa süreciyle romanın ana karakteri olan Nevin arasındaki çatışma eserde önemli bir yere sahiptir. Nevin, üç yıl önce bırakıp gittiği evine döndüğünde, evin çevresindeki doğal görünümün otel inşaatı nedeniyle tahrip olduğunu görmüştür. Oğuz Bey, Nevin'in etrafı çitlerle çevrili küçük evini de motel alanına katmak ve motelin oda kapasitesini arttırmak istemektedir. Romanın sonunda bu isteğini gerçekleştirdiğine şahit oluyoruz.

2.5.2.2.2. Kadir

Oğuz Bey'in Alanya'daki küçük motelinde bekçidir. Kısa, zayıf ve tıknaz bir adam olmasına karşın becerikli ve cesurdur. Geçmişte, nikâhlı bulunduğu karısını bırakıp Hatice adlı bir kadınla gayrimeşru ilişki kurmuştur. Bu gayrimeşru ilişki yüzünden bir süre cezaevine girmiştir. Özgürlüğüne kavuşunca köyden uzaklaşmış ve henüz yapım aşamasında olan motelin bekçiliğini yapmaya başlamıştır. Hatice'yle birlikte motelin inşaat alanında yer alan derme çatma bir barakaya yerleşmiştir. Fakat nikâhlı karısı onun peşini bırakmamıştır:

“Bekçi Kadir, ilçeye indikçe duyarmış. İlk karısı, er geç zina halinde yakalatacağım onları, diyormuş.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 86)

Kadir'in Hatice'den Osman ve Şadıman isminde iki çocuğu olmuştur. Bunların dışında, Hatice'nin ilk kocasından olma Yusuf isminde bir de üvey evladı vardır. Kadir, köylüdür ve çok çalışkandır. Geceleri, yanında bir köpekle motel

inşaatının etrafını kolaçan etmektedir. Gündüzleri de inşaat alanının diğer işleriyle ilgilenmektedir. Bununla birlikte, mevsimin son günlerinde, kalmakta oldukları kulübenin yanındaki terkedilmiş küçük evi açan Nevin'in ufak tefek ihtiyaçlarını da görmektedir. Kadir, kentli bir kadın olduğu için, Nevin'le iletişim kurarken biraz çekingen yaklaşmaktadır:

“Hatice’yi kaçıran, Hatice’nin kendisine kaçtığı Kadir’le de tanıştım. Yıkanmış, taranmış, kara bıyıkları fazla düzgün kesilmiş bir Kadir’di. Başında, kayakçılarınkine benzer yün bir külah vardı. Kocaman kara bir şalvarla çok yıkanmaktan yakaları eriyip büzülmüş bir gömlek giymişti. Gözleri hep odanın tahta döşemelerindeydi. Kentli bir kadına dosdoğru bakmanın yakışık almayacağını düşünen, aklında hep bu, hep bu olduğunu eleveren bir Kadir.

“Teşekkürler eve göz kulak olduğunuz için” dedim.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 146)

Kadir, yaşamından büyük oranda memnundur. Eski karısının inadından başka bir derdi yoktur. Kadının amacı Kadir’den para koparmak, köydeki evi ve tarlayı üzerine almaktır. Kadir, Oğuz Bey’den seksen bin borç alıp kadından kurtulmayı planlamaktadır. Fakat romanda bu sorunun açık bir şekilde çözüme kavuşturulmadığını görüyoruz. Yine de romanın sonunda, inşaatı tamamlanan ve birkaç yıldır işleyen motelde Hatice ile birlikte çalışmaya devam etmesi, Kadir’in eski karısından yakayı kurtardığını göstermektedir.

2.5.2.2.3. Hatice

Kadir’in ikinci karısıdır. Köylüdür. Açıkgozlü, cesur bir kadındır. İlk kocasından ayrılıp Kadir’le gayrimeşru olarak yaşamaya başlamıştır. Yusuf, Osman ve Şadıman isminde üç çocuğu vardır. Yusuf’u ilk kocasından, diğer iki çocuğu ise Kadir’den doğurmuştur. Motel’in temizlik işlerine bakmaktadır. Motel, henüz inşaat halindeyken Kadir’le beraber burada küçük bir kulübeye yerleşmiştir. Bu dönemde, onun başı da Kadir’in eski karısıyla derttedir:

“Artık şu göçebelik yetsin, diyordu. Halimiz bir açığa çıksa, dış de taktıracığım. Altın. Yahut, diyormuş karı, versinler seksen bini, yakalarını bırakayım. Boşanayım geçeyim. Lakin köydeki tarlayı da, evi de üstüme isterim, diyormuş. Tarlayla evi vermez ya vermesine, bakalım, anlaşabilirse, Oğuz Beyimiz seksen bini ödeyecek, benim Kadir de karıya verip geçecek, bir bununla bitse... Sonra, burda çalışıp azar azar öderiz biz Oğuz Bey’e. Oğuz Bey bize yeniden ev yapacak zaten. Bu otelin temellisi olacağız.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 86)

Hatice, büyük hayalleri olan bir kadın değildir. Nevin’le sık sık iletişim kurması bakımından romanda önemli bir role sahiptir. O, anaç bir kadındır. Çalışkan, aynı zamanda oldukça meraklıdır. Nevin yıllar önce terk ettiği evine ilk geldiği

zaman, Hatice eve yerleşmesi için ona yardımcı olmuştur. Çektiği tüm sıkıntılara karşın, romanın sonunda, hayalini kurduğu altın dişlere ve motelde küçük bir eve kavuşmuştur.

2.5.2.3. Karakter

Yazsonu, ülkenin mevcut sosyal ve siyasî durumunun bireylerdeki yansımaları da içine alan bir kaçış romanı olarak düşünülebilir. Şehirden uzaklaşarak güneye, Alanya'ya giden Nevin'in burayla ilgili söylediği “Baktığımız yerlerde hiçbir eziklik, acıma, ikiyüzlülük; hiçbir bezginlik, suçlama, suçlanma yoktu. Çevremizi saran şiddetin kanlı hayaletleri yoktu.” (Ağaoğlu, 2014d, s.113) şeklindeki sözleri, bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

Romanda, Nevin, onun eski kocası Hasan, kardeşi Fuat, arkadaşı Doğan ile Meriç ve Memet iç kurmacayı oluşturan karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişiler güneyde bir araya gelerek denizin, ormanın ve koyakların çevrelediği taraçadaki evde gürültüden ve kaostan uzak bir bütünlük kurmuşlardır. Bu “altı Atlas çocuğu” kurdukları düşsel yaşantıyla, kurulu düzene, otoriteye, iktidarsızlığa ve insanın yaşama alanının tehdit eden her şeye karşı “Başardık!” (Ağaoğlu, 2014d, s. 111) demişlerdir.

Nevin ve beraberindekilerin kurduğu düşsel yaşantının tanıklarından biri Yusuf'tur. Yusuf, romanda kişilik gelişimini takip edebildiğimiz bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, son dönemde moteldeki ufak işlerden sorumlu bulunan Yusuf karşı taraçadaki evde birkaç yıl önce yaşananların en önemli gözlemcisidir. Masum ve çalışkan bir çocuk olan Yusuf, gerek maddî gerek manevî yönden zorlu bir yaşamın içinde yetişmiştir. Köyden kaçtıkları için bir süre annesi ve üvey babasıyla motelin şantiyesinde yaşamıştır. Bunun yanında bir ara annesiyle beraber hapisane ortamında da bulunmuştur. Onun yaşamda sahip olduğu en değerli nesne, şüphesiz Nevin'den kalan yazı makinasıdır. Romanda elindeki yazı makinasıyla Yusuf, karşı taraçadaki evle ilgili anlattıkları bakımından Yazar'ın yaratma kabiliyetini harekete geçiren bir figür olarak dikkati çekmektedir.

Yazar'ın motelde karşılaştığı iki delikanlı romanın diğer önemli karakterleridir. Yaşamları hakkında fazla detay verilmeyen sarışın ve esmer delikanlı motele tek gecelik bir konaklama için gelmişlerdir. Yazar'ın taraçadaki evle ilgili yanılsamalarına ivme kazandırmaları bakımından iki delikanlı romanda önemli bir

unsur olarak dikkati çekmektedir. Bunun noktada, eserde sarışın ve mavi gözlü delikanlının çekirdek hikâyedeki Nevin'in oğlu Güney'i çağrıştırdığını belirtmek gerekir.

2.5.2.3.1. Nevin

Nevin, Yazar'ın gördüğü yanılsamalar dizisinde karşımıza çıkan en önemli kişidir. Yazar kişisini romanın anlatıcısı olarak düşünürsek, Nevin bu anlatının başkahramanıdır. O, hayatı boyunca birçok sarsıntı yaşamıştır. Söz gelişi, Nevin'in annesi ve babası erken vefat etmiştir. Nevin, genç yaşta Hasan'la evlenmiş, bu evlilikten Güney adında bir çocukları olmuştur. Evliliğinin olgunluk döneminde eşinden ayrılmış, bu ayrılıktan kısa süre sonra, henüz üniversite öğrencisi olan Güney'i kaybetmiştir. Güney, üniversite eğitimi içim gittiği İstanbul'da kafasına bir kurşun sıkılarak öldürülmüştür.

Romanda doğum yeri ve ilk gençlik dönemi hakkında bilgi verilmemiş olsa da Nevin'in kentli bir kadın olduğunu biliyoruz. Nevin, uzun yıllar gazetecilik ve çevirmenlik yapmıştır. Kısa süreliğine de olsa, mesleği gereği İngiltere ve Portekiz gibi Avrupa ülkelerinde bulunmuştur. Ancak, meslek hayatı ve yaşam deneyimi onu mesut biri yapamamıştır. Kent yaşamından iyice sıkıldığı görülmektedir. Her şeyden önce, Güney'in ölümüyle kaybettiği bütünlük duygusuna özlem duyan biri haline gelmiştir. Son dönemde, kendisini bu bütünlüğe ulaştıracak bir yol düşünmüş ve yakınlığına ihtiyaç duyduğu kişilerle yeniden bir araya gelmeye karar vermiştir. Mekân olarak ise, Güney'le birlikte mutlu günler yaşadığı yazlık evi seçmiştir.

Nevin, romanda iki buçuk yıl önce oğlunu kaybetmiş, üç yıl önce eşinden ayrılmış, yaşamın ve siyasî ortamın boğucu baskısından bunalmış bir kadın olarak Alanya civarında kent yaşamından uzak eski bir evde kurduğu altı kişilik kısa birlikteliğin merkez kişisi konumundadır. O, planladığı buluşmaya eski kocası Hasan'ı, erkek kardeşi Fuat'ı, arkadaşı Doğan'ı ve onun sevgilisi Meriç'i ve Güney'in arkadaşı Memet'i çağırmıştır. Nevin, davet ettiği kişilerden olumlu yanıt alınca, Güney'i son kez gördüğü ve uzun süredir uğramadığı eve herkesten önce gitmiştir. Yanına sadece içinde birkaç eşya bulunan bir çanta ile yazı makinasını almıştır. Evin bulunduğu yere varınca biraz şaşırmıştır. Çünkü geçmişte dokunulmamış doğasıyla sakin bir mekân olan bu yer, motel inşaatının tahribine uğramıştır:

“Kadın irkilmemişti. Ta, yıkık tahtalarla çevrili bakımsız bahçenin yanına gelene dek çevikliğinden, ivedi gidişinden bir şey eksilmemişti. Evi seçtiğinden beri dudaklarında bir şarkı olduğu bile söylenebilir.

Bahçe çitinin kuzeybatı yakasına bitişik, çirkin, briket, pek derme çatma bir başka evi görünce hemen hemen yitti çevikliği. Dudaklarında şarkısı söndü. Yorgun durdu. Ellerindekileri yere bıraktı.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 47)

Nevin, karşılaştığı manzaradan hoşnut değildir. Umduğunun aksine, mekân eski sakinliğini kaybetmiştir. Evinin hemen yakınındaki briket kulübede motel inşaatına bekçilik yapan köylü bir aile yaşamaktadır. Ev dört başı mamur olmadığı ve birkaç yıl önce Güney’in ölüm haberini aldığı günden beri kullanılmadığı için oldukça dağınık vaziyettedir. Üstelik sahibinin yokluğundan istifade edip içeriye girenler olmuş, Nevin’e ve Hasan’a ait eşyaların üzerine hayvanî bir arzunun izlerini bırakmışlardır:

“Kapının yanında başlayan boyasız tahtadan, geniş bir banyo dolabı, bitişik yatak odasını buradan ayırıyordu. Dolabın bütün kapıları, çekmeceleri açıktı. Sutyeni banyo penceresinin içine atılmış, bir ucu aşağı doğru sarkık duruyordu. Bir külotlu çorabı, bir pantolonu da yerlerdeydi. Playboy dergilerinin ortasından koparılmış çıplak kadın fotoğraflarından birkaçı buruşuk ve kirli, çamaşırlarla giysilerinin arasındaydı. Bu resimli kağıtlarla o çamaşırlar üstünde kurumuş lekeler seçti.

Bir bungunluk. Belki bir korku... Alnına sık sık yerleşen iki derin çizgi.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 73)

Evin karşısında bulunan briket kulübede Kadir ve gayrimeşru karısı Hatice üç çocuğuyla birlikte yaşamaktadır. Hatice, Nevin’in geldiğini ve uzun süredir karşılarında duran sahipsiz evi açacağını görünce onu karşılamaya çıkmıştır. Nevin, evini bir iki gün içinde gelecek olan davetlilere hazır hale getirmek zorundadır. Hatice ona bu konuda yardım etmek istese de Nevin, onun bu isteğini çekingen bir şekilde geri çevirmiştir. Çünkü Hatice, meraklı ve konuşkan bir kadındır. Ayrıca, geçmişte yaşanan olaylar hakkında az çok bilgi sahibidir:

“ ‘Hay Allahım, sizi hep duyardık ya, bir göremediydik. Köylüye sorarız, bilmeyiz, deyiverirler. Olur mu, cennet gibi yer, niye hiç uğramazlar ki, diyorum. Herkesler yazboyu bahçenize serildi, siz yoktunuz. Beyin de gelir mi?’

‘Gelecek’ dedi kadın.

Hatice suskun durdu. Aradığı sözcükler çevresine saçılmışçasına sağına soluna bakındı, toparlanıp çabuk çabuk konuştu yine:

‘Köylü deyiverirdi de. Hem de başınız sağolsun. Analıktır, kolay mı? Daha bu Şadıman’la Osman arası, benim de öldü bir tane. Kusura kalma, yine de demeliyiz, kısmet. Demeliyiz, aldırma, hayat... Hele seninki yetişmiş aslan gibi delikanlıymış da, öyle mi?’ ” (Ağaoğlu, 2014d, s. 52)

Nevin, yanı başında yaşayan ve tasarladığı buluşmaya karşı bir tehdit gibi duran bu aileye rağmen, dağınık durumdaki evini kısa sürede toparlamıştır. İlçeye inmiş ve sekiz on gün kadar sürecektir kısa birliktelik için gerekli alışverişi yapmıştır. Davetliler birer birer çıkıp geldikten sonra bu komşu ailenin varlığı adeta unutulmuştur. Bir yönüyle, taneleri bir araya toplanmış kırmızı bir narın kabuğu içinde, dışarıya kapalı bir bütünlük yakalanmıştır.

Nevin'in davetlileri, daha önce bir şekilde onun hayatında yer almış kişilerdir. Mesela, Hasan onun eski kocasıdır. Aralarındaki ilişkide kocasının cinsî iktidarını ve cesaretini kaybetmesi birkaç yıl önce evliliğin bitmesine neden olmuştur. İkili bu ayrılıktan sonra ara sıra bir araya gelse de yaşanan cinsel problem çözüme kavuşamamıştır. Aslında Nevin, bedenî birliktelikten çok ân'ın yoğunluğuna inanan bir kadındır. Öyle ki, Hasan'la evliyken bile, hissî bir coşkuyu yakaladığı zamanlar başka bir adamla yakınlaşmaktan çekinmemiştir. Bu durum Nevin'in şu sözlerinde açık şekilde dile getirilmiştir:

“Büyülenme son bulmuştu. Çok kısa sürmüştü, ama çok güçlüydü. Evrensel boyutlarda bir şey kutsanmıştı. Cinsellikten öte bir birliktelik. Bir ân. Gustav'la kendimi nasıl öylesine tekbeden bulabilmişim? Ötekiler nasıl bizimle tekbeden olmuşlardı?” (Ağaoğlu, 2014d, s. 218)

Diğer davetlilere bakacak olursak, Fuat, Nevin'in erkek kardeşidir. İki kardeş arasındaki iletişim son dönemde neredeyse kopma noktasına gelmiştir. Doğan, Nevin'in şair dostudur. Nevin'in davetini duyunca sevgilisi Meriç'i de beraberinde getirmek istemiştir. Memet ise, Nevin'in ölen oğlu Güney'in en yakın arkadaşıdır. Memet, arkadaşı vefat etmeden önce, Alanya civarındaki bu evde Güney'in ailesiyle kısa bir tatil yapmıştır. Davetlilerin tümü hayatın kısılcığında sıkışıp kalmış, bir kurtuluş gözetken kişilerdir. Yaşamın zorluğu, bir türlü doyurucu bütünlüğe varamamış birliktelikler ve mevcut siyasî ortam adeta boğucu bir düzeye ulaşmış ve hepsini kuşatmıştır:

“Ülkedeki yıllanmış kan ve çürümüş et kokusu gittikçe baskınlaşıyordu. Mutlu olmak bir yana, mutluluktan söz etmek bile güçleşmişti. Aşk yoktu. Tümünden unutulmuştu. Ölüm henüz kanıksanmamıştı, ama eli kulağında. Kapılar iyice örtülü. İnsanların yürekleri daha da kötü kitlenmiş... Kimse, hiçbirimiz, o kan ve çürümüşlük kokusunun yatak odalarımıza dek daldığının, sevişmelerimizin içine dek sızdığının, o sevişmeleri doğrayıp pörsüttüğünün bilincinde değildik ama.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 188)

Nevin'in Alanya'daki evde buluşma çağrısı davetliler için adeta bir kurtuluş olmuştur. Orada hür ve denetimsiz bir bütünlük kurulmuştur. Nevin ve beraberindekilerin kurduğu bu bütünlük esrik bir boyut taşımaktadır. Yazar'ı anlatıcı

olarak düşündüğümüzde, anlatının altı kahramanı, bazen evde yahut evin bahçesinde eğlenmiş, şarkılar dinlemiş, şiirler söylemiş; bazen tараçadan denize ulaşır yüzmüş, kumsalda birbiri ardınca ayak izleri bırakmış; bazen yürüyüşe çıkmış, koyaklar geçip tepelere tırmanmıştır. Böyle zamanlarda onlara eşlik eden ya ay ışığı ya da bir trompet sesi olmuştur. Yaşadıkları ne varsa, aklın ve otoritenin denetimi dışında yaşanmıştır:

“Ama biz, akli, çok ve hep kullanılması birtakım hesaplara dayanmak da sayılan o pusulayı, pusulanın mutlak gerektiği zamanlara bırakmıştık. Fırtınasız, dingin sulardaydık. Enginlerde, dalgasız, dümdüz bir okyanustaydık. Soluklarımızı tutmuştuk. Son dinginliklerin kucağındaydık. Dinginlik ürkütölmemeli, büyölü düşler hırpalanmamalıydı. Tozsuz kelebek kanatlarına aklın pürtöklü parmakları değmemeli...” (Ağaoğlu, 2014d, s. 129)

Nevin, davetliler birer birer gidince yalnız kalmıştır. Yazın son günleridir. Amacı yağmurlar başlayıncaya kadar orada kalmak ve yanında getirdiği yazı makinasında eserini tamamlamaktır. Öte yandan, geldiği ilk günden beri gözetlendiğini hissetmektedir. Kendisini gözetleyenin briket kulübede yaşayan ailenin küçük ve meraklı çocuğu Yusuf olduğunu düşündüğü için ciddi bir korku duymamaktadır. Üstelik motel inşaatının bekçiliğini yapan Kadir’in gece gündüz etrafı kolaçan etmesi Nevin’e güven vermektedir. Yine de gözetlendiği, takip edildiği hissi Nevin’i huzursuz etmektedir:

“Çevremde ayak sesleri benzeri dolanan gölgelerin, usul solumaların, çıtırtıların, evin iki yanındaki beton düzlüklere giderek daha sık düşen kozalaklar, çam pürçekleri, her gece daha hızlı solumaya başlayan iri, etli yapraklarla güzün, iyice yakınırna gelmiş ayak sesleri olduğunu seziyorum.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 231)

Yağmurların başladığı son gece Kadir karısını ve çocuklarını da alıp köye gidince Nevin korkulu bir karanlığın ortasında kalmıştır. İzlendiği düşüncesi iyice belirginleşmiştir. Bu bölümde Nevin’in ilk günden beri kendisini izleyen kişiyle yüzleştğini ve ardından bilinmez bir karanlığa karıştığını görüyoruz. Bu kişinin kimliği ve Nevin’i niçin izlediği büyük ölçüde muğlak kalsa da, romanda onun motel inşaatında Kadir’in emrinde çalışan total bir genç olduğu izlenimini ediniyoruz. Yazar (anlatıcı kişi) dâhil kimse total gencin Nevin’i gözetlediğini tam anlamıyla fark edememiştir:

“Nevin’in anlatmaya çalıştığı her şeye uzaktan, dıştan baktığım halde, tıpkı Nevin gibi, ötekiler gibi ben de, çevrede dolanıp duran sakat delikanlıyı bir türlü var saymıyor, onun dünyasına ötekilere yaklaştığım kadar da yaklaşmıyordum. (...) Sakat gencin kendisini göstermeye çalıştığı her

aralıkta ise, Yusuf bitmez tükenmez gözetlemeleriyle onun yerini alıp, bu kıyılarıdaki varlığını siliyordu.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 250-251)

Daktilonun başına geçen Nevin’in yazma faaliyeti kendisini gözetleyen total gençle yüzleştiği anda son bulmuştur. Nevin bu kısa süreçte çağrısına uyarak Alanya’daki evde toplanan davetlilerle yaşadığı saadetin hikâyesini yazmıştır. Yazdığı bu hikâye, tıpkı yağmurların başladığı günde Güney’in ölüm haberinin gelişi gibi, yağmurlu bir gecede son bulmuştur. Onun yaşadıkları, üç yıl sonra, bir dinlence için motele yerleşen bunalımlı Yazar tarafından yeniden keşfedilmiştir.

2.5.2.3.2. Hasan

Nevin’in eski kocasıdır. Uzun süre memuriyette bulunmuştur. Bir ara işsiz kalmıştır. İşsiz kalması ve cinsel iktidarını yitirmesi Nevin’le olan evliliğinin sona ermesine neden olmuştur. Eşinden ayrıldıktan kısa süre sonra oğlu Güney’in ölmesi Hasan’a ikinci bir travma yaşatmıştır. Hasan, son zamanlarda kendini doğaya adamıştır. Türkiye’nin uzak illerinde dağları, tepeleri gezerek buralara elektrik hattı döşemektedir. Nevin’in güneyde, Alanya’da toplanma çağrısına uyarak romandaki olayların yaşandığı eve gelmiştir.

Hasan, Nevin’i henüz on sekiz yaşındayken tanımış ve onunla uzun süren bir birliktelik kurmuştur. Kentte ve Alanya’ya yakın bir deniz kıyısında birer evleri vardır. Romanda ikilinin birlikteliğine ait geçmiş görüntüler kentten çok bu deniz kıyısındaki evde yaşanan anılara aittir. Bahsedilen ev daha ziyade tatil için kullanılmaktadır. Onlar bu eve ilk kez sekiz on yıl önce gelmişlerdir. Güney, o zamanlar henüz çocuktur. Aradan geçen zaman buradaki mesut günleri geride bırakmış, Hasan işinden çıkarılmış ve eşiyle olan ilişkisinde iktidar sorunu yaşamaya başlamıştır. Nevin, bu durumu şu sözlerle özetlemiştir:

“Dış duvarları sağlam bir aileyi nasıl dağıttığımızı soranlara verecek tek yanıtlım yoktu. İşte Güney, Doğan’ın bozgun Bizans’ında üniversiteye henüz başlamıştı. İşte ondan altı ay sonra, yanibaşımızda bir daha bir Güney’imiz olmayacağını aklımızın ucuna bile getirmeden, Hasan’la ayrılmıştık. Hasan’da, daha kırkına gelmeden, nedeni hemen seçilmez bir cinsel tutukluk, en kötüsü de onun bu tutukluğu her şeyin merkezi yapması...” (Ağaoğlu, 2014d, s. 141)

Romanda, Hasan’daki cinsel tutukluk, üstü örtülü bir şekilde, varoluşsal her çabayı gücüyle bastıran siyasî iktidara ve dönemi saran kaos ortamına bağlanmıştır. Öte yandan, Nevin, kocasının yaşadığı cinsel iktidar sorunundan ziyade, başka bir konuya takılıp kalmıştır. Bu konu, aslında Nevin’in yakaladığı küçük bir detaydır. Boşanmalarından kısa süre sonra, ikilinin Alanya’daki evde tatil için bulunduğu sıra,

Güney'in ölüm haberi alınınca alelacele kente gidilmiştir. Nevin, böylesi yıkıcı bir haber almışken, Hasan'ın su vanasını kapatmaya vakit ayırmasını önemli bir detay olarak fark etmiştir. Nevin, Güney'in ölümünden yaklaşık üç yıl sonra, geçmişte alelacele terk ettiği bu bırakılmış evi yeniden açarken fark ettiği bu ince detayın içini kemirmesine engel olamamıştır. Hasan ve diğer davetliler, güneydeki evde bir araya geldiğinde, işin aslı gün yüzüne çıkmıştır. Hasan masumdur:

“Neredeyse üç yıl sonra bu eve ilk girdiğim andan başlayarak yinelemekten caymadığım tek soru buydu. Vanayı unutamiyordum. Hasan gelince soracaktım. Beynim bunu tutturmuştu. Soracaktım, soracaktım, hep ve yalnız bunu soracaktım. O haber gelince –Güney karanlıklarda yitince– su vanasını kapatmayı nasıl unutmaz.

Banyodaki lavabonun tıkanıklık yaptığı bir gün... Hasan, onu açmaya uğraşırken, kendisine yardım için çırpınan Memet'e söylediklerini işittim:

Güney'in haberi geldiği zaman, ben işte tam buradaydım. Su vanasını açacaktım. Açmaya zaman olmadı, bak şimdi anımsadım...” (Ağaoğlu, 2014d, s. 155)

Hasan, Nevin'in güneydeki evde bir araya gelme çağrısını diğer davetliler gibi sevinçle karşılamıştır. O, işi gereği oldukça uzak mesafede bulunmasına rağmen zorlu bir yolculuğun ardından Alanya'daki eve gelmiştir. Burada Nevin ve diğer davetlilerle yaşadığı kısa birliktelikte, cinsel başarısızlık sorununu adeta aşmış ve çok katmanlı bir bütünlüğe kavuşmuştur. Yağmurlar yaklaşınca, diğer davetliler gibi o da yaklaşık bir hafta kaldığı bu evden ayrılmıştır.

2.5.2.3.3. Fuat

Nevin'in erkek kardeşidir. Anne ve babası erken vefat etmiştir. Ankara'da yaşamaktadır. Otuz beş yaşındadır. Hiç evlenmemiştir. Yükseköğrenim görmemiştir. Çeşitli işlerde çalışmış, ama hiçbirinde tutunamamıştır. Bir dönem memurluk yapmış, daha sonra gazeteciliğe yönelmiştir. Son zamanlarda bir ortağıyla beraber dışçı koltukları yapıp satmaktadır. İşlerinin kötü gitmesinden dolayı yaşamından memnun değildir. Nevin ile aralarında aile bağından kaynaklanan zorunlu bir iletişim vardır. Son zamanlarda bu iletişim de iyice zayıflamıştır:

“Önlenemez bir istekle elimi esmer, sıcak elinin üstüne koydum. Hiç bu denli yakın olmamıştık. Kentteyken, Fuat haftada bir iki kez telefon ederdi. Bir kez de gelirdi. Bu sırayı bozmayı denediği de olurdu. Ama alışılmış çizgileri bozmakta da beceriksizdi. “Bu hafta işlerim pek karışık. Belki yeniden arayamam. Bu akşam boşum, sen de boşsan birlikte yemeğe çıkalım mı?”

Sesi bir erkek kardeşin görev, sorumluluk duygularıyla, o yükte işte iyice örtülmüş olurdu. (...) Bütünü uzaklaştırdık.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 184)

Nevin'in güneyde toplanma çağrısı tam da Fuat'ın yaşamdan iyice koptu u zamana denk gelmiştir. Fuat bu  a rıyı sevinçle kar ılamı tır.   lerini orta ına devretmi  ve Alanya yakınlarındaki eve ilk o gelmiştir. Burada dostlarıyla yaşadığı kısa birliktelik onu kent yaşamının tüm sorunlarından uzakla tırmı tır. Ayrıca Nevin ile neredeyse kopma noktasına gelen iletişimi tüm kaygılardan soyutlanmış saf bir boyutta yeniden kurulmuştur.

2.5.2.3.4. Doğan

Doğan, Nevin'in şair dostudur. Gazetecidir. K t r m olan babasının bakımını üstlenmiştir. Meriç isminde bir sevgilisi vardır. Gazetede ki içi ve babasının bakımı nedeniyle oldukça yoğundur. Maddi sıkıntılar çekmektedir. Nevin'le arasında güçlü bir dostluk bulunmaktadır. Nevin, onu güneydeki evde toplanmaya davet edince sevinmi tir. Tüm me guliyetine rağmen bir deniz kıyısında soluk almaya ihtiya ı vardır:

  nerin,  a rın tam zamanında öyle imdadıma yeti ti ki! Gitmek, bir yerlere s ınmak, gazeteyi,  iirlerimi, en çok da babamı –beni kınama, i te en çok da onu, kendimi yani– bir yana fırlatıp kaçmak istiyordum. Biliyor musun, kuşkusuz biliyorsun, be  yıldır tek gün tatil yapmadım ben. Sahi, Meriç'i de getirebilir miyim? İlk tanışmanızda ondan ho landı ını s ylemi tin. Gazetede nöbette olduğum geceler babamı hep o bekledi. Çok özverili bir kız." (A ao lu, 2014d, s. 95)

Doğan, Meriç ile ilişkisinde, sevgilisinin bir takıntısından dolayı yakınlaşma sorunu yaşamaktadır. Bu sorun, güneydeki evde gerçekleşen kısa tatilde ortadan kalkmıştır. Bu tatil ona, yaşamın tüm bo ucu baskılarından uzakta, şiirlerini okuyabilece i bir özgürlük ortamı sağlamıştır.

2.5.2.3.5. Meriç

Meriç, Doğan'ın sevgilisidir. Nevin, Doğan'ı güneydeki tatile  a ırınca, Meriç de onlara katılmıştır. Bir takıntısından dolayı eli sürekli  n di indedir. Kırılan di inin yerine taktırdı ı yapma di  yüzünden sevgiliyle yakınlaşma korkusu yaşamaktadır. Doğan'ı öperken bu di inin  ıkaca ından ve aralarındaki b t nl  n zedelenenece inden endişe etmektedir. Nevin'in davetiyle güneydeki evde yaşanan kısa tatilde, Meriç bu korkusunu yenmi tir.

2.5.2.3.6. Memet

Memet, Nevin'in  len oğlu Güney'in en yakın arkada ıdır. Güney öldükten sonra, Memet'in Nevin'le olan iletişimi kesilmemi tir. Nevin, yazdığı bir mektupla

onu üç yıl önce tatil yaptıkları güneydeki eve çağırmıştır. Memet, çağrıyı aldığı sırada, sosyoloji eğitimi için Stockholm'dedir. Yine de Nevin'in davetine uyarak Alanya civarındaki bu eve gitmiştir. Romanda, Memet'in ailesiyle ilgili bilgi verilmez. O, anne ve babasından bağımsız yaşamaktadır. Onun her fırsatta Nevin'in şefkatine sığınması aile sevgisinden yoksun kaldığına işaret etmektedir. Ayrıca Memet'in Nevin'e "Nevin" adıyla seslenmesi de önemli bir ayrıntıdır.

2.5.2.3.7. Yusuf

On, on iki yaşlarında bir çocuktur. Hatice'nin ilk kocasından olma oğludur. Kadir'i babası olarak görmektedir. Henüz çok küçükken annesiyle birlikte cezaevinde kalmıştır. Moteldeki görevi yeni gelen tatilcilerin arabalarını yıkamak ve çiçekleri sulamaktır. Bunun dışında, en büyük meşgalesi eski bir yazı makinasıdır. Bu yazı makinasını ona birkaç yıl önce Nevin vermiştir.

Yusuf, çocuk yaşına rağmen sorumluluk sahibidir. Birkaç yıl önce, motelin yapılmakta olduğu dönemde barakada kalırken, kardeşi Osman'a ve Şadıman'a göz kulak olmak vazifesini üstlenmiştir. Bu dönemde, barakanın yakınındaki eski eve gelen Nevin onun ilgisini çekmiştir. Yusuf, bu kentli kadını ara ara gözetlemiştir:

"Yusuf, çekilip gitmek istemedi. Başını içeri uzatmış, bakıyor. Tek başına bir kadının, bir yandan şarkı söyleyip, öte yandan tanıdığı tıktırlarla bir şeyler yazıp –anlatıp- durduğunu batı pencerelerden de gözetlemiştir o. Bir fıstıkçının onu gizleyebilecek dalları arasında." (Ağaoğlu, 2014d, s. 115)

Yusuf, romanda, masum bir çocuk olması, gizlice Nevin'i izlemesi ve bazı yeni haberleri ifşa etmesi bakımından dikkati çekmektedir. Onun akli fikri Nevin'in yazı makinasındadır. Nevin, kısa tatilini sonlandırırken bu makineyi Yusuf'a vermiştir. Romanın sonunda, aradan üç yıl geçmesine rağmen, Yusuf'un makineyi koruduğunu görmekteyiz. Hatta makinayla yazı yazmayı bile öğrenmiştir.

2.5.2.3.8. Topal Genç

Motel inşaatında çalışanlardan biridir. Dinamit patlaması sonucu bacağı topal kalmıştır. Saçsız, içine kapanık, toplumdan adeta soyutlanmış biridir. Kadir'in verdiği emirleri yerine getirmektedir. İki defa Nevin'in kapısını çalmıştır. İlkinde Kadir'in gönderdiği bir gaz lambasını, ikincisinde ise Memet'ten gelen telgrafi getirmiştir. Bu iki durumun dışında, topal gencin varlığı romanda hep geri planda tutulmuştur. Hiç kimse onun gizlice Nevin'i izlediğinin farkına varamamıştır. Motel alanını korumakla görevli Kadir bile onu kendini ele vermeyen bir gece kuşu

zannetmiştir. Topal genç, yağmurların başladığı gece eve girerek Nevin'in karşısına çıkmıştır. Bu andan sonra Nevin'i bir daha gören olmamıştır. Topal genç ise ölü bulunmuştur:

“Delirse, bilinirdi. Bir daha gören olmamış.

Bulunan, ilerde, burnun ucunda, yaban çileklerinin altında, deli oğlanın ölüsü, o kadar. Yanağının altında çiçekli bir sarı entari, uyur gibi. Derler, çok ağlamış. Ağlaya ağlaya katılıp kalmış.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 24)

Topal genç, romanda, toplumdaki yalıtılmışlığın, dışlanmışlığın, bir bakıma herkes tarafından görmezden gelinmişliğin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. O, aslında yaşanan tüm olaylara şahit olmuştur. Fakat kimse onun varlığını dikkate almamıştır. Çitlerle çevrili küçük evdeki saadet anlarının dışında bırakılmanın ezikliğini ruhunda yaşamıştır. En sonunda, herkesin çekilip gittiği vakit, o saadetin perisini, Nevin'i çalmıştır.

2.5.2.3.9. İki Delikanlı

Tek gecelik konaklama için otele gelmiş iki arkadaştır. Biri esmerdir, diğeri sarışın ve mavi gözlüdür. İki delikanlıyı, romanın başlangıcında otelin barında Yazar ile yaptıkları sohbet sayesinde tanıyoruz. İkisi de oldukça kibar ve terbiyelidir. Sarışın delikanlının çok sevdiği bir arkadaşı bilinmeyen bir nedenle öldürülmüştür. İki delikanlı bir gecelik konaklamanın ardından motelden ayrılmıştır. Fakat bir süre sonra, daha doğrusu romanın sonunda, sarışın delikanlı yeniden Yazar'ın karşısına çıkmıştır:

“Çayımı yudumladığım masanın yanbaşımda işte o an gördüm sarışın delikanlıyı. (Memet'e ne kadar benziyor!) Bu kez yalnızdı. Esmer arkadaşı onunla değil. Neden ayrılmışlar? Bu niçin geri dönüp gelmiş?” (Ağaoğlu, 2014d, s. 249)

Sarışın delikanlı, motelin karşısındaki terkedilmiş evde birkaç yıl önce yaşanan ve romanın merkezini oluşturan olayın kahramanlarından birine, Memet'e benzemektedir. Romanın başında esmer delikanlının, romanın sonunda ise sarışın delikanlının okuduğu şiirler, bu iki delikanlının taraçadaki küçük evde yaşananlarla bağlantılı olduğunu göstermektedir.

2.5.2.4. Yardımcı Kişiler

Yazsonu romanında yardımcı kişilerin sayısı azdır. Toplumsal baskı uygulayarak Kadir ve Hatice'nin köyden uzaklaşmasına neden olan köylüleri, Kadir'in eski karısı ile Hatice'nin eski kocasını, Alanya'daki ıssız kumsalda tecavüz

edilmiş vaziyetiyle tasvir edilen Nuran'ı, geçmişte Alanya'daki evde konuk edilen Ayla ve Saffet'i, Nevin'in Londra'da kaldığı pansiyonda tanıştığı ressamı, yine Nevin'in Lizbon'da bulunduğu sıra yanında gördüğümüz Jose ile Gustav'ı romandaki yardımcı kişiler olarak sıralayabiliriz. Bunlardan Ayla ve Saffet ile ressam, Jose ve Gustav eserde hatırlanmış kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6. ÜÇ BEŞ KİŞİ

2.6.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Üç Beş Kişi, Adalet Ağaoğlu'nun beşinci romanı unvanıyla 1984 yılında yayımlanmıştır. Eser numaralandırılmış yedi bölümden oluşmaktadır. Romandaki olaylar her bölümde başka bir kahraman merkeze alınarak anlatılmıştır. Birinci bölümde Murat, ikincide Kardelen, üçüncüde Kısmet ve Türkan Hanım, dördüncüde Neval Hanım, beşincide Ferit Sakarya, altıncıda Selmin ve son bölümde ise Kısmet merkeze alınmıştır.

Romandaki anlatı zamanı her bölümde sokağa çıkma yasağına yakın bir vakte sabitlenmiştir. Buna göre, her bölümün anlatıcı kahramanı, haziran ayına ait bir gece vaktini yaşamaktadır. Kahramanlar birkaç saatlik bu dar zaman diliminde geçmiş zaman ait anılarıyla birlikte verilmiştir. Romanda bilinç akışı yoluyla gerçekleştirilen bu geriye dönüşler birden fazla kahramanın gözünden yapıldığı için son derece karmaşık bir özelliktedir (Yalçın, 2017, s. 617). Geriye dönüşleri hesaba kattığımızda, romanda anlatılan zamanın 1950-1980 yılları arasını kapsadığını görürüz (Ever, 2015, s. 1902). Türkiye'nin bu süre zarfında üç darbe yaşadığını göz önünde bulundurmak gerekir.

Üç Beş Kişi romanı Kısmet'in Eskişehir'den kaçıışı ile Murat'ın düşkün bir kadın uğruna İstanbul'da harcanıp giden gençliğini anlatmaktan öte, 12 Eylül öncesi dönemin birey ve toplum üzerindeki yansımalarını irdeleyen bir roman olarak değerlendirilmelidir. Adalet Ağaoğlu, Feridun Andaç ile yaptığı söyleşisinde ifade ettiği üzere, söz konusu yansımayı Ankara'ya yakın bir taşra kenti olan Eskişehir üzerinden vermeyi bilinçli bir şekilde tercih etmiştir. Ağaoğlu'na göre, taşra kentinin köklü aileleri toplumsal gerilimin en saklı üyeleri konumundadır (Andaç, 2000, s. 115).

2.6.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Üç Beş Kişi romanı şahıs kadrosu yönünden Adalet Ağaoğlu'nun romanları içerisinde farklı bir yere sahiptir. Roman kurgu ve temanın yanında aile ilişkisini ön planda tutmasıyla yazarın diğer romanlarından ayrılır (Sarı, 2016, s. 79). Bunun yanında romanda zaman, mekân ve anlatıcı unsurları şahıs kadrosu üzerinde belirleyici etkiye sahip olmuştur.

Leitmotif olarak tekrar edilen “Gece. Haziran. Ama günlerin en uzunuyla gecelerin en kisasına zaman var daha.” ifadesi eserdeki zaman unsurunu sokağa çıkma yaşağına yakın bir vakte sabitlemiştir. Bu vakit, birinci bölümde “Murat kapıyı postacının yüzüne kapatır kapatmaz saatine bakmıştı. Yirmi üçe geliyordu.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 9) ifadesiyle belirtildiği gibi 23.00’te başlayıp sokağa çıkma yaşağının devreye gireceği 02.00’ye kadar olan üç saatlik süreyi kapsamaktadır.

Numaralandırılmış yedi bölümden oluşan eserde, her bölümde farklı bir roman kişisi merkeze alınmış olup her bir kişinin yukarıda belirtilen zaman dilimindeki durumu psikolojik boyutlarıyla anlatılmıştır. Romanda kişilerin sunumu hâkim anlatıcının yanında birden fazla roman kişisinin bilinç akışı halinde verilen geriye dönüşler üzerinden yapılmıştır. Biliyoruz ki romanda çoğul bakış açısına yer verilmesi anlatıma işlevsel boyut kazandırır (Çetin, 2015, s. 116). Bu bağlamda, Üç Beş Kişi romanındaki kişiler, birden fazla anlatıcının bakış açısıyla daha geniş bir perspektiften dikkatlere sunulmuştur, diyebiliriz.

Üç Beş Kişi, Ağaoğlu'nun romanlarında karakteristik bir özellik haline gelen “dar zaman” temeli üzerine kurulmuştur. Romanda sıkıyönetim nedeniyle siyasal baskı, geleneksel aile baskısı ve taşradaki sosyal çevre baskısı dar zaman içinde ifade edilmiş, böylece zaman unsuru sembolik olarak bazı roman kişilerinin sıkışmışlık halini vurgulama işlevi görmüştür (Ever, 2015, s. 1900). Öte yandan, romanda anlatılan zamanın geriye dönüşlerle otuz yıllık bir süreye yayıldığı görülmektedir. Eserdeki bu geriye dönüşler sayesinde roman kişilerinin kişilik gelişimine ve kişinin içinde bulunduğu psikolojik duruma gelişindeki yaşanmışlıklara tanık oluruz. Bu yönüyle romandaki şahısların tipten ziyade karakter boyutuyla karşımıza çıktığını belirtmek gerekir.

2.6.2.1. Merkez Kişi

Üç Beş Kişi, birden fazla roman kişinin ön plana çıktığı bir eser olması bakımından merkez kişiyi tespit etme noktasında daha titiz davranmayı gerektirmektedir. Öyle ki, yedi bölümden oluşan eserin her bir bölümünde, sokağa çıkma yasağının başlayacağı 02.00'ye doğru akıp giden dar zaman dilimini yaşayan farklı roman kişileri, içinde bulundukları psikolojik durumu hazırlayan geçmiş yaşam deneyimleri üzerinden verilmiştir. Böyle bir yapı, romanda özellikle Murat, Selmin, Ferit Sakarya ve Kısmet'in ön plana çıktığı bir kişi kadrosunun oluşumuna neden olmuştur.

Öte yandan, romandaki kurguya baktığımızda, Kısmet'in gitme arzusu ile başlayan olay örgüsünün bu arzunun gerçekleşmesi yönünde tamamlandığını görürüz (Eronat, 2010, s. 204). Bu bakımdan romandaki merkez kişinin Kısmet olduğunu söylemek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır.

Taşra kentinin köklü aile insanlarını toplumsal gerilimin en saklı üyeleri olarak değerlendiren Adalet Ağaoğlu, Üç Beş Kişi romanında böyle bir aileye mensup Kısmet'i bilinçli olarak seçtiğini belirtmiştir (Andaç, 2000, s.115-116). Kısmet, Eskişehir'in tanınmış Kaymazlı ailesindendir. Evinin hanımı olmak üzere yetiştirilen, kaderi her zaman başkaları tarafından tayin edilen Kısmet, romanda edilgen özellikleriyle dikkati çekmektedir.

Romanda Kısmet'in edilgen kimliğini kırarak sıra dışı bir karar aldığını ve uzun süren iç çatışmanın ardından gizlice İstanbul'a doğru hareket ettiğini görüyoruz. Kısmet'i geleneksel aile yapısından, daima başkaları tarafından tayin edilen yaşamından, toplumsal baskıdan ve sıkıyönetimin kentteki gerici havasından kaçmaya sevk eden itici güç yine romanda gizlidir: aşk.

2.6.2.1.1. Kısmet

Kısmet, Kaymazlı ailesinin ilk çocuğudur. Otuz üç yaşındadır. Orhan ile evlidir. Eskişehir'in Yediler semtinde yaşamaktadır. Kaymazlılar Apartmanı'nda annesinin alt katında oturmaktadır. Kız Meslek Lisesi mezunudur. Varlıklı ve geleneksel bir ailenin kızı olması nedeniyle evinin hanımı olmak üzere yetiştirilmiştir. Ömrü boyunca hep başkalarının tayin ettiği hayatı yaşamıştır. Gününün çoğu, üst katta oturan annesine ve onun hasta babasına bakmakla geçmektedir. Ancak son günlerde yaşamı adına oldukça sıra dışı bir karar almıştır.

Kocası Orhan’a karşı gizliden boşanma davası açmıştır. O, romanda, böyle bir kararın akabinde, aldığı bir tren biletiyle İstanbul’a, kardeşi Murat’ın yanına kaçmanın gerilimini yaşayan bir Kısmet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmiş yaşamına bakacak olursak, Kısmet, aile sevgisinden yoksun büyümüştür. Kısmet, hiçbir zaman ailenin ilgi odağı olmamıştır. Henüz on yedi yaşındayken tentürdiyot içerek intihara kalkışmıştır. Daha sonra, bir erkekle görüştüğü dedikodusu yayılmaya başlayınca, uzak bir akrabası olan Orhan’la evlendirilmiştir. Bu evlilikten bir çocuğu olmuş, fakat çocuğunu henüz dört aylıkken bir trafik kazası nedeniyle kaybetmiştir. Kazada, kocasının içkili olmasının önemli payı vardır. Kısmet’in bütün yaşamı, annesi Türkan Hanım’ın hâkimiyetinde geçmiştir. Kısmet, böyle bir hayatın içinde bastırılmış arzuların gizli bunalımını yaşamaktadır. Üstelik hiçbir zaman kendini Orhan’a ait hissedememiştir. Bu durumu Kısmet’in şu sözlerinde açık şekilde görmekteyiz:

“Demek, bu gece de her geceki gibi, upuzun, karanlık: Sonra aşağı kata gönderileceğim. Sonra, araba kornası. Gelecek. Yıkanacak. Meyve yiyecek. “Konuşsana” diyecek. “Sır küpü gibi durma, konuş biraz.” Beynim yine uyuşacak. Yine o kötü korkuya yakalanacağım. Yine üstümde... Yatak gıcırdayacak. Bir türlü önleyemediğim o gıcırdama. Alt kattakiler işitir, üst kattan... gözlerimi sımsıkı yumarım. Dudaklarımı, boynumu, göğüslerimi başka yüzlere vererek.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 126)

Kısmet’in tek yakın arkadaşı Kardelen’dir. Kardelen bir bakıma, onun sırdaşıdır. Kısmet’in Ufuk’a olan aşkını ve Orhan’dan boşanma kararını bilmektedir. Zaten, Kısmet’e Orhan’dan boşanmanın yollarını Kardelen göstermiştir. Kısmet’in Kardelen’le olan arkadaşlığı oldukça eskidir. Bu iki arkadaş Kız Meslek Lisesi’ndeki öğrencilik yıllarında tanışmıştır:

“Kısmet iyi bir ev kadını olsun, bense bir meslek edineyim, bir zanaat, diye aynı okulda buluşmuştuk. Hele bak, ben sekreter oldum, o bana gelin çiçekleri yaptı!.. Doğrusu, ev kadınlığına, kolada, ütude, pastada becerilerine diyecek yok, ama boşanıyor işte.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 93)

Kısmet, Ufuk’u ilk kez dedesinin çiftliğinde görmüştür. Ufuk, o günlerde su kanalında yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Bir süre sonra tekrar karşılaştıklarında Kısmet’i kaldığı izbe eve çağırmıştır. Romanda Kısmet’in birkaç kez gizlice bu eve gidip geldiğini görüyoruz. Hatta Orhan’la evlendikten sonra bile, bir defa bu evde Ufuk’la buluşmuştur. Kısmet, Ufuk’a âşıktır; fakat onunla birlikte yaşamayı seçecek bir iradesi yoktur. Ufuk’un beraber kaçma teklifine, “Benimle gelsene. Yaşamın daha anlamlı olur.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 349) sözleriyle çağırdığı “anlamlı yaşam” a cesaret

edememiştir. O, Ferit dayısının deyimiyle, “ayaklarını sürüyerek yürüyen” (Ağaoğlu, 2014e, s. 258) bir Kısmet’tir.

Kısmet, Orhan’dan ayrılma düşüncesini ilk olarak Kardelen’e açmıştır. Birlikte gittikleri büroda avukat tarafından ayrılma gerekçesi sorulunca Kısmet’in cevabı “Başkasını seviyorum.” olmuştur. Ufuk, o sıralar Bursa’da yaşamaktadır. Hatta birini istem dışı öldürmekten dolayı başı beladadır. Öte yandan Kısmet, sevdiği adamın başına gelenlerden habersizdir. Zaten, Kısmet’in kocasından ayrılmak istemesi birebir Ufuk’la ilgili bir karar değildir. Onun ayrılık düşüncesi, adımlarını kendi kararlarıyla attığı bir yaşam için adeta bir başkaldırıdır. Her ne kadar gizli de olsa, böyle bir karar alınmıştır. Diğer taraftan, aldığı bu kararda onun yanında duracak güçlü birine ihtiyacı vardır. Kısmet, kocasından ayrılma kararını verdiği gün, Ferit dayısına telefon etmiş, ulaşamayınca kendisine dönmesini bildiren bir not bırakmıştır. Ancak dayısı onu ciddiye almamıştır:

“Dayımdan beni aramasını istedim. Aramadı. Beni hiçbir zaman ciddiye almadı. Onun özgür bir karısı, hepsi birbirinden kültürlü, hepsi birbirinden serbest birçok kadın arkadaşı var. Deniz, her yere tek başına gidebiliyor. Ona ‘meslek kadını’ diye bakıyorlar. Çiftliğe gelen Ankaralı, İstanbullu kadın arkadaşları ne kadar rahat gülüyorlar. Bana acıyorlar. Bana acımasınlar. Ferit Dayım, alaylı alaylı gülmüştü: Ayaklarını sürüyerek yürüme. Dik dur!” (Ağaoğlu, 2014e, s. 308-209)

Kısmet, dayısından beklediği telefon gelmeyince İstanbul’da bulunan kardeşine telgraf çekmiştir. Bileti hazırdır. Türkan Hanım’dan, kocasından, Ferit’ten, hatta Kardelen’den bile habersiz bir şekilde İstanbul’a gidecektir. Bu düşünceyle, gece yarısı evden kaçmış, bitmek bilmeyen bir iç hesaplaşmayla tren garına varmıştır. Sokağa çıkma yasağı vaktinden önce, kendisini Eskişehir’den İstanbul’a götürecek trene binmiştir. Tren hareket ettikten sonra, ömründe belki de ilk kez, kendini özgür olarak hissetmiştir.

Romanda Kısmet’i geç kaldığı bir davete yetişir gibi alalecele yolculuğa çıkarken görmekteyiz. Kısmet, seneler önce Eskişehir’den ayrılırken kendisine “Benimle gelsene. Yaşamın daha anlamlı olur.” diyen Ufuk’un çağrısını uzun süre içinde taşımış gibidir. Nitekim bu noktada dikkat etmemiz gereken bir ayrıntı daha vardır: Ufuk, bir süre önce İstanbul’da karşılaştığı Murat’a, “Kısmet ne zaman buraya gelirse benim de o an haberim olsun Murat.” (Ağaoğlu, 2014d, s. 17) demiştir. Buradan hareketle, Kısmet’in İstanbul’a Murat’ın yanına değil, çok eskide sözleştiği Ufuk’a gittiğini tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, Kısmet’in

romanda sosyalist kimliğiyle beliren Ufuk’a gidişi, metnin son cümlesi olan “Okuduğum bütün romanlar sahici bir başlangıçla bitsin istedim!” ifadesiyle birlikte düşünüldüğünde, eserin “ideolojik yönelimli sahici bir başlangıç”ı salık veren örtük iletisi olarak değerlendirilebilir.

2.6.2.2. Tip

Üç Beş Kişi romanında tipik özellikler gösteren kişiler içinde en çok dikkati çeken isim Ferit Sakarya’dır. Adalet Ağaoğlu, romandaki Ferit Sakarya’yı sanayici tipi temsil etmek üzere seçtiğini beyan etmiştir (Naci, 2007, s. 433). Ülke çapında tanınmış bir iş adamı olan Ferit Sakarya, aldığı iyi eğitimin ardından varlıklı ve girişimci bir aileden gelmesinin de yardımıyla ülkenin ekonomik seyrine yön verecek sanayi yatırımlarını hayata geçirmeye başlamıştır. Fethi Naci, Üç Beş Kişi romanı üzerine yazdığı eleştiride, Ferit Sakarya’yı dönemin gerçekleriyle uyuşmayan, kusurlu bir tip olarak değerlendirmiştir (Naci, 2007, s. 433-443).

Romanda kişilik gelişimini ayrıntısıyla takip ettiğimiz Selmin Rifatzade, gelinen noktada düşkün kadın tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimliğini bilmediğimiz bir musluk tamircisinden olma Selmin’in romanda genç bir şarkıcı unvanıyla Eskişehir’e gelişiyle başlayan hikâyesinin Halit adındaki haydut bir tipin kapatması olarak tamamlanması önemlidir. Selmin’in annesi Neval Hanım, Osmanlı paşazadesi Behiç Fazıl’dan kalan bütün serveti pervasızca tüketmesi bakımından şüphesiz Selmin’in kaderi üzerinde etki sahibidir. Selmin’in ablası Belgin de onunla benzer bir kaderi paylaşmıştır.

Adalet Ağaoğlu’nun sıklıkla kullandığı sosyalist tipin Üç Beş Kişi’deki temsilcisi Ufuk’tur. Toplumcu ideolojiyi yaşamının merkezine alan Ufuk, bedensel ve zihinsel gelişime verdiği önemle dikkat çekmektedir. Romanda onu kişi isminin simgesel değeri bağlamında değerlendirebiliriz. Biliyoruz ki “ufuk” sözcüğü ilerici, sol ideolojiler için önemli bir çağırışım değerine sahiptir (Köroğlu, 2003, s. 82). Bunun yanında, romanın merkez kişisi olduğunu belirttiğimiz Kısmet’in “uzaktaki bekleyen”i olması bakımında Ufuk isminin yine simgesel bir anlam taşıdığı söylenebilir.

2.6.2.2.1. Ferit Sakarya

Emin Sakarya’nın oğludur. Kırk beş yaşındadır. Deniz ile evlidir. Bu evlilikten bir çocukları olmuştur. Çok yönlü ve çevresindekileri etkileme kabiliyeti

yüksek olan biridir. İyi bir eğitim görmüştür. Robert Kolej’de okumuştur. Kolejden sonra eğitimine üç yıl süreyle Paris’te devam etmiştir. Yirmi beş yaşında Paris’ten dönünce kendisini ülke çapında tanınan bir işadamı yapacak girişimlerin planını yapmaya başlamıştır. Eskişehir dışında geniş bir alan satın almayı ve burada temel sanayi ürünleri üretecek fabrikalar kurmayı planlamıştır. Bunun için babasından yardım istemiştir. Amacı, doğru girişimlerle yeni fabrikalar kurmak ve ülkeye en faydalı yatırımları yapmaktır:

“Biz ekonomik rantabilitesi yüksek yatırım alanları aramalı, bulmalıyız. Ne mi? Diyelim, istihdam meselesine çözüm getirecek bir yatırım. Bir kiremit, tuğla fabrikası. Harmanı değil, fabrikası. Bunun gibi bir beton direk, beton travers fabrikası. Bunlar, hammaddesi dışardan satın alınmayı gerektirmeyen, aynı zamanda da uzman işçilik istemeyen yatırımlar.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 266)

Ferit, sanayici bir işadamı olarak sürekli iş seyahatlerindedir. Farklı şehirlerde büyük iş ortaklıkları bulunmaktadır. Onun ortaklarından biri ablası Türkan Kaymazlı’dır. Ferit, işlerini genel olarak Ankara’dan idare etmektedir. Yeğenin kocası Orhan, onun en yakın yardımcısı olması bakımından dikkatimizi çekmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki, Ferit sürekli zenginleşme ve daha fazla kazanma hırsıyla hareket eden biri değildir. O, kültürel birikimi ve samimi dostluğuyla insanları etkileyen bir kişiliğe sahiptir. Konumu itibarıyla kendinden zayıf insanları küçük görmez, her kesimden insanla onların dilinde iletişim kurmasını bilir:

“Ferit’in Eskişehir’de ilkokul arkadaşı olmuş köylüye bile nasıl yakın durduğunu gördüm. Adam, dere kıyısına bir çardak kurmuş, ilkokul arkadaşı işte, o; karpuz satıyor. Biz de keklik avındayız. Ferit sora soruştura adamın kim olduğunu buldu. Bulur bulmaz hemen boynuna atıldı. Vay Hüseyin! Unuttun mu yahu, topla cam kırdığımız günü?” (Ağaoğlu, 2014e, s. 226)

Ferit, romanda eğitilmiş, kültürlü, girişken ve zengin biri olarak karşımıza çıkmaktadır. O kendi kültürünü, edebiyatını ve Türk klasik müziğini bilir; bunun yanında Batı kültürünü, edebiyatını ve klasik müziğini de bilir. Kısacası, zevk sahibidir. Romanda, Ankara’daki eski arkadaşlarıyla Azra’nın yeni evinde toplandıkları gece, orada bulunan herkesin Ferit’e adeta hayran olduğu görmekteyiz. O gece evde bulunan kişiler Azra, kocası Gündüz, Ülker, Asaf, Füsün, Jale ve kocası Sedat’tır.

Ferit’in kültürlü ve donanımlı kimliğinin yanında, bazı bohem alışkanlıklarını sürdüren biri olduğunu görüyoruz. O, arzularını yaşamaktan hiç çekinmez. Onun bu özelliği en çok yeğeni Murat’a zarar vermiştir. Ferit, yaklaşık on yıl önce İstanbul’da

bulunduğu bir gün, Murat’la olan ilişkisini bildiği halde, Selmin adındaki kadınla bir gecelik birliktelik yaşamıştır. “Muratçığı bu kadar yakıp kavuran kadın nasıl bir kadınmış bakalım?” (Ağaoğlu, 2014e, s. 276) düşüncesindeki Ferit, bu birlikteliği bile isteye yaşamıştır. Üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen, Ankara’daki eski arkadaşlarıyla olan buluşmanın ardından otele döndüğünde Selmin’in hayaliyle uykuya dalması, Ferit’in geçmişteki bu birlikteliğin/hazzın izlerini hâlâ taşıdığını göstermektedir. Ferit, uykudan abasının telefonuyla uyanmıştır. Ablası telefonda ona Kısmet’in evden kaçtığını haber vermiştir.

2.6.2.2.2. Selmin

Selmin, Neval Hanım’ın kızıdır. Murat Kaymazlı’nın tutkuyla aşık olduğu, uğruna ailesini ve ideallerini feda ettiği kişidir. Konak kültürü içinde büyümüş, müzik ve dans alanında Batılı bir eğitim almıştır. Düşkün bir kadın olmadan önce, kadın özgürlüğünü dile getiren şarkılarıyla ünlenmiştir. Öyle ki, bir dönem gazetelerde onunla ilgili haberler yapılmıştır. Ferda adındaki bir paşa torunuyla üç ay süren kısa bir evliliği olmuştur. Zaman içinde, ailesindeki çöküşün de etkisiyle, ününü kaybetmiş ve uyuşturucu bağımlısı bir hayat kadınına dönüşmüştür.

Selmin’in ün kazanmaya başladığı dönem, henüz on dokuz yaşında bir delikanlı olan Murat Kaymazlı ile tanıştığı Eskişehir turnesi günlerine rastlamaktadır. Selmin, bu dönemde kadın özgürlüğünü savunan bir şarkıcıdır ve İstanbul’dan Eskişehir’e gelmiştir. Burada Murat Kaymazlı’nın yazdığı bir şarkıyı çok beğenmiş ve bunu konserde seslendirmek istemiştir. Bu tanışmadan sonra, Murat ile Selmin Rifatzade arasında bir yakınlık başlamıştır. Murat, Selmin’in ardından İstanbul’a gidince ikisi arasındaki yakınlık, Murat’ın kendisine tutkuyla bağlandığı bir aşka dönüşmüştür. Bu dönemde, Selmin bir gazinoda çalışmaktadır ve Murat onun etrafında pervane olmaktadır.

Selmin ve Murat önceleri gizlice, daha sonra aleni bir şekilde gayri resmi ilişki yaşamıştır. Ancak aradan geçen zaman içinde Selmin’deki değişimler Murat gibi Anadolu’nun küçük bir kasabasından çıkma toy bir delikanlı için baş edilemez bir boyut kazanmıştır. Bu hususta ilk kırılma noktası, Selmin’in Ferit Sakarya’yla yaşadığı tek gecelik münasebettir. Burada Murat, Selmin’in kendisini aldatmasına değil, dayısının ihanetine içerlemiştir. Öte yandan, Selmin, bir zamanlar kendisinde umut ışığı gördüğü Murat’ı dışlamaya başlamıştır:

“– Özür dilerim, seni üzmem istemezdim Selmin.

– Özür dilerim, seni üzmem istemezdim Selmin’miş! Ne o öyle mıy mıy mıy? Asıl bu halin çileden çıkarıyor beni. Senin yanında kendimi herhangi bir kadın arkadaşımın, hattâ annemin, hattâ Belgin’in yanında olduğumdan daha korunaksız, güvencesiz duyuyorum. Çok zayıfsın Murat! Güçsüzsun!”
(Ağaoğlu, 2014e, s. 28)

Selmin, sekiz aydan beri Murat ile bağına tamamen koparmıştır. Büyük bir çöküşün neticesinde bir apartmanın zemin katında yaşamaya başlayan annesine maddî yardım etmeyi de bırakmıştır. Üstelik kendisi de eski ününü yitirmiştir. Maltepe barlarında tanıdığı Halit adlı bir uyuşturucu taciriyle ilişki kurmuştur. Uyuşturucu bağımlısı olmuş ve tam anlamıyla bir bataklığa saplanmıştır. Romanda onu son olarak Antep’teyken görmekteyiz. Burada Halit’in peşinden sürüklenmektedir. Artık ne olduğu belirsiz bir adı vardır: “Seli”

2.6.2.2.3. Belgin

Belgin, Neval Hanım’ın Behiç Fazıl Bey’den olma kızıdır. Annesiyle birlikte küçük bir dairede yaşamaktadır. Kırk yedi yaşında, düşkün bir kadındır. İçki ve uyuşturucu bağımlısıdır. Sait adında bir adamla ilişkisi vardır. Biri resmî, ikisi gayri resmi olmak üzere üç evlilik yapmıştır. İlk olarak on dokuz yaşında gebe kalmış, ancak çocuğu kürtaj yoluyla aldırıştır. Daha sonra, bir müteşebbisin Melih adındaki oğlundan iki kez gebe kalmış, bunları da aldırıştır. Bu sırada Melih’le evlenmiş, fakat bir süre sonra boşanmıştır. Bir oğlu vardır. Mahkeme Belgin’in yaşam tarzı nedeniyle çocuğun babasında kalmasına karar vermiştir. Çocuk babasının himayesinde büyümüştür. Belgin, arkadaşı Anuşka’ya oğlunun akıbetini şu şekilde anlatmıştır:

“Evet, o Anuşka, oğlum. Gazetede ki resim... Geçen ay İstanbul plakalı Mustang marka bir arabanın içinden dergiciklerini dağıtan çocuklara ateş etmiş. “Bütün komünistlerin kökünü kazıyacağım” diyerek... “Annesinin yaşama şekli oğlumuzun iyi yetişmesine müsait değildir hakim bey...” Tanıklar, belgeler, kanıtlar... Pek güzel yetiştirmişsiniz!”
(Ağaoğlu, 2014e, s. 199)

2.6.2.2.4. Neval Hanım

Belgin ve Selmin’in annesidir. Yaşlı bir kadındır. Belgin’le birlikte Osmanbey’in arka sokaklarında, bir apartmanın zemin katında yaşamaktadır. Gençliğinde bir Osmanlı paşazadesi olan Behiç Fazıl’la evlilik yapmış, bu sayede yıllarca varlıklı bir yaşam sürmüştür. Zamanla kocasından kalan miras erimiş, yoksul ve hor görülen biri haline gelmiştir.

Neval Hanım'ın ilk çocuğu Belgin, Behiç Fazıl'dan değildir. Evlendiklerinde zengin ve yaşlı bir adam olan Behiç Fazıl, bir süre sonra cinsel iktidarını yitirmiştir. Behiç Fazıl, bu dönemde gündüzleri köşkün bahçesiyle ilgilenmekte, akşamları ise Park Otel'in pastanesinde eski dostlarıyla buluşmaktadır. Neval Hanım, ikinci çocuğu Selmin'i, kocasıyla cinsi münasebetinin koptuğu bir dönemde eve gelen musluk tamircisiyle yaşadığı ilişki sonucu doğurmuştur:

“Musluk tamircisi, banyomdaki musluğu tamir ettiği zaman, ilk önce, ben yanına gidince yani, yana çekilmişti. Evvela böyle olmuştu; çekilmişti kıyıya; neglije durumdaydım evet, kendisi yana çekileyim derken bana süründü, istemedim... (...) Musluk tamircisi artık gelmez olduktan sonra da, yatağında hep musluk tamircisi... (...) Selmin, şaşılacak şey, karayağız musluk tamircisine rağmen, bir söğüt dalı gibi ince, bir Fransız kızının sütlü kahve kumrallığında.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 195-201)

Behiç Fazıl'ın ölümünden sonra, Neval Hanım iki kızıyla birlikte yaşamaya devam etmiştir. Kocasından kalan miras ve itibarla elde ettiği yaşam standardını bir süre daha sürdürmüştür. Neval Hanım, bu sıralar genç kızlarıyla birlikte Hilton Otel'deki davetlerde görülmektedir. Bir ara, içinde tabloların, eski kilimlerin, minyatürlerin, sedefli aynaların bulunduğu bir antikacı dükkânı açmıştır. Fakat buranın kira borcunu ödeyemez hale gelince dükkânı satmak zorunda kalmıştır. Son dönemde bir apartmanın iki oda bir holden oluşan zemin kat dairesinde yaşamaya başlamıştır. Evinde neredeyse yiyecek hiçbir şey yoktur. Üstelik iş göremez haldedir ve kendisine bakacak kimsesi de kalmamıştır. İki kızı da kötü yola düşmüştür.

2.6.2.2.5. Ufuk

Ufuk, Gürleyiklidir. Murat'ın, Kısmet'in, Kardelen'in ve Tahir'in arkadaşıdır. Otuzlu yaşlardadır. Romanda ailesi hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Yalnız onun yaşlı ve hasta olan annesini çok zaman önce kaybettiğini biliyoruz. Ona maddî ve manevî yönden destek sağlayan kimsesi yoktur. Tam anlamıyla kendi ayakları üzerinde durmaktadır. O, fedakar bir arkadaş, okumayı ve bedenini zinde tutmayı seven bir sosyalist, geçimini sağlamak için her türlü işte çalışan bir emekçidir:

“Ufuk da öyleydi. Garsonluk, duvarcılık, sinemalarda yer göstericilik, karpuzculuk... Artık ne olursa. Delice meliceydi ya, çok candan bir arkadaştı. Her işi yapar. Hiç yüksünmez. Elinden gelmeyen yok. Can almak hariç. Can alınacaksa kendi canını vermeyi yeğlerdi.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 99-100)

Ufuk, romandaki diğer kişilerle olan arkadaşlık bağlarını, anlatı zamanından yaklaşık on sene önce, Eskişehir'de bulunduğu sıralar kurmuştur. Örneğin Murat, Ufuk abisini akademi yıllarında tanımıştır. Kısmet, Ufuk'la olan gizli ilişkisini onun

kaldığı izbe evde yaşamıştır. Kardelen, Ufuk’un akademi yıllarında verdiği kitapları okumuştur.

Ufuk, yaklaşık yedi sene önce Eskişehir’den ayrılmıştır. Uzun bir süre İstanbul’da yaşamıştır. Burada bulunduğu sıralar iki kez Murat’a denk gelmiştir. Murat’ın eline bir adres sıkıştırmış, ondan Kısmet’in İstanbul’a gelmesi durumunda mutlaka kendisine haber vermesini istemiştir. Bir müddet sonra Murat, Kısmet’ten ertesi gün İstanbul’a geleceğini bildiren bir telgraf alınca, gece yarısı Ufuk’un verdiği adrese gitmiştir. Ancak gittiği adreste Ufuk’u bulamamıştır. Çünkü Ufuk, yedi ay evvel İstanbul’dan ayrılmıştır ve gittiği yerde başı belaya girmiştir. Ufuk’un başından geçen olay Kardelen’in ağzından şu şekilde aktarılmıştır:

“.... Tahir, “Ufuk diye bir arkadaşım vardı” demişti. “Epeydir İstanbul’daydı. Oradan Bursa’ya geçmiş. Bursa’da bir iş bulmuş da...”

Bunları biliyordum. Sonra? Sonra? Sonra, onun hiç düşünmediği bir şey olmuş. Daha dün kadar yakın bir zamanda... gece karanlığı... Üstüne gelenleri gerileteyim derken... en istemediği, hiç aklında olmayan bir şeyi... İki kişi birden çullanmış üstüne. O da itmiş. Birinin başı taşa...” (Ağaoğlu, 2014e, s. 105)

2.6.2.2.6. Halit

Halit, uyuşturucu taciri Kürşat Baba’nın adamıdır. Kaba saba, hoyrat ve sert görünümlü biridir. Selmin ile ilişkisi vardır. Selmin’i ailesiyle ve Murat’la olan bağını iyice kopardığı bir zamanda Maltepe barlarından birinde tanışmıştır. Selmin’e uyuşturucu temin eden kişidir. Zaten ilişkileri bu temel üzerine kurulmuştur. Çok fazla üzerinde durulan biri değildir. Romanda, son günlerde Selmin’le birlikte Antep’te bulundukları görülmektedir.

2.6.2.3. Karakter

Üç Beş Kişi romanı silah seslerinin, korkunun ve tedirgin bir atmosferin eşlik ettiği sokağa çıkma yaşağına doğru ilerleyen dar zaman diliminde karakterlerin geçmiş yaşanmışlıklarını, an’daki psikolojik durumunu ve gelecekle ilgili varoluş manevralarını anlatan bir kurguya sahiptir. Bu bağlamda romanda karakter sunumu yapılırken genişletme tekniğinin kullanıldığını, şimdiki zamanı yaşayan roman kişinin karakter gelişiminin geriye dönüşlerle anlatıldığını görüyoruz.

Romanda karakter gelişimini ayrıntılı bir şekilde takip ettiğimiz kişilerden biri Murat’tır. Murat, küçük bir taşra kenti olan Eskişehir’in köklü Kaymazlı Ailesi’ne mensup olması bakımından kendisine “ailenin geleceği” gözüyle bakılan

biridir. Varlıklı bir ailenin sunduğu imkânlar sayesinde iyi eğitim almıştır. Ailesi ve çevresi ondan erken yaşta kaybettiği babasının boşluğunu dolduracak sorumluluğu yüklenmesini beklemektedir. Bu açıdan “murat” sözcüğü etrafında onun isminin simgesel değer taşıdığını söyleyebiliriz. Ancak geline nokta, Selmin adlı şarkıcı kadının peşine takılıp İstanbul’a gitmesinin ardından onunla ilgili ümitlerin bir bir söndüğü görülmektedir. Murat’ın hikâyesinin nasıl sonlandığına romanın henüz birinci bölümünün sonunda tanık oluyoruz. Buna göre, Murat, Ufuk’u bulmak için gittiği Bostancı dolaylarında kendisini takip eden ideolojik yönelimli grup tarafından saldırıya uğramıştır.

Romanda taşralı köklü aile grubunun ilk kuşak üyeleri birer karakter kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Türkan Hanım ve Emin Sakarya bu grubu temsil eden kişilerdir. Diğer taraftan, bu grup içinden en çok ön planda olanı Türkan Kaymazlı’dır. Eskişehirli bir bey kızı ve bey karısı olan Türkan Hanım, geleneğin ve küçük taşra kentinin baskısı altında yaşayan mutsuz bir kadındır (Buttanrı, 2005, s. 62-64). Dul kaldığından bu yana aşksız ve neşesiz geçen onca senenin sonunda geline nokta aile apartmanında babası Emin Sakarya’nın bakımıyla meşguldür. Oldukça zengindir, ama şirketleri üzerinde tasarruf sahibi değildir. Alt katında kocası Orhan’la birlikte yaşayan Kısmet ve hizmetçisi Hacer onun en yakınındaki kişilerdir.

Romanın bir diğer karakteri Kardelen, karşıtlık motifi bağlamında köklü Kaymazlı ve Sakarya ailelerine mensup kişilerin karşısına yaşam sorumluluğunu erken yaşta almış biri olarak çıkarılmıştır. İsmi simgesel değerine bakacak olursak, kardelen karın altında yetişen bir çiçektir ve olumlu inatçılığı, iyimserliği sembolize etmektedir (Köroğlu, 2003, s. 82). Annesiz büyüyen Kardelen bir süre önce babasını da kaybetmiştir. En acısı da tanımadığı insanlar tarafından tecavüze uğramıştır. Özgür adındaki kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Geçmişte onun Murat’ı sevdiğini biliyoruz. Geline nokta ise Ferit’in sekreteridir ve Tahir ile evlenmenin hazırlığını yapmaktadır.

Deniz ve Orhan, romanda köklü aile grubunun gelini ile damadı sıfatıyla karşımıza çıkan karakterlerdir. Deniz, Ferit Sakarya’yla evlidir ve kocasından bağımsız kararlar alabilen biridir. Orhan ise, Kaymazlı Ailesi’nin mazbut ve merbut kızı Kısmet ile evlidir. Geçmişte Kısmet’in Ufuk ile yaşadığı gizli ilişkiyi bilen Orhan, herhangi bir dedikoduya sebebiyet vermemek için evliliğin ilk yılında çocuk sahibi olmamayı tercih etmiştir. Romanda, böyle bir tutum sergileyen Orhan’ın

karşısında, tecavüze uğradığını bilemediği halde Kardelen'e gönülden bağlı Tahir'in çıkarıldığını görüyoruz.

2.6.2.3.1. Murat

Eskişehirlidir. 1950 doğumludur. Türkan Kaymazlı'nın iki düşükten sonra dünyaya getirdiği tek erkek çocuğudur. Düşükler nedeniyle doğumu İstanbul'da özel bir klinikte gerçekleşmiştir. Otuz yaşındadır. Bekârdır. Kendisinden üç yaş büyük ablası vardır. On yaşlarındayken babasını kaybetmiştir. Eskişehir'de varlıklı bir aile ortamında yetişmiş, kolej ve akademi eğitimi almıştır. Müziğe ve beste yapmaya merakı vardır. Selmin Rifatzade'yle tanıştıktan sonra Murat'ın yaşamı büsbütün değişmiştir. Çevresinde neredeyse kimsesi kalmamıştır. İstanbul'da, bütün yakınlarından ve hatta Selmin'den ayrı bir yaşam sürmektedir. Zaten romanda, İstanbul'da, ablasından gelen telgrafın telaşıyla eski bir arkadaşının evini arayan Murat olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz onun geçmiş yaşamını bu arayış esnasındaki eskiye dair iç hesaplaşmaları sayesinde tanıma fırsatı buluyoruz.

Geçmişe dönecek olursak, Murat henüz on dokuz yaşında genç bir delikanlıyken Selmin Rifatzade Eskişehir'e gelmiştir. Selmin, o yıllarda, kadın özgürlüğünü dile getiren şarkılarıyla yeni yeni ünlenen bir sanatçıdır. Murat ise mandolin ve gitar çalmaya ve beste yapmaya merak salmıştır. Fakat çevresinde onun bu merakıyla alay edenler vardır. Bir müzik şöleni için ekibiyle birlikte şehre gelen Selmin Rifatzade onun bestelerinden biriyle ilgilenmiştir. Murat, yaptığı bir bestenin Selmin tarafından seslendirileceği için oldukça heyecanlıdır:

“Bizim kiremit-tuğladakiler benim şarkı bestelememle alay ediyorlarmış zaten. Kardelen söyledi. Eh ne yapalım. Hem benim ilk şarkım bu. Selmin Rifatzade seslendirecek. İlk şarkım... İlk defa burda, doğduğum yerde!.. Ne olur Ufuk Abi. İstanbullu sanatçılarımıza mahcup çıkmayalım. Kentimiz öyle bir müzik şöleni yaşasın ki!.. (Ağaoğlu, 2014e, s. 34)

Rifatzade, Murat'tan birkaç yaş büyüktür. Şölenden sonraki ilk sabah Murat Selmin'in kaldığı otel odasına gitmiş ve bu andan itibaren aralarında bir yakınlaşma başlamıştır. Bu yakınlaşma, Murat'ı Selmin'in peşinden İstanbul'a kadar sürüklemiştir. Murat, şuh bir kadın olmasına rağmen Selmin'e karşı marazî bir sevdaya tutulmuştur. Bu seveda, onu hem ailesinden hem arkadaş çevresinden hem de parlak bir gelecekte alıkoymuştur. Öyle ki, ikisi arasındaki ilişki uzun süre magazin tarafından da takip edilmiştir:

“Gazete kesikleri, bıraktıkları yerde: Eskişehir’in tanınmış Sakarya ve Kaymazlı ailelerinden, merhum Ahmet Kaymazlı’nın oğlu, değerli sanayicimiz Ferit Sakarya’nın yeğeni Murat Kaymazlı... Genç, yakışıklı aşık...Dayısının sunduğu bütün olanaklara sırt çevirerek...”

Taa on yıl öncesinden, yetmişlerden başlayıp öyle boy boy, renk renk: Fırtınalı aşk. Murat, uzatmalı sevgilisinden vazgeçemiyor.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 12)

Murat, o güne kadar gazete ve dergilerde Selmin’le ilgili ne kadar haber çıkmışsa hepsini biriktirmiştir. Aslında, Murat’ın geldiği noktadaki ruh haline baktığımızda, Selmin’le kurduğu çetrefil ilişkiden ve onu kaybetmenin üzüntüsünden ziyade benlik bütünlüğünü yakalayamamanın huzursuzluğunu yaşadığını görürüz. Bu huzursuzluğun iki önemli sebebi vardır. Biri, Ferit Sakarya’nın Selmin’le bir gecelik cinsî münasebet kurarak Murat’a ihanet etmesidir. Bu vaka ihanetten öte Murat’ın bütün hayatını bağladığı bir meseleye başkasının bir gecede el sürebilmesi anlamını taşımaktadır. Diğer, çocukluk günlerinde ablası Kısmet’in koynunda yaşadığı saadet anlarına duyduğu özlemdir:

“Çocukken, bazen Kısmet’in koynunda yattığı geceler, nasılsa kanında olağanın dışında bir devinim uç verir, her yanı ısınır, bu sıcaklığın ablasına doğru akıp gittiğini sanır, minicik ellerini onun bağrına sokar, Kısmet de kardeşine daha sıkı sarılır, öylece uyurlardı.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 56)

“Kısmet benim tanıdığım ilk kadındı. Onu başka hiçbir erkeğe bırakmak istemezdim. Onun sahibi bendim. Çok çaresizdim.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 41)

Murat, çocukluk günlerinde yüksekçe bir yerde elindeki kuklalarla arkadaşlarına hikâyeler anlattığı günden Selmin’in ardına takılıp herkesten uzaklaştığı zamana kadar peşini bırakmayan “Hayalci Murat” yakıştırmasının ezikliğini bir türlü aşamamıştır. İlk gençlik yıllarında, Ufuk dışında herkes, onun müzikle ve besteyle uğraşmasını küçümsemiştir. Akademiden arkadaşı Metin, “Gençliğini herkesin olabilecek bir kadın için harcıyorsun. Gençlik daha yüce bir amaç için, toplum için kullanmalı bütün gücünü.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 22-23) diyerek onun toplumcu ideolojiye bir türlü uyum sağlayamamasını eleştirmiştir. Ne var ki, Murat müzikte de Selmin’le olan ilişkisinde de aradığını bulamamıştır.

Romanda Murat, böyle bir geçmişin ezikliğiyle yürürken karşımıza çıkmaktadır. Selmin’le görüşmeyeli sekiz aydan fazla olmuştur. Kendisi bu sırada evini değiştirmiş ve bütün eşyalarını satmıştır. Gazetelerden kestiği Selmin Rifatzade kupürleri boş evin bir köşesinde yığılı durmaktadır. Yanına yalnızca, ablasının gönderdiği telgraf ile son dönemde durmadan çizip boyadığı karçiçeklerinden birinin resmini almış ve yola koyulmuştur. Gelen telgrafta, “Yanına geliyorum. Sabah

Haydarpaşa’da olurum. Çok özledim. Kısmet.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 13) yazılıdır. Murat telgrafi alır almaz, bir yıldan fazla bir zaman önce kendisine “Kısmet ne zaman buraya gelirse benim de o an haberim olsun” (Ağaoğlu, 2014e, s. 17) diyen Ufuk’un kaldığı evin yolunu tutmuştur. Bu, Ufuk’un kaldığı Bostancı’daki eve onun ilk gidişidir. Aklında ertesi sabah Haydarpaşa’ya Kısmet’i karşılamaya Ufuk’la birlikte gitme düşüncesi vardır. Gece vaktidir. Kılavuzu elindeki adrestir. Sokağa çıkma yasağı vaktinin yaklaşması nedeniyle acele etmek zorundadır.

Murat’ın hızlı adımlarla Ufuk’a gittiği anda yanında taşıdığı karçiçeği resmi önemli bir ayrıntıdır. Bu ayrıntı, Selmin’in son dönemde iyice düşkün bir kadın olduğunu da hesaba katarsak, onun Selmin’e olan tutkusunda bir kırılma yaşadığına işaret etmektedir. Öyle ki, Murat Rifatzade’yle ilgili gazete kupürlerini boş evde unutmuştur, ama bu karçiçeği resmini yanına almıştır. Yıllar önce Eskişehir’de, kendisine âşık olduğunu öğrendiği Kardelen, Selmin’le ilişkisinde her yönüyle mağlup olan Murat’ın son dönemde yaşadığı bir pişmanlık olarak düşünülebilir:

“Son on ayı içinde sürekli karçiçeklerinin resmini çiziyordu. İşte bu da bir karçiçeğinin ak pak petali. Daha belirgin bir aklık içinde uçuşuyor gibiydi. Bir takıntı: Aylarca çizdim, boyadım. Hep karçiçekleri. Karlar, buzlu sular arasında açarlardı. Ben yalnız o çiçekleri boyarken ısınırdım.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 14-15)

Murat, elindeki adrese vardığında, orada Ufuk adında birinin bulunmadığını, sekiz aydır başka bir ailenin oturduğunu öğrenmiştir. Öte yandan, birtakım adamlar tarafından takip edildiğini hissetmektedir. Biraz sonra, gittiği adresten eli boş şekilde geri dönüp yürürken beynine isabet eden bir kurşunla yere yığılmıştır. Murat’ın hikâyesi tam da burada bitmiştir. Yıl 1980’dir. Haziran ayının uzun gecelerinden biridir. Selmin’in peşinde geçen bir ömre karşın Murat’ın üzerinde sadece bir telgraf ve karçiçeği resmi vardır.

2.6.2.3.2. Türkan Kaymazlı

Türkan Hanım, Emin Sakarya’nın kızıdır. Ailesinin bol toprak ve sürü sahibi olması nedeniyle, Eskişehir’in Seyitgazi, Gürleyik gibi yörelerinde toprağa dayalı bir yaşam ve göçerlik kültürü içinde büyümüştür. Babasının karşı durmasına rağmen Ahmet Kaymazlı ile evlenince küçük de olsa bir kent yaşamının içine girmiştir. Kaymazlı’nın Eskişehir’deki önemli teşebbüsleri sayesinde aile hızla zenginleşmiştir. Küçük kentte herkesin imrendiği büyük bir aile olmuşlardır. Kocasının erken

ölümünden sonra, ailenin sorumluluğu Türkan Hanım’a kalmıştır. O bu ölümden sonra hiç evlenmemiş, yıllarca dul bir kadın olarak yaşamıştır:

“Kismet, annesinin kocaman yatağının üstünde o kadar yalnız, ansızın o kadar da yorgun bir yüzle durduğunu görünce, aklından geçenlerden utanıyor. Yumuşacık uzanıp donunu veriyor: Nerdeyse yirmi yıldır, erkeksiz, aşksız...” (Ağaoğlu, 2014e, s. 134)

Türkan Hanım, romanda, yaşlı ama diri bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaymazlı apartmanında yaşamaktadır. Alt dairede oturan kızı onun en önemli yardımcısıdır. Bunun yanında, Hacer adında bir hizmetçisi vardır. Evin bir köşesinde ise hasta yatağında Emin Efendi durmaktadır. Türkan Hanım, babasının bakımını üstlenmiştir. O, varlıklı bir yaşamı olsa da, çok defa İstanbul’a hatta Avrupa’ya gitme fırsatı bulsa da bu apartman dairesinde sıradan bir ev kadını gibi yaşam sürmektedir. Öyle ki, romanda onun sık sık örgü ördüğü ve hasta babasına baktığı görülmektedir:

“Yün yumağı almış, sarıyor. Şişleri yumağa geçiriyor. Hastanın yanına gidiyor: Örtüleri kırışmış yine. Düzeltmeye kalksam uyanabilir... Hazır biraz dalmışken... Nerede gazete? Bugün ona bile bakamadım.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 153)

Türkan Hanım’ın en büyük tasası, oğlu Murat’tır. Murat, şarkıcı Selmin’in peşine takılıp İstanbul’a yerleşmiştir. Türkan Hanım, bir ara oğlunu o kadınla evlendirmeye niyetlenmiştir, ama İstanbul’a gidip Rifatzade ailesinin gerçek yüzünü görünce bu kararından vazgeçmiştir. İstanbul’daki tatsız tanışma olayından sonra oğlu Murat’a çok kırılmış, hatta o günden sonra oğluyla iletişimini koparmıştır.

2.6.2.3.3. Emin Sakarya

Romadaki en yaşlı kişilerden biridir. Kızı Türkan Kaymazlı’nın evinde bakıma muhtaç bir şekilde yaşamaktadır. Türkan’ın dışında, Ferit Sakarya adında bir oğlu vardır. Ferit Sakarya ülkenin tanınmış sanayicilerinden biri olarak Ankara’da bulunduğu için Emin Efendi’nin bakımıyla Türkan ilgilenmektedir. Emin Efendi, vücudunu kontrol etmekten yoksundur. Son günlerde akıl sağlığını iyice yitirmeye başlamıştır. Bakıldığı yatakta, çevresinde olup bitenlere ilgisiz bir şekilde Kur’an ayetleri mırıldanmakta ve dua etmektedir. Aslına bakılırsa, Emin Efendi geçmiş yaşamında dinî hassasiyetleri olan biri değildir. Öyle ki, cuma namazlarına giden damadıyla çok defa alay etmiş, onunla tartışmıştır. Kızı Türkan bu durumu romanda şu şekilde anlatmaktadır:

“Nereden çıkardığı belirsiz bu sureler, ayetler hele... Tövbe, tövbe... Hani iyiliğinde hacılığa, hocalığa bir merakı olsaydı, neyse. Acaba pişmanlık mı duyuyor. Damadının cuma namazlarına gidişine, köylüye dinden Allah’tan dem vuruşuna nasıl öfkelenirdi: Allah kim, sen kim? Sen Allah’a inanıyorsan ben inanmıyorum!..” (Ağaoğlu, 2014e, s. 144)

Emin Efendi, uyumsuz bir kişidir. Yaşamı boyunca ailesiyle, çevresiyle ve özellikle de kent kültürüyle didişip durmuştur. Onun bütün isteği toprakla, çiftlikle ve arılarla meşgul bir yaşam sürmektir. O, kentin boğuculuğuna ve siyasetin ikiye bölünmüşlüğüne tahammül edememektedir. Bu yüzden, en çok da damadı Ahmet Kaymazlı’yla ve oğlu Ferit Sakarya’yla sorunlar yaşamıştır. Ömrü boyunca beden gücüne dayalı bir hayatın peşinde olmuştur. Sürülerin yayıldığı ovalarda gezinmekten, at üstünde yolları arşınlamaktan, arılarla ilgilenmekten haz duymaktadır. Bir ara milletvekilliği yapsa da meclisteki vekillerle bile geçinememiştir. Onda doğuştan gelen bir küsmeye huyu vardır. Öyle ki, gençliğinde sürüsü orada telef oldu diye Büyük Yayla’ya bile küsmüş ve başka bir yere göçmüştür. Ömrünün son demlerinde beden gücünden mahrum kalınca Eskişehir’de Türkan Hanım’ın evine yerleşmiştir.

2.6.2.3.4. Deniz

Ferit’in karısıdır. Eğitilidir. Yaratıcı bir kadındır. Zeynep adındaki kızının bakımıyla ilgilenmektedir. Bunun yanında eski seramik ve çini desenlerini yeniden gün yüzüne çıkarmaya çalışmaktadır. Deniz bunu kendisine bir uğraşı olarak edinmiştir. Kocası bu konuda ona istediği olanakları sağlamıştır. Öyle ki Deniz’in çabası sonuç vermiştir. Kütahya çinilerini yeniden canlandırılmış, istediği renkleri ve desenleri elde etmeyi başarmıştır (Ağaoğlu, 2014e, s. 149).

2.6.2.3.5. Orhan

Kısmet’in kocasıdır. Kaymazlı ailesiyle uzaktan akrabadır. Ferit Sakarya’nın yanında çalışmaktadır. İşi nedeniyle bazı geceler evine gelememektedir. Para odaklı bir yaşamı vardır. Kısmet’le alelacele evlenmiştir. Kısmet’in başka bir erkekle gizli münasebeti olduğunu bilerek evlenmiştir. Bu evlilikten doğan çocuğunu, içkili araç kullanması nedeniyle yaşanan bir trafik kazasında kaybetmiştir. Kısmet’le olan evliliği aile saadetinden yoksundur.

2.6.2.3.6. Kardelen

Kardelen, göçmen bir ailenin çocuğudur. Kısmet’in en yakın arkadaşıdır. Kız Meslek Lisesinde okumuştur. Annesiz büyümüştür. Babası Cer Atölyesi’nde çalışan

bir işçiye sakat kalmıştır. Özgür adında bir erkek kardeşi vardır. Annesinin yokluğunda babasının ve erkek kardeşinin bakımını üstlenmiştir. Daha sonra babası da vefat edince Özgür'ün sorumluluğu tümüyle Kardelen'e kalmıştır. Kardelen, çeşitli işlerde çalışarak evin geçimini sağlamıştır. Son dönemde onun Ferit'in fabrikasında sekreter olarak çalıştığını görmekteyiz.

Kardelen, romanda yaşamın pek çok zorluğunu tek başına göğüslemek zorunda kalması yönünden dikkat çeken bir karakterdir. Ailevi sorunların ve maddi durumunun yanında sevdiği adama kavuşamaması ve tanımadığı insanlar tarafından tecavüze uğraması bakımından üzerinde durulması gereken biridir. O, geçmişin bütün çirkin anılarını silmek istemektedir. Yakın zamanda Tahir adında bir adamla tanışmıştır. Onunla evlenmek için hazırlık yapmaktadır. Fakat geçmişteki acı yaşantılar peşini bir türlü bırakmamaktadır. Kardeşiyle arasında yaşanan şu sahne bu durumu açık şekilde gözler önüne sermektedir:

“Özgür, sedirin üstündeki ak köpük yığına bakıyor. Ablasının gelinliği pis bir şeymişçesine yüzünü buruşturuyor:

“El değmiş şeylerini bu mu örtecek, o adam mı?” diyor.

Sonra olduğu yere kusuyor.

Kardelen, ilk ve son düşmanlarının, bacaklarını zorla açanlar, bunu onlara yaptıranlar olduğunu sanırdı.” (Ağaoğlu, 2014e, s. 115)

Kardelen'in yaşamı üzerinde iki kişinin önemli etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Bunlardan biri Kısmet, diğeri Ufuk'tur. Kısmet, Kardelen'in en yakın arkadaşı ve sırdaşı olması bakımından önemlidir. Ufuk ise onun kitap okumasını ve ideolojik yönden donanım kazanmasını sağlamıştır. Kardelen, Ufuk'la olan arkadaşlığı yüzünden birkaç kez tutukevine bile girmiştir.

2.6.2.3.7. Özgür

Kardelen'in erkek kardeşidir. Anne ve babasını kaybettiği için ablasıyla beraber yaşamaktadır. Romanda üzerinde az durulan bir karakterdir. Eserde sadece evliliğe hazırlanan Kardelen'in ev yaşamı aktarılırken karşımıza çıkmaktadır. Haylaz biridir. Okumaya merakı yoktur. Üniversiteye giriş sınavını kazanamamıştır. Bir işe girip çalışma konusunda da isteksizdir. Onun arkadaşlarıyla bir olup açık hava sinemasına ve kahveye takılması, eve geç vakitlerde sarhoş bir vaziyette gelmesi gibi huyları birlikte yaşadığı ablasını endişeye sevk etmektedir. Çünkü sokağa çıkma yasağı vardır; arkadaşı gibi, Özgür'ün de kör bir kurşuna kurban gitmesinden

korkmaktadır. Kardelen, kardeşine Tahir'in çalıştığı fabrikanın ambalajlama bölümünde işe başlamasını önermiştir. Özgür bu öneriyi “Olur.” diyerek kabul etmiştir.

2.6.2.3.8. Tahir

Eskişehirlidir. Yalnız yaşamaktadır. Ailesini pancar dönüşü geçirdikleri kazada kaybetmiştir. Fabrika işçisidir. Fabrikanın servisinde tanıdığı Kardelen ile evliliğe hazırlanmaktadır. Eğitimli biri değildir. Fakat öğretici kitapları ve şiir okumayı sevmektedir. Kendi deyişiyle, yabanlığını kitap okuyarak örtbas etmeye çalışmaktadır (Ağaoğlu, 2014e, s. 98).

2.6.2.4. Yardımcı Kişiler

Romanda Emin Sakarya'nın kardeşleri İclal ve Galip; Türkan Hanım'ın komşuları ile hizmetçisi Hacer; İstanbul'da uyuşturucu ticareti yapan Kürşat Baba; Murat'ı Bostancı taraflarında takip ederek linç eden kimliği belirsiz grup; Ankara'da Ferit Sakarya'nın da içinde bulunduğu ortamda toplu bir görüntü veren Azra, onun kocası Gündüz, Ülker, Asaf, Füsün, Jale ve onun kocası Sedat yardımcı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6.2.5. Kurgusal Kişi

Üç Beş Kişi romanında anlatı zamanı içinde var olmayan ama geriye dönüşlerle anımsanan Ahmet Kaymazlı kurgusal kişi başlığı altında değerlendirilebilir. Eserde onun hakkındaki bilgileri diğer roman kişilerinin hafızasındaki görüntüler sayesinde öğreniyoruz. Girişimciliği ve Menderes'e olan tutkusuyla dikkat çeken Ahmet Kaymazlı romanda hatırlanmış kişi olarak sunulmuştur.

2.6.2.5.1. Ahmet Kaymazlı

Ahmet Kaymazlı, Eskişehirlidir. Lise mezunudur. İclal adında bir kız kardeşi ve Galip adında bir erkek kardeşi vardır. Eskişehir'in köklü Sakarya ailesinden Türkan ile evlenmiştir. Bu evlilikten Kısmet ve Murat adında iki çocuğu olmuştur. O, romanda varlıklı ve çalışkan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskişehir'e ilk tuğla fırınıni o kurmuş, otel ve sinema yaptırmıştır. Fakat emeklerinin meyvesini toplayamadan genç yaşta vefat etmiştir. Adnan Menderes'e aşırı derecede bağlıdır. Ceketinin yakasında parti rozeti takılıdır. Romanda Ahmet Kaymazlı'nın tuğla fırınından dönerken yol üzerinde aniden rahatsızlanıp ölmesi, “Dayanamazdı, taptığı

adamin, başbakanın, Kütahya’da çalılar arasında, tavşanlar gibi yakalanışına dayanamazdı... Dayanamadı da zaten...” (Ağaoğlu, 2014e, s. 66) sözleriyle ondaki Menderes sevdasına bağlanmıştır.

2.7. RUH ÜŞÜMESİ

2.7.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Ruh Üşümesi, Adalet Ağaoğlu’nun yedinci romanı olarak 1991 yılında yayımlanmıştır. Yazarın hacim yönünden en küçük romanıdır. Roman numaralarla birbirinden ayrılmış “Karşılaşma”, “Tınılar”, “Dokunuşlar”, “Gezintiler”, “Geçiş”, “Deniz Mağaralarında Uğultular”, “Çapraz Dalışlar”, “Ayrılış ya da Buluşma”, “Epilog Incompiuta” başlıklarını taşıyan dokuz bölümden oluşmaktadır.

Oda-roman olarak nitelenen eser edebiyatımızın ilk erotik romanı olma unvanını taşımaktadır. Adalet Ağaoğlu, bu eserin “bir bakışta vuruluş” gibi romantik bir aşka duyulan özlemin sonucunda ortaya çıktığını dile getirmektedir (Andaç, 2000, s. 80). Eserde, bir lokantada aynı masada buluşan kadın ve adamın kurguladığı ortak hayali tasarımlar anlatılmaktadır (Eronat, 2010, s. 238). Bu tasarımlar, geçmişte farklı zaman ve mekânlarda yaşanmış başka birlikteliklerle iç içe geçen hayalî bir cinsel sürece dönüşmüştür.

Adalet Ağaoğlu, romanda cinsellik bağlamında ele alınan kadın ve adamın birlikteliğini “bir’leşmek” değil “herkesleşmekten kaçınmak” olarak ifade etmiştir (Andaç, 2000, 81). Öte yandan, Ruh Üşümesi romanında kadın ve erkeğin yaşadıkları üzerinden bütün insanlığı ilgilendiren iletişimsizlik ve yabancılaşma duyguları işlenmiştir (Dikmen, 2008, s. 54).

2.7.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Ruh Üşümesi romanı, cinselliği konunun merkezine alması bakımından Adalet Ağaoğlu’nun romanları arasında farklı bir yere sahiptir. Eser herhangi bir kişi veya yer ismi içermemesi yönüyle dikkat çekmektedir. Metindeki kişiler büyük oranda hâkim anlatıcı tarafından sunulmuştur. Romanda gösterilen çiftlerin sayısı, evli olup olmadıkları, bir önceki çiftin devamı veya farklı bir versiyonu olup olmadıkları önemli değildir; önemli olan lokantadaki çiftin simgelediği bir suretle belirip yerini bir başka çifte bırakıncaya kadar imgelediği mesaj bütünlüğüdür (Eronat, 2010, s. 243). Bu bağlamda, romanda birtakım değer yargıları, toplumsal baskı, savaş, yerküre çekirdeğinin soğuması ve dünyanın felakete sürüklenişi gibi dış

etkenlerin insan üzerinde yarattığı gerilimin cinsel yaşam alanına sirayet edişine tanık oluruz. Dolayısıyla art zamandaki kadın erkek ilişkileri hâlihazırda lokantada oturmakta olan kadın ve erkeğin de birer sorunudur. Bu sorun, belki de bilinçdışı bir süreç olarak hayalî sevişmeyle aşılmaya çalışılmıştır.

2.7.2.1. Merkez Kişi

Romanın merkez kişisi, hâlihazırda bir lokantada buluşan ve düşsel alanda yekvücut olan “kadın ve adam”dır. İnceliklerle donanmış kadın ve adam hiçbir dış unsurun bölemediği ve parçalayamadığı başarılı bir birlikteliği gerçekleştirmiştir (Topaloğlu, 2012, s. 192). Romanda, “... evet çene çukuru insanda onu öpme duygusu uyandırıyor” örneğinde olduğu gibi, fizikî görünüşteki küçük detaylar yaşanan hayalî sevişmeye hareket kazandıran unsur olarak dikkat çekmektedir. Yine salonda arka planda çalan klasik müzik parçaları sevişme durumunun fonunu oluşturmuştur.

2.7.2.1.1. Kadın ve Adam

Ruh Üşümesi romanının merkezinde iki karakter vardır: Kadın ve Adam. Bu iki kişi, öğle sonrasına ait bir vakitte lokantada karşılaşmışlardır. Aylardan ekimdir. Lokanta camekânlıdır ve salonu ayakta tutan kolonlar vardır. Kadın, kolon ile camekân arasında bir masaya oturup bademli tavuk sipariş etmiştir. Bu esnada, adam, salonda boş masa bulunmadığı için, kadının masasına oturmuştur. Arka fonda Chopin’den, Dede Efendi’den, Haydn’den besteler çalmaktadır. Roman, kadın ile adamın karşılıklı oturduğu böyle bir an’da yaşanan hayalî sevişmeyi konu edinmektedir.

Romanda kadın ve adamın kimliği, kişiliği, eğitim durumu ve kültürel donanımı hakkında verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Romandaki bilgilere göre kadın, adama kıyasla biraz yaşlıdır. Tavırları onun eğitilmiş biri olduğunu göstermektedir. Masasının altında bavulu vardır (Ağaoğlu, 2014f, s. 23). Muhtemelen şehre dışarıdan gelmiş bir yolcudur, ancak şehir dışına gitmek üzere de olabilir. Çenesinin hemen üstünde bir çukur vardır. Bu çukur, adam için oldukça davetkâr bir özellik taşımaktadır. Adam da o şehirde bir yolcudur. Adamın olgun ve soğukkanlı biri olduğu söylenebilir. Kaçamak bakışlarla, karşısındaki kadını izlemektedir. Kadın, bademli tavuğun acı tadı nedeniyle yemeği yarıda bırakıp martini içmeye koyulmuştur. Adam ise menüden tercih yapmakla meşguldür. Bir

yandan da martininin zeytinlerini yemektedir. Onun zeytin yiyişi, kadında birtakım cinsel çağrışımlar yapmıştır. Böylece ikisi arasında hayalî bir sevişme başlamıştır. Bu hayali sevişme lokantanın sınırlarını aşmış ve bir otel odasına kadar uzanmıştır:

“Kadın, odanın kapısını açıyor; giriyorlar.

Kapıyı adam kapatıyor. (...)

Tertemiz perdeler. Üstlerinde en küçük bir yağmur lekesi, tek sigara yanığı bulunmaması ona beklediğinden öte bir rahatlama duygusu veriyor.

Belki de adamın verdiği bir rahatlık bu. Çünkü o da ardından birkaç adım atmış, keşke daha uygun bir zamanda karşılaşılsaydık, hay Allah, dememiş olması bir yana, şu ân ensesine ılık bir esintiye benzer öpücükler kondurmaktadır. Sesi de nefesi gibi ılık bir esinti. (...)

Biliyor musunuz, aynı yerdeyiz.

Kadın, öpüşleri arasında adamın böyle bir şey fısıldadığını iştir gibi oluyor, gözlerini usulca kapatıyor. Ekim ışığı üstünde aynı duyguyu paylaşıyor olmalarını yeterince sevindirici bulduğundan belki, aynı otelde oda ayırtmış olmaları üstüne herhangi bir söz söylememeyi seçiyor.” (Ağaoğlu, 2014f, s. 53-54)

Romanda lokantada tesadüfen aynı masada bulunan kadın ile adam arasında zoraki konuşmaların dışında ciddi bir diyalog kurulmadığı görülmektedir. Ruh Üşümesi, genel eğilime uygun olarak iki ayrı zaman düzlemi üzerinde inşa edilmiştir: hâlihazır (ân) ve artzaman (Topaloglu, 2012, s. 191). Ân’daki somut görüntü lokantada klasik müziğin eşlik ettiği bir öğle yemeğidir. Metnin sonuna gelindiğinde adam oldukça gösterişsiz bir şekilde masadan kalmış ve kadına veda ederek yola koyulmuştur. Fakat yukarıdaki alıntıda geçen “... aynı otelde oda ayırtmış olmaları üstüne herhangi bir şey söylememeyi seçiyor.” cümlesi göstermektedir ki, iki karakter günün ilerleyen saatlerinde otelde yeniden karşılaşmış ve böylece tesadüfî bir öğle yemeği esnasında hayalî düzlemde tasarlanan birliktelik mekânın değişimiyle sahiden gerçekleşme imkânı bulmuştur. Denizkestanesi, kendini suyun yumuşak hareketlerine bırakmıştır.

2.7.2.2. Tip

Ruh Üşümesi’nde karşımıza çıkan kişiler herhangi bir tipin özellikleriyle donatılmamıştır. Roman kişileri en genel anlamda kadın ve erkek cinsini simgeleyecek düzeyde gösterilmiştir. Dolayısıyla romanda tip boyutuyla gösterilen bir şahıs yoktur.

2.7.2.3. Karakter

Lokantada buluşan kadın ve adamın dışında, art zaman düzlemindeki diğer kadın ve adamlar karakter boyutuyla değerlendirilebilir. Art zaman düzleminde karşımıza çıkan kişiler “kadın” ile “adam” arasında yaşanan hayalî münasebeti daha anlamlı, daha omurgalı kılmak üzere tasarlanmıştır, diyebiliriz. Bu ilişkilerde yer alan zaman, mekân ve şahıs unsurları romandaki ana kurgudan büyük ölçüde bağımsızdır. Birbirinden bağımsız bu olay halkaları arasındaki geçişler lokanta salonunda çalan müzik parçaları vasıtasıyla sağlanmıştır. Aşağıdaki alıntı, bu durumu açık bir şekilde örneklemektedir:

“Bir masal gibi sevgilim, yılları yıllar sonra güzel bir otel odası daha olabilir; fakat içinde sen bulunmalısın, donuk gümüş rengi gövdesiyle tarihe saplanmış hançerine hayran bir uzay bilgini değil!

Chopin’in prelüdü gerilemiş, sultaniyegah burnunun ucunu göstermiş olabilir ama, usta parmakların dokunuşlarıyla Satie’den bir piyano parçası neşeli, cesur adımlarla ilerlemektedir.” (Ağaoğlu, 2014f, s. 39)

Romanda farklı zaman ve mekânda karşımıza çıkan bazı kişilerle merkezdeki iki ana karakter arasında bir ilinti söz konusudur. Bir ilişki hangi zaman diliminde, hangi mekânda ve kimler arasında kurulursa kurulsun ilişkinin öznesi her zaman bir kadın ve bir erkektir. Bu nedenle, romanda karakterler arasında organik bir bağ yokmuş gibi görünse de, zaman zaman bu kişilerin merkezdeki kadın veya adamlarla özdeşlik taşıdığı izlenimi verilmiştir. Örneğin, art zamanda gösterilen kül rengi bulutlar nedeniyle otel odasına taşınan birlikteliğin öznesi durumundaki genç kız ve uzak ülkelerin birinde uzay bilginiyle birlikte olan kadın ile lokantadaki “kadın” arasında bir aynılık olduğu rahatlıkla söylenebilir.

2.7.2.3.1. Diğer Kadın ve Adam’lar

Romanda, merkezdeki iki karakterin dışında, art zaman düzleminde başka kadın-erkek ilişkileri de verilmiştir. Toplumun değişik kültür katmanlarına mensup çiftlerin etrafında gelişen bu ilişkiler çeşitli etkenler yüzünden sevişememeyi göstermesi bakımından ân’daki görüntüyle karşıt yapıdadır (Topaloglu, 2012, s. 191).

Art zaman düzleminde gösterilen kadın-erkek ilişkileri şunlardır: Mimarlık hocası ile genç kızın mezecinin önündeki buluşmayla başlayan ilişkisi; delikanlı ile genç kızın yeşil bir yamaçta başlayıp külrengi bulutlar yüzünden otel odasında devam eden birlikteliği; uzak ülkelerin birinde, uluslararası bir toplantıda tanışan uzay bilgini ile

kadın arasındaki ilişki; köy kahvesinin üstündeki pansiyonda, kahve ahalisinin benzer durumlara karşı aldığı tavra rağmen evli çift arasında gelişen ilişki; kızları hapiste olan adam ve kadının ilişkisi, karların üzerinde birlikte olan kadınla adamın ilişkisi, çok sayıda ölüm görmüş savaş muhabiri adamla kadın arasındaki ilişki, evine misafir kabul eden kadın ve adamın ilişkisi ve saire.

2.7.2.4. Yardımcı Kişiler

Ruh üşümesinin dar şahıs kadrosu içinde yardımcı kişi olarak en çok dikkati çeken lokantadaki garson/garsonlardır. Bunun yanında, romanda kim olduklarına dair herhangi bir ayrıntıya yer verilme de lokantayı dolduran gazeteci, reklamcı, iş adamı, yayıncı gibi farklı meslek grubundan kişiler de yardımcı kişi olarak ele alınabilir. Öte yandan, art zamandaki kadın erkek ilişkilerinde karşımıza çıkan kahve ahalisi, demir parmaklıklar ardındaki tutuklu kız ve uzak ülkede yapma uydularla ilgili toplantıya katılan iletişimci, pazarlamacı, arsa spekülâtörü gibi kişiler de yardımcı kişi konumundadır.

2.8. ROMANTİK BİR VİYANA YAZI

2.8.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Romantik Bir Viyana Yazı, yazarın sekizinci romanı olarak 1993 yılında yayımlanmıştır. Roman numaralarla birbirinden ayrılmış “Anahtar Deliği”, “Süpürge Çöpü”, “Tarih Dersleri”, “Hayatın Kumarı”, “Geçmişin Kokusu”, “Rüzgarın Nişanlısı”, “Öte/Yan” başlıklarını taşıyan yedi bölümden oluşmuştur. Adalet Ağaoğlu’nun “Stres olmanın sonucu tik’e yakalanmanın romanı. Tik’li roman: Roman-tik.” (Ağaoğlu, 2018a, s. 140) şeklinde nitelediği bu eser, metinde anlatılan kişi, yer, tarih ve coğrafyaların gerçekte ilişkili olduğunu söyleyen bir ön uyarı ile başlamaktadır.

Romantik Bir Viyana Yazı’nda “kurgu olaylar örgüsüne ait dış hareketli bir kurgu olmasından ziyade, anlatımın cereyan ettiği anlatı boyutunun, yani romanın yapısını da ilgilendiren, romanın yapısını devinim ve dönüşümlere tabi tutan, metnin kendisini tasarlamaya yönelik iç hareketli bir romandır” (Neumann, 2003, s. 96). Romanın birinci ve ikinci bölümünde, Londra’daki Hyde Park’ta bulunan “yazar” kişinin yanılısma halinde gördüğü kruvaze ceketli adamın izini sürmek üzere Viyana’ya gittiğini görürüz. Bunu takip eden üçüncü bölüm, çeşitli okullarda görev yapan Kamil Kaya’nın ders içi görüntülerini içeren bir ara metin özelliği

taşımaktadır. Dördüncü bölümde yeniden karşımıza çıkan “yazar” kişisi, Kamil Kaya’nın Viyana’da yaşayan bir öğrencisiyle tanışır ve kruvaze ceketli hayale ait önemli ipuçları elde etmiş olur.

Beşinci bölüm, yazar ve Dr. Asaf’ın tanışmasından birkaç gün önce ortadan kaybolan Kamil Kaya’nın Viyana’da neler yaşadığını anlatmaktadır. Son iki bölümde, “yazar” kişisi, tarih öğretmeni Kamil Kaya üzerine kurgulanan Romantik Bir Viyana Yazı metninin asıl yaratıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Adalet Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı romanını, Kamil Kaya’nın izini süren kişinin yazarlaşma süreci olarak değerlendirmektedir (Andaç, 2004, s. 84). Roman bu yönüyle üstkurmaca bir metindir.

2.8.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Romantik Bir Viyana Yazı, üstkurmaca bir metin olması bakımından Ağaoğlu’nun Yazsonu romanıyla benzer özellik taşır. Eserde bir düzlemde “yazar” kişinin yazarlaşma, yani Romantik Bir Viyana Yazı başlıklı metni yazma sürecini izlerken diğer bir düzlemde Türkiye’nin farklı şehirlerinde tarih öğretmenliği yapmış Kamil Kaya’nın emekliliği dolayısıyla geldiği barok bir şehir olan Viyana’daki serüvenini takip ederiz.

Bir edebi yaratının asıl anlamını kazanması yazar-metin-okuyucu unsurlarına bağlı olarak gerçekleşir. Romantik Bir Viyana Yazı bu üç unsuru içine alan, varlığını bu yolla ortaya koyan bir metindir. Öyle ki, romandaki “yazar” kişisi metnin yaratıcısı, Dr. Asaf okuyucusu, Kamil Kaya’nın Türkiye’den Viyana sokaklarına uzanan serüveni ise hikâyesidir.

Metindeki olay örgüsü barok döneme merakıyla ve giydiği kruvaze ceketle özgün bir kişiliğe sahip Kamil Kaya’nın emekli olduktan sonra seyahat ettiği Viyana’da Yunus, Faruk, Nur, Clea ve Antonia adlı kişilerin etrafında gelişen ve cinayete biten hikâyesi ile derinleşir, ilk olarak Londra’da Hyde Park’ta karşımıza çıkan yazar kişinin bu kruvaze ceketli adamın hikâyesini yakından görmek üzere Viyana’ya gelmesi ve burada Romantik Bir Viyana Yazı adlı metni yazmasıyla tamamlanır. Bu bağlamda, eserin kurgusu üzerine Yüksel Topaloğlu’nun yaptığı şu değerlendirme romandaki şahıs kadrosunu daha iyi konumlandırmamız açısından önemlidir:

“... I-II-IV. -ve belli ölçülerde VI. ve VII.- bölümlerde, romanın ilk çekirdeğinin yazarın zihnine hangi şartlar altında düştüğü, bu düşüşle birlikte metne nasıl vücut vermeye başladığı, yazım esnasında ne tür tıkanıklıklar içerisine girdiği, bu tıkanıklıkları umulmadık bir anda nasıl aştığı ve sonunda romanı tamamladıktan sonra terbiyeli okuyucu ruh doktoru Asaf’a hangi kanalla ulaştırdığı... gibi hususlar dikkate sunulur. Diğer düzlemde ise okuyucu, ilk sürecin sonucu veya yaratımı olan kurmaca metnin kendisiyle karşı karşıya gelir. III. ve V. Bölümlerde yer alan kurmaca metinde, romantik yapılı Kamil Kaya’nın öğretmenlik yılları ve Viyana’daki serüveni anlatılır.” (Topaloğlu, 2012, s. 205)

Romantik Bir Viyana Yazı, geniş bir şahıs kadrosuna sahip değildir. Romanda anlatıcı rolünü büyük ölçüde “yazar” kişisi üstlenmiştir. Dolayısıyla romanda kişilerin sunumu genel olarak “ben anlatıcı” tarafından yapılmıştır. Bunun yanında, “Tarih Notları” başlıklı üçüncü bölümde ara metin olarak art zaman sunumu yapıldığı ve Kamil Kaya’nın ders içi görüntüsünün kendi üslubuyla yansıtıldığı göze çarpan önemli bir detaydır.

2.8.2.1. Merkez Kişi

Romantik Bir Viyana Yazı romanının merkez kişisi emekli tarih öğretmeni Kamil Kaya’dır. Kamil Kaya, görev yaptığı okullarda tarih anlatımı konusunda kendine özgü üslubu ile dikkat çekmektedir. Ara metin olarak karşımıza çıkan üçüncü bölümde Kamil Kaya’nın ders içi durumuna şahitlik ederiz ve onun kimliği hakkında birinci ağızdan fikir sahibi oluruz. Buradaki bilgilere ışığında onun tarihe ve edebiyata ilgi duyduğunu, ölçülü yaşamayı sevdiğini ve çekingen bir mizacı olduğunu görmekteyiz. Öte yandan, emekliliğinin ardından hep hayalini kurduğu barok şehir Viyana’ya gittiğinde, gelişen olaylar sonucu eski bir öğrencisini boğan kişi yine Kamil Kaya olmuştur. Çalışmamızın devamında Kamil Kaya’nın Viyana’ya uzanan ve cinayet sonlanan hikâyesini detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

2.8.2.1.1. Kamil Kaya

Emekli bir tarih öğretmenidir. İstanbul doğumludur. Öğretmenlik görevine başlamadan kısa süre önce ailesini kaybetmiştir. Hiç evlenmemiştir. Anadolu’nun farklı şehirlerinde öğretmenlik yapmıştır. Görev yaptığı iller sırasıyla Kastamonu, Kütahya, Konya, Kırşehir, tekrar Kastamonu ve Kütahya’dır. Ekonomik yönden orta halli bir yaşam sürmüştür. Bu konuda mizacı gereği birkaç kez sürgün edilmesinin etkisi vardır. Onun bir dönem meslekten atıldığını, bu süre zarfında düzeltmenlik, ansiklopedicilik gibi işler yaptığını görüyoruz.

Kamil Kaya, 1958 yılında bilgi görgü gezisi kapsamında on beş günlüğüne Fransa'ya gönderilmiş, bu gezi sayesinde Paris'i ziyaret etme fırsatı bulmuştur. Romanda, onun meslek yaşantısı “Tarih Notları” başlıklı bölümde verilmiştir. Bu bölümdeki bilgilere göre, Kamil Kaya, mesleğini oldukça seven, çok okuyan, denemeler ve şiirler yazan biridir. Her zaman kruvaze ceket giymektedir. Derslerinde savaşları ve şehirleri hayal, daha doğrusu hikâye yoluyla anlattığı için öğrencileri ona “Hayalci Hoca” yakıştırmalarını yapmışlardır. Onun meslekte en fazla zorluk çektiği konu, görev yaptığı okullarda tarih anlatımını destekleyecek görsel araç gereçlerin olmayışıdır. Öğrencilerinden Asaf’ın süs kabağından yaptığı yerküre ve resme yatkın bir öğrenci olan Yunus’un çizdiği duvar haritası bir ölçüde işe yarasa da, Kamil Kaya otuz yedi yıllık öğretmenlik hayatının her döneminde bu eksikliği yaşamıştır. Bunun yanında, Kamil Kaya’nın barok döneme özel bir merakı vardır. Bu nedenle, derslerde anlattığı yerler arasında barok bir kent olan Viyana önemli bir yere sahiptir:

“Ahhh Viyana. İçinizde Viyana’yı gören var mı? Geçen yıl üçüncü sınıflara Birinci Viyana Kuşatması’nı anlatırken, o yerleri görmüş olmayı öyle istemiştik ki, pek canım çekti. Sizler bana “Hayalci Hoca”, “Hayalci Hanım Hoca” dersiniz, hiç gocunmam. Yıllardır, Kastamonu’da olsun, burada olsun, ne zaman Birinci ve İkinci Viyana kuşatmalarını anlattıysam, o kadar da Viyana şehrini, pardon, kentini hayal etmişimdir, doğru.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 59)

Kamil Kaya, emekli olduktan sonra, bir tur şirketiyle İtalya gezisine katılmıştır. Burada tesadüfen denk gelip okuduğu “Sevme Sanatı” adlı kitabın etkisiyle alelacele Viyana’ya geçmiştir. Kitapta hikâyesi anlatılan kadın onu büyülemiştir. Yazın ilk günleridir. Viyana’da, Alma Mahler adında, yaşadığı aşklarla meşhur eski bir müzisyenin izini sürmektedir.

Kamil Kaya, Viyana’daki macerasının ilk günlerinde, bir lokantada, eski bir öğrencisi olan Asaf ile karşılaşmıştır. Asaf, Münih’te görev yapan bir ruh doktorudur. Viyana’da bir evi vardır ve bu ev yaz boyunca boş kalacaktır. Kamil Kaya, Dr. Asaf’ın teklifi üzerine bu evde yaşamaya başlamıştır. Kamil Kaya, mahcup mizacı ve fazla titiz oluşu nedeniyle, yaz boyunca kaldığı eve çok iyi bakmıştır:

“Asaf bu günlerde gelebilir. Gerçi muslukları, tuvaleti, mutfak, evin her yanını tertemiz bırakmaya özen gösteriyorum; emanete ihanet olmaması için elimden geleni yapmaya çalışıyorum; çimleri, çiçekleri de suluyordum, yine suladım ama... Ah, anahtarı aldım mı ben?

Yaprağı buruşturup elini hemen şortunun cebine atıyor: Tabii canım, burada işte. Nedense hep içeride unuttuğum korkusu. Bir türlü atamadım içimden.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 141)

Kamil Kaya, bir gece trenine binerek ani bir kararla gittiği Viyana’da bulunduğu süre zarfında pek fazla yalnızlık yaşamamıştır. Dr. Asaf’ın hocasına göz kulak olmalarını rica ettiği Faruk ve Nur, hocanın eski bir öğrencisi olan Yunus, onun sevgilisi Antonia, Kanada’dan tatil için Viyana’ya gelen Cléa bu dönemde Kamil Kaya’nın çevresinde bulunan kişilerdir. Bunun yanında, romanda Kamil Kaya’nın ara sıra telefonda Dr. Asaf’la görüştüğünü, öğretmenlik yıllarından beri dostluk kurduğu Nesrin’le mektuplaştığını görüyoruz. Nesrin, dul ve bir çocuk annesidir. Kocasının ölümünden sonra Kamil Kaya ile arasında bazen tensel birlikteliğe kadar uzanan bir dostluk gelişmiştir. Kamil Kaya, Nesrin’e Viyana’dan kartlar göndermektedir. Ancak, buradaki günler birbirini takip ederken, her zaman kruvaze ceket giyen, gömlek ve kravat takan Kamil Kaya’da bazı değişiklikler görülmeye başlamıştır:

“Asıl ilk günler farklıydı. Ütülü pantolonlar giyiyor, Venedik’ten beri kravatından nihayet kurtulmuşsa da kruvaze ceketini üstünden eksik etmiyordu. Ama çevresine bu kadar aykırı düşmeme çabası bir yana, haziran ayının yumuşak, okşayıcı havaları temmuzla bungalov sıcaklara dönünce, o da dizlerine kadar inen bir şortla beş parmağı açıkta bırakan bir çift sandal edinmek zorunda kalmıştı.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 169)

Kamil Kaya, Viyana’daki ilk günlerini ünlü şair ve ressamlarla yaşadığı tutkulu aşklarıyla tanınan Alma Mahler’in şehrin sokaklarına sinmiş yaşamışlığının izini sürerek geçirmiştir. Bu takip şehrin tarihini, barok geçmişini, karnavallarını ve veba nedeniyle yaşadığı kıyımı da kapsamaktadır. Bir süre sonra, şehirde tanıdığı diğer insanlar onu Ahma Mahler merkezli saplantıdan biraz uzaklaştırmıştır. Bu dönemde Faruk ve Nur’un ilgili tavırları ve Cléa ile kurulan birlikteliğin şehvetiyle sürdürdüğü Viyana günleri, eski bir öğrencisi olan Yunus’un gelişile büsbütün değişmiştir. Yunus, resim konusunda yetenekli ve ayrıca şiire meraklı bir gençtir. Ancak onda yalan söylemek, savruk ve bencil olmak gibi bazı davranış bozuklukları vardır. Hocasının tatilde olduğunu öğrenince yeterli parası ve kalacak bir yeri olmamasına rağmen kendisi de Viyana’ya gelmiş ve Dr. Asaf’ın evine yerleşmiştir. Burada Antonia adlı düşkün bir kadınla birliktelik kurmuş ve bu kadını zamanla hocasının başına sarmıştır. Yunus’un Viyana’ya gelişi son derece titiz ve düzenli biri olan Kamil Kaya’nın yaşamını oldukça olumsuz etkilemiştir:

“Yunus bütün içkileri bitirdi. Ben yerine koydum, o bitirdi. Artık bütçem de sonuna erdi, o pahalı pahalı konyakları, şampanyaları yerine koyamam ki, Antonia kim oluyor da Asaf’ın Fransız şampanyalarından sunuyorsun ona. Bencil, arsız, terbiyesiz ve isterik. Seni bulamazsa benim yatağıma girmeye kalkıyor.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 174)

Yunus'un gelişi Kamil Kaya'yı birçok yönden huzursuz etmiştir. Onun gelişi, parantez içine alınmış dingin bir hayatı altüst etmiştir. Söz gelişi evdeki düzenin ve ahlakın bozuluşundan başka, Kamil Kaya'nın Kanadalı Cléa ile yaşadığı ilişki de son bulmuştur. Eski öğrencisinin gözünde hep bekâr ve kadınlara karşı çekimser biri olarak bilinen Kamil Kaya, yaşadığı ilişkiyi Yunus'tan gizlemek, hatta bu ilişkiye son vermek zorunda kalmıştır:

“Cléa'dan özür dileyemedi. O olsa, belki açılabilirdi. Gitgide üstüne daha çok bastıran ağırlıklardan kurtulabilirdi. Yunus'tan... Yunus'u karşılamak, zamanın tümünü ona ayırmak, kimbilir belki de ondan gizli bir kadınla buluşmamak için Cléa'dan uzaklaşmadı mı? Ya Yunus'un bu ilişkiden haberi olursa, diye korkuların en büyüğünü yaşadı.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 150)

Kamil Kaya, içten içe biriken öfkenin bir sonucu olarak Yunus'u su yeşili bir çamaşır ipiyle boğmuş ve cesedi evin bodrumunda gizlemiştir. O artık bilinen Hayalci Hoca değildir, bir bunalım girdabına kapılmıştır. Üzerinde kruvaze ceket, gömleği ve kravatu yerine, dizlerine kadar inen şortu ve terliğiyle ortadan kaybolmuştur. Defterlere tuttuğu özel notlar dâhil, her şeyini evde bırakmıştır. Şehre geliş sebebi olan Alma Mahler'in izini sürmekten de usanmıştır. Son zamanlarda Viyana'ya bağlı hayatların biyografilerini ve monografilerini okumaya başlamıştır.

Romanda Yunus'un ortadan kaldırılışından sonra Kamil Kaya'yı Viyana'da bir parkta Kafka'nın Milena'sını anlatan bir kitabı okurken görüyoruz. Burada yaklaşık üç ay süren Viyana tatilinde başından geçenleri düşünmektedir. Cléa'yı aniden terk edişini, Faruk ve Nur'un kendisine karşı tutumunu, Asaf'ın evinde yaşananları ve nihayet işlediği cinayeti dağınık görüntüler biçiminde anımsamaktadır. Sonunda aklını yitirmiştir. Anadan doğma bir halde, “Geliyooooor, Salah Peygamber geliyor! Dayanın, geliyor!” (Ağaoğlu, 2016a, s. 196) diyerek koşmaya başlamıştır. Adnan Binyazar Kamil Kaya'nın akıbeti hakkında şunları söylemiştir:

“Bir tarih öğretmeni. Kentler. Her yıl tekrarlanan konular. Öğretmenin anlattığı yerleri görme özlemi. Anlatılanları dinleyen tip tip öğrenciler. Bir ömrü bir yerleri görme özlemiyle doldurma. Sonunda bu özlemin gerçekleşmesi. Sonu? Sonu “tükeniş”! Bu tükeniş bile tükeniş olarak yaşayamama.” (Kabacalı, 2009, s. 43)

Kamil Kaya, romanda birtakım takıntıları olan bir kişilik görünümü çizmektedir. Daima kruvaze ceket giymesi, “şehir” kelimesini kullandığında “pardon kent” diyerek düzeltilmesi, evden her çıktığında anahtarı alıp almadığı konusunda tereddüde düşmesi bu duruma birkaç örnektir. Bu noktada “kruvaze ceket” figürü,

yaratıcı/anlatıcı yazarın izi sürülen Kamil Kaya'yı gördüğünde tanınması için tasarlanmış bir detay olarak dikkati çekmektedir. Bunun yanında Kamil Kaya'nın takıntılı kişiliği eserde bazı dış unsurlarla da desteklenmiştir. Mesela görev yaptığı illerin hepsinin “k” harfiyle başladığını görüyoruz. Tabii kendi adı da Kamil Kaya'dır. Gürsel Aytaç, yukarıda verdiğimiz örneklere anlatım tekniği açısından yaklaşarak şu yorumları getirmiştir:

“Anlatım teknikleri arasında leitmotiv, Kamil Kaya'nın “kravaze takım elbisesi”, hem bu figürün tanıtıcı özelliği olarak sık sık tekrarlanmakta, hem de onun yaşama üslubunu yansıtan somut bir ayrıntı niteliği taşımaktadır. Romantik bir başka leitmotivi Kamil Kaya'nın “şehir” derken hemen “pardon kent” kelimelerini sıralaması. Bu leitmotiv bir iki yerde, anlatıcı yazar figürün konuşmasında da geçiyor ve bir zamandır onun öğrencisi olmuş olduğunu, ondan çok şeyler aldığının dile yansımaları, yani bir çeşit göstergesi işlevini yükleniyor.” (Aytaç, 1993, s. 14)

Gürsel Aytaç'ın yorumu üzerinden gidersek; Kamil Kaya, üstkurmaca metnin anlatıcı yazarı durumundaki kişinin öğretmen olarak yaşamı, kişiliği ve serüveniyle öğrencisinin yaratısına ilham olmuştur. Bu bakımdan, romanda Kamil Kaya'nın serüveni yazarın bakış açısıyla genişletilmiş ve bu şekilde onun kurgusal bir karaktere doğru dönüşümü sağlanmıştır. Bu dönüşüm sürecine barok kentin tarihe tanıklık eden mimarî yapısı ile “Sevme Sanatı” adlı kitapta izi sürülen Alma Mahler de dahil edilmiştir.

2.8.2.2. Tip

Romantik Bir Viyana Yazı, üstkurmaca metin özelliğiyle klasik roman yapısından uzak olmasının yanında eserde anlatının akışı içinde toplum katmanlarından belli bir tipin niteliklerini bünyesinde toplayarak öne çıkan, bununla aksiyon kazanan bir kişinin varlığı da söz konusu olmamıştır. Bununla birlikte, metnin yaratıcısı konumundaki yazar kişisi ile Dr. Asaf'ı zihinsel tip, öğretmen olan Kamil Kaya'yı sosyal tip, Kamil Kaya'nın eski öğrencisi Yunus'u ise merdud tip sınıfında değerlendirebiliriz. Ancak romanda bu kişilerin daha çok karakter boyutuyla yansıtıldığını söylemek gerekir.

2.8.2.3. Karakter

Belirttiğimiz üzere Romantik Bir Viyana Yazı çok geniş bir şahıs kadrosuna sahip değildir. Genel hatlarıyla bakacak olursak, üçüncü bölümdeki ara metinde kimliği çizilen Kamil Kaya'nın Viyana'da geçen ve ilerleyen süreçte cinayetle sonuçlanan hikâyesine Faruk, Nur, Clea, Yunus ve onun sevgilisi Antonia adlı

kişilerin dahil olmasıyla eserin şahıs kadrosu şekillenir ve olayın gizini çözmek üzere yazar ve Dr. Asaf'ın da katılımıyla bu kadro tamamlanır. Bilindiği gibi “karakter, yüz çizgileri, parmak izleri bile birbirine benzemeyen her insanın ferdî olarak özgün şahsiyetinin dışı, konuşmasına, davranışına, tutumuna yansımasıdır” (Çetin, 2015, s. 161). Romandaki kişilerin bu tanıma uygun düşecek şekilde özgün birer karakter olarak yansıtıldığını görüyoruz.

2.8.2.3.1. Yazar

Romanda “yazar”ın kişisel tarihi hakkında pek ayrıntı yoktur. Adı, doğum tarihi ve yeri, evli olup olmadığı gibi bilgiler verilmemiştir. Hatta, hangi türde eserler kaleme aldığı ve yazarlıktaki ününün sınırları da gizli tutulmuştur. Yazarın Allah inancı yoktur. Bir pasajda, Atatürk'ün vefat ettiği yıl Ankara'da yaşadığı görülmektedir. Başka bir pasajda ise Slovakça bir kitabının yayımlandığı ifade edilmiştir.

Romanın başlangıcında, yazar, Londra'da Hyde Park civarında iki yeğeniyle birlikte bir hamburgerci ararken karşımıza çıkmaktadır. Yaşı ilerlemiş olmalı ki önünde giden iki yeğenine yetişmekte güçlük çekmektedir. Gerçek ile hayal arasında bir çizgidedir. Bir yandan aradığı hamburgerciye ulaşmanın telaşı içindedir, diğer yandan ara ara kendini gösteren kruvaze ceketli hayalin peşindedir:

“Artık üçümüz birden koşuyoruz. Daha doğrusu ben onlara yetişmeye çalışıyorum. Ortaçağ karanlığını geride bırakıp, Rönesans'ın yolunu açtığı büyük keşifler zaferi... Oh-huhhh... ..

Derken, yüreğim ağzıma geliverdi: Bir görünüp de hemen silinen gölge! İşte, apaçık o. Hamburgercinin kırmızı fiberglas çerçeveli geniş camlı kapısı önünde. Tam kapıyı açmış, içeri girecek, ama giremiyor. Açtığı kapıdan başkaları giriyor. Gelen geçiyor, gelen geçiyor.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 19)

Yazarın Londra'daki görüntüsü bu kadarla sınırlıdır. Bir süre sonra, Slovak dilinde bir kitabı yayımlanınca Yazarlar Birliği tarafından Bratislava'ya davet edilmiş, bu davet üzerine önce Bratislava'ya, ardından Prag'a ve nihayet Viyana'ya geçmiştir. Yazarın yıllar önce bir kere daha Viyana'da bulunduğunu biliyoruz. Yirmi iki yaşındayken Münih'ten bindiği bir gece treniyle Viyana'ya gitmiş, fakat vizesi olmadığı için şehirde kalma fırsatı bulamamıştır. Bu ikinci ziyaretinde, iki aya yakın bir süre Viyana'da kalacaktır. Çünkü Londra'dayken, Hyde Park civarında gördüğü kruvaze ceketli hayal ile burada buluşmak üzere sözleştiğini anımsamaktadır. Şehre vardığı ilk günden itibaren sokak sokak bu hayalin izini sürmeye başlamıştır:

“Burada buluşmak üzere Londra’da sözleştiğim kimseydi. Onu eriyip gitmekten, yok olup silinmekten alıkoyamadım. Üçüncü kez! – Hani Allah hakkı üçtü? Zaten ona hiç inanmadım.

Viyana’da geçirdiğim o birkaç gün içinde, kentin yürümediğim caddesi, sokağı, geçmediğim alanı, oturmadığım kahvesi kalmadı. Fakat gözümü hangi anahtar deliğine dayasam, öte yakayı göremiyor, aradığımı bulamıyordum.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 30)

Yazar, Viyana’daki günlerini ormanlık alanın eteklerinde şehrin gürültüsünden uzak sakin bir evde geçirmiştir. Burada her yazarın ihtiyaç duyacağı dingin bir yaşama kavuştuğunu görüyoruz. Bir yandan kitabını yazmakta, bir yandan kendini bir gösterip bir kaybolan kruvaze ceketli hayalin izini sürmektedir. Ara sıra kaldığı evin yukarısında bulunan lokantaya giderek yazma eylemine burada devam etmektedir. Aslına bakılırsa, yazar, şehrin sokaklarında kaybettiği hayal kişinin izini, yazdığı eserin sayfalarında sürmektedir ve bunu, bilinçdışı bir süreç olarak yaşamaktadır:

“Artık umutsuzdum. Oturduğum kahvelerde durmadan yazıyordum, ama ne yazdığımı da bilmiyordum. Kastamonu, Kütahya, Konya hızla geride kalıyor. Tarih, bozuk para gibi hızla eriyip gidiyor, defter sayfalarım da...” (Ağaoğlu, 2016a, s. 31)

Yazar, yazın son günlerinde, her zaman gittiği lokantada eseri ile meşgulken Dr. Asaf ile tanışmıştır. Dr. Asaf, yazarın çok da geniş olmayan okur kitlesindendir. Üniversitede ruh bilimi doktorudur. Çeşitli sebeplerden dolayı yaz boyunca başka şehirlerde bulunacağı için Viyana’daki evini Türkiye’de lise öğrencisi olduğu yıllardan beri tanıdığı tarih öğretmeni Kamil Kaya’ya bırakmıştır. Fakat bir sorun vardır; Kamil Kaya, birkaç günden beri ortadan kaybolmuştur. Dr. Asaf, evinde bir süre kaldıktan sonra ortadan kaybolan Kamil Kaya’yı bulmak konusunda yazarın kendisine yardım edebileceğini düşünmüştür. Bu nedenle lokantadaki tanışma esnasında yazarı evine davet etmiştir:

“Doktor, içimdeki kıvılcımları bilmeden körükledi. Etini yutup üstüne bir lokma şarap yudumladıktan sonra dedi ki:

“İster misiniz, kahvelerimizi bizde içelim. Size iyi bir konyak da sunarım. Hem de Kamil Hoca’nın evde bıraktıklarına bir göz atarsınız. Ben hiçbir şey çıkaramıyorum, belki siz çıkarırsınız...”

Öneriyi hemen kabul ettim.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 131)

Romanda yazarın Dr. Asaf’tan gelen daveti kabul ettiğini ve onun evine gittiğini görüyoruz. Evde, aradıkları kişiye ait çok sayıda eşya vardır. Kamil Kaya kruvaze ceketini, gömleklerini, kravatını, diğer hususi eşyalarını ve içine birtakım notlar aldığı defterlerini geride bırakmıştır. Bunların yanında, banyoda, niçin

kullanıldığı konusunda bir sonuca varılamayan su yeşili bir çamaşır ipi bulunmuştur. Yazar, kısa süre geçtikten sonra, üzerinde “Edebiyat Notları” yazılı emekli tarih öğretmene ait defteri alarak Dr. Asaf’ın evinden ayrılmıştır. İkili bu esnada iki gün sonra Cafe Central’de buluşmak üzere sözleşmişlerdir. Fakat yazar, buluşma günü Dr. Asaf’ın karşısına çıkmamış, ona biri özür mektubu olmak üzere iki zarf bırakmıştır. Büyük zarfın içinde Kamil Kaya’nın akıbeti hakkında birtakım ipuçları içeren bir dosya vardır. Dosyanın kapağı su yeşili rengindedir:

“...onu kalın sarı zarfın içinden çıkan su yeşili bir dosyayla başbaşa bırakarak çekilip gitmiş.

Emekli tarih öğretmeni kadar yazarı da merak etmeye başlayan ruh doktoru bu okur, dimağına iksir hafifliğiyle değen bir yudum soğuk şaraptan sonra, dosyanın kapağını kaldırmış; ilk sayfada şu başlıkla karşılaşmış:

ROMAN – TİK

Bir Viyana Yazı”

(Ağaoğlu, 2016a, s. 231)

Yazar, romanda gerçek ile kurguyu, hayal ile hakikati bir arada yaşayan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Onu gerçek dünyadan kurmaca yaşamın içine çeken şey, şehrin sokaklarında ara ara görünüp kaybolan kruvaze ceketli hayaldir. Bu hayal, Dr. Asaf’ın da aradığı emekli tarih öğretmeni Kamil Kaya’dır. Yazar, ta Londra’da Hyde Park’ta kendisine ilk kez görünen bu hayalin uzun süre izini sürmüş ve nihayet ona ait izlenimlerini kurgusal bir metne dönüştürmüştür. Onun Dr. Asaf’a verdiği dosya/eser, tam da “Okuduğum bütün romanlar sahici bir başlangıçla bitsin isterim.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 113) diyen yazarın düşüncesine uygun olarak, Romantik Bir Viyana Yazı romanını yeni bir başlangıçla sonlandırmıştır. Yazar; ırkçılık ve milliyetçilik kavramlarından uzak bir zamanı, yani barok’u ararken romantik’i bulmuştur.

Romantik Bir Viyana Yazı’nda hem üstkurmaca metnin anlatıcısı/yazarı olması hem de yazarlaşma sürecinde romanın bir figürü olarak öne çıkması bakımından “yazar” kişisi önemli bir karakterdir. Romanda geçen “Barok bir kente geniş soluklu hikâyeler uydurma tutkusu.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 24) cümlesi, yazar’ın eserine mekân olarak Viyana’yı seçmesindeki itici gücü göstermesi bakımından dikkate değerdir. Bu noktada romanın birkaç yerinde “yazar” kişinin Adalet Ağaoğlu’nun romandaki sesi ve yansıması olduğunu somut olarak hissederiz. Söz gelişi, “Hayatın Kumarı” başlıklı dördüncü bölümde yazarla karşılaşan Dr. Asaf ona “Okuduğum bütün romanlar sahici bir başlangıçla bitsin isterim, diyen birinin

öyküsünü yazmıştınız, onu unutamıyorum.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 113) diyerek bize Adalet Ağaoğlu’nun bu cümleyle biten Üç Beş Kişi romanını hatırlatmış ve yazar’ın aslında Adalet Ağaoğlu’nun kendisi olduğu mesajını iletmiştir. Bu noktada romanda yazar kişinin söylediği başka bir alıntıya dikkati çekebilir ve Yazsonu’nda leitmotif olarak tekrar edilen “Bir kimse, neden oltasını, içinde tek balık olmadığını bildiği göle sarkıtır?” cümlesini de hatırlayarak “olta” ve “balık” sözcüklerine daha iyi anlam kazandırabiliriz:

“Günler geçiyor, aylar. Bütün bir kışboyu “Ba-rok...” diye başlayan tümceye uydurulmuş adımlarım eşliğinde odadan odaya geçiyor, oradan buraya gidip geliyordum. Hep oltamın ucuna vurup vurup kaçan balığı düşleyerek. Yalnız onu. Hayatım buna bağlı.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 31)

Görüldüğü gibi, olta yazar’ın elindedir, balık ise yazar’a kruvaze ceketıyla bir görünüp kaybolan hayal veya gölgedir. Başka bir deyişle olta yazarı, balık roman kişisini, göl ise kurmaca dünyasını simgelemektedir. Yazar zihnine düşen kruvaze ceketli adamın izini sürmüş ve böylece uzun bir yazma sürecinin ardından Kamil Kaya’nın hikâyesini anlatan romanını tasarlamıştır.

2.8.2.3.2. Dr. Asaf

Dr. Asaf, kırklı yaşlarda bir ruh doktorudur. Barbara isminde Avusturya asıllı bir çocuk doktoru ile evlidir. Bu evlilikten olma bir kızı vardır. Barbara’nın ailesi Viyana’da, Dr. Asaf’ın annesi ise Akdeniz kıyısında bir kasabada yaşamaktadır. Dr. Asaf ve karısı Münih’te çalışmaktadır. Onların Münih’te çalışmasını sağlayan kişi, Dr. Asaf’ın iyi ilişkiler kurduğu bir profesördür. Sık sık Viyana’ya gidip gelmektedirler. Burada iki katlı bir evleri vardır.

Dr. Asaf, dar gelirli bir ailenin çocuğu olarak zor bir eğitim hayatı geçirmiştir. Babasının vefatından sonra, eğitimine koşturarak çeşitli işlerde çalışmak zorunda kalmıştır. Tıp fakültesini maddî yetersizliklerin de etkisiyle sekiz senede bitirebilmiştir. Daha sonra, Viyana’ya gitmiş, burada bir yandan yükseköğrenimine devam etmiş bir yandan da düşük işlerde çalışarak geçimini sağlamıştır. Ruhbilimi alanında ihtisasını tamamlayınca profesörünün sağladığı bursla Amerika’ya gitmiş ve Ohaio’da bir hastanede göreve başlamıştır. Daha sonra, yine profesörün daveti üzerine önce Viyana’ya, ardından Münih’e geçmiştir.

Dr. Asaf, romanda Kütahya ve Konya’daki lise yıllarından beri tanıdığı tarih öğretmeni Kamil Kaya’nın ortadan kayboluşunu araştıran bir karakter olarak

karşımıza çıkmaktadır. Asaf, liseden mezun olduktan sonra hocasıyla bağlantısını koparmamıştır. Birlikte Doğu Anadolu'ya ve Trabzon yaylalarına geziye gitmişlerdir. İkili, uzun yıllar sonra bir yaz günü tesadüfen Viyana'da karşılaşmışlardır. Dr. Asaf, Türkiye'den ayrılarak kendine Münih ve Viyana eksenli yeni bir yaşam kurmuştur. Kamil Kaya ise, emekliliğinin ardından bir tur şirketi aracılığıyla İtalya gezisine katılmış, okuduğu bir kitabın etkisiyle bindiği bir gece treniyle Viyana'ya gelmiştir. Dr. Asaf, hocasıyla karşılaşma anını romanın diğer bir karakteri olan yazara şu şekilde aktarmıştır:

“Karım, altın yıldönümü armağanı aramaya gitmişti. Benim Büyük Postane’de bir işim vardı. Biz o lokantada buluşmaya karar verdik. Barbara, armağan seçmekte zorlanmış herhalde, epey gecikti, ben bekledim. Beklerken, ne göreyim, tıpkı az önce burada sizi görüvermem gibi, yıllardır izini kaybettiğim sevgili tarih öğretmenim! Baktım, tek başına ileride bir masada oturuyordu. Ağzımdan öylece fırlayıvermişti: “Hocam, siz ne arıyorsunuz buralarda?” demiştim. “Alma Mahler’i” dediği hatta. Öyle ya, Alma Mahler’i, düşünün...” (Ağaoğlu, 2016a, s. 118-119)

Dr. Asaf, hocasının bir otelde kalacağını öğrenince ona, kendisi yaz boyunca şehir dışında bulunacağı için Viyana’daki evin boş olacağını, bu süre zarfında bu evde kalabileceğini söylemiştir. Hocası, başta çekimser karşılarsa da, eski öğrencisinin ısrarı üzerine evde kalmayı kabul etmiştir:

“Hocam Kamil Bey’i bizim evde oturmaya ikna edebilmek için, beni hoş görün, küçük bir yalan söylemek zorunda kaldım. Dedim ki, hocam, bu yaz bizim bahçıvan da memleketine, İngiltere’ye gidiyor, izin istedi. Evde siz kalır da çimlere çiçeklere arada sırada su verirsiniz, bırakın yük olmayı, bize büyük iyilik edersiniz.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 120)

Şehirden uzakta kaldığı süre zarfında Dr. Asaf’ın iki haftalığına Azor Cumhuriyetleri’ne gittiğini, bir iki defa da Türkiye’de annesinin yaşadığı Akdeniz kasabasına uğradığını görüyoruz. Dr. Asaf, Viyana’dan uzaktayken, evini açtığı eski tarih öğretmeniyle ara sıra telefonda görüşmüştür. Bunun yanında, göz kulak olmaları için hocasını Faruk ve Nur adında iki gence emanet etmiştir. Faruk, elektronik mühendisidir. Nur ise sosyoloji öğrencisidir. Bu iki genç ara sıra Kamil Kaya’yla ilgilenmişlerdir. Kamil Kaya’nın etrafındaki kişilerin arasına bir süre sonra Yunus adında biri daha katılmıştır. Hocanın eski bir öğrencisi olan Yunus, Viyana’ya geldikten sonra Dr. Asaf’ın müsaadesiyle Kamil Kaya’nın yanında kalmaya başlamıştır. Dr. Asaf, romanda bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Hocamı, özellikle son iki hafta hiç arayamadım. Fakat daha önce, ben Akdeniz’e gitmeden önce o, bir kere bana telefon etmiş, çekine çekine, artık biraz yalnızlık çektiğini, bu yeni yerlerde yeni düşüncelerini birisiyle

paylaşmak istediğini, yoksa başka bir sorunu olmadığını söyledi. Öğretmenliğinin son yıllarındaki öğrencilerinden biri, resim yapan, şiir yazan biri de Viyana'ya gelmek için yanıp tutuşuyormuş. Kendisi de yalnızlık çektiğine göre, acaba onun da burada kalmasında bir sakınca var mı? Ne sakıncası olacak? Ben buna sevindim bile.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 122)

Dr. Asaf, yaz sonuna doğru Viyana'ya döndüğünde evin bahçesinin bakımlı olduğunu, evdeki her şeyin yerli yerinde durduğunu görmüştür. Fakat hocası Kamil Kaya ortalıktan kaybolmuştur. Ona ait kruvaze ceket, gömlekler ve kravatlar ve diğer özel eşyalar evdedir; yalnız hocasının nerede olabileceğini bildiren herhangi bir iz yoktur. Dr. Asaf, eski öğretmenin kendi evinde su yeşili bir çamaşır ipiyle cinayet işlediğinden ve böylece ortadan kaybolduğundan habersizdir. Bir çıkar yol bulamayınca polise müracaat etmeyi düşünmüştür, ancak Kamil Kaya'nın vize sorunu olabileceğini göz önünde alıp bu fikirden vazgeçmiştir. Birkaç gün hocasını aradıktan sonra, bir lokantada yazar ile karşılaşmış, kendisine yardım edebileceğini düşündüğü için Kamil Kaya konusunu onunla paylaşmıştır. Hatta yazarı evine davet edip hocasından geriye kalan eşyaları onun da görmesini sağlamıştır. O akşam misafirini evden uğurlarken iki gün sonra bir kahvede tekrar buluşmayı kararlaştırmışlardır. Ne yazık ki yazar bu buluşmaya gelmemiştir, fakat Kamil Kaya'nın akıbeti hakkında ipuçları içeren bir dosyayı sözleştikleri kahvedeki garson aracılığıyla Dr. Asaf'a ulaştırmıştır. Dosya, Romantik Bir Viyana Yazı başlığını taşımaktadır.

Romanda dikkati çeken bir diğer karakter Dr. Asaf'tır. Türkiye'de yaşadığı dönemde Kamil Kaya'nın öğrencisi olarak karşımıza çıkan ve gelinen noktada başarılı bir ruh doktoru olan Dr. Asaf romanda karakter gelişimini takip edebildiğimiz bir kişi olarak öne çıkar. Dr. Asaf'ın yazar'ın önceki eserlerini de tanıyan bir okur olması ve romanın sonunda Romantik Bir Viyana Yazı başlıklı metnin kendisine takdim edilmesi bakımından romanın kurgusal alanının dışındaki genel okuru simgelediği söylenebilir. Dikkat edilirse eserde Dr. Asaf'ın yaşam alanının Türkiye'den başlayarak Avusturya, Almanya gibi ülkelere yayıldığı görülür. Dolayısıyla o genel okuru simgelediği gibi ünü ülkesinin sınırlarını aşan ve yabancı ülkelerde okur kitlesine sahip bulunan bir yazar kişisine de işaret etmektedir. Bu detay, hem roman kişisi olan yazar'ın daha iyi analiz edilmesi hem de Adalet Ağaoğlu'nun buradaki mesajının anlamlandırılması açısından önem arz etmektedir.

2.8.2.3.3. Yunus

Yunus, Kamil Kaya'nın Kütahya Lisesinden öğrencisidir. Babası ülkenin tanınmış grafikçilerindendir. Erken yaşta yetim kaldığı için Kütahya'da babaannesinin yanına yerleşmiş ve liseyi burada okumuştur. Sınıf arkadaşları, kulağındaki küpe yüzünden ona "Kız Yunus" lakabını takmıştır. Yunus, öğrencilik yıllarından beri birtakım çizimler yapmakta, şiir ve denemeler yazmaktadır. Kamil Kaya'yı Kütahya Lisesi'ndeki öğrencilik yıllarında tanımıştır. Mezun olduktan sonra öğretmeniyle irtibatını kesmemiştir. Kamil Kaya'nın bazı dergilerde şiir ve denemeleri yayımlanmakta, kitapları basılmaktadır. Kendisi de edebiyata meraklı olan Yunus, bu yolda bir fayda umarak öğretmeniyle irtibat halinde kalmıştır. Öte yandan, düşük ücretle bir grafik şirketinde çalışmaktadır. Kamil Kaya, Yunus'un son dönemdeki durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

"Yemekten sonra çantasından çıkarıp okuduğu, anahtarlarla kilitler üzerine denemesi hiç de fena değildi. Basbayağı bir şeyleri incelemişti. Bir reklam şirketinde çalışmaya başlamış, ama ücret düşükmüş, iş ise ağır. Bütün özlemi kişisel sergisini açabilmek. Koyuluklar içinde erimiş, gizli çizgiler. Böyle ortaboy tablolar yapıyordu. En büyük ilgiyi ve satışı hakettiğine inanıyor. İlk girdiği bir eve, hocasının divanına boyluboyuna uzanıp kırmızı çoraplarını havaya dikmesi gibi, bazen anlı sanlı koskoca ressamlardan küçük adlarıyla söz açıp insanı şaşırtıyor." (Ağaoğlu, 2016a, s. 173)

Yunus, hocasının Viyana'da olduğunu öğrenince bir yolunu bulup kendisi de Viyana'ya gitmiş ve onun kaldığı eve yerleşmiştir. Burada, pek fazla parası olmamasına rağmen pervasızca harcamaya, gelişigüzel ilişkiler kurmaya başlamıştır. İkili ilişkilerinde patavatsız bir tavır sergilediği görülmektedir. Antonia adında uyuşturucu bağımlısı bir kadınla münasebet kurmuştur. Söylediği yalanlarla kadının parasını harcadığı için bir süre sonra araları bozulmuştur. Yunus'un tavır ve davranışlarıyla bulunduğu ortamı huzursuz eden bir karakter olduğunu görüyoruz. Onun Viyana'ya gelişi, hocasının özgürce sürdürdüğü yaşamını baltalamıştır. Bütün pervasız davranışlarına rağmen yine de hocası onu idare etmiştir. Söz gelişi Dr. Asaf'ın emaneti olduğu için gözü gibi baktığı eve, Antonia ile sarhoş halde gelip kilidi kırarak girmiş olmasına bile hocası ses etmemiştir. Yirmi günlük süre zarfında, hocası onun tüm aşırılıklarını hoş görmüştür. Fakat Yunus'un adamakıllı bir "Hoşça kalın." demeden Viyana'dan ayrılmak isteyişi Kamil Kaya'nın zoruna gitmiştir:

"Yunus'a bakıp kaldıydı. Demek böyle? Demek bu evde bu kadar zaman birlikte kaldığımız, Viyana'yı ama hoşuna giderek, ama gitmeyerek birlikte gezdiğimiz, acı tatlı günlerimiz olduğu halde, bana bir, "Hoşçakalın hocam!" demeden gidiyordun ha? Git bakalım, git. Kurtuluş. Hani maazallah, "Uçağı kaçırdım" diye geri dönüp gelme de.

Ah işte kendi suçu. O kadar içten dilememeliydi. İşte genel müdür Yunus'u sahiden arabasından atmış, bu da dönüp gelmiş. Lanet olası.

Marketten pırıl pırıl su yeşili bir çamaşır ipi almıştı, nerede o?" (Ağaoğlu, 2016a, s. 163-164)

Türkiye'ye dönmeye karar veren Yunus'un cebinde taksi parası bile kalmamıştır. Karşı evde oturan bir adamla çarçabuk kurduğu yakınlık sayesinde adamı kendisini havaalanına bırakmaya ikna etmiştir. Adam, Yunus'a yol boyunca tahammül edemeyip onu yarı yolda bırakınca Yunus tekrar eve, Kamil Kaya'nın yanına dönmüştür. Huzuru yeniden bozulan Kamil Kaya, onu su yeşili bir çamaşır ipiyle boğmuş ve bodruma taşımıştır. Yunus'un Viyana'daki plansız ve hesapsız yaşamı bu hadiseyle son bulmuştur.

Yunus, kendisi gibi Kamil Kaya'nın eski öğrencilerinden biri olan Dr. Asaf'ın karşısında yer almaktadır. Çizim konusunda yetenekli olması, şiir ve denemeler yazarak bazı dergilerde kendini göstermesi onun olumlu özellikleridir. Buna karşın romanda varlığıyla Kamil Kaya'nın yaşamını alt üst ettiğine tanık oluyoruz. Viyana'ya kendisini zorla davet ettirip hocasının düzenini bozan Yunus, romanda bir bakıma yozlaşmanın sembolü konumundadır (Eronat, 2010, s. 262).

2.8.2.3.4. Faruk ve Nur

Faruk ve Nur, Dr. Asaf'ın tanıdığı ve Kamil Kaya'ya Viyana'da kalacağı süre boyunca göz kulak olmaları konusunda güvendiği iki gençtir. Bu iki gencin romanda iyimser/olumlu özellikleriyle öne çıktığını ve Viyana'da Kamil Kaya'yla yakın dostluk kurduklarını görüyoruz. Faruk, bir şirkette elektronik mühendisi olarak çalışmaktadır. Nur ise, henüz sosyoloji öğrencisidir. Bu iki genç, Kamil Kaya'nın Viyana'daki tatilinin büyük bir kısmında ona arkadaşlık etmişlerdir. Özellikle Faruk'un Kamil Kaya'yla kurduğu muhabbet oldukça samimidir. Kamil Kaya, onu genç dostu olarak görmektedir. Faruk, ağustos ayında İspanya'ya, Nur ise memlekete tatile gittiği için Kamil Kaya kendisini cinayete sürükleyen süreçte onların yakınlığından yoksun kalmıştır.

2.8.2.3.5. Nesrin

Nesrin, edebiyat öğretmenidir. Evlenme çağında bir kızı vardır. Kocasını çok erken kaybetmiştir. Kamil Kaya'nın yakın bir dostudur. İki öğretmen Konya Lisesinde tanışmıştır. Bir süre sonra Kütahya Lisesinde de beraber görev

yapmışlardır. Aradan geçen yıllara karşın dostlukları her zaman güçlü kalmıştır. Öyle ki, iki öğretmenin dostluğu herkesten gizledikleri cinsel bir boyut taşımaktadır:

“Nesrin. Yılların dostu. Ne kadar acı, umutsuzluk, ne kadar da güzel gün paylaştı onunla. Hatta, zaman zaman bir yatak. Kadınlara o kadar yakın gelmekten kaçındığı halde, sadece Nesrin’le. Bir kere bile evlenme sözü etmedi.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 145)

Nesrin, Kamil Kaya’nın katıldığı İtalya gezisinde ona eşlik etmek istemiştir, ancak kızının düğün hazırlıkları nedeniyle bu isteğinden vazgeçmiştir. Romanda, Kamil Kaya’nın Viyana’da bulunduğu dönemde iki dostun mektuplaştıkları görülmektedir. Bu mektuplarda, Kamil Kaya, Nesrin’e içten bir edayla “Can dostum, bir tanem...” (Ağaoğlu, 2016a, s. 132) ifadesini kullanmaktadır. Öte yandan, Kamil Kaya, onu Viyana’da tanıdığı Cléa ile kıyaslamaktadır. Buna göre Nesrin, Cléa kadar şehvetli bir kadın değildir, çoğu zaman bedenini ondan gizlemektedir. Ancak o, her zaman vefalı ve sevecen biridir.

Romanda Kamil Kaya’yla ilişkisi bulunan Nesrin ve Clea’nın karşıtlık motifi bağlamında şekillendiğinin görüyoruz. Erken yaştan kocasını kaybeden ve yetişkin bir kızı bulunan Nesrin, Kamil Kaya ile ilişkisinde taşıdığı değer yargılarının denetiminde iken, onun tam karşısına yer alan Clea, yaşamayı seven cüretkâr ve düşsel bir sevgili rolündedir. İkisinin dışında, Yunus’la ilişkisi bulunan Antonia ise hiçbir kutsal değere bağlı olmayışın ve kontrolsüz yaşayışın bir figürü olarak öne çıkmaktadır.

2.8.2.3.6. Clea

Cléa, Kanadalı bir kimyagerdir. Tatil için Viyana’da bulunmaktadır. Romanda, Kamil Kaya ile yaşadığı ilişki bakımından ele alınmıştır. Cléa, yaşlı bir kadındır. Elli yaşın üstündedir. Bunun yanında Kamil Kaya’yla birliktelikleri oldukça iyi düzeydedir. Cinsi münasebetin yanında, beraber Viyana’yı sokak sokak gezmekte, kafelerde güzel vakit geçirmektedirler. Hayalî bir karakter olmamakla birlikte, onun fiziki görünüşünde gerçek dışı özellikler göze çarpmaktadır. Bunu, Kamil Kaya’nın “...gümüşe yakın kırlıktaki saçları kısa kesilmiş, bir tutamı hep yüzüne düşen gri-yeşil gözlü, ince boyunlu kadın...” (Ağaoğlu, 2016a, s. 150) yönündeki betimlemesinde rahatça görmekteyiz. Romanda, Cléa ile Kamil Kaya’nın ilk buluşması, hayatının bir dönemini Viyana’da geçirmiş Alma Mahler ile Gropius’un Münih trenindeki buluşmasına benzetilmiştir. Buna göre, buluşma bir

trende olmuştur ve tıpkı Alma Mahler ile Gropius gibi, Cléa ile Kamil Kaya da yaşlıdır:

“Clea tabii, ne Alma idi, ne Milena. Ayrıca kendisi de bir Yahudi dehası değil. Ancak, buluşmaları neredeyse Alma Mahler’in Münih treninde Walter Gropius’la buluşmaları gibi bir şey olmuştu. Yaşlı bir Alma ile Yaşlı bir Gropius buluşması, ama basbayağı ateşli.” (Ağaoğlu, 2016a, s. 171)

Romanda, Cléa’nın emekli tarih öğretmeniyle ilişki kurma nedeni “değişiklik özlemi” ve “Doğu’lu bir adamda güven arama” olarak ele alınmıştır (Ağaoğlu, 2016a, s. 176). Öte yandan, romanda bu birlikteliğin Yunus’un Viyana’ya gelişyle sona erdiğini görüyoruz. Kamil Kaya, kadınlara karşı çekimser tutumunu bilen eski bir öğrencisinin yaşadığı ilişkiyi öğrenmesinden korkarak Cléa ile olan münasebetini aniden sonlandırmıştır. Fakat Kamil Kaya, içten içe Cléa’ya ihanet ettiğini düşünmektedir. Bu nedenle, Yunus’u öldürdükten sonra ilk işi Cléa’yı aramak olmuştur. Ne yazık ki onu çok defa birlikte oturdukları kahvede bulamamıştır. Cléa muhtemelen Kanada’ya dönmüştür.

2.8.2.3.7. Antonia

Antonia, Viyana’da yaşamaktadır. Uyuşturucu bağımlısıdır. Tatil için Viyana’ya gelen Yunus ile ilişki kurmuştur. Onun Yunus’la olan ilişkisi, Kamil Kaya’nın yaşamını olumsuz etkilemiştir. Öyle ki; ahlaksız, bencil ve arsız tavırları nedeniyle Kamil Kaya bir defasında onu evden kovmuştur (Ağaoğlu, 2016a, s. 178). Öte yandan, Yunus, Antonia’nın parasını yediği için, Antonia maddî kaybını Kamil Kaya’nın karşılamasını beklemiştir. Ayrıca Kamil Kaya’dan kendisine uyuşturucu temin etmesini de istemiştir. Ancak Kamil Kaya bu istekleri karşılayacak kişi değildir.

2.8.2.4. Yardımcı Kişiler

Romandaki yardımcı kişileri şu şekilde sıralayabiliriz: Yazar’ın Hyde Park’ta yanında bulunan iki yeğeni, Viyana’da yazar’ın gittiği kır lokantasında garsonluk yapan Anita, Dr. Asaf’ın genel müdür olduğunu bildiğimiz komşusu, Dr. Asaf’ın karısı Barbara ile iki kızı, yine Dr. Asaf’a çokça yardımı dokunan profesör, Kamil Kaya’nın öğretmenlik yaptığı süre zarfında “Tarih Dersleri” başlıklı bölümde anılan Yusuf, Celal, Sıtkı gibi kişiler.

2.9. DERT DİNLEME UZMANI

2.9.1. Eser Hakkında Genel Bilgi

Dert Dinleme Uzmanı, yazarın uzun bir aradan sonra 2014 yılında yayımladığı romanıdır. Eser numaralandırılmış beş bölümden oluşmaktadır. Romanın başkışısı herkes tarafından “dert dinleme uzmanı” olarak bilinen Editör’dür. Editör, gençlik yıllarından beri başından geçenleri bir deftere kaydetmiştir, Bu defteri yaşadığı semtteki kahvede karşısına çıkan bir yazara vermiş ve kısa süre sonra intihar etmiştir. Yazar kişisi, numaralandırılmış beş bölümden oluşan defteri, önüne “Takdim” sonuna “Takdimci” başlıklı not ekleyerek yayımlatmıştır. Dert Dinleme Uzmanı başlıklı roman metni bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Takdim ve Takdimci bölümleri hariç Dert Dinleme Uzmanı romanının anlatıcısı Editör’dür. Romanda kişiler özel adlarıyla değil unvanlarıyla veya belirgin özellikleriyle ifade edilmiştir. Romanda, başlangıçta oldukça şefkatli biri olan Editör’ün geçirdiği yaşam deneyimleri sonucu çıldırmaya ve intihara doğru sürüklenişi işlenmiştir.

Adalet Ağaoğlu, bizzat tanıdığı olduğu toplumsal değişim ve dönüşümleri romanının fonu, arka planı haline getiren, bunu romancılığının gereği sayan bir yazardır. Onun bu yönü, özellikle Ölmeye Yatmak, Bir Düşün Gecesi ve Hayır... adlı romanlarında, başka bir ifadeyle Dar Zamanlar üçlemesinde daha belirgindir. Adı geçen üç eserde kurgu Aysel, Ömer, Tezel gibi ortak roman kişileri etrafında şekillenmiş, toplumsal ve siyasal alanda yaşanan gelişmelerin bireyin psikolojisi üzerindeki etkileri “dar zaman” kalıbı içerisinde irdelenmiştir.

Serinin dördüncü kitabı unvanıyla yayımlanan Dert Dinleme Uzmanı, ilk üç eserden farklı bir şahıs kadrosu içermekle birlikte, “günümüz Türkiye’sine ait pek çok şeyi masaya yatırma amaçlı kurgulanmış” (Akkoç, 2014, s. 11) olması bakımından bir bakıma devam niteliği taşımaktadır. Nitekim Adalet Ağaoğlu bu konuda şunları söylemiştir:

“Dar Zamanlar üçlemem Cumhuriyetin ilk kuşaklarından başlayarak içinde burun buruna yaşanan üç askeri darbe döneminin insanlarımızda, dolayısıyla toplumumuzda yarattığı sancılarını izdüşümlerine odaklanıyordu. “Dert Dinleme Uzmanı”nın o üçlemenin dördüncüsü olması, açıkçası yayınevimin haklı bir değişiminden doğdu. “Dar Zamanlar”, belirttiğim çizgi üzerine süregelmişti. Böylece gele gele dertler ve şikayetlerle dolu bir “ulus” haline düştük.” (Akdemir, 2014, s. 14)

Dert Dinleme Uzmanı, “Dar Zamanlar” serisinin dördüncü kitabı unvanıyla yayımlanmış olmasına karşın Ölmeye Yatmak, Bir Düğün Gecesi ve Hayır... romanlarında karşılaştığımız yapısal düzen ve şahıs kadrosu bu eserde yoktur. Bunun yanında, serinin ilk üç eserinde cumhuriyetin ilk kuşağından başlayarak 1980’e kadarki dönemde yaşanan değişim ve dönüşüm sancılarının yansımalarını takiben, bu romanda faili meçhul cinayetler dâhil olmak üzere 1980 sonrası gelişmelerin izlerinin görüldüğünü söyleyebiliriz.

2.9.2. Eserin Şahıs Kadrosu

Dert Dinleme Uzmanı romanının şahıs kadrosu, Editör’ün yaşamı boyunca tanıdığı olduğu, çoğu zaman birbiriyle organik bağı bulunmayan kişilerden oluşmuştur. Bu bakımdan romanda kişi kadrosunun geniş olmadığını belirtmek gerekir. Bunun yanında, romanın girişinde “Bundan böyle bütün sayfaların satırlarında romanlara mahsus insan, zaman ve mekân adları beklenmeye...” diyen Ağaoğlu’nun eserinde özel isme yer vermemesi, kişileri meslekleriyle veya birtakım unvanlarla dikkatlere sunması önemli bir unsurdur.

Dert Dinleme Uzmanı, ben anlatıcı/kahraman anlatıcı ile kurulmuş bir eserdir. Eserin başlangıcı ile bitişindeki “Takdim” ve “Takdimci” başlıklı bölümlerinde anlatıcı kişi Yazar’dır. Yazar’ın sunucu rolünü üstlendiği bu iki kısımda okuyucuya Editör’ün akıbeti bildirilmekte ve eserin ortaya çıkış süreci anlatılmaktadır. Romanda asıl metni oluşturan ve Romen rakamlarıyla numaralandırılan “Rastlantılar ve Çağrışımlar”, “Çağrışım ve Sezgiler”, “Sezgi ve Kuşkular”, “Kuşku ve Sabırlar”, “Sabır+Öç+Takdimci” başlıklı bölümlerde ise anlatıcı Editör’dür. Bildiğimiz üzere, ben anlatıcı ile yazılmış metinlerde, “kişi, başından geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, izlediklerini, duygu ve düşüncelerini, değerlendirme ve yorumlarını kendisi anlatır” (Çetin, 2015, s. 112). Romanda intihar ettiğini takdimciden öğrendiğimiz Editör’ün anılarını okuruz ve onu intihara götüren yaşanmışlıklara şahit oluruz.

2.9.2.1. Merkez Kişi

Romanın merkez kişisi Editör’dür. Roman Editör’ün anıları üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda metinde onun anlatıcı rolünü üstlendiğini görüyoruz. Metnin anı defteri hüviyeti taşıması eserde anlatım tekniği bakımından tekdüzeliğe

yol açtığı gibi dilin edebî düzeyini yazınsallığın aleyhine olacak şekilde sınırlamıştır. Öte yandan, romanda çeşitli formlarda karşımıza çıkan ironi ile siyasal ve toplumsal eleştirinin “dert dinleme uzmanı” olarak tanınan Editör vasıtasıyla sunulduğu göze çarpmaktadır. Aşağıdaki alıntıda Türk Dil Kurumu’na yönelik bir eleştiri söz konusudur:

“Günlerden bir gün. Bütün gece önümde vırvırcı bir yazarın kitabı durmuştur. Sanki kitabın kapağı benim elimdeymiş gibi, durmadan başıma dikilir kapak tam da şu gibi, şööyle şööyle, olmalıymış, sakın ha, iki nokta üstüsteleriyle durmamalıymışım, hele “a”ların üstüne koyduğu şapkalara asla ve kat’a dokunmamalıymışım gibisinden uyarılarının ardı arkası gelmez; dil kurumumuzun kurallarıyla ters düşün yeter. Gerçi, dil kurumumuz da baştan sona haklı, geçerli önerilerde bulunmuş değildir ya, neyse.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 17)

Romanda Editör’ün ailesi, eğitimi, arkadaşlıkları, meslek hayatı ve serüveni hakkındaki detaylar geçmiş zaman sunumuyla aktarılmıştır. Bu detayları aşağıda ayrıntılı olarak vereceğiz. Romanın kurgusunu kabaca ifade etmek gerekirse, Editör, temas ettiği insanları dinleyerek kendi hayatına yönelik çıkarımları defterine not ediyor, bu yolla kendi hayatındaki dertleri idrak etme imkânına kavuşuyor (Akkoç, 2014, s.11). Bu noktada, Editör’ün romandaki diğer kişilerin yaşadığı sorunları bünyesinde toplayan bir merkez kişi olduğunu, yaşamı boyunca çok defa iyi niyetinin suistimal edildiğini ve bu durumun ayrımına çok geç vardığını görüyoruz. Buna koşturarak, Editör’ün leitmotif halinde tekrar edilen “İncitilirsene de incitme.” sözünü büyükbabasının telkiniyle şiar edindiğine, fakat geçirdiği yaşam deneyimleri sonucu safdilli kişiliğinden yavaş yavaş uzaklaştığına ve geleneksel noktada intiharı tercih ettiğine tanık oluyoruz.

2.9.2.1.1. Dert Dinleme Uzmanı / Editör

Dert Dinleme Uzmanı olarak tanınan Editör, Doğu Avrupa’dan sürgün edilmiş bir aileye mensuptur. Elli yaşın üzerindedir. Üniversitenin Dil ve Edebiyat bölümünden mezun olmuştur. Genç yaşta ailesini kaybettikten sonra uzun yıllar çeşitli yayınevlerinde çalışmıştır. Roman, onun yaşamı boyunca başından geçen tuhaflıkları yazıya döktüğü Dert Dinleme Uzmanı serlevhali defterinden müteşekkildir. Editör, bu defteri yaşamının son döneminde tutmaya başlamış, tamamlayınca onu sıklıkla gittiği semt kahvesinde masasına oturan bir yazara vermiş ve kısa süre sonra da intihar etmiştir. İntiharından sonra, ofisteki çalışma masasında henüz adını koymadığı bir roman ve bir de şiir kitabı bulunmuştur. Romanda

Editör'ün ailesini, yaşamını, iş hayatını, dostluklarını, başından geçen olayları ve onu intihara sürükleyen etkenleri anılarını yazdığı defter sayesinde öğrenmekteyiz.

Editör'ün defterinde “kont” olarak nitelediği büyükbabası Darülfünun'da Hukuk eğitimi almış ve bu eğitimi sayesinde çevresindekilerce Hakim Bey adıyla anılmaya başlamıştır. Hakim Bey sürgün kararı sonrası eşi ve üç çocuğuyla birlikte, romanda geçen “Batı kapısı bölgesi” (Ağaoğlu, 2014g, s. 107) ifadesinden hareketle Trakya diyebileceğimiz topraklara göç etmiştir. Bu göç esnasında üç çocuğunu birden kaybetmiştir. Editör, Hakim Bey'in Çiflik Yaylası'nda doğan son evladından değildir. Editör'ün bir kız kardeşi vardır. Büyükbabası gibi, babası da tarihî üniversitenin Hukuk Fakültesi'nde okumuştur. Hatta annesi de aynı fakültede eğitim görmüştür. Editör'ün babası avukat, annesi ise hâkimdir. Her ikisi de meslek hayatı boyunca baskıya uğrayarak içeri tıkılanları savunmak için mücadele etmişlerdir. Bu nedenle mevcut otorite tarafından kaza süsü verilmiş bir suikasta kurban gitmişlerdir. Bu durumu romandan yapılan şu alıntılarda açık şekilde görmek mümkündür:

“Babam, annem ve kızkardeşim üçübirlik arabayla çiftlikten buraya, yargıtaydaki bir duruşmada hazır bulunmaya gelmektedir. Kızkardeşim de, rastgele, asistanlık tezini savunmaya: Zihniyet ve zihniyet değişimleri.

Sola döneceğine hızla sağa fırlayıveren bir pikabın altındalar.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 112)

“Babamın darbeler nedeniyle Genel Kurmay Başkanlığına sürekli muhalefette bulunmuş olmasından ötürü kasten en yakınlarıyla birlikte ölüme mahkum kılınmasının davaları görülmüş ve aslında avukat beyin arabasını yanlış sürmesi nedeniyle bu kazanın vuku bulduğuna karar verilmişti.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 224)

Editör, ailesinin topluca yok oluşunun ardından Hakim Bey'in kontluğunun tek varisi olarak bir başına kalmıştır. Bağlar, bahçeler, çiftlik evi, şehirdeki daire ve avukatlık ofisi miras olarak kendisindir. Henüz üniversite öğrencisidir ve artık kimsesizdir. Büyükbabasının sağlığı zamanında ailesiyle birlikte çiftlik evinde geçirdiği saadet günlerine özlem duymaktadır. Bu çiftlik evi onun için bahçesiyle, fiskiyesiyle, şaraphanesiyle adeta bir huzur evidir. Öyle ki, anne babasının vefatından önce, genç yaşında kanserden ölen ilk aşkıyla bu çiftlik evinin bahçesinde mesut günleri olmuştur. Ne yazık ki kısa bir zaman dilimi içinde büyükbabası ve onun eşi, annesi, babası, kız kardeşi, kız kardeşinin arkadaşı olan ilk aşkı hayattan silinip gitmiştir.

Editör, yapayalnız kalınca, ara sıra üniversite arkadaşlarıyla birlikte çiftlik evinde sefahat günleri düzenlemiştir. Daha sonra, üniversiteden yakın bir mimar

arkadaşının yardımı ile bu çiftlik evini huzurevine dönüştürmeye ve bölge halkının hizmetine sunmaya karar vermiştir. Huzurevi özenli bir çalışmanın ürünü olarak tamamlanmıştır; fakat uzunca bir süre geçmesine rağmen bir kişi bile burada konaklamamıştır. Bir dönem, o bölgenin Millî Eğitim Müdürlüğü bu evi yeni açılacak kız meslek lisesinin pansiyonu olarak kullanmak üzere kiralamak istemiştir. Editör, dört yıllık sözleşme imzalayarak müdürlüğün isteğini kabul etmiştir. Fakat aradan geçen dört yılın sonunda huzurevi tanınmaz bir hal almıştır:

“Huzurevi? Artık bundan bahsetmesem daha iyi... Onca zaman sonra bugün bile untabilmiş değilim: Kira anlaşmasına altını çizdire çizdire yazdırdığım ana şartıma ne olmuş, bıraktığımda mis gibi olan evle bahçenin yerinde yeller esmekte. Allahım bir de genç kız olacak bunlar, o mutfakların, tuvaletlerin pisliği nedir; musluklar kırılıp dökülmüş, aynaların üstüne rujla sevda lafları yazılıp çizilmiş, kimisi de sanki bir yumruk yemiş, hani arabaların ön camına bir taş eserek vurup parçalamış gibi... İyi de siz neredesiniz bütün bunlar olup biterken, diye soramadım. Sorsam n’olacak ki? Fıskiyemizin renkli topları kirli havuz suyunun içinde mahzun mahzun gezinmekte...” (Ağaoğlu, 2014g, s. 134-135)

Editör, daha doğrusu o zamanki sanıyla “küçükbey”, gerek çiftlik evinin harabeye dönmesi ve civarındaki bahçelerin peyderpey satılması, gerek şehirdeki apartman dairesinin elden çıkması nedeniyle çevresindekilerce mirasyedi olarak anılmaya başlamıştır. Öte yandan üniversitenin Dil ve Edebiyat bölümünden mezun olmuş, askerlikten kaçmak için bir ara asistanlık yapmış ve insanbilim üzerine doktora tezi hazırlamış, nihayet hem üniversite hem de asker arkadaşı olan mimar dostu sayesinde bir yayınevinde editör olarak çalışmaya başlamıştır. Gayreti ve hastalık derecesindeki dikkati sayesinde editörlükteki ünü hızla artmıştır. Bunun yanında şiirlerini bir kitapta toplamış ve ilk romanını yazmaya başlamıştır. Bir süre sonra bir roman taslağı daha oluşturmuştur. Fakat aradan geçen onca yıla rağmen hiçbirini yayımlamamıştır:

“Hayatımın ilk romanından sonraki nefret hastalığıyla bezenip durmuş ikinci roman atılımım, şurda çekmecedeyim. Yayınlatmayı bir ân olsun düşünemedim. Hani sanki yakınlarımın bütün güzellikleri, tertemizlikleri kirlenip gidecekti...” (Ağaoğlu, 2014g, s. 226)

Editör, hayatına ait bazı kesitler ile onu intihara götüren yaşanmışlıklarını Yazar’a verdiği ve ondan başka kimsenin haberdar olmadığı “Dert Dinleme Uzmanı” başlıklı defterden takip edebildiğimiz bir merkez karakter konumundadır. Defterdeki ifadeler baktığımız zaman, yukarıda anlatılanların haricinde, Editör’ün gençliğinde bazı arkadaşlarıyla yurt içi ve yurt dışı gezilerine çıktığını görüyoruz. Bunun yanında, yayınevine ilk roman denemesini inceletmek üzere gelen genç bir kadınla

evliliği, alelacele gelişen bu evliliğin kısa süre sonra sona erışı, kayınvalidesinin, duraktaki kadının, marangozun, taksicinin ve profesörün Editör’e döktükleri kişisel dertleri yine bu defterde karşımıza çıkmaktadır. Aslına bakılırsa, müşfik bir dert dinleme uzmanı rolündeki Editör, büyükbabasından süregelen “İncitilirsene de incitme.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 113) öğüdünü kendi yaşamına tatbik etmiş gibi görünmektedir. Bunun yanında, her olay ve duruma karşı şefkatle yaklaşan Editör’de zamanın akışı içinde içsel bir nefret duygusunun ön plana çıkmaya başladığı göze çarpmaktadır. Bunda, bir türlü hafızasından silemediği ailesinin toptan yok oluşu vakasının doğrudan etkisi vardır. Yaşadığı deneyimler sonucu ondaki şefkat ve safiyet yerini adeta kendinden nefrete bırakmıştır. Bu hal, bir süre sonra, metinde geçen “kendini kaybet, kendini kaydet” (Ağaoğlu, 2014g, s. 227) parolasıyla Editör’ü intihara sevk etmiştir.

2.9.2.2. Tip

Romanda herhangi bir kişi adına yer verilmediğini belirtmiştik. Eserde çeşitli unvanlar veya takma adlarla ifade edilen şahısların merkez kişinin anılarında sınırlı görüntüleriyle yansıtıldığı görülmektedir. Bildiğimiz üzere anlatı dünyası içinde bir aksiyon alanı bulamayan şahısların tip boyutunda değerlendirilmesi güçleşmektedir. Buna karşın, romanda telif sorunu yaşayan yazarı, çalıştay bildirilerini değerlendiren yaşlı profesörü ve onun hatırlanmış kişi olarak sunulan doçent eşini zihinsel tip bağlamında ele almak mümkündür. Ayrıca Editör’le birlikte yurt dışı seyahatine katılan felsefe asistanı, Romantik Bir Viyana Yazı’ndaki Yunus’a benzeyen yönleriyle öne çıkmakta ve merdud tip özelliğiyle dikkat çekmektedir.

2.9.2.3. Karakter

Romanda yer alan karakterler “dert dinleme uzmanı” unvanıyla tanıdığımız Editör’ün anıları vasıtasıyla takip edilmektedir. Eserdeki her bir karakterin yaşamının bir döneminde Editör’le karşılaştığı ve romanda kendisine ayrılan pasajda kimliği, geçmiş yaşamı ve mevcut durumu açısından okuyucunun dikkatine sunulduğu görülmektedir. Bu kişiler dertlerini dökerek Editör’ün kendi geçmişine, ailesinin toptan yok oluşuna ve en çok aldatıldığı anlarda bile safdilli oluşu gibi çeşitli durumlara yönelik sorgulayıcı yaklaşım kazanmasını sağlamıştır. Bu durumu romanda geçen şu satırlarda daha açık bir şekilde görmekteyiz:

“Öyle ki, onun bu intikam takıntısının nedenini anlar anlamaz, insanlar karşısında içinden durmadan kovaladığım kuşku melanetini öyle bir

sahiplenmiş bulundum ki, dökülen bu derde muhatap addedildiğim zamandan beri şefkatli enayiliğim neredeyse kurnazlık pisliğine doğru meyletmeye başlamıştır.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 208)

Romanda yer alan karakterler, olay örgüsünün akışı içinde birbiriyle ilintisi bulunan, zaman ve mekân bağlamında aynı atmosferi paylaşan kişiler olmaktan ziyade, yaşamının herhangi bir döneminde Editör’le temas edip hayat hikâyesini/dertlerini ona açmaları bağlamında öne çıkmaktadır. Bu açıdan romanda her bir karakterin kendi içinde derinleşerek ailesi, sosyal konumu ve geçmişiyle beraber dikkatlere sunulduğu göze çarpılmaktadır. Söz gelişi, romanda yaşlı kadın, Evrensel Kokteylci, taksici, profesör, ilk sevda ve diğer karakterler kendi içinde derinleştirilerek sunulmuş olmakla beraber, gerçekte birbirleriyle bağlantısı ve alakası olmayan kişilerdir.

Romanda karşımıza çıkan karakterler, genellikle son dönem Türkiye’sine ait bazı konulara yönelik geliştirilen eleştirel bakış açısını ve ironik anlatımı üzerinde toplamış kimselerdir. Bu eleştirilerin bir kısmı edebiyat ve yayın hayatımızda göze çarpan etik ve yazınsallık sorunlarına ilişkindir. Söz gelişi, romanda ilk romanını yayımlayan kadından başka, telif sorunu yaşayan yaşlı kadın ile profesörün hikâyesini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Nitekim yaşlı kadın büyük emekler vererek Fransızcadan çevirdiği piyesin başka biri tarafından telif hakları gözetilmeden niteliksiz bir tercümesinin yapılmasından mustarıptır. Profesör ise, komisyonundaki görevi nedeniyle inceleyip değerlendirdiği akademik bir çalışmanın başka bir eserden aşırma olduğunu tespit etmiştir. Ancak romanda iki karakterin de yaşadıkları etik çıkmazı aşamamaları, problemi giderecek yolları tespit ederek bu konuda sorumluluk alamamaları ve bir nevi duruma boyun eğmeleri dikkate değer bir detaydır. Bunun böyle olması Türkiye’de etik, siyasal ve sosyal alanda bireyin yaşadığı sorunlara demokratik çözümler üretme noktasında ne durumda olduğumuzla ilgili Ağaoğlu’nun taşıdığı düşüncelerin bir göstergesidir diyebiliriz.

2.9.2.3.1. Takdimci / Yazar

Adı sanı pek duyulmamış bir yazardır. Dert dinleme uzmanıyla, yani Editör’le aynı semtte oturmaktadır. Ara sıra onun gittiği semt kahvesine gitmektedir. Birbirleri hakkında az çok fikir sahibi olmakla birlikte, bu iki kişi arasında bir bağ yoktur. Yazar, bir seferinde cesaretini toplayıp Editör’ün masasına oturmuş ve onunla sohbet etmeye başlamıştır. Karşılıklı konuşma sürerken, Editör, çantasından “Dert Dinleme Uzmanı” başlıklı bir defter çıkarmış ve bu defteri yazara vermiştir.

Yazar, bir süre sonra Editör'ün intihar ettiğini öğrenince defteri okumaya başlamıştır. Defterin tamamını okuduktan sonra, üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan onu “aynı adla ve noktası virgülüne kadar aynen yazıldığı gibi” (Ağaoğlu, 2014g, s. 16) yayımlamaya karar vermiştir. Defterin başına “Takdim”, sonuna ise “Takdimci” başlığıyla iki bölüm eklemiştir. Böylece Dert Dinleme Uzmanı adlı roman ortaya çıkmıştır.

2.9.2.3.2. Duraktaki Yaşlı Kadın

Romanda, işe gitmek üzere evinden çıkan Editör'ün durakta karşılaştığı ve kendisinden bir marangoz hadisesini dinlediği yaşlı kadındır. Kadın, topallayarak yürüyecek kadar yaşlıdır. Bir oğlu ve bir kızı vardır. Evli ve bir çocuk sahibi olan oğlu yurt dışında yaşamaktadır. Kızı ise yüksek diploma sahibidir ve hiç evlenmemiştir. Romanda yaşlı kadın, Editör'ün yüzünü görür görmez “Ay siz misiniz oğlum; hay allah razı olsun sizden.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 18) biçiminde tepki vermiş ve ardından başından geçen bir olayı anlatmaya başlamıştır. Buna göre, tatil amacıyla yurda dönen oğlu ve gelini ona bir bakıcı kız tutmuştur. Bakıcı kızın eve yerleşebilmesi için dolap vesaireye ihtiyaç vardır. Bunun için bir marangoz ayarlanmıştır, ancak marangoz aldığı kaporayla birlikte ortalıktan kaybolmuştur:

“O, sözünün eri dedikleri marangoz var ya, kızın geleceği gün yaklaşıyor, ortalıkta ne dolap var ne bir şey! gittim baktım ki marangozcu kapalı. Çekip gitmişler. Ara da bul. Kapora da gitti gider!” (Ağaoğlu, 2014g, s. 21)

Romanda yaşlı kadının Editör'ü görür görmez verdiği tepki ve ardından derdini anlatmaya başlaması, Editör'ün herkes tarafından “dert dinleme uzmanı” olarak bilindiği algısını oluşturmaktadır. Aslına bakılırsa yaşlı kadın, romanın çok dar bir alanını teşkil eder. Bunun yanında o, romanda Editör'ün geçmişe ait anılarını harekete geçiren bir karakter olarak dikkati çeker. Öyle ki, onun sahtekâr marangoz olayıyla ilgili anlattıkları, Editör'e yıllar önce kendi başından geçen başka bir marangoz hikâyesini ve tabii ilk evliliğini hatırlatmıştır:

“Aradan aylar geçti; yaşlı kadının marangozla olan macerası ikide bir aklıma düşmekte. Sanırım hep de düşecek. Çünkü çok daha önceleri benim başımdan geçenler, onunkinden daha alengirli. Üstelik bir de başıma evlilik meselesi sarmışım. Bu büsbütün hoş.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 22)

Romanda “duraktaki yaşlı kadın” karakteri Editör'ün geçmişe dönük anılarını çağrıştırmaları bakımından önemli bir karakterdir. Belirttiğimiz üzere, yaşlı kadın oğlu tarafından tutulan bakıcı kız için dolap vesaire yaptırmak üzere marangoza başvurmuş, fakat siparişler konusunda mağduriyet yaşamıştır. Editör, çok zaman

önce dinlediği bu hikâyenin çağrışımıyla anı defterine kendi başından geçenleri kaydetmeye başlamıştır. Romanda bu yolla Editör'ün kendi marangoz hikâyesine, ilk romanını yazan kadınla evliliğine ve buradan da Evransel Kokteylci adıyla anılan kayınvalidenin yaşam öyküsüne geçiş yapılmıştır.

2.9.2.3.3. Marangoz

Kitaplık yaptırmaya karar veren Editör'ün rastgele bulduğu bir marangoz ustasıdır. Marangoz, Editör'ün evine gelmiş, raf ve dolap yapılacak alanları ölçmüş, bir miktar kapora aldıktan sonra evden ayrılmıştır. Ancak belirlenen tarihte teslimat yapılmadığı için Editör, onu önce telefonla aramış, ardından dükkânına gitmiş ve birikmiş ödemeler nedeniyle dükkânın polis tarafından mühürlendiğini görmüştür. O esnada, Marangoz, Editör'e başından geçenleri anlatmış ve ondan borç para istemiştir. Aslına bakılırsa, Marangoz üçkâğıtçı biridir. Ölçü almak için eve geldiğinde duvarda gördüğü bir şiir parçasının hemen orada fotoğrafı asılı olan kişiye ait olduğunu düşünüp “Üstünde resmin olmasaydı da, altındaki yazıdan tanırdım seni...” (Ağaoğlu, 2014g, s.31) diyerek fotoğraftaki yazarla eskiden beri dost olduğunu iddia etmiştir. Editör, bu yalanını fark etmesine rağmen ona inanmıştır. Diğer yandan, dükkânı mühürlendiği için istediği parayı ona vermiştir. Marangoz, buna rağmen Editör'ün siparişini tamamlamamıştır. Editör ise ihtiyacı olan raf ve dolapları kayınvalidesinin yönlendirdiği başka bir atölye sahibine yaptırmıştır.

2.9.2.3.4. İlk Romanını Yazan Kadın

İlk romanı Editör'ün onayıyla yayımlandıktan sonra ünlenmeye başlamış bir yazardır. Annesi, Evransel Kokteylci olarak tanınan bir iletişim uzmanıdır. Babası ise İnsan Hakları Komite Üyeliği'nden emeklidir. Anne babasının planlı bir iş toplantısı nedeniyle doğumu yurt dışında gerçekleşmiştir. Annesinin yanında büyümüştür. Yazarlık kariyerine koşut olarak Dil ve Edebiyat Fakültesine devam etmiştir. İlk roman taslağının Editör tarafından “yayınlanabilir” görülmesi onun hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu noktadan sonra değişimin ilk basamağı alelacele alınan evlilik kararıdır. Editör, defterinde bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“İki, hatta üç dil öğrenmiş de Türkçesi biraz hafif kalmış; işte sırf bunun için annesinin dört yıl süreyle memleketinin başşehirinden kat kat ileri bu şehrinde kalıp duracakken artık Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne yazılıvermiş. Benim kitaplar üzerindeki bilgime hayranmış. Böylece, “Gitgide seni ne kadar beğenmeye başladım bilemezsin,” demesiyle bitememiştir iş; yine o muzip göz kırpmıyla: “Hadigelevlenelim,” demesiyle bitmiştir.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 28)

Romanda, kadının yazdığı eserin içeriğine dair herhangi bir ayrıntı yoktur. Öte yandan, eserin yazım yanlışlarıyla, feci cümlelerle dolu olduğunu biliyoruz. Aslına bakılırsa Editör'ün kitabın basımına onay vermesi bir zaaf anının neticesidir. Editör, eseri ayrıntılı bir şekilde incelememiştir. Buna rağmen yayınlanması uygun bulmuştur. Karşısındaki kadının hoş görünümü ve aralarında çarçabuk gelişen samimiyet böyle bir sonuç doğurmuştur:

“Elini avucuma teslim etmiş gibiydi. Sonuçta romanına yayınlanabilir damgası vurup çıktım. İnsanlık hali, yani işte erkeklik hali diyelim bari...”
(Ağaoğlu, 2014g, s. 26)

Editör'le evlendikten kısa süre sonra romanı ilk baskısını yapmıştır. Romanın kapak görseli, kadının çocukluğuna ait bir fotoğraf kopya edilerek Editör tarafından hazırlanmıştır. Roman, annesinin düzenlediği tanıtım kokteylinden sonra medyatik olmuş ve popülerlik kazanmıştır. Kadın yazar, bu sıralar bir yandan fakültedeki derslerine devam etmekte diğer yandan annesinin kokteyllerine katılmaktadır. Bir ara annesiyle birlikte bir yurt dışı seyahati gerçekleştirmiştir. Bu seyahatte, Editör'ün daha önceden tanışma fırsatı bulduğu bir kültür ataşesiyle yakınlaşmış, yurda döndükten sonra bu durumu Editör'e itiraf etmiş ve kocasından boşanmıştır. Kadın yazar, ikinci evliliğini kültür ataşesiyle yapmış ve yurt dışına yerleşmiştir. Hatta burada ikinci kocasının girişimiyle kitabın yabancı dilde baskısı yapılmıştır. Editör, defterinde bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Varla yok arası ilk eşim, ilk romanı için yaptığım iltimasa teşekkürlerini hiç eksik etmedi. Doğup büyüdüğü yerlere tayinen Kültür Ataşeliği etmek ve evlenmek üzere dönüp giden “hiciv tebessümlü” kocanın da cici eşinin yazarlığına kol kanat geniş sadece sayemde atabildiği ilk adımdan olmuşmuş. Bizde yayınlanan romanını yaygın bir dile çevirterek iyice ve tanıtımı yerli yerinde bir yayınevinde bastırabilmesiyle başlayan gelişmeler, benim keşfim(!)in ışığı sayesinde yazarının hemen hemen oralarda da güzel adımlar atması umudunu yaratmaktaimiş.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 93)

İlk romanını yazan kadın yazar, yurt dışına yerleşmesine karşın Editör ile bağlarını koparmamıştır. Aslında onların evlilikleri gibi ayrılıkları da çarçabuk ve gürültüsüz olmuştur. Editör, yurda dönüş yaptığı zaman dilimlerinde eski karısı ve onun annesiyle ara sıra görüşmektedir. Romanın son bölümünde, kadın yazarı ikinci evliliğinden beş sene sonra Editör'ün çalıştığı yayınevine uğrarken görmekteyiz. Kadın ikinci eşinden de boşanmıştır. Kucağında yabancı bir adamdan olma dört aylık bir bebek vardır. Editör'e geri dönmüştür, ancak bu boşuna bir çabadır.

Romanda medyatik evlilikler yapmak ve annesinin kokteyllerinde boy göstermek suretiyle ün kazanan kadın yazar, reklamın toplum üzerinde önemli bir

yönlendirici rol üstlendiği son yıllarda yazarlık istidadı olmayan kişilerin kaleminden çıkan yazınsal değeri düşük birtakım eserlerin reklam yoluyla popülerlik kazanmasına yönelik eleştirinin odak noktası konumundadır. Bu noktada, onu kişilerin sonu bağlamında değerlendirdiğimizde, ilk kitabıyla çok satanlar listesine giren ve bir süre sonra Editör'den boşanıp kültür ataşesiyle evlenerek yurt dışına açılan bu genç kadının güzelliğini kullanmak ve medyanın desteğini almak suretiyle elde ettiği bütün maddî değerleri kaybetmiş halde Editör'ün karşısına çıkması romanda dikkate değer bir durumdur.

2.9.2.3.5. Evrensel Kokteylci

Editör'ün kayınvalidesi ve ilk romanını yazan kadının annesidir. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun okuduktan sonra İnsan Hakları Komisyonu'nda bir süre sekreterlik yapmış, daha sonra iletişim danışmanlığına yükselmiştir. Son dönemde kızı ve damadıyla birlikte yurt dışına yerleşmiştir. Düzenlediği kokteyller nedeniyle çevresindekilerce “Evrensel Kokteylci” adıyla anılmaktadır. Oldukça çalışkan biridir. Üniversite eğitimi alması ve insan hakları üzerine yoğunlaşmış olmasının arka planında çocukluk döneminde babasından gördüğü muamelenin büyük etkisi vardır. Onun geçmişine ait bilgilere baktığımız zaman, padişahlık devletinin kurulduğu yerde, köftesiyle meşhur bir kasabanın yakınlarında doğduğunu görürüz. Babası, tapu müdürlüğünde küçük bir memurdur. Annesi, şehirlidir ve babasının ikinci karısıdır. Babası, ikinci evliliğini erkek evlat sahibi olmak için yapmıştır. Hatta evlenmeden önce kusurlu olup olmadığını öğrenmek için kadına birtakım testler uygulatmıştır. Bununla birlikte, kız doğan ilk çocuğundan ancak yedi sene sonra istediği erkek evlada kavuşabilmiştir. Baba, bu süreçte, hem anneye hem de o zamanlar küçük bir kız olan Evrensel Kokteylcimize kâbus yaşatmıştır. Editör, bu durumu dert dinleme defterinde şu şekilde anlatmıştır:

“Baba çok sertmiş. Epeyce güzel olan anne, kızından sonra tam yedi yıl oğlan çocuğu doğuramayınca o sert adamdan çekmediği kalmamış da, neyse çok şükür oğlan çocuk doğurur doğurmaz ‘bu adam’ diye bahsedip durduğu kocasının yüzüne karşı bile büyüklük taslamaya başlamış: Babanın bütün en büyük ve en güzel derdi gözünün nuru oğlu...”

Kız olarak kendisine yapmadığı zulüm, atmadığı tokat kalmamış baba olacak ‘bu adam’ın.” (Ağaoğlu, 2014g, s.81)

Evrensel Kokteylci, çocukluk döneminde, yedi yaş büyük abla olarak ‘erkek evlat’ın bakımıyla ilgilenmiştir. O, bu dönemde yarı anne rolündedir. Babası, onu böyle bir sorumlulukla vazifelendirmiştir. Ancak, yaşanan bir kaza kaderin akışını

değiştirmiş, daha doğrusu onun Evrensel Kokteylci'liğe uzanan serüvenine zemin hazırlamıştır. Buna göre, bir gün yolda yürürken bisikletli bir çocuğun düşüp çarpması sonucu erkek kardeşi kafasını kaldırıma vurmuş, acilen hastaneye kaldırılarak ölümden dönmüştür. Bu olayın ardından, henüz bir çocuk olan Evrensel Kokteylci, gözü dönmüş babadan gördüğü şiddet neticesinde, annesinin şehirdeki baba evine gönderilmiş; bu sayede ebeveynlerinden uzakta güvenli bir yaşam kurmuş ve burada üniversite eğitimi almıştır. Onun bu günden sonra ailesiyle bağları tamamen kopmuştur. Zaten babası, biricik oğlu konusunda sukutuhayale uğrayarak başına dayadığı silahla intihar etmiştir. Erkek kardeşi ise, askere gitmemek için uzak yerlere kaçmış ve ablasıyla irtibatını tamamen koparmıştır:

“O baba ki, çoktaaan oğlunun jandarma kumandanından üstün olamadığını göremeden başına tabancasını sıkarak göçüp gitmişmiş..diir... Erkek kardeş meğerse askerlik çağı geldiğinde, “Askere gitmeyeceğim,” deyip uzaklarda bir yerlere kaçıp gitmiş. Ablası olarak kendisi bile bilmiyor nerde yaşadığını, ne yapıp ettiğini. Öç alış mı, buyrun işte en iyisi bu, bireysel özgürlüük!” (Ağaoğlu, 2014g, s.94-95)

Evrensel Kokteylci, romanda travmatik geçmişiyle, evrensel iletişimciliğiyle, evliliğiyle ve annelik/kayınvalidelik rolüyle ele alınan bir karakterdir. Romanda onu ilk damadına birinci ağızdan anlattığı yaşam öyküsü ve Editör'ün kendisi hakkındaki izlenimleri vasıtasıyla tanımaktayız. Evrensel Kokteylci, ikinci kez evlenen kızıyla birlikte yurt dışına yerleştikten sonra, bazı zamanlar yurda dönüş yapmış, öğrencilik yıllarında gizli kaçamaklar için gittiği denize bakan çiftlik lokantasında eski damadı olan Editör'le buluşmuş ve burada dert dinleme uzmanı olan Editör'e bütün yaşam hikâyesini açmıştır. Nitekim Editör, Evrensel Kokteylci'nin kızına bile anlatmadığı yakkınlıkları paylaşabileceği tek kişidir.

Evresel Kokteylci, “gizli sevda”sıyla buluşma yeri olarak nitelediği çiftlik lokantasına ilk olarak üniversite öğrenciliği dönemindeki erkek arkadaşıyla gelmiştir. Bunun yanında, o dönemde fakültedeki bir öğretim üyesi, kendi iktidar alanında filizlenen bu birlikteliği bozmuş ve öğrencisiyle bu kez kendisi aynı mekânda gizli sevda yaşamaya başlamıştır. Romanda bu durum, iktidarın tebaası üzerinde kendi otoritesini kabul ettirmesi olarak değerlendirilmiştir. Evrensel Kokteylci, geçmişindeki bu detayı Editör'e şu cümlelerle anlatmıştır:

“Cancağızım, benim ilk sevdam oldu olmadı derken, kendisinden daha büyük ama çekici mi çekici bir öğretim üyesi, durun hele durun, buralarda benden başka kim O'na, yani 'şu kız'a, yani bana sahip kesilebilirmiş havaları estirmekte. Öyle ki, ben bile etkilenmişimdir onun bu müthiş kendine güveninden, değil ilk sevdalım!.. Henüz üniversite diploması

edinememiş bulunan ve ailesi işte buranın sahibi olan arkadaş “tek adam” olabilenin gücüne yenik düşmüş, omuzları aşağı düştükçe düşmüş ve benim gibi bir taşra çalıları kuşluğumu bile, gücüne hayranlık duyduğu bu kişiye resmen ikramda bulunmuştur.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 78)

Evrensel Kokteylci, bu gizli kaçamakların üzerinden on sene geçmişken, fakülteden mezun olduktan sonraki iş arayışları neticesinde, hâlihazırda insan hakları komite üyeliği görevini yürüten öğretim üyesinin sekreterliğini yapmaya başlamıştır. Bu tesadüfî karşılaşma ikilinin yeniden yakınlaşmasını sağlamıştır. Bu yakınlaşma sonucu Evrensel Kokteylci, eski hocasından çiftlik lokantasında bir evlilik teklifi almış, fakat teklifi kabul etmekte aceleci davranmamıştır. Bir süre, tayinleri nedeniyle komite üyesinin sekreteri olarak birlikte farklı şehirlerde bulunmuşlardır. Evrensel Kokteylci, kendisine yapılan evlilik teklifini dört sene sonra kabul etmiştir. Nikâhları tayinen gittikleri ve eski hocasının komite üyesi olarak ilk görev yaptığı yerde kıyılmıştır. Bu yer önemlidir, çünkü komite üyesi yıllar önce burada Balkanlar’dan gelen hoş bir kadınla tanışmış ve ikilinin bir dönem ilişkileri olmuştur. Metreslik düzeyinde yaşanan bu ilişki bir noktadan sonra sona ermiştir. Editör defterine bu konuda şu satırları kaydetmiştir:

“Yeni evlenmiş bulunan büyük komite üyesinin ilk cinsel sefası, Balkanlı kültür danışmanı kadınla başlıyor ve işte burda farklı bir hüznün sahnesi ortaya çıkıyor:

Meğer bu kadınla metres hayatı on yıl kadar sürmüş; sonuçta kadıncağız evlenebileceği biriyle evlenip başını bağlamış da, benim eski kayınvalidemin evlilik kısmeti de buralardan doğup gelmiş/miş inan olsun.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 92)

Kayınvalide rolüyle sunulan Evrensel Kokteylci eserde en çok üzerinde durulan karakterlerden biridir. Romanın pek çok kilit noktası modernist ve bireyci tutumuna karşın başörtüsü, din özgürlüğü gibi konularda mücadele eden bu kayınvalidenin iş dünyasındaki pozisyonu üzerinden aktarılmaktadır (Öztürk, 2014, s. 172). Onun romanda Evrensel Kokteylci yakıştırmasıyla takdim edilmesinin arka planında şatafatlı kokteyllerde çıkar ilişkileri adına bir araya gelen insanların samimiyetsiz toplantılarına ve kitap tanıtım organizasyonlarına yönelik eleştiri yatmaktadır. Bununla ilgili romandaki şu satırları vermek yerinde olacaktır:

“...eğer dönüşlerinden bir süre sonra kitap yayınlanınca kayınvalideciğim kendi evinde kızının yazarlığının meyvesini tanıtım amacıyla bir medyatik kokteyl hazırlamış bulunmasaydı... Salonun en münasip bir köşesinde kızımızın ilk kitabından sekiz on tanesi sergilenmekte. Kokteyl sonrasında kitap basbayağı iyi satış yapmaya başlamıştır. ” (Ağaoğlu, 2014g, s. 47-53)

Evrensel Kokteylci, temsil ettiği kadın kimliğiyle yaşamı boyunca eril otoriteye ve egemen düzene karşı varoluş mücadelesi içinde olmuştur. Babasından gördüğü şiddet ve dışlanmışlığın ötesinde, komite üyesiyle olan evliliğinden dolayı nüfus cüzdanına düşülen ve erkek soyun devamı anlamına gelen “Vefikpaşazade” ibaresi bile üzerindeki baskının bir tezahürüdür. Bunun yanında, “Aklıma koymuştum bir kere, kimse burnumu sürtemeyecekti! Babamdan öcümü ancak böyle alabiliyordum.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 89) diyen Evrensel Kokteylci, bütün baskılara rağmen kendi yaşamını organize etme gayretini sürdürmüştür. Onun evliliği, gittikçe artan eril tahakküm ve şiddet temayülleri nedeniyle sona ermiştir. Çok sonraları Editör’le yollarının kesişmesini sağlayacak olan kızını, yani ilk romanını yazan kadını yalnız başına yetiştirmiştir.

2.9.2.3.6. Taksici

İlkokul öğretmenliğinden emekli bir şofördür. Eşine, çocuğuna ve yatalak durumdaki babasına bakabilmek için taksicilik yapmaktadır. Taksici, romanda Editör’ün geçmiş yaşantılarına ve huzurevinin kuruluş hikâyesine geçişte bir ara karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir gün, Editör onun taksisine binmiş, ön koltuğa oturmuş ve yol boyunca onun dertlerini dinlemiştir. Buna göre, taksici o gün siftah dahi yapmamıştır. Evde bakıma muhtaç vaziyette bekleyen babasının ilaç parasını denkleştirmesi gerekmektedir. Ayrıca babasını bir huzurevine yerleştirmek istemektedir. Halk arasında varlığı dilden dile dolaşan meçhul bir huzurevini aramakta, fakat bulamamaktadır. Öyle ki, huzurevinin adı ortalıktadır, ama kendisi yoktur. Editör, yardımcı olmak için taksicinin numarasını alır. Bir zamanlar yoksul ve bakıma muhtaç insanlara hizmet vermek üzere dedesinden kalan çiftlik evinin üzerine kurduğu, ancak kimsenin barınmak istemediği huzurevinde kalacak biri nihayet bulunmuştur. Ne yazık ki, huzureviyle ilgili müjdeli haberi vermek için taksiciyi aradığında, yatalak adamın vefat ettiğini öğrenmiştir.

2.9.2.3.7. Telif Sorunu Yaşayan Yaşlı Yazar

Seksen yaşın üzerinde, mütevazı bir kadın yazardır. Çeşitli yayınevlerinde oyun inceleme ve çevirileri basılmıştır. Romanda, derdini paylaşmak üzere Editör’ün çalıştığı yayınevine uğradığını görmekteyiz. Buna göre, otuz sene önce bir oyun çevirisi yapmıştır. Bu çeviri hem yayımlanmış hem de iki farklı sahnede oynanmıştır. Son dönemde genç bir yazar tarafından Dört Oyun adında onun bu eserini de kapsayan nitelsiz bir çeviri yapılmıştır. Bu çeviri Editör’ün çalıştığı yayınevinde

yayımlanmıştır. Kadın yazar, yayınevindeki en donanımlı kişi olması nedeniyle Editör’e başvurmayı uygun görmüş ve yaşadığı mağduriyeti ona şu şekilde aktarmıştır:

“...yayıneviniz tarafından işte bu aynı mavi frenk yazarının Dört Oyun adı altındaki oyunları çevirtilerek yayınlanmış bulunmakta. İçinde işte benim bu otuz yıl önce yayınlanıp sahnelenmiş çevirim de var, işin tuhafı şurdadır ki, bu benim çevirdiğim oyun başka bir çevirmenin adı altında. Benim çevirimde oyun, adını nasıl çevirmişsem, nasıl değer biçmişsem aynen öyle. Yazık ki bu sizdeki Dört Oyun kitabının çevirilerini yapan mütercim hanım, belki bu dili su gibi bilmekte, fakat inanın çevirisi aynen noter evrakı çevirmekteymiş gibi bir çeviri.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 148)

Editör, yaşlı yazarı Dört Oyun çevirisinin editörlüğünü yapan kişiyle yüzleştirmiştir. Fakat konuyla ilgili herhangi bir sonuç alınamamıştır. Kadın yazar, karşılaştığı alaycı üslup karşısında, küçük görüldüğü düşüncesine kapılarak çeviri kitapçığını çantasına koymuş ve söylenmeye başlamıştır. Nitekim o, yaşadığı durumu söz konusu yayınevinin Tevratçı politika sergilemesine bağlamaktadır. Editör, kadını yatıştırmak için ufak bir kâğıda A.Ş.K. yazmıştır. Mizahî bir hava oluşturan bu ifade, “Anonim Şirket Kamutayı” (Ağaoğlu, 2014g, s. 151) demeye gelmektedir.

2.9.2.3.8. Yurt Dışı Seyahati Arkadaşı

Felsefe bölümünde asistan olarak görev yapmaktadır. Babası büyük bir işadaminin danışmanıdır. Frenk lisesinden mezundur. Üniversiteyi Editör’le aynı fakültede tamamlamıştır. Hatta bitirme tezlerinin birlikte hazırlamışlardır. Editör başka bir arkadaşının daveti üzerine yurt dışı seyahatine çıkmaya karar verince o da bu seyahate katılmak istemiş ve isteğini zorla da olsa Editör’e kabul ettirmiştir. Bu kişi, iki hafta süren seyahat boyunca varlığıyla Editör’ü huzursuz etmiştir:

“Nereye gidersek gidelim, nerde yemek yersek yiyelim, hani sanki onu buralara davet etmiş bulunan adı meçhul müessese benmişim gibi elini cebine soktuğu yok. Hele sigaralarını paket paket yakaladığı fırsatlarla tedarik eylemesi yok mu, özellikle profesörümüzün evlerinde buluştuklarımızda yerin dibine geçmekteyim...” (Ağaoğlu, 2014g, s. 167)

Editör’ün seyahat arkadaşının “pembe melek” adıyla anılan bir sevgilisi vardır. Arkadaşı, sevgilisine seyahat dönüşü parfüm götüreceğine dair söz vermiştir. Yeterli parası olmadığı için Editör’den borç istemiştir. Onun bu isteği Editör açısından bardağı taşıran son damla olmuştur. Editör, “yok aslanım veremem; sevgiline istediği parfümü alıvermek için gelmemişimdir buralara...” (Ağaoğlu, 2014g, s. 170) diyerek onun bu isteğini geri çevirmiştir.

2.9.2.3.9. Profesör

Yetmişli yaşlarda bir profesördür. Eşini trafik kazasında kaybetmiştir. Yurt dışında yaşayan bir oğlu vardır. Profesör, romanda Editör’le olan ilişkisi bakımından karşımıza çıkmaktadır. Romanda onu iki kez Editör’le aynı sahnede görmekteyiz. Profesör, bir gün deniz kıyısındaki Tost Simit adlı mekânda üzerinde çalıştığı bir değerlendirme dosyasıyla meşgulken, evindeki yazı işlerinden bunalıp aynı mekâna gelen Editör’le karşılaşmıştır. Profesör, Editör’ü görünce onu ceketinden çekiştirmiş ve masasına davet etmiştir. O günkü karşılaşmadan bir süre sonra, Profesör, kendisine bir konuda danışmak üzere Editör’ün çalıştığı yayınevine uğramıştır. Editör, ona terasa çıkıp bir şeyler içmeyi teklif etmiştir. Profesör, her iki sahnede de Editör’e geçmiş günlerinden ve bazı dertlerinden bahsetmiştir.

Anlatılanlara göre, Profesör, Sosyal Tarih Kulübü adlı bir araştırma inceleme merkezinin kurucu üyelerindendir. Bu kulüp vasıtasıyla yakın zamanda bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Son günlerde çalıştaydaki bildirilerin kitap halinde basılması için genel değerlendirme çalışması yürütülmektedir. Söz konusu değerlendirmeyi Profesör yapmaktadır. Profesör, çalıştayın ilk üç bildirisini incelemiş ve bu eserlerin nitelikli olduğuna kanaat getirmiştir. Ancak “imparatorlukta fitne ve kıyam” konulu son bildiri üzerinde ciddi tereddütleri vardır. Profesör, bu konuda Editör’ün fikrini almayı uygun görmüştür. Editör, defterinde söz konusu durumu şu şekilde aktarmıştır.

“Hocamız, doğrusu bu temalar hakkında sunulan dört bildiriden üçünü keyifle okumuş, yayınlamaya değer bulmuşlar, fakaaat, pipolu asık suratlı profesörümüzün “fitne ve kıyam” izleği üstüne sunduğu bildirinin karşısında zihinleri tutulup kalmış. Ortada bir çeşit gizliden gizliye dümenlenmiş “hazıra konma” durumu mevcut...

Hocamız inceledikleri bildiri üstüne daha birçok ayrıntı sayıp döktürmüşlerdir ama aklımda kalanların özeti bu kadar. Akşam akşam bana açılışının tek nedeni ise şu: “Bir editör olarak karşınıza böyle bir iş gelip çatsa ne yaparsınız? Hocam tam da kalkıp yemeğe yetişmeye niyetlendiği sırada sormuştur bu soruyu.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 206-207)

Profesör, bildirinin uygun olmadığı yönünde görüş beyan etmekten çekinmektedir. Onun bu çekincesi otuz sene öncesinde yaşanan bir olaya dayanmaktadır. Söz konusu olay, Profesör’ün merhum eşiyle ilgilidir. Profesörün eşi, o zamanlar oldukça başarılı bir doçenttir. Antropoloji alanında önemli çalışmaları vardır. Öyle ki, “Mahalle ve Mahallileşme Nedir?” başlıklı eseri yurt dışında büyük yankı uyandırmıştır. Bunun dışında, bir öğrencisinin doktora tezi için

verdiği derslerden hareketle hazırladığı “Arızalı Aydınlığımız” adlı bir eseri daha bulunmaktadır. Onun bu eseri, dönemin siyasî şartları düşünüldüğünde birçok dokunulmazlığı aşan cesur bir çalışmadır. Arızalı Aydınlığımız adlı eserin yayımlanmasından kısa süre sonra, Kültürel İnceleme-Araştırma Derneği’nin yayın organı olan dergide eserin yabancı yazarlardan aşırma olduğunu ima eden bir yazı yayımlanmıştır. Söz konusu yazı, Profesör’ün ve doçent eşin tanıdığı biri tarafından yazılmıştır. Yazının sahibi, yukarıda sözü edilen “fitne ve kıyam” konulu bildirinin müellifinin o dönemde yeni yeni hikâye ve eleştiri yazıları yazan müstakbel eşidir. Pipolu profesörün eşini iftira içeren bu yazıyı yazma konusunda yüreklendiren kişi, sivil kıyafetle dolaşan bir teğmendir:

“Günün birinde sivilinden genç bir adam, büyük bir okuryazar tavrıyla tam da o sıra bir hikâyesini yaratmakta olan genç kadının ziyaretine geliyor; evet öyle, habersiz mabersiz, pat diye. (Sonraları anlaşılacağı üzere sivilinden bu yazar, aslında bir teğmendir.) Dimdik ve düzgün adımlarla giriyor içeri, hikâyesini yazmakla meşgul genç hanımımızın yanına oturup fısıf fısıf: “Biliyorum siz şu ünlü incelemecimizin yakın dostusunuz. Size epeyce şaşırtıcı gelecek ama, onun şu son kitabının aşırma olduğunu tespit etmiş bulunmaktayım,” demiş ve bunu açığa çıkaracağını söyleyip durmuşmuş.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 216)

Profesör’ün eşine atılan iftiranın altında sahip olduğu kariyere ve kültürel birikime duyulan kıskançlık yatmaktadır. Öte yandan, sivil teğmenin de olaya müdahil olması, Arızalı Aydınlığımız adlı eserin askerî otorite tarafından cezalandırıldığına işaret etmektedir. Başarılı doçent, üzerine atılan iftira sonucu öç alma hırsıyla dolmuştur. Profesör, bu konuda eşini sakinleştirmeyi ve olayı sineye çekmeyi tercih etmiştir. Doçent, içindeki öç alma hırsını dizginleyemeden, yaya kaldırımında yürürken bir arabanın çarpması sonucu hayattan göçüp gitmiştir.

Profesör, bildiriye incelerken otuz sene önce yaşanan bu olayları anımsamış ve eşine iftira atan hikâyeci yazarın kocası olan pipolu profesöre ait “fitne ve kıyam” konulu çalışmanın kusurlu olduğuna dair beyanda bulunmak konusunda tereddüt yaşamıştır. Ona göre böyle bir değerlendirmede bulunması herkes tarafından intikam olarak yorumlanacaktır. Profesör, bu nedenle bildiriye “kararsız” notu düşmeyi ve eserin başka biri tarafından değerlendirilmesi fikrini en makul yol olarak görmüştür.

2.9.2.3.10. İlk Sevda

Editör’ün defterinde “ilk sevdam” olarak nitelediği kişidir. Annesi vefat etmiştir. Babası onkologdur. Babasının bir eczanesi ve ilaç üretim şirketi vardır. İlk sevda adıyla anılan kişi fakültede yabancı dil öğrencisi olduğu dönemde Editör’le

tanışmıştır. Bu kişi, Editör'ün kız kardeşinin fakülte arkadaşıdır. Bu arkadaşlık sayesinde Editör'le aralarında bir yakınlaşma olmuş ve bu yakınlaşma kısa zaman içinde tutkulu bir aşka dönüşmüştür. Söz konusu aşkın yaşandığı dönemde Editör'ün ailesi henüz hayattadır. Dededen kalma çiftlik evindeki mutlu günler devam etmektedir. Editör, o günlerle ilgili defterine yazdığı notlarda yaşadığı aşkın gücüne o kadar inanmaktadır ki bu aşka toplumsal yıkımı önlemeye muktedir yüce bir fonksiyon yüklemiştir:

“Yatıp kalkmak yok. O kadar dokunulamazmış gibi ki, öperken bile incitmekten korkmaktayım. Eskilerin, nostaljik dönemlerin derinliğine olduğu kadar naifliğine naif aşklarında bile böylesine zarif lezzetler olamaz. Bütün aykırılıkların altından temiz havaların verdiği enerjiyle kalkacağız çünkü, herkes için, bütün canlılar için daha temiz, çok daha güzel günler olsun, mis gibi kokulara yönelinsin, daha güzel zamanlara gibi duyarlıklar içindeyiz. Hızla yaklaşmakta olan toplumsal depresyon felâketini önleyeceğiz.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 240-241)

Editör'ün yüce fonksiyon yüklediği ilk sevdası beklenmedik bir şekilde son bulmuştur. Çok sonra öğrendiğine göre, sevgilisi kanserdir. Onkolog baba, uzun süre bu durumu kızından ve müstakbel damadından gizlemiştir. Kritik seviyeye gelindiğinde, tatil bahanesiyle kızını yurt dışına çıkarmış ve burada bir hastaneye yatırmıştır. Kızcağız ölümcül bir hastalığa yakalandığını hastaneye yatırıldığında öğrenmiştir. Kısa süre sonra da vefat etmiştir. Onun eksikliği, “Bir ân bile unutmuş değilim ki; u n u t a m ı y o r u m.” (Ağaoğlu, 2014g, s. 236) diyen Editör için yıkıcı bir kayıp olmuştur. Bu kaybı ailesini kasıtlı bir kaza sonucu toptan yitirdiği gerçeğiyle birlikte düşünürsek, Editör'ü intihara sürükleyen süreçte önemli bir paya sahip olduğunu kestirmek pek de güç olmayacaktır.

2.9.2.4. Yardımcı Kişiler

Dert Dinleme Uzmanı'nda çok sayıda yardımcı kişi olduğunu görmekteyiz. Editör'ün anıları üzerinden sunumu yapılan roman kişileri birbirinden bağımsız kimseler olduğundan, romanda her bir karakterin kendi içinde derinleştiği, bunların ailesi ve sosyal çevresiyle birlikte sunulduğu göze çarpmaktadır. Bu durum, şahıs kadrosunu oluşturan karakterleri daha iyi konumlandırmak amacıyla kendisinden ufak atıflarla bahsedilen yardımcı kişilerin çeşitlenmesine olanak sağlamıştır. Romandaki yardımcı kişileri genel hatlarıyla şu şekilde sıralayabiliriz: duraktaki yaşlı kadının oğlu, kızı ve hizmetçisi; Evrensel Kokteylci'nin evinde toplanan kalburüstü kişiler; taksicinin yaşlı ve hasta babası; Editör'ün çalıştığı kurumdaki sekreter ve diğer editör; felsefe asistanının “pembe melek” sözüyle anılan sevgilisi,

yurt dışı seyahatinde Editör'ün görüştüğü profesör; Editör'n büyükbabası, annesi, babası ve kız kardeşi; yine Editör'n ilk sevdam dediği sevgilisinin annesi ve babası; huzurevi yapımında Editör'e yardım eden mimar ile huzurevine gelip giden çeşitli kişiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ADALET AĞAOĞLU’NUN ROMANLARINDAKİ ŞAHISLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Teknik Unsurların Şahıs Kadrosuna Etkisi

Adalet Ağaoğlu’nun romanları üzerine yapılan yorumlara baktığımızda yazarın kalemini eserine konu aldığı dönemi siyasî ve sosyal boyutlarıyla yansıtmak üzere bir araç olarak kullandığı konusunda ortak bir görüşün öne çıktığını görürüz. Kurmaca dünyası içerisinde şekillenen şahıs kadrosu ile bu kadronun başından geçen olaylar dizisi döneme ilişkin izlenimleri sanatçının kendi perspektifinden geleceğe aktarma çabası olarak düşünülebilir. Bu noktada, Ağaoğlu’nun “tarihi yapan el” hakkındaki düşüncelerini göz önünde bulundurmak ve romanının kimliğini burada bahsettiğimiz çaba çerçevesinde tasarladığını öngörmek gerekir. Özellikle “Dar Zamanlar” serisine ait romanlarda baskın olarak hissedilen bu çabayı yazarın bütün romanlarında takip etmek mümkündür. Bildiğimiz üzere, Aysel karakterinin merkeze alındığı *Ölmeye Yatmak* romanı cumhuriyetin idealize ettiği ilkelerle yetişen bir kuşağın yaşadığı bunalımı “dar zaman” dilimi içerisinde yansıtmayı amaçlıyordu. Bu düşünce *Bir Düşün Gecesi* ve *Hayır...* ile nehir roman formuna dönüşmüş, bu yolla Türkiye’nin üç darbe dönemini de içine alan yarım asırlık süre içinde görülen siyasî, toplumsal ve ideolojik sancılarının sanatçı perspektifinden aktarılması söz konusu olmuştur. Tabii bahsettiğimiz tutum, köy enstitülü yazarlarda beliren gerçeklik algısından ayrılarak, yetişmiş kentli aydının yaşadığı bunalım ve varoluş çabasını siyasî ve sosyal boyutlarıyla sunan bir toplumcu yaklaşımı kapsamaktadır. Bu hususta, Adalet Ağaoğlu’nun romanları üzerine Füsun Akatlı’nın sarf ettiği şu sözler dikkate değerdir:

“60’lı, 70’li yılların “köy gerçekçiliği”nden bir miktar bunalmış okurlara, daha yakından tanıdıkları “kentlerin ve aydınların” gerçeklerini sunar, onlara adeta bir ayna tutar bu üçleme.” (Akatlı, 1995, s. 4)

Dar Zamanlar serisine sonradan eklenen ve kişi kadrosu bakımından ilk üç romandan ayrılan *Dert Dinleme Uzmanı*, ülkenin 1980 sonrasında yaşadığı birtakım

karakteristik durumları yukarıda sınırlarını çizdiğimiz toplumcu yaklaşıma uygun olarak ele alması bakımından serinin önceki romanlarıyla aynı potada birleşir. Bu romanda ucu askeri kanada dokunan faili meçhul bir cinayetin merkez kişinin intiharla biten hikâyesinde itici gücü teşkil etmesi dikkat çekicidir. Editör'ün hikâyesindeki faili meçhul cinayetten başka, romanda Profesör'ün doçent eşine atılan iftirada ve bu kişinin ölümünde yine sivil görünümlü bir teğmenin etkisi vardır. Söz konusu durumun, yakın tarihte şahidi olduğumuz darbe girişimini de göz önünde bulundurursak, bireyi ve tabii toplumu infiale sürükleyen önemli bir konuya işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Kurmaca bir metin türü olarak roman kurgusal düzlemde anlattıkları itibarıyla üzerinde yaşadığımız zamanın nesnel gerçeklerinden bağımsız düşünölemeyeceğı gibi yazarın bu gerçeklere yönelik yaklaşımını ve değer yargılarını da bünyesinde bulunduran bir hüviyet arz etmektedir. Biliyoruz ki roman yazarı geniş bir perspektife ve gözlem yeteneğine sahip olmalıdır. Adalet Ağaoğlu'nun romanlarına baktığımız zaman cumhuriyet tarihi boyunca toplumun farklı katmanlarına ait geniş bir kişi kadrosunun okuyucuyla buluştuğunu görürüz. Bu romanlarda kişilerin fizikî boyuttan ziyade ruhsal boyutlarıyla işlenmesi ve yaşadıkları psikolojik süreç içindeki durumuyla gözler önüne serilmesi dikkat çekici bir özelliktir. Bu noktada yine “dar zaman” figürünün önemli bir rol üstlendiğini belirtmek gerekir. Nitekim sadece Dar Zamanlar serisinin dört romanında değil *Fikrimin İnce Güllü*, *Üç Beş Kişi*, *Ruh Üşümesi* gibi öteki eserlerde de roman kişisine ait psikolojik süreç kısa zaman diliminin yarattığı gerilim üzerinden aktarılmıştır. Öte yandan art zaman sunumu sayesinde kişiyi söz konusu psikolojik durum, bunalım veya intiharın eşiğine getiren siyasi, ideolojik ve toplumsal etkenlerin arka plandaki aktarımı sağlanmıştır. Romandaki bu geriye dönüşler aynı zamanda şahıs kadrosunu oluşturan kişilerin kişilik gelişimini gösterme işlevini de üstlenmiştir.

Adalet Ağaoğlu'nun romanları toplumcu özelliğe yaklaşmakla birlikte çoğı toplumcu yazarın ihmal ettiğı yazınsallık sorununu romanın ana meselelerinden biri haline getirmesi ve modernist açılımlar içermesi bakımından edebiyatımızda kendine özgü bir yere sahiptir. Romanlardaki bu modernist açılımlar kişi kadrosunun sunumu konusunda da birtakım yenilikleri mümkün kılmıştır. Nitekim *Bir Düşün Gecesi*'nde gördüğümüz bağımsız iç konuşma tekniğı her bir roman kişisinin kendi içinde

derinleşmesini ve yaşadığı psikolojik süreç ile iç çatışmalarının gözler önüne serilmesini sağlamıştır.

Adalet Ağaoğlu'nun bazı romanlarında üstkurmaca tekniğine uygun olarak eserin şahıs kadrosuna yazar kişinin de dahil edildiğini görüyoruz. Söz gelişi okuyucu *Yazsonu* ve *Romantik Bir Viyana Yazı* romanlarında eserin yazılış sürecini takip etme imkânı bulur. Bahsedilen iki romanda okura kurmaca dünyanın koridorlarında yürüdüğü hissini veren bu teknik sayesinde roman kişilerini daha yakından izleme olanağı da sağlanmış olur. Öte yandan modern kurgu tekniklerinden biri olan üstkurmaca Ağaoğlu'nun *Dert Dinleme Uzmanı* romanında ironik anlatımla birleşerek postmodern çizgiye ulaşır.

Kadın yazarlarımızdan biri olan Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında duyuş ve düşünüş bakımından feminist çizgiye kaymaması dikkate değer bir konudur. İlk romanında Aysel karakterini merkeze alan Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü*'nde başkişi olarak Bayram'ı seçmesini kadın yazar kimliğinden kaçış olarak değerlendirmiştik. Söz gelişi Ağaoğlu'nu okurken *Bir Düşün Gecesi*'nde Ömer'in, *Romantik*'te Kamil Kaya'nın, *Dert Dinleme Uzmanı*'nda Editör'ün merkeze alındığı bir roman dünyası ile muhatap oluruz. Öte yandan yine yaşadığımız toplumsal değişim sürecimizle ilgili bir husus olarak onun romanlarında kadın konusunun kendine yer bulduğunu da belirtmek gerekir. Nitekim *Üç Beş Kişi*'de köklü aile geleneği içinde edilgen bir yaşayışa mecbur kalan Kismet'in radikal bir kararla özgürlüğe adım atışını izleriz.

3.2. Roman Kişilerinin Batı Algısı

Türk modernleşme tarihinde Batılılaşmanın askeri alanda başlayıp siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda devam ettiğini biliyoruz. Özellikle 19. asırdan günümüze Batı ile temasların artarak ilerlediğini söylemek mümkündür. Önceleri modernleşme bağlamında tasavvur edilen Batılılaşmanın cumhuriyetle birlikte yerini duyuş, düşünüş ve yaşayış bağlamında medenîleşme algısına bıraktığı görülmektedir. Adalet Ağaoğlu'nun bütün romanlarında şahısların Batı'yla temas kurduğu ve çeşitli nedenlerden dolayı Avrupa'ya gittiği görülmektedir. Onun romanlarında şahısların Batı'ya yönelişi en genel anlamda üç neden etrafında toplanmaktadır: yükseköğrenim, iş ve sığınma.

Eğitim amacıyla Batı'ya gitme eğilimi *Ölmeye Yatmak*'tan başlayarak Ağaoğlu'nun pek çok romanında görülen bir durumdur. Aysel ve Metin medenî ölçütlerle yetişmeyi ülkü edinmiş gençler olarak ilk dikkati çeken kişilerdir. Bu hususta eğitimi karakter teşekkülünde önemli bir faktör olarak ifade edebiliriz. Nitekim eğitim için Avrupa'ya giden gençlerin romanlarda etkin konumda ve irade sahibi kişiler olarak öne çıktıklarını görüyoruz. Bunun en belirgin örnekleri *Üç Beş Kişi*'de herkesin hayranlık duyduğu Ferit Sakarya ile *Romantik*'te ruh doktoru olarak karşımıza çıkan Asaf'tır. Dr. Asaf'ın Avrupa macerası üniversite eğitimi ile başlamış olmakla birlikte zaman içinde iş ve evlilik hayatını da buraya taşımasıyla sürekli yaşayışa dönüşmüştür. Bunun yanında *Fikrimin İnce Gülü*'nde Bayram'ın maddî sebepler nedeniyle Almanya'ya gidişi yine iş bağlamında değerlendirilecek bir misaldir.

Hayır...'da karakter yönünden farklı iki kutup olan Engin ve Cemal'in Avrupa'ya sığınması önemli bir husustur. Engin, ideolojik durumu nedeniyle bir süre mahpus kaldıktan sonra yurt içinde tutunamayıp Avrupa'ya sığınmıştır. Onunla aynı fakültede okuyan ve sol ideolojiye karşı ajan olarak kullanılıp harcanan Cemal'in de yurt dışına yerleşmesi iki ayrı roman kişinin ortak paydada birleşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, Ağaoğlu'nun romanlarında, ideolojik çalkantıların kısılcığında kalmış bireyin çıkmaza sürüklenişini önemli bir unsur olarak değerlendirmek gerekir. Benzer bir durumu *Bir Düğün Gecesi*'ndeki Tuncer ve Yıldız'da da görüyoruz. Fakültedeki öğrencilik yıllarında devrimcilik rolüyle aksiyon kazanan bu iki genç evlendikten sonra İsviçre'de yaşamaya başlamışlardır. Görülüyor ki Ağaoğlu'nun romanlarında Batı çoğu zaman ideolojik çıkmaza düşen birey için bir kaçış ve sığınmış noktasıdır. Yine aynı şekilde, *Hayır...* romanında bilimsel çalışmaları ve aydın kimliğiyle yurt içinde değer göremeyen Aysel'in Avrupa'da Yeni Yankılar ödülüyle taltif edilmesi Batı algısıyla ilgili önemli bir durumu örneklemektedir. Öte yandan *Fikrimin İnce Gülü*'nde Almanya'ya Türk işçi sıfatıyla giden Bayram'ın burada ezilmesi ve hor görülmesi karşıt bir duruma işaret etmektedir. Almanya'da ezilen Bayram, gücün simgesi olarak gördüğü lüks otomobili ile memleketine dönerse itibar göreceğini zannetmektedir (Sönmez, 2018, s. 190). Fakat o, gurbetçilik döneminde ezildiği gibi yurda girdiği andan itibaren de başına gelmeyen kalmamıştır.

3.3. İdeolojik Yönelimli Roman Kişileri

Adalet Ağaoğlu'nun roman yazma çalışmaları Türkiye'de ideolojik yönelimlerin derinleştiği ve ciddi bir kimlik kazandığı dönemde yoğunlaşmıştır. Onun yazarlık tasavvurlarının bir yerinde çağına tanıklık etme ve gözlemlerini kurgusal düzlemde ifade etme düşüncesi mevcuttur. Bu hususta sarf ettiği “Benim bir tarih bakışım var; o da bir anlamda değindiğiniz gibi, tarihin değişim-dönüşüm zamanının toplumlar, bireyler üstündeki, evrensel ilişkilerdeki değişim ve dönüşümleri arayıp bulmak.” (Andaç, 2000, s. 123) şeklindeki sözlerini hatırlamak gerekir. Belki de bu yaklaşımın bir sonucu olarak, Ağaoğlu'nun romanlarında, anlatılan dönemi temsil eden ideolojik tip ve karakterlerin öne çıktığını görüyoruz. Nitekim ilk romanı *Ölmeye Yatmak*'ta, 1930'lu yıllarda ilköğretim sıralarında tanımaya başladığımız kişilerin zaman içinde tipleşme sürecine tanık oluruz. Hikâyenin devamı niteliğindeki *Bir Düşün Gecesi*'nde karşımıza çıkan tipik nitelikli kişiler aslında ülkenin geçirdiği siyasî ve toplumsal serüvenin birer ürünü konumundadırlar.

Ağaoğlu'nun roman kişilerinin ideolojik eğilimi daha çok sosyalist düşünceye yöneliktir. Bu hususta okuyucunun karşısına en çok devrimci ideolojiye mensup üniversite öğrencilerinin ve aydın nitelikli kimselerin çıktığını görüyoruz. Bu sosyalist gençler romanlarda farklı ideolojik yönelimler ve güç gruplarıyla çatışma içinde ele alınmıştır. Örneğin *Ölmeye Yatmak*'ta devrimci tiplerin karşısına Bozkurt, Kızılelma gibi dergileri okuyan ve milliyetçi gençlerle takılan İlhan çıkarılmıştır. Öte yandan aynı ideolojiden beslenmelerine rağmen aydın nitelikli kişiler ile üniversite öğrencileri arasında da bir çatışma söz konusudur. Bu durumu öğretim üyesi Ömer ile öğrencisi Tuncer arasında vuku bulan tartışmada net biçimde gözlemliyoruz.

Romanlarda ideolojik yönelimin daha çok gençler arasında taraftar bulduğunu ve örgütlü faaliyet boyutuna ulaştığını görüyoruz. Özellikle bazı romanlarda masum gençlerin faşist grupların kurbanı olduğuna tanık oluyoruz. *Yazsonu*'nda üniversite öğrencisi Güney'in kafasından vurulması ve *Üç Beş Kişi*'de geç vakitte dışarıda bulunan Murat'ın kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülmesi bu duruma birer örnektir.

3.4. Roman Kişilerinin Kimlik Arayışları

Klasik kurguyla yazılan romanlarda olay merkeze alınır ve anlatım daha çok kronolojik zaman anlayışına bağlı kalınarak yapılır. Bu tarz metinlerde roman

kişisinin karakter gelişimini akıp giden zaman içinde açık şekilde takip etme imkânı elde edilir. Ağaoğlu'nun romanları ise modernist unsurlar içermesi bakımından okuyucuyu daha dikkatli bir okumaya sevk etmektedir. Bu bağlamda, incelediğimiz romanlarda genel itibarla hikâyesinin sonuna gelmiş kişilerin yaşadığı bunalım, çatışma ve kimlik arayışlarının irdelendiğini söyleyebiliriz.

Kimlik arayışı bağlamında roman kişilerinin hikâyesine yöne veren en önemli güç unsurları eğitim, ideoloji ve aşktır. Nitekim *Ölmeye Yatmak*'ta taşra kasabasında tanıştığımız kişileri yönlendiren önemli unsurun eğitim olduğunu görüyoruz. Eğitim bu romanda çağdaş bireyler olma ülküsüyle yanıp tutuşan gençler için bir çıkış yoludur. Bir süre sonra kent merkezlerine yerleşen bu kişilerin kimliği ideolojik yönelimleriyle şekillenmeye başlamıştır. Nitekim Aysel'in taşrada başlayan hikâyesi gelinen noktada aydın bunalımıyla sonuçlanmıştır. *Bir Düğün Gecesi* ve *Hayır...*'da aynı bunalım biraz daha derinleştirilerek işlenmiştir.

Ağaoğlu'nun romanlarında kimi karakterlerin “kabuk atma” sancısı yaşadığını ifade etmek gerekir. İncelediğimiz romanlarda bazı kişilerin insanlar tarafından takma adla anıldığını görüyoruz. Bu durumla ilgili ilk dikkati çeken kişi *Fikrimin İnce Gülü*'nde bal rengi Mercedes'yle tanıdığımız İncegül Bayram'dır. Bayram, kendisini kediboku, incegül, deloğlan gibi adlarla çağıran yöre halkının karşısına Almanya'da satın aldığı arabasıyla çıkınca tüm bu sıfatlardan kurtulacağını ve itibar göreceğini düşünür. Yine benzer bir şekilde, *Üç Beş Kişi*'de Murat da ilk gençlik yıllarında arkadaş grubu içerisinde Hayalci Murat adıyla anılmıştır. Kukla oynatarak arkadaşlarına hikâyeler anlatan Murat, hayal gücünün geniş olmasının yanında müziğe de ilgi duyan bir gençtir. Aradığı ilgiyi çevresinde bulamayan Murat Selmin adındaki kadının peşinden sürüklenerek yaşamını mahvetmiştir. Saydığımız isimlere *Romantik*'te “Hayalci Hoca” şeklinde anılan Kamil Kaya ile Kız Yunus'u, *Dert Dinleme Uzmanı*'nda “küçükbey” olarak anılan Editör ile Evrensel Kokteylci'yi de ekleyebiliriz.

3.5. Roman Kişilerinin İnanç Boyutu

İnanç, toplumu ortak paydada buluşturan ve bireyi sınırları belirlenmiş bir düzen içinde yaşamaya sevk eden temel dinamiklerden biridir. Birçok insan dünyadaki var oluş nedenini sorgular ve daha anlamlı bir yaşam adına yaratıcının varlığına inanır. İnsanlığın en eski zamanlarından beri bu durumun tersi de

mevcuttur. Roman insanı merkeze alan bir tür olması bakımından içerdiği hikâyede kişinin inanç boyutuna ait yönelimlerini de yansıtmak durumundadır.

Adalet Ağaoğlu, Feridun Andaç'la olan söyleşisinde ve çeşitli ortamlarda ifade ettiği gibi tanrıtanımaz yazarlarımızdan biridir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak onun romanlarında dinî kimliğiyle idealize edilmiş bir roman kişisine rastlamayız. Öte yandan Ağaoğlu'nun bazı romanlarında kişinin inanç boyutuna ait birtakım ifadeler üzerinden adeta okuyucunun sinir uçlarına dokunulduğunu görüyoruz. Örnek olarak, *Ölmeye Yatmak*'ın şahıs kadrosunda yer alan Hasip, Dünder Öğretmen'in hazırladığı sene sonu müsamesesinde kelebek, ağustosböceği, arı ve karınca rolüne giren arkadaşlarının yanında bokböceği kılığıyla karşımıza çıkarılır. Romanda dinî boyutlu ender kişilerden olan Hasip, Hafız Bilal'in oğludur ve Kuran-ı Kerim'i ezbere bilmektedir. Yine *Dert Dinleme Uzmanı*'nda geçen "Oruç tutmaz, camiye "inmez"ken, "idman"dır diye diye yaptığı sabah namazlarından heveslenir, yanbaşıda eğilip kalkardım." (Ağaoğlu, 2014g, s. 109) ifadesinde de bir tahrif söz konusudur. Ağaoğlu'nun bir başka romanı *Üç Beş Kişi*'de yatağa düşmüş ve akıl sağlığını yitirmiş biri olan Emin Sakarya'nın Kuran'dan birer ayetmiş gibi dağınık halde sarf ettiği sözlerde de yine ciddi bir tahrifat göze çarpmaktadır. Şunu belirtmek gerekir ki, gerçekte kişinin mevcudiyetine anlam kazandıran bir değer durumundaki din olgusu, Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında bir manipülasyon aracına dönüşmüştür. Onun romanlarında yaşamın içinden tanıdığımız inançlı ve muhafazakâr bir roman kişisine yer verilmez. Fazla ön planda yer almayan dinî boyutlu roman kişileri ise bozuk karakteri veya olumsuz yönleriyle gösterilir.

3.6. Kadın Karakterlerin Romanlardaki Konumu

Türk edebiyatında kadın figürünü merkeze alarak onu toplumsal konum, cinsiyet eşitliği, temel haklar gibi meseleler üzerinden işleyen pek çok roman mevcuttur. Özellikle feminist duyarlılıkla eser veren kadın yazarlarımız eserlerinde kadının sesi olma işlevini üstlenirler. Gördüğümüz kadarıyla Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında karakter oluşturmada feminist bir tavır baskın değildir. Yazar, Feridun Andaç'la yaptığı söyleşide, her ilk roman biraz otobiyografiktir görüşünü hatırlatarak, *Ölmeye Yatmak* romanını kendi yaşam deneyimlerinden hareketle yazdığını ifade etmiştir. Dolayısıyla Aysel karakterinin şekillenmesinde Ağaoğlu'nun kişisel deneyimlerinin etkisinin fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Aysel, *Ölmeye Yatmak*'ta olduğu gibi *Hayır...* romanında da anlatının merkezinde yer alan bir karakterdir. Bu iki romandan başka, Adalet Ağaoğlu'nun *Yazsonu*, *Üç Beş Kişi* ve *Ruh Üşümesi* romanlarında da kadın karakterler romanın merkez kişisi olarak seçilmiştir. *Yazsonu*'nda yazar kişisi, son dönemde artan psikolojik bunalımları neticesinde doktorların tavsiyesiyle bir tatile çıkmıştır. Alanya civarında sakin bir motele yerleşen Yazar, yaşadığı içe doğuşlar ve yanılsamalar sonucu merkezinde Nevin'in olduğu bir roman kaleme almıştır. Aysel, kadın yazar ve Nevin'in ortak yönü, yaşadıkları dönemde iyice artan ideolojik gerilimler, otorite baskısı ve birtakım toplumsal kabuller nedeniyle psikolojik bunalım yaşamalarıdır.

Ruh Üşümesi romanı “kadın” ve “erkek” figürünü anlatının merkezine alarak dünya üzerinde yaşanan “sevişememe” sorununa eğilmektedir. Bu yönüyle Ağaoğlu'nun diğer romanları arasında oldukça farklı bir konuma sahiptir. Ayrıca bu eser edebiyatımızdaki ilk erotik roman olma özelliğiyle de öne çıkmaktadır.

Adalet Ağaoğlu'nun romanları arasında kadın sorunlarını takip edebildiğimiz önemli eserlerden biri *Üç Beş Kişi*'dir. Bu romanda özellikle Kısmet karakteri köklü geleneksel bir ailenin yaşam biçimi içindeki edilgen kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Kısmet, ailenin uygun bulduğu bir adamla istemediği bir evlilik yapmıştır. Üstelik evlendikten sonra bile annesi Türkan Hanım'ın dizinin dibinde yaşamaya devam etmiştir. Romanda onun içinde sıkışıp kaldığı bu gelenekçi aile yaşamından radikal bir kararla kaçışını takip etme imkânı buluyoruz.

Üç Beş Kişi romanı, küçük bir taşra kentindeki insanların yaşamını eksen alan ve buradan İstanbul ve Ankara gibi şehirlere uzanan hikâyesiyle okuyucuya çok boyutlu bir şahıs kadrosu sunar. Bu romanda kadın figürünü çeşitli rollerde görme imkânı buluyoruz. Söz gelişi, Kısmet'in içinde yetiştiği köklü aile geleneğinin temsilcisi Türkan Hanım, değişen şartlar nedeniyle konak yaşamından apartman dairesine taşınmakla birlikte, aile üzerindeki etkin konumunu sürdüren bir karakterdir. Romanda onun karşısına, gençliğinde evlilik yoluyla İstanbul'un köşk ve yalı hayatına dahil olmuş sosyetik Neval Hanım çıkarılmıştır. Türkan Hanım gibi Neval Hanım'ın da kocası vefat etmiştir. Romanda birbirine zıt bu iki mutsuz kadını yan yana getiren ise, Murat ile Selmin arasında gelişen ilişkidir.

Üç Beş Kişi'nin Selmin'i yaşadığı denetimsiz hayat sonucunda düşkün bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanda, ablası Belgin'in de benzer bir

yaşantının içine sürüklendiğini görüyoruz. Bu iki kişinin yaşam biçimi içinden çıktıkları bozuk aile yapısının, sosyetik salonların, İstanbul'daki eğlence hayatının ve kurulan birlikteliklerin etkisiyle şekillenmiştir.

Bir Düşün Gecesi romanı kadının ele alınışı konusunda üzerinde durmamız gereken eserlerden biridir. Bu eserde Aysel, sosyalist aydın kimliğiyle öne çıkarken kardeşi Tezel, nihilist yaşantısıyla dikkatlere sunulmuştur. Nikâh masasındaki Ayşen ve onun fakülte arkadaşları ise yakın geçmişteki ideolojik yönelimleri üzerinden tanıtılmıştır. Öte yandan, Ayşen'in aile grubu içindeki Müjgan, Nuriye, Ayten ve Gönül gibi taşradan çıkmış kadınlar sosyoekonomik durumların değişmesi sonucu şekillenen yeni kimlikleriyle gösterilmiştir. Bu kadınlar politik yönden bilgisiz olmalarının yanında sosyeteye sonradan katılmaları bakımından da dikkat çekicidir.

3.7. Romanlarda Aşk/Sevgi Durumları

Roman türüyle ilgili yapılan sınıflandırma çalışmalarında konu bakımından roman çeşitleri sıralanırken aşk romanı başlığına yer verilir. Bildiğimiz üzere, aşk, romanın başlıca konusu olabileceği gibi romanda kurgunun yan ögesi olarak da ele alınabilir. Adalet Ağaoğlu'nun bütün romanlarında aşk olgusu kurgunun önemli bir parçası olarak yer almıştır. Nitekim onun romanlarında şahıs kadrosunu oluşturan kişiler ana konuya koşut halde kendi aşk hikâyeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta romanlardaki aile ilişkilerinden başka birtakım aşk/sevgi/birliktelik durumlarına değinmek gerekmektedir.

İncelediğimiz romanlar içerisinde *Fikrimin İnce Gülü* bu bağlamda bahsedeceğimiz en ilginç eserlerden biridir. Bayram'ın bal rengi Mercedes'e ulaşmak için verdiği mücadele Türk romanında araba sevdasının modernist anlayışla yeniden ele alınışı olarak dikkati çekmektedir. Öyle ki Bayram'ın araba sahibi olmak üzere verdiği mücadele Kezban ile olan ilişkisinin bile önüne geçmiştir. Sürecin sonunda Kezban uzun bir bekleyişin ardından çaresiz başka biriyle evlenmiştir. Bayram ise hurdaya dönen Mercedes'ine karşılık doğup büyüdüğü kasabadaki bütün haysiyetini kaybetmiştir. İncegül Bayram'ı araba sahibi olma saplantısına sevk eden psikolojik etkenler iyi değerlendirilmelidir. Bu psikolojik sürece dinamik kazandıran bazı ekonomik, toplumsal ve siyasal faktörler söz konusudur. Bayram, Fikrimin İnce Gülü şarkısı eşliğinde Ford marka arabasıyla köy meydanına gelen ve burada

Demokrat Parti propagandası yapan adamın köylüler nazarında gördüğü itibarı ömrü boyunca unutmamıştır.

İdeolojik yönelimli kişiler etrafında şekillenen aşklar Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında önemli yere sahiptir. Özellikle *Bir Düşün Gecesi*'nde fakülteli devrimci öğrenciler arasındaki aşk ilişkilerinin ideolojiye bağlılık noktasında çatışma durumu yarattığını gözlemliyoruz. Örneğin devrimci öğrenci grubunun lideri Tuncer ile milletvekili kızı Yıldız arasında gelişen yakınlaşma Tuncer'in kendi içinde çıkmaza düşmesine neden olmuştur. Bu konuda romanda aşk ve evlilik unsurunun yatıştırıcı bir işleve sahip olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Tuncer, Yıldız ile evlendikten sonra keskin ideolojik duruşundan uzaklaşmıştır. Yine devrimci bir genç olan Ayşen'in Ercan'la evliliği örneğinde bu unsurun otoriteye uyum bağlamında işlendiğini görüyoruz.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında Aysel ile Engin arasında gelişen yasak ilişki yine bu konuda dikkat çeken önemli bir detaydır. Bu ilişkiyi devrimci öğrenci ile sosyalist aydının yüzleşmesi olarak değerlendirebiliriz. *Ölmeye Yatmak*'ı takip eden *Bir Düşün Gecesi* ve *Hayır...* romanlarında bu kez Ömer'in Ayşen adındaki eski öğrencisiyle ilişki kurduğunu görüyoruz. Son dönemde evliliğinde sorunlar yaşayan Ömer, genç Ayşen'in kendisine ilgi duymasından etkilenmiştir. Dar Zamanlar serisinde öne çıkan bu yasak ilişki ve aldatma durumuyla Adalet Ağaoğlu'nun sonra romanı olan *Dert Dinleme Uzmanı*'nda da karşılaşıyoruz. Söz gelişi Editör'ün genç eşi yurtdışında bulunduğu bir dönemde kültür ataşesiyle ilişki yaşamıştır.

Ruh Üşümesi, aşkı ve tensel birlikteliği oldukça farklı bir boyutta ele alması bakımından Ağaoğlu'nun diğer romanlarından ayrılır. Romanda lokantada karşılaşılan “kadın” ve “adam” bir bakışta vuruluşun etkisiyle hayali bir sevişme yaşar. *Ruh Üşümesi*'nde klasik müzik bestelerinin eşlik ettiği erotik anlatım üzerinden kimliği belli olmayan başka kadın erkeklere ait “sevişememe” sahneleri gösterilerek evrensel bir sorunun aktarımı sağlanmıştır.

Adalet Ağaoğlu'nun romanları içerisinde belki de aşk romanı diyebileceğimiz tek eser *Üç Beş Kişi*'dir. Bu eserde başlangıçta Murat'ın Selmin'e duyduğu marazî aşkı okurken ilerleyen süreçte Kısmet ile Ufuk arasında cereyan eden yasak aşkın kademeli olarak kurgunun temel dinamiğine dönüştüğünü görürüz. Romanda köklü

Kaymazlı Ailesi'nin edilgen üyesi Kısmet, geçmişte Ufuk'la yaşadığı aşkın gücü sayesinde kabuğunu kırmış ve kesin bir kararla İstanbul'a doğru yola çıkmıştır.

3.8. Romanlarda Kişilerin Sonu

Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında genellikle hikâyesinin sonuna gelmiş kişilerin bunalım, yalnızlık ve dramını geriye dönüşler üzerinden takip ederiz. İncelediğimiz romanlar içinde mutlu sonla biten bir hikâyeye karşılaşmadığımızı belirtmek gerekir. Dar Zamanlar serisini oluşturan kitaplara bakacak olursak, *Ölmeye Yatmak*'ta otel odasından ayrılıp şehrin sokaklarına karışan Aysel'in, *Bir Düğün Gecesi*'nde Aysel'den gelen telefonla Anadolu Kulübü'nden çıkan Ömer ve Tezel'in ve *Hayır...*'da aniden ortadan kaybolan Profesör Aysel'in hikâyelerinin belirsizlikle sonlandığını görüyoruz. Serinin son kitabı unvanını taşıyan *Dert Dinleme Uzmanı* romanı ise Editör'ün intiharla biten hikâyesidir. Saydığımız eserlerde romanın hangi sonla bittiğinden çok kişiyi söz konusu bunalımın veya krizin eşiğine getiren ideolojik, sosyal ve siyasal etkenlerin aktarımı önemlidir.

Fikrimin İnce Gülü romanında Almanya'dan memleketine dönen gurbetçi Bayram'ın yaşadığı son oldukça trajiktir. Bayram, yol boyunca Mercedes'in başına gelmeyen kalmadığı gibi, Ballıhisar'a vardığında üç yıl önce ayrıldığı köyle ilgili kurduğu bütün hayallerin yıkıldığı gerçeğiyle yüzleşir. Bu romandan başka, *Üç Beş Kişi* ve *Romantik Bir Viyana Yazı* romanlarında da trajik son söz konusudur. *Üç Beş Kişi*'de faşist grup tarafından katledilen Murat'ın yaşamı trajik bir sonla biterken, yine aynı saatte Eskişehir'den bindiği trenle İstanbul'a doğru yola çıkan Kısmet'in belirsizliklerle dolu hikâyesi başlar. *Romantik Viyana Yazı*'nda ise emekli tarih öğretmeni Kamil Kaya, uzun yıllar gitmek istediği Viyana'da eski bir öğrencisini boğarak öldürmüştür. Bu olaydan bir süre sonra, onu "Geliyooooor, Salah Peygamber geliyor! Dayanın, geliyor!" nidasıyla yarı çıplak koşarken görürüz. Kamil Kaya'nın hikâyesi de trajik sonla bitmiştir.

Yazsonu romanında, bunalımlı yazarın içe doğuşları ve yanılsamaları üzerinden aktarılan Nevin'in hikâyesi de yine belirsiz bir sonla bitmiştir. Nevin, bir süredir kendisini izleyen topal gençle yüzleştiği yağmurlu bir gecede ortadan kaybolmuştur. Bu romanların dışında, *Ruh Üşümesi*'nde kadın ve adamın lokantada yaşadığı doyuma ulaşmış hayali sevişme, nispeten olumlu bir son olarak düşünülebilir.

3.9. Kişi Kadrosunun Sayısı

Adalet Ağaoğlu'nun romanları şahıs kadrosu bakımından zengin bir görünüm arz etmektedir. Yaptığımız tespitler sonucu *Ölmeye Yatmak*'ın on sekiz, *Bir Düşün Gecesi*'nin yirmi üç, *Hayır...*'in on dokuz, *Fikrimin İnce Gülü*'nün on beş, *Yazsonu*'nun on üç, *Üç Beş Kişi*'nin on altı, *Ruh Üşümesi*'nin iki, *Dert Dinleme Uzmanı*'nın ise on bir kişilik şahıs kadrosuna sahip olduğunu görüyoruz. Romanlarda yardımcı kişiler ve yan figürlerle birlikte bu kadro genişlemektedir. Toplum katmanlarına ait farklı tiplerin bir araya getirildiği *Bir Düşün Gecesi*, Ağaoğlu'nun romanları arasında en geniş şahıs kadrosuna sahip romandır. Şahıs kadrosu en dar roman ise herhangi bir kişi adının yer almadığı ve bir lokantada karşılaşan kadınla adamın hayalî sevişmesinin işlendiği *Ruh Üşümesi*'dir.

SONUÇ

Eserleriyle toplumsal değişim ve dönüşüm sürecimize ışık tutan Adalet Ağaoğlu modernist romanın öncü isimleri arasında yer alması bakımından Türk edebiyatındaki konumunu ispatlamış yazarlarımızdan biridir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak onun romanları eleştirmenlerin ve akademinin ilgiyle eğildiği bir konu haline gelmiştir.

Çalışmamızda Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*, *Bir Düğün Gecesi*, *Hayır...*, *Fikrimin İnce Güllü*, *Yazsonu*, *Üç Beş Kişi*, *Ruh Üşümesi*, *Romantik Bir Viyana Yazı* ve *Dert Dinleme Uzmanı* adlı romanları şahıs kadrosu bağlamında ele alınmıştır. Romanlardaki şahıs kadrosuna ilişkin tespitlerimiz bu bölümde sıralanacaktır.

Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında anlatı dünyası Cumhuriyet öncesine ait herhangi bir tarihî döneme odaklanmadığı için eserlerdeki şahıs kadrosu içinde bulunduğumuz çağın insan görüntüleri üzerinden tasarlanmıştır. İncelediğimiz bütün romanlar son asır içerisindeki siyasal, sosyal ve psikolojik süreçlerin eşlik ettiği bir zaman dilimini yaşayan kişilerden oluşmaktadır.

İncelememiz sonucunda Ağaoğlu'nun romanlarının karakteristik özelliği konumundaki dar zaman anlayışının kişilerin sunumu noktasında belirleyici role sahip olduğu görülmüştür. Romanlarda genel itibarıyla bir bunalımın veya intiharın eşiğindeki merkez kişinin psikolojisi kısa zaman diliminin yarattığı gerilim vasıtasıyla daha etkili şekilde ifade edilme imkânı bulmuştur. Özellikle *Ölmeye Yatmak*, *Bir Düğün Gecesi*, *Hayır...* ve *Üç Beş Kişi* romanlarında dar zaman diliminin kişi psikolojisi üzerindeki etkisi açık şekilde görülmüştür.

Romanlarda art zaman sunumu genellikle zihinsel geriye dönüşler üzerinden yapıldığı için roman kişilerinin kişilik gelişimine ait sürecin aktarımı da bu yolla sağlanmıştır. İncelediğimiz eserlerde yazarın roman kişilerini ağırlıklı olarak tip ve karakter boyutu olmak üzere iki düzlemde tasarladığı görülmüştür. Romanlarda tip

ve karakterlerin sunumu noktasında geriye dönüş tekniğinin işlevsel boyut kazandığı tespit edilmiştir.

Romanlarda merkez kişi olarak tespit ettiğimiz kişiler yaşadığı birtakım deneyimlerin, çeşitli toplumsal, siyasal ve ekonomik baskıların etkisiyle mücadele gücünü yitirmiş halde çoklukla dar/kapalı olarak tasarlanan mekândaki bunalım ve iç hesaplaşma durumu içerisinde karşımıza çıkarılmıştır. *Fikrimin İnce Gülü* ve *Üç Beş Kişi* dışında kalan romanlarda merkez kişilerin üniversite eğitimi aldığı ve bir kariyer sahibi olduğu görülmüştür. Bu iki romanda ise merkez kişilerin taşralı bir aileden geldiği ve iyi bir eğitim alamadığı belirlenmiştir. Ele aldığımız dokuz roman içerisinde merkez kişilerden altısının karakter, üçünün ise tip boyutuyla tasarlandığı tespit edilmiştir.

İncelediğimiz romanlarda sosyal, zihinsel ve psikolojik tiplerin yer aldığı ve bu kişilerin toplumun çeşitli katmanlarına ait tipik durumları temsil ettikleri görülmüştür. Romanlarda karşımıza çıkan şahıs kadrosu çeşitli taşralı tiplerin yanında esnaf, asker, akademisyen, doktor, yazar, sanatçı, öğrenci, asistan ve iş adamı olmak üzere geniş bir yelpazede sunulmuştur. Bu durum Adalet Ağaoğlu'nun kaleme aldığı romanlarda toplumumuzun geçirdiği değişim ve dönüşümleri yansıtmaya yönündeki eğiliminin bir sonucu olarak algılanmalıdır.

Romanlarda özellikle ideolojik yönelimli kişilerin varlığı dikkati çekmektedir. Genel itibarıyla sosyalist kimliğe sahip bu kişiler dar zaman unsurunun bir sonucu olarak romanda hareket alanı bulamamış ve edilgen konumda kalmıştır. Tespit ettiğimiz üzere Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında kurgu bir ideolojinin aracı haline dönüşmemiştir. Bu durum onun romancılık anlayışında yazınsallığın önemli bir yere sahip olmasıyla yakından ilgilidir.

Romanlardaki karakterlerin içinde yaşadığımız çağın insan görüntüleri üzerinden tasarlandığı görülmüştür. Romanlarda karakter boyutuyla yansıtılan kişilerin tiplerden ayrı olarak kendi yüz çizgileri, davranış biçimleri ve olaylar/durumlar karşısında aldıkları özgün tavırlarla öne çıktığı görülmüştür. Dar zaman unsurunun yarattığı sınırlılık nedeniyle karakterlerin kişilik gelişimi çoğu zaman roman kişilerinin zihinsel geri dönüşleri üzerinden takip edilmiştir.

Romanlarda eserin anlatı dünyası içerisinde merkez kişinin hikâyesinin anlam kazanması noktasında bazı yardımcı kişilerin yer aldığı görülmüştür. Eserlerde tip

veya karakter özellikleriyle rol alamayan bu kişiler şahıs kadrosu içerisinde zaman zaman tamamlayıcı unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Çalışmamızda yardımcı kişiler çoğu zaman merkez kişinin zihinsel geri dönüşlerindeki küçük detaylar üzerinden tespit edilebilmiştir.

İncelediğimiz romanlardaki bazı karakterlerin hayalî olmaları bakımından Ağaoğlu'nun diğer roman kişilerinden ayrıldığı görülmüştür. Bu kişilerin romanlarda kurgusal kişi bağlamında karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. *Bir Düşün Gecesi*'nde Sumida, *Hayır...*'da ise Yenins ve Layana adıyla karşımıza çıkan karakterler nesnel zamana ait olmayan hayali figürlerdir. Birbirine karşıt duyguları temsil eden Yenins ve Layana, Oğuz Atay'ın Olric karakterine benzer şekilde, *Hayır...*'da Aysel'in yaşadığı psikolojik sürece eşlik eden iki figür olarak öne çıkmıştır.

Ağaoğlu'nun ilk olarak *Yazsonu* romanında uyguladığı ve *Romantik Bir Viyana Yazı* ile *Dert Dinleme Uzmanı*'nda da sürdürdüğü üstkurmaca tekniği, anlatı dünyası içinde “yazar” karakterine yer verilmesine imkân tanımıştır. Bunun sonucu olarak bu üç romanda şahıs kadrosunda yazar ve onunla ilişkili başka kişilerin de yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu romanlarda yazar kişinin zaman zaman anlatıcı rolünü üstlendiği belirlenmiştir.

Romanlarda sıklıkla başvurulmuş iç konuşma, monolog ve bilinç akışı teknikleri kişilerin sunumu noktasında belirleyici olmuştur. Bu anlatım teknikleri gelinen noktada bunalım ve varoluş sancısı yaşayan bireyin ruhsal durumunu yansıtması bakımından işlevsel rol üstlenmiştir.

Roman kişilerinin cinsiyeti açısından bakıldığında, Ağaoğlu'nun dokuz romanının beşinde kadın, dördünde ise erkek karakterlerin merkez kişi olarak ele aldığı tespit edilmiştir. Buna karşın romanlarda kadın sorunlarına eğilen feminist bir tutumun öne çıkmadığı görülmüştür. Romanlarda hikâyesi anlatılan merkez kişilerin bulunduğu ortak payda yaşanan iç çatışmalar ve bunalımdır.

Romanlarda kişilerin hikâyesinin ya belirsizlikle ya da trajik sonla bittiği görülmüştür. Merkez kişinin kaçış, intihar ve ölüm temeline dayanan ruhsal durumu bütün romanlarda ortak özellik olarak tespit edilmiştir. Dar zaman dilimi içinde bunalım veya iç hesaplama anını yaşayan roman kişilerinin intihar eğilimi Ağaoğlu'nun romanlarında karakteristik bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Romanlara genel perspektiften baktığımız zaman bazı karakterlerin benzer durumları yaşadığı tespit edilmiştir. *Yazsonu*'nda sahilde ölü bulunan Nuran ile *Üç Beş Kişi*'de tanımadığı insanlar tarafından tecavüze uğrayan Kardelen'in yaşadığı ortak dram dikkat çekicidir. Yine *Yazsonu*'nda Hasan'ın son dönemde kendini doğaya adanmasıyla *Romantik*'teki Kamil Kaya'nın emekli olduktan sonra Doğu Anadolu'ya ve Trabzon yaylalarına gitmesi birbirine benzer iki durumdur.

Yine yukarıdaki tespitimize uygun şekilde *Hayır...*'da Aysel'i dekana ihbar eden Cemal ile *Dert Dinleme Uzmanı*'ndaki sivil görünümlü teğmen de benzer roller üstlenmesi açısından dikkat çekicidir. Aynı şekilde *Romantik Bir Viyana Yazı* romanında Kamil Kaya'nın Viyana tatilini mahveden Yunus ile *Dert Dinleme Uzmanı*'nda Editör'ün yurtdışı seyahatine eşlik eden arkadaşı arasındaki mizaç benzerliği iki merdud tipi ortak kimlikte buluşturmuştur.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Eserler

- Ağaoğlu, A. (2014a). Ölmeye yatmak. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014b). Bir düğün gecesi. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014c). Hayır... İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014d). Yazsonu. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014e). Üç beş kişi. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014f). Ruh üşümesi. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014g). Dert dinleme uzmanı. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2015). Fikrimin ince gülü. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2016a). Romantik bir Viyana yazı. İstanbul: Everest Yayınları.

2. Yararlanılan Kaynaklar

- Ağaoğlu, A. (2004). Damla damla günler. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ağaoğlu, A. (2014h). Geçerken. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2014i). Karşılaşmalar. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2016b). Halim'e ithaflar. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2018a). Başka karşılaşmalar. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2018b.) Öyle kargaşada böyle karşılaşmalar. İstanbul: Everest Yayınları.
- Akatlı, F. (1994, 3 Kasım). Dar zamanlardan geniş zamanlara... Adalet Ağaoğlu. *Cumhuriyet Kitap Eki*, 245, 4-5.
- Akdemir, G. (2014, 15 Mayıs). Adalet Ağaoğlu'ndan Dert Dinleme Uzmanı. *Cumhuriyet Kitap Eki*, 1255, 14.

Akkoç, P. (2014, 6 Haziran). Dermansız ‘Dert Dinleme Uzmanı’. *Aydınlık Kitap* 116, 11.

Alphan, A. (2016). Yıpranan nesne, kaybolan benlik: Fikrimin İnce Gülü üzerine psikanalitik bir inceleme. *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 5, 151-171. monografjournal.com adresinden 22 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.

Andaç, F. (2000). Adalet Ağaoğlu kitabı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Apaydın, M. (2006). Adalet Ağaoğlu’nun Dar Zamanlar üçlemesinde zaman kurgusu üzerinde bazı değerlendirmeler. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 17-38. turkoloji.cu.edu.tr adresinden 14 Ekim 2018 tarihinde alınmıştır.

Ayaz, H. (2009). Ölmeye Yatmak romanında Aysel’in yabancılaşması. *International Journal of Social Science*, 2(2), 33-40. www.jasstudies.com adresinden 20 Eylül 2018 tarihinde alınmıştır.

Aytaç, G. (1993, 2 Aralık). Adalet Ağaoğlu’ndan mükemmel bir labirent: Romantik Bir Viyana Yazı. *Cumhuriyet Kitap Eki*, 197, 12-14.

Başkal, Z. (2003). Adalet Ağaoğlu’nun iki romanında 68 Kuşağı. N. Esen ve E. Köroğlu (Ed.), *Hayata Bakan Edebiyat* (s. 57-69). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Bolat, T. (2018). Üstkurmaca romanların yaratıcı yazmaya katkıları bağlamında Adalet Ağaoğlu’nun Yazsonu romanı. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 19, 40-56. www.ytearastirmalari.com adresinden 24 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.

Buttanrı, M. (2005). Adalet Ağaoğlu’nun Eskişehir’i konu edinen Üç Beş Kişi adlı romanı. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Camus, A. (2013). *Sisifos söyleni*. (Çev. T. Yücel). İstanbul: Can Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 1942)

Çetin, N. (2012). Edebiyat incelemeleri. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çetin, N. (2015). Roman çözümleme yöntemi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dikmen, Ö. (2008). *Adalet Ağaoğlu’nun romanlarında sosyal yapı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından 10 Haziran 2018 tarihinde alınmıştır. (Tez no: 221240)

Erol, S. (2003). Toplumsal dış gerçekçilik ve kişisel iç şiir: Adalet Ağaoğlu’nun romanlarında ince ayar. N. Esen ve E. Köroğlu (Ed.), *Hayata Bakan Edebiyat* (s. 5-31). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Eronat, K. (2010). Adalet Ağaoğlu insan ve eser. Ankara: Maya Akademi.

Ever, M. (2015). Adalet Ağaoğlu’nun Üç Beş Kişi romanında kurgu ve anlatım özellikleri. *International Journal of Languages Education and Teaching/UDES* 2015, 1898-1906. www.ijlet.com adresinden 26 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.

- Gümüş, S. (2000). Adalet Ağaoğlu'nun romancılığı. İstanbul: Adam Yayınları.
- Gümüş, S. (2008). Başkaldırı ve roman. İstanbul: Can Yayınları.
- Gümüş, S. (2011). Yazının sarkacı roman. İstanbul: Can Yayınları.
- Gümüş, S. (2012). Yazının ve tarihin bilinci. İstanbul: Can Yayınları.
- Gümüş, S. (2015). Modernizm ve postmodernizm. İstanbul: Can Yayınları.
- Gümüş, S. (2017). Çözümleyici eleştiri. İstanbul: Can Yayınları.
- Gündüz, O. (2013). Cumhuriyet dönemi Türk romanı. R. Korkmaz (Ed.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* (s. 399-544). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Hızlan, D. (2001). Düzyazı ayraç (Kitaplar kitabı II). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kabacalı, A. (2009). Adalet Ağaoğlu: an'ların uzun soluklu yazarı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Köroğlu, E. (2003). Sahici bir başlangıçla bitmek: Adalet Ağaoğlu'nun Üç Beş Kişi'sinde kimlikler arasında kalmışlık. N. Esen ve E. Köroğlu (Ed.), *Hayata Bakan Edebiyat* (s. 70-85). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Moran, B. (1999). Edebiyat kuramları ve eleştiri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moran, B. (2007). Türk romanına eleştirel bir bakış 3. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mumcu, U. (1981, Haziran 16-18). Adalet Ağaoğlu ile söyleşi. *Cumhuriyet Gazetesi*. www.cumhuriyetarsivi.com adresinden 30 Ekim 2018 tarihinde alınmıştır.
- Naci, F. (2007). Yüzyılın 100 Türk romanı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Necatigil, B. (2000). Edebiyatımızda eserler sözlüğü. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Neumann, Christoph K. (2003). Romantik'te tarih. N. Esen ve E. Köroğlu (Ed.), *Hayata Bakan Edebiyat* (s. 94-103). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Öztürk, Y. (2014). Sol-politik romancıların Müslüman tasavvurları. *Tezkire Dergisi*, 50, 142-175. <http://isamveri.org> adresinden 1 Şubat 2019 tarihinde alınmıştır.
- Parla, J. (2018). Don Kişot'tan bugüne roman. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Phillips, A. (2007). *Hep vaat hep vaat*. (Çev. F. B. Aydar). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 2000)
- Sarı, F. T. (2016). *Adalet Ağaoğlu'nun romanlarında aile*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından 10 Haziran 2018 tarihinde alınmıştır. (Tez no: 448479)
- Sartre, J. P. (2013). *Varoluşçuluk*. (Çev. A. Bezirci). İstanbul: Say Yayınları.

Sönmez, F. (2018). Türk romanı ne anlatır?. M. Narlı (Ed.), *40 Soruda Türk Romanı* (s. 189-197). İstanbul: Ketebe Yayınları.

Sumbaş, A. (2017). Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak romanı üzerinden Türk modernleşmesinin kadın imgesinin eleştirisi. *Mülkiye Dergisi*, 4(2), 3-29.

Sürgit, B. (2014). Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak adlı romanında eğitsel sorunlar ve öğretmen imgesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4, 141-156. dergipark.gov.tr adresinden 22 Eylül 2018 tarihinde alınmıştır.

Topaloğlu, Y. (2012). Anka kuşunun gördükleri: romancı yönüyle Adalet Ağaoğlu. İstanbul: Kesit Yayınları.

Uygun-Aytemiz, B. (2003). 12 Mart romanı ve Bir Düğün Gecesi. *Varlık Dergisi*, 1146, 41-48.

Yalçın, A. (2017). Cumhuriyet dönemi çağdaş Türk romanı. Ankara: Akçağ Yayınları.

